

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA STALKLAMAK: TOPLUMSAL CİNSİYET FARKLILIKLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özge ŞENSES
Gazetecilik Anabilim Dalı**

**İzmir
2022**

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**SOSYAL MEDYA KULLANIMINDA STALKLAMAK:
TOPLUMSAL CİNSİYET FARKLILIKLARI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge Şenses

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İlknur AYDOĞDU KARAASLAN

Gazetecilik Anabilim Dalı
Gazetecilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “**Sosyal Medya Kullanımında Stalklamak: Toplumsal Cinsiyet Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma**” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Özge Şenses

ÖNSÖZ

Yeni medyanın enstrümanları sayılan sosyal medya mecraları bireylere farklı bir evrenin kapılarını açmıştır. Sosyal medya özellikle internet kullanıcılarının gündelik yaşamlarında vazgeçilmez noktadadır. Bu bağlamda fiziksel ortamda bulunan tüm eylem ve düşüncelerin sosyal medya uygulamalarında (Facebook, Instagram, YouTube, Twitter ve Whatsapp vb.) bir karşılığı bulunmaktadır. Gündelik yaşam ile siber ortamı ayıran en önemli nokta, siber kimliklerle hareket edebilme özgürlüğü ve uzakların yakın olabilmesidir.

Sosyal medya uygulamaları üzerindeki bu sınırları yıkan yakınlık her zaman kullanıcıları etkileyen bir unsur olmuştur. Tanıdığımız, tanıdığımızı sandığımız ya da hiçbir zaman tanıma imkanımızın olmayacağı kişilerin hayatına sosyal medya ile yakından tanık olmak pek çok kullanıcı için keşfedilmeyi bekleyen büyük bir merak unsurudur. Bu çalışma da web 2.0 teknolojisinin gözetleme ve gözetlenmeye yeni bir boyut katmasına duyulan merakın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmanın odak noktasını sosyal medya üzerinden bireyleri gizlice, düzenli olarak takip etmek anlamına gelen stalk (ısrarlı takip) ve ısrarlı takibi yapanlar (stalker) oluşturmaktadır. Literatüre göre ısrarlı takip eyleminin faili olarak erkekler görülmektedir. Mağdurların da kadınlar ve diğer dezavantajlı bireyler olduğu ortaya konduğundan konuya toplumsal cinsiyet ekseninde yaklaşılması uygun görülmüştür. İsrarlı takip eyleminin kökenine inerken gözetim toplumu kuramının “takip” eylemini normalleştirilmesi üzerinde de durulmuştur. Bu bağlamda sosyal medyayı aktif olarak kullanan bireylere online anket yöntemi ile ısrarlı takip eylemi hakkındaki bilgi ve düşünceleri sorulmuştur.

Türkiye’de ısrarlı takip konusuyla ilgili yeterince çalışma olmadığı düşünüldüğünden bu tez çalışmasının ilerideki araştırmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Araştırma sürecinin her anında bana yol gösteren ve yardımcı olan değerli tez danışmanım Doç. Dr. İlknur AYDOĞDU KARAASLAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmamda olduğu gibi hayatımın her anında da desteklerini hissettiğim annem babam, kardeşim ve tez yazım sürecinde manevi destekleriyle yanımda olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZGE ŞENSES

İzmir, Haziran 2022

ÖZET

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla bireyler internetin imkânlarını gündelik yaşamda sıklıkla kullanmaktadır. Ayrıca bireyler arası sosyalleşmenin de sanal ortama kaydığı görülmektedir. İnternet ve teknolojinin sıklıkla kullanılması bireyler arasındaki iletişimi de zamandan ve mekândan bağımsız hale getirmiştir. Özellikle sosyal medya, kullanım pratikliğiyle iletişim kurmak için etkili araçlardan biri haline dönüşmüştür. Giderek artan bu yeni medya uygulamaları bireylerin farklı ortamlarda iletişim kurma biçimlerini de etkilemektedir.

Geleneksel medyanın tek yönlü iletişimine alternatif olarak yeni medyanın (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp ve YouTube vb.) uygulamaları sıklıkla kullanıldığından bireyler hem tüketici hem de üretici konumunda yer almaktadır. Hayatı kolaylaştıran ve haberleşmeye başka bir boyut katan söz konusu ortamlar, Manuel Castells (2005)'in bahsettiği ağ toplumunu oluşturmaktadır. Ağ toplumunda bireyler; internetten eğitim görme, haberleşme, alışveriş yapma gibi pek çok alanda yararlanmakta ve üye oldukları mecralara verdikleri kişisel bilgilerle mahremiyetlerinin büyük bir kısmını da sosyal medya kullanıcıları ile otomatik olarak paylaşmak zorunda kalmaktadırlar. İnternet kullanıcılarının mahremiyetlerinde ortaya çıkan bu durum, bireylerin kendi içlerindeki gözetim pratiklerinin çoğalmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmada sosyal medyanın gözetim pratiklerinden biri olan staklama (ısrarlı takip) eylemi, toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu bağlamında derinlemesine incelenmiş hem fail hem de mağdur olan/olmayan taraflar tarafından kullanıcıların görüşlerine online anket yöntemi ile ulaşılmıştır. Staklamak, başta takip edilen kişinin sadece profilini gizlice görüntülemek, fotoğraflarına bakmak olurken zamanla takip edilen kişinin gönderilerine yorum yapmak, başta iltifat dolu fakat ardından rahatsız edici olan mesajlar atmak, telefon numarası varsa sık sık ve uygunsuz zamanlarda aramak, daha ileriye giderek kişiyi fiziksel olarak takip etmek ya da fiziksel şiddete yol açıcı davranışlar sergilemektir. Araştırma kapsamında; sosyal medyayı sıklıkla kullandıkları varsayılan ve araştırma konusuna yönelik düşüncelerini aktarabilecek olan “15-65” yaş arası 437

katılımcıya, stalk hakkındaki düşünceleri online anket yöntemi ile sorulmuş ve görüşleri toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırmaya göre; katılımcıların demografik değişkenleri ile (cinsiyet ve yaş) stalk kavramının anlaşılması ve uygulanması, stalklama yaparken kullanım amaçları, ısrarlı takipleri farklılık göstermektedir. Gençlerin sosyal medyayı aktif kullandıkları görülmektedir. Sosyal medya kullanıcıları, stalk kavramını bir suç unsuru olarak görmektedir. Ayrıca katılımcıların stalk kavramı ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları da ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Stalk, Toplumsal Cinsiyet, Gözetim Toplumu

ABSTRACT

Today, with the development of technology, the use of the Internet is becoming more and more widespread. Therefore, individuals frequently use the opportunities of the internet in their daily life. In addition, it is seen that interpersonal socialization has shifted to the virtual environment. The frequent use of the Internet and technology has made communication between individuals independent of time and space. Especially social media has become one of the effective tools to communicate with the practicality of use. Increasingly, these new media applications also affect the way individuals communicate in different environments.

Individuals are both consumers and producers as the applications of new media (Facebook, Instagram, Twitter, Whatsapp and YouTube etc.) are frequently used as an alternative to one-way communication of traditional media. These environments, which make life easier and add another dimension to communication, constitute the network society that Manuel Castells (2005) mentioned. Individuals in the network society; They benefit from the internet in many areas such as education, communication, shopping, and they are forced to automatically share a large part of their privacy with the social media users with the personal information they give to the channels they are members of. This situation, which arises in the privacy of Internet users, leads to the proliferation of surveillance practices within individuals.

In this study, stalking (persistent stalking), one of the surveillance practices of social media, was examined in depth in the context of gender and surveillance society, and the views of users were reached by online survey method by both the perpetrator and the aggrieved/non-victim parties. Stalking, secretly viewing only the profile of the person being followed, looking at their photos, commenting on the posts of the followed person over time, sending compliments at first but then annoying, calling the phone number frequently and at inappropriate times, also going further and physically physically stalking the person. stalking or displaying behaviors that lead to physical violence. In the scope of the research, 437 participants between the ages of "15-65", who are assumed to use social media frequently and can convey their thoughts on the research topic, were

asked about their opinions about stalking by online survey method and their opinions were evaluated in the context of gender.

According to the research done; the demographic variables of the participants (gender and age), understanding and application of the concept of stalking, purposes of use while stalking, and persistent follow-up differ. It is seen that young people use social media actively. Social media users see the concept of stalking as a criminal element. It was also revealed that the participants did not have sufficient level of knowledge about the concept of stalking.

Keywords: Social Media, Stalk, Gender, Surveillance Society

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM SOSYAL MEDYA VE STALKLAMAK.....	5
1.1.Sosyal Medya Uygulamaları (Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp, YouTube).....	20
1.1.1 Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Medyanın Gelişimi.....	27
1.1.2 Stalk (Israrlı Takip) Kavramı	36
1.1.3 Siber Takip Kavramı	41
1.1.4 Takipçi Profilleri	44
1.1.5 Takip Mağdurları	58
1.1.6 Stalk Kavramının Hukuksal Boyutu	68
2. BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET VE GÖZETİM TOPLUMU BAĞLAMINDA STALKLAMAK.....	72
2.1. Feminist Teori	76
2.2. Erkeklik Çalışmaları.....	101
2.2.1. Feminist Teori ve Erkeklik Çalışmaları Üzerinden Stalk Kavramı	110
2.3. Gözetim Toplumu.....	119
2.3.1. Gözetim Toplumu Bağlamında Stalk Kavramı.....	139

3. BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYADA STALKLAMAK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	143
3.1. Araştırmanın Konusu.....	143
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	144
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	145
3.4. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği.....	146
3.6. Araştırma Bulgularının Toplanması ve Değerlendirilmesi	148
Cinsiyete Göre Stalk Kavramının Anlaşılması ve Uygulanması	155
Cinsiyete Göre Stalklama Eyleminin Amacı, Özellikleri ve Gerçekleşme Biçimi.....	159
Yaşa Göre Stalklama Kavramının Anlaşılması.....	161
Yaşa Göre Stalklama Eyleminin Kullanılma Amaçları ve Gerçekleştirilme Biçimi....	166
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	170
KAYNAKÇA	180
EK.....	194
ÖZGEÇMİŞ.....	198

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0 ve Web 4.0 Karşılaştırılması	8
Tablo 2: Geleneksel Medya ve Yeni Medya Farkları	9
Tablo 3: Kuşakların Özellikleri.....	33
Tablo 4: En Bilindik Kötücül 10 Yazılım	126
Tablo 5: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	149
Tablo 6: Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarına İlişkin Dağılımı	150
Tablo 7: Katılımcıların Stalk Kavramı Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Dağılımları	151

Tablo 8: Cinsiyete Göre Stalk Kavramının Anlaşılması ve Uygulanması Arasındaki İlişki157

Tablo 9: Cinsiyete Göre Stalklama Eyleminin Amacı, Özellikleri ve Gerçekleşme Biçimi Arasındaki İlişki..... 160

Tablo 10: Yaşa Göre Stalklama Kavramının Anlaşılması Arasındaki İlişki 164

Tablo 11: Yaşa Göre Stalklama Eyleminin Kullanılma Amaçları ve Gerçekleştirilme Biçimi Arasındaki İlişki..... 168

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Web 1.0'dan Web 2.0'a Geçiş.....	7
Şekil 2: Sosyal Medyanın Fonksiyonları.....	14
Şekil 3: İletişimin Özellikleri.....	45
Şekil 4: Çevrimiçi Disinhibisyon Etkisi	47
Şekil 5: Stalkerların Genel Takip Döngüsü	52
Şekil 6: Stalkerların Genel Takip Döngüsü	52
Şekil 7: Büyük Verinin Bileşenleri.....	131

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının Karar Aldım Kampanyası.....	19
Resim 2: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının Karar Aldım Kampanyası.....	20
Resim 3: Ocak 2021 Türkiye'de İnternette Geçirilen Süre	21
Resim 4: Ocak 2021 Türkiye'de Yaş ve Cinsiyete Göre Sosyal Medya Kullanımı	22
Resim 5: Dünya'da Sosyal Medya Kullanım Nedenleri	34
Resim 6: Unsane (Saplantı) Film Afişi	62
Resim 7: Michigan eyaletinin ısrarlı takiple mücadele için hazırladığı vatandaş rehberi	66
Resim 8: Michigan eyaletinin ısrarlı takiple mücadele için hazırladığı vatandaş rehberi	67
Resim 9: Siberfeminizm Ne Değildir	98

Resim 10: Panopticonun mimarisi	121
Resim 11: Big Data ve Sosyal Medya	130

KISALTMALAR

RSS: Really Simple Syndication

XML: Extensible Markup Language- Türkçesiyle Genişletilebilir İşaretleme Dili

API: Application Programming Interface- Uygulama programlama arayüzü

IoT: Internet of Things- Nesnelerin İnterneti

HTML: Hypertext Markup Language- Hiper Metin İşaretleme Dili

UCC: Birleşik İletişim Sertifikası

DM: Direct Message

URL: Uniform Resource Loader- Tekdüzen Kaynak Bulucu

ÇSHAB: Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri

KADAV: Kadınlarla Dayanışma Vakfı

KAHDEM: Kadınlara Hukuki Destek Merkezi

ARPANET: Advanced Research Projects Agency

ARPA: İleri Araştırma Projeleri Ajansı

TCP/IP: İletişim Kontrol Protokolü

NSFNET: National Science Foundation- Ulusal Bilim Vakfı

WWW: World Wide Web

GIF: Graphics Interchange Formatın- Grafik Değiştirme Biçimi

SMS: Short Message Service- Kısa Mesaj

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

TR-NET: Türkiye İnternet Proje Grubu

TCK: Türk Ceza Kanunu

CIA: Central Intelligence Agency– Merkezi Haber Alma Teşkilatı

NSA: National Security Agency– Ulusal Güvenlik Ajansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

GSM: Global System For Mobile Communications- Mobil İletişim İçin Küresel Sistem

PROMİS: Prosecutor’s Management Information System

DVD: Digital Versatile Disc

MİT: Millî İstihbarat Teşkilâtı

ETİ: Elektronik ve Teknik İstihbarat

OECD: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı

SPSS: Statistical Package For Social Sciences

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel

GİRİŞ

İnternetin gelişmesi ve teknolojinin sürekli değişim ve gelişime uğraması, bireylerin farklı mecralardan teknolojiye adapte olmaları, onların iletişimlerini de önemli ölçüde etkilemiştir. İnternet sayesinde bireyler, her türlü içeriği sosyal ağlar aracılığı ile alma ve iletme işlemini yapabilmektedir. Bu durum interneti bir bilgi kaynağı olmaktan öte, hayatın aktığı interaktif bir ortama dönüştürmüştür. Sosyal medya da bu interaktif ortamın en önemli mecralarından biridir.

Gazete, dergi, televizyon ve radyo gibi geleneksel medya araçları bireylerin yaşamlarında uzun süredir yer almaktadır. Ancak söz konusu mecralarda tek taraflı iletişimin olması, maliyetlerin fazlalığı gibi özelliklerinden dolayı bireyler etkileşimli ve çoklu ortam özelliğinden dolayı yeni medya kullanımlarını arttırmıştır. Az maliyet ile internet kullanıcılarının ücretsiz içerik üretebildiği internet ve web siteleri, geleneksel medyanın aksine herhangi bir eğitim ya da tecrübe gerektirmediğinden kullanıcı sayılarındaki artış giderek dikkat çekmektedir.

Yapılan araştırmalarda 2021 verilerine göre; Dünya’da 7,83 milyar internet kullanıcısı ve 4,20 milyar da sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır (We Are Social, 2021). Bu durum aslında her dört kişiden ikisinin sosyal medya kullandığını göstermektedir. Üstelik bu sayılar her geçen yıl katlanarak ilerlemektedir. Yeni medya kullanımına olan yoğun ilgi, internetin kullanım amaçlarını da değiştirmektedir. Facebook, Instagram, Whatsapp, Twitter gibi sosyal medya uygulamaları yaşamı kolaylaştırırsa da sağladığı serbestlik ortamıyla büyük ölçüde mahremiyet ihlallerine neden olmaktadır. Araştırmanın konusunu oluşturan stalk kavramı da sosyal medyadaki kullanıcılara uygulanabilen bir mahremiyet ihlalidir. Türkçede çok net bir karşılığı bulunmasa da ısrarlı takip olarak çevrilebilecek stalk kavramı, İngilizce kökenli bir kelimedir. İngilizcede gizlice avını izlemek anlamına gelen stalklamak; başta takip edilen kişinin profilini ondan habersiz görüntülemek, fotoğraflarına bakmak olurken zamanla takip edilen kişinin gönderilerine yorum yapmak, başta iltifat dolu fakat ardından rahatsız edici olan mesajlar atmak, telefon numarası varsa sık sık ve uygunsuz zamanlarda aramak ayrıca daha ileri giderek kişiyi fiziksel olarak takip etmeye ya da fiziksel şiddete yol açıcı davranışlar sergilemeye dönüşmektedir.

Çalışma kapsamında stalkerların (ısrarlı takip yapan kişi) motivasyonları toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu kavramlarıyla incelenmektedir. Böylece stalklama eyleminin; en çok hangi cinsiyet tarafından uygulandığı, yaş gruplarına göre uygulanma sıklığının değişip değişmediği, kavramın ne kadar bilindiği, stalklama eylemi ile bireylere zarar verilip verilmediği, eylemin özellikleri, ısrarlı takibin ne kadar normalleştirildiği ve söz konusu kavramın bireyler tarafından nasıl algılandığı ve neden uygulandığının toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca ısrarlı takibin gözetim toplumu kuramıyla olan doğrudan ilişkisi de ortaya çıkarılacaktır.

İnsanlık var olduğundan beri ısrarlı takip eylemi hem erkekler hem de kadınlar tarafından gerçekleştirilse de stalklamada genel olarak erkekler fail, kadınlar ise mağdur konumundadır. Stalk konusunda yapılan araştırmalar da bu önermeyi doğrulamaktadır. Doğan'ın 2014'te yaptığı çalışmada Amerika'da işlenen ısrarlı takip suçlarının %75-80'i erkekler tarafından işlendiğini ifade etmektedir. Maran, Varetto, Corona ve Tirassa'nın (2020) yaptıkları araştırmaya göre kadınların %54,3'ü günde en az bir kere stalklamaya maruz kalıyorken, erkeklerde bu oran %40'tır. Ayrıca kadınların stalkerları büyük oranda eski partnerlerinden oluşurken; erkeklerin stalkerları çoğunlukla tanıdıkları kişilerden olduğundan bu takipleri yeterince ciddiye almadıkları ya da herhangi bir korku duyup polisi aramadıkları belirtilmiştir. Ancak kadınlar, erkeklere göre stalk girişimlerinden daha çok korkmakta ve bu durumu yetkililere bildirmektedir.

Türkiye'de de gerek basına yansıyan haberler, akademisyenler ya da kurumlar tarafından yapılan çalışmalar gerekse de kadınların sosyal medya uygulamaları üzerinden yaptıkları açıklamalarla stalk mağduru olan tarafın büyük oranda kadınlar olduğu görülmektedir. Taciz olayları geçmişe göre daha çok yetkililere bildirilmesine rağmen ihbarların yeterli düzeyde olmadığı da gözlenmektedir.

İstatistiklere göre stalk mağdurlarının büyük kısmını kadınların oluşturması, durumu irdelemede Feminist Teorilerden yararlanma ihtiyacını doğurmuştur. Josephine Donovan'ın (1985), "Kadınlar kendi tarihlerini öğrenip yeni kuşaklara öğretmedikçe, köleliğin eski örüntülerinin tuzağına düşecekler ve güçlkle kazanılmış özgürlükleri yitireceklerdir" sözleri kadın tarihinin önemli bir kısmını oluşturan feminist kuram öğrenilmedikçe cahil kalınacağını anlatmaktadır. Aynı zamanda Donovan (1985), "Kadınlar kendi bağımsızlık mücadelelerini öğrenip bu konunun kaynağına inmedikleri

sürece erkeklerin yanında ikincil durumda kalmaya ve tacizlere açık olmaya devam edeceklerdir” düşüncesini savunmuştur ve bu görüş günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır. Durumun farkında olmak ve geleceğe doğru adımlar atabilmek için geçmişin tecrübelerinden yararlanmak gerekmektedir. Stalk da geçmişten beri kadınlara uygulanan tacizin günümüzde evirildiği formlardan bir tanesidir.

Her ne kadar stalk mağduriyetlerinde kadınlar ön planda olsa da erkekler de tanıdıkları ya da tanımadıkları kişiler ve genellikle de eski sevgilileri tarafından stalklanmaya maruz kalmaktadır. Bu yüzden sosyal medyadaki ısrarlı takip konusunu incelerken erkeklik çalışmalarından da faydalanılmıştır. Araştırmada özellikle erkeklik çalışmalarının bağımsız bir alan olmasında öncü olan toplumbilimci R. W. Connell’in (2019) Erkeklikler (Masculinities) kitabında bahsettiği; hegemonik erkek, işbirlikçi erkek, madun erkek ve marijinal erkek teorisi incelenmiş, online anket aracılığıyla da bireylerin stalk kavramı hakkındaki düşünceleri, davranış amaçlarıyla birleştirilerek stalk kavramında hem erkeğin hem de kadının bulunduğu yer ortaya konmuştur.

Genel olarak yaşama ve yasalara baktığımızda ise stalk suçuna kesin bir hükmün bulunduğu söylenememektedir. Fiziksel takibin ve siber zorbalığın hukukta belirli karşılığı olsa da stalk kavramı bu suç unsurlarının dışındadır. Bu da stalkerların (ısrarlı takibi yapan kişi) eylemlerinde daha rahat ve özgür olmalarını sağlamaktadır. Bununla birlikte bu eylemin toplum tarafından normalleştirildiği ve masumlaştırıldığı varsayılmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri gözetim toplumu kuramının bireylerin zihinlerinde nasıl algılandığı ve yaşamlarında her an her yerde gözetilme durumuna alışmalarıdır.

Gözetim toplumuna geçiş, kapitalizmle birlikte gerçekleşmiştir. Artık söz konusu olan toplumsal yaşamın sistematik olarak denetlenmesiydi (Toker, 2016, s. 62). Mobeselerle, güvenlik kameralarıyla gözetlenen, kredi kartlarıyla aldığı ilaçtan yaptığı mutfak alışverişine kadar kayıt altında olan ve her an kameralara gerek kalmadan akıllı telefonlar ile ne yaptığı tespit edilebilen bireyler zamanla bu durumu içselleştirmiş ve normalleştirmiştir. Toplum yapısı giderek gözetim toplumunun ve egemen güçlerin hâkimiyetinin pekiştiği bir yapıya dönüşmüştür. Yaşamlar, bir nevi filozof ve toplum kuramcısı Jeremy Bentham’ın (1785) hapishane tasarımı olan panoptikon gibidir. Panoptikonda mahkûmlar, hapishanenin ortasındaki bir kuleden gözetlenirler fakat bu

sistemi bu kadar önemli yapan kısım; kuleden ne zaman gözetlendiklerini bilemeyen mahkûmların hareketlerine her zaman dikkat etmek zorunda olmalarıdır. Mahkûmlar gözetlendiklerini düşünerek olduklarından başka bir kişiliğe bürünmekte ve yönetime itaat etmeleri gerektiğini düşünmektedir. Panoptikonda başlayan bu süreç zamanla süper panoptikona ve ardından da herkesin herkesi gözetlediği omniptikona ve veri gözetimine dönüşmüştür. Günümüzde bireylerin saklanacakları yer olmadan tamamen gözetlenmeye açık olduğu bu düzen, gözetleme olgusunu da herkese açık hale getirmiştir. Bireylerin gündelik hayattaki tüm sosyal rolleri birilerini gözetim altında tutma üzerine kuruludur. Buna göre; aileler çocuklarını, öğretmen öğrencisini, şirketler müşterilerini, partnerler birbirlerini sürekli gözetim altında tutabilmektedir. Gözetimde hem av hem avcı olmak böylece tüm kademelerdeki bireylere sirayet etmiş ve sosyal medya da bunun en büyük araçlarından biri olmuştur.

Araştırmanın ilk bölümünde sosyal medya ve stalklamak olgularına odaklanılmış, Türkiye’de sıklıkla kullanılan ve stalklama eyleminin de en rahat gerçekleştirildiği sosyal medya uygulamaları; Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp ve YouTube tanımlanmıştır. Ardından Dünya ve Türkiye’deki sosyal medyanın gelişiminden söz edilmiş ve genel olarak stalk (ısrarlı takip) kavramına giriş yapılmıştır. Bireyi fiziksel olarak da takip etmeyi kapsayan stalkın her aşaması bu bölümde anlatılmış ve bir alt başlık olan siber takip kavramına geçilmiştir. Sosyal medyada stalklamayı kapsayan siber takip olgusu, takipçi ve takip edilen mağdurların varlığını ortaya çıkarmaktadır ve kavramın neden sonuç ilişkisinin daha iyi anlaşılması adına araştırmada takıntılı takipçi ve mağdurlarının literatürde işlenen profillerine de yer verilmiştir. Günümüzde özellikle gençler arasında yaygın olarak kullanılan ‘stalk yapma’ eylemi üzerinden esprili bir dille bahsedildiği, kavramın normalleştirildiği gözlemlenmektedir. İnternet kullanıcıları bu kavramı tacizden çok, bir merak giderme unsuru olarak görmektedir. Bu yüzden araştırmada stalk kavramının hukuksal boyutunu da inceleme gerekliliği doğmuştur. Ardından konu ile ilgili literatür taraması yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu bağlamında stalklamak eyleminden söz edilmektedir. Böylece bireylerin ısrarlı takip davranışlarının kökeni incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü ise uygulama kısmından oluşmaktadır. Gönüllülük esasına dayalı olarak ankete katılan katılımcılara stalk hakkındaki bilgi ve

düşünceleri online anket yöntemi ile sorulmuştur. Araştırmanın evrenini sosyal medyadaki tüm bireyler oluştururken, örnekleme sosyal medyayı sıklıkla kullandıkları varsayılan ve araştırma konusuna yönelik düşüncelerini aktarabilecek olan “15-65” yaş arası kullanıcılar oluşturmaktadır. Dolayısıyla örneklemimizi de Yazıcıoğlu ve Eroğlu’nun (2014) belirlediği örneklem büyüklüğü çalışmasına göre 384 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet ve yaş iken, bağımlı değişkenleri ise bireylerin stalklama eylemleri, ara değişken ise sosyal medya kullanım ortamları ve sıklığı oluşturmaktadır. Araştırma konusu literatürde az çalışıldığı ve iletişim alanında ise sosyal medyada stalkı konu edinen ilk tez araştırması bu çalışma olması nedeniyle sonrasında gelecek çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE STALKLAMAK

İnternet, toplumların yaşamının her alanında büyük oranda değişim ve gelişmeye neden olan bir iletişim ağıdır. 1970'lerden beri hayatımızda olan internet; bilgi edinmek, boş vakit doldurmak, eğlenmek, ticaret yapmak, iletişim kurmak gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Hayatın her alanına kolayca entegre olan bu ağ sistemi, sanal ortamdaki iletişimi üst seviyeye çıkarmaktadır. Bu bağlamda kişilerarası iletişimin büyük çoğunluğunu, siber ortamda teknolojinin kullanılmasıyla gerçekleştirilen yeni iletişim şekli oluşturmaktadır. Bu bağlamda internetin iletişime verdiği yön ve diğer tüm fonksiyonlar, içerisinde medya gibi bir olguyu da barındırmaktadır.

Medya sözcüğü Latince media ve medium kelimelerinden gelmektedir. Araç, aracı anlamını taşıyan bu köken, medyanın; bireyler ve toplumlar arasındaki her ilişkide adeta bir köprü olmasına vurgu yapmaktadır. Sözlü, yazılı ve görsel iletişimdeki her kaynağı kapsayan medyanın; haber ve bilgi verme, eğlendirme, eğitim, toplumsallaştırmayı sağlama, kamuoyu oluşturma ve ticareti kolaylaştırma işlevlerine bakıldığında da bu durum yeterince anlam kazanmaktadır.

Medyanın sürekli evrimleşerek ilerlemesi interneti belirli dönemlere ayırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarını kapsayan medya, geleneksel ve yeni medya olarak iki kategori altında incelenmektedir. Geleneksel medya yani web 1.0 teknolojisi 1990 ile 2000 yılları arasında aktif olan bir sistemdir (nttdata-solutions.com). Radyo, televizyon, gazete ve dergiyi kapsamaktadır. Tek boyutlu iletişimin mümkün olduğu, zamana ve mekâna bağlı olan geleneksel medyada gönderici, alıcıya mesajı yollamaktadır fakat alıcıdan bir dönüt alamamaktadır. Gazetesini okuyunca haberleri ancak yanındaki insanlarla yorumlayabilen, televizyonda film izlerken konuşan fakat bunu karşısındaki oyuncuya duyuramayan izleyiciler, hayatlarına web 2.0 teknolojisi olan yeni medya araçları girince, tüketici olmanın yanında üretici olma durumuna da geçmişlerdir.

Web 2.0 kavramının ne olduğu ilk olarak O'Reilly'nin (2005) çalışmasında anlatılmıştır. Kavram, konferanslarda tartışma konusu olarak sunulmuş ve özellikleri doğrultusunda pek çok şekilde tanımlanmıştır. Beyin fırtınalarında web 2.0'nin en çok

bloggerlığı yaygınlaştırması üzerinde durulmuştur. Her internet kullanıcısı sosyal medyada kendini gösterebilecek bir alan bulmuştur. Öyle ki her sene o yılın dünya üzerinde etki yaratmış kişisini seçen Time dergisi 2006’da “Yılın Kişisi” olarak enformasyon çağına yön veren kategorisinde tüm internet kullanıcılarını seçmiştir (Ergin, 2015).

Şekil 1: Web 1.0’den Web 2.0’a Geçiş

Kaynak: <http://www.csharpnedir.com> (Erişim Tarihi:05.02.2022)

Şekil 1’de görüldüğü gibi, Web 1.0’daki salt okuma devri blogların ortaya çıkmasından sonra ve RSS (Really Simple Syndication) kullanımının başlamasıyla değişmiştir. O’Reilly (2005), RSS’i sitelere bağlantı vermekle birlikte aynı zamanda onları takip etmeyi de kolaylaştıran bir sistem olarak tanımlamaktadır. Alkan (2005), RSS’nin bir XML uzantısı olduğunu belirterek artık bu sistemle kullanıcıların web sayfalarını takip etmek için internet adreslerini ezberlemelerine gerek kalmadığını açıklamaktadır. Böylelikle aboneler web sitesindeki güncellemeleri kolaylıkla görüntüleyebilmekte ve yorumlarda bulunabilmektedir. Flickr uygulamasındaki gibi fotoğraf ve video paylaşımı üzerinden iletişim kurmanın yolu yine RSS ile mümkün olmuştur. Alkan (2005) söz konusu sitelerin “etiket” yapabilme özelliğine de gönderme yaparak kullanıcıların istedikleri içeriğe ulaşabilmesinin kolaylaştığından ve ortaya büyük bir veri dağarcığı çıktığından bahsetmektedir. Yeni medya, uygulama programlama arayüzü (Aplication Programming Interface / api) sayesinde belirlenen

sınırlar çerçevesinde sitelerin ve bireylerin aralarında iletişime geçmesine olanak tanımaktadır.

(1990 – 2000)	(2000 – 2010)	(2010 – 2020)	(2020 – 2030)
Web 1.0	Web 2.0	Web 3.0	Web 4.0
Salt okunabilir	Okunup yazılabilir	Taşınabilir ve kişisel	Kendi kendine öğrenebilen, kendi kendini organize edebilen
Doküman odaklı	İnsan odaklı	Bilgi odaklı	Sanal gerçeklik ve büyük veri odaklı
Bireysel bilgiye erişim	İnternet deneyimini başkalarıyla paylaşım	Sanal bilgisayar asistanları yardımcı olur	Bilgisayarlar isteklerinizi anlar. Faaliyetlerinizi yönetir.
Statik web	Sosyal web	Anlamsal (semantik) web	Simbiyotik web / Akıllı web
Web formları	Web uygulamaları	Akıllı uygulamalar	Yapay zeka, makine öğrenmesi, Sanal gerçeklik, IoT, Otonom hizmetler
Şirket odaklı	Toplum odaklı	Bireysel odaklı	Yapay zeka odaklı
Şirket siteleri	Blog siteleri, Sosyal medya	Yarı sosyal ağ yarı blog siteleri, Canlı yayınlar	Yapay zeka ile otonom çalışan siteler
Anonim kullanıcılar	Kayıtlı kullanıcılar	Yetkili kullanıcılar	Kişiselleştirilmiş verilere sahip kullanıcılar
Haber bağlantı ağı	İnsan bağlantı ağı	Bilgi bağlantı ağı	Yapay zeka bağlantı ağı
Tüm hakları saklı ©	Creative commons lisansı (CC)	Açık bilgi	Gizli bilgi

Tablo 1: Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0 ve Web 4.0 Karşılaştırılması

Kaynak: <https://nttdata-solutions.com/tr/local-blog/web-bir-sifirdan-web-dort-sifira-internetin-evrimi/>

(Erişim Tarihi: 30.01.2022)

Yeni medyanın sürekli gelişmesi Web 3.0 (2010-2020) ile anılan internet yazılımları ve yapay zekaların aktif olduğu dönemin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Tablo 1). Web 3.0 ile sosyal medya kullanıcıları kişiselleştirilmiş internet deneyimi yaşayabilmektedir. Aynı zamanda Web 3.0 sayesinde interaktifleşen internet kullanımı, elektronik cihazların yapay zekalar ile kullanıcılara yardımcı olduğu bir dönemi başlatmıştır. Sosyal medya üzerinden başlayan bu süreç günümüzde varlığını yeni hissettiren Web 4.0'ın (2020-2030) gelecekte daha etkin olacağını göstermektedir. Web 4.0, nesnelerin interneti (Internet of Things / IoT), arttırılmış gerçeklik ve hologram teknolojisiyle sanal ortam ile gerçeklik arasındaki çizgiyi daha da bulanıklaştıracaktır.

Nesnelerin interneti kavramı ilk olarak 1999 yılında Kevin Ashton tarafından kullanılmıştır. Ashton (2016), insan eliyle yapılan işlerin hatalara yol açması, zaman alması ve maliyeti fazlalaştırması nedeniyle elektronik aletlerin internete bağlanabilmesi

gerektiğinden bahsetmektedir. Böylece nesneler, internetin yardımıyla veri toplayıp hayatı kolaylaştırmak adına kullanılabilecekti. Özellikle 2020 ve sonrasındaki dönemde evde kullanılan cihazların (akıllı kilit, akıllı ev, akıllı telefon, giyilebilir teknolojiler vb.) internet ile entegre çalışabilmesi Web 4.0 teknolojisinin en önemli özelliğidir. Aynı zamanda hologram teknolojisiyle Michael Jackson, Whitney Houston, Tupac gibi vefat eden ünlülerin hareketli görüntülerinin sanal konserlerde yer alabilmesi, yapay zekâ ile insansı robotların yeni özellikleri ve Facebook'un Metaverse'ü gibi gelişmeler Web 4.0'ın yaygınlaşacağı dönemlerin habercisi niteliğindedir. İnternetin sonu gelmeyen ilerleyişi gerçek olamayacağı düşünülen sanal dünya ile içinde bulunulan gerçek dünya arasındaki farklılıkları azaltmaya devam edecektir.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi geleneksel medyayı kapsayan Web 1.0 teknolojisi bilgisayarların yeni yaygınlaştığı ve HTML (Hiper metin işaretleme dili) odaklı web sayfalarının bulunduğu fakat karşılıklı iletişimin mümkün olmadığı bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemin özelliklerinin kısıtlı olmasındaki en büyük neden internet teknolojisinin yeterince gelişim göstermemesidir. Buna ek olarak geleneksel medyanın sahiplik yapısındaki hiyerarşi de çok sesliliğin olmamasına, tek taraflı iletişimin devamına neden olmuştur. Gazete, dergi, televizyon ve radyonun içerikleri mülkiyet yapısına bağlı olarak oluşumun sahibi, eşit bekçisi, editör, muhabir ve reklam veren gibi pozisyonlarda bulunan bireylerin istekleri ve çıkarları doğrultusunda oluşturulmaktadır. Kısaca geleneksel medya kısıtlı bir iletişim alanının varlığını göstermektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan yeni medya ise özellikle Web 2.0 ve Web 3.0'ü kapsayarak insan, bilgi ve etkileşim odaklı bir paylaşım dönemini belirtmektedir.

	Geleneksel Medya	Yeni Medya
Yayın zamanı	Spesifik	Anlık
Erişim	-	Herhangi bir yer
Değişime yatkınlık	Lokal	Her zaman
Tür	Analog	Dijital
Reklam alanı	Sınırlı	Sınırsız
Etkileşim	Sınırlı	Tam etkileşim
İzleme	Zor	Kolay

Tablo 2: Geleneksel Medya ve Yeni Medya Farkları

Kaynak: Ergin, 2015, s. 49

Akıllı cihazlar başta olmak üzere yeni medya özellikle akıllı telefonlar ve internetteki tüm içerikleri (web siteleri, oyunlar, interaktif platformlar vb.) kapsamaktadır. Manovich'e (2001) göre sayısal kodlardan oluşan, bilgisayar teknolojilerinin hepsi yeni medya içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda bilgisayar teknolojileri dışında kalan televizyon, gazete vb. tüm kitle iletişim araçları geleneksel medya olarak yerini almaktadır. Altunay'ın (2015) da belirttiği gibi yeni medya kendisini "eski" kavramı üzerinden değil geleneksel medyanın özellikleri üzerinden tanımlamaktadır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi yeni medya anlık içerik paylaşma ve haberleşme imkanıyla geleneksel medyanın belirli zaman dilimindeki yayın akışı geleneğini çoktan bozmuştur. Geleneksel medyaya erişim gazete ve dergi bayileri, televizyon ve radyonun bulunduğu mekanlar gibi kısıtlıyken yeni medyanın imkanlarına internetin bulunduğu her ortamda rahatlıkla ulaşılabilmektedir. Geleneksel medya küçük bir grubun denetiminde değişime daha kapalı bir alan olsa da sosyal medyada herkes içerik üretebilme ve söz sahibi olma imkanına sahiptir. Bu bağlamda yeni medyada her zaman bir değişiklik ve dinamiklik söz konusudur. Ancak sanal mecrada herkesin istediği konuda fikir beyan edebilmesi enformasyon kirliliğine neden olabilmektedir.

Geleneksel medya, kamera, baskı aletleri, kâğıt gibi el ile kullanılan (manuel) araçlar ile devinimini devam ettirirken sosyal medya tamamen dijital bir ortamda varlığını sürdürmektedir. Bu sayede yeni medya, geleneksel medyanın kitle iletişim araçlarında bulunan sansür ve denetimden büyük oranda yoksundur. Görüldüğü gibi yeni medya habercilik anlayışına da yeni bir yön getirmiştir. Pek çok gazete, dergi ve televizyon kanalı internetten de yayın yapmaya başlamış, sosyal medya mecralarına üye olarak tirajlarını ve tıklanmalarını arttırmaya çalışmışlardır. Kişiler arası haberleşmenin de internete taşınmış olması bireyler hakkındaki "son dakika gelişmeleri" takip etmeyi ve haklarında bilgi toplamayı bir sonraki aşamaya taşımıştır.

Bireyler iletişimlerinin büyük çoğunluğunu internet üzerinden gerçekleştirdikleri için kendilerine bu mecrada bir siber kimlik oluşturmaktadır. Kimlik, bireyin kendisini kim olarak tanımladığı, tanıttığı ve kurguladığıdır (Nagy ve Koles, 2014). Sosyal ya da dijital kimlik de bireylerin siber ortamda gerçek kimlikleri üzerinden ya da tamamen kurgusal olarak oluşturduğu veriler bütünüdür. Nagy ve Koles (2014) de sanal kimliklerin kişisel ve toplumsal faktörlerden etkilenen, sürekli yenilenip kurgulanan bir süreç olduğunu

belirtmektedirler. Aynı zamanda çalışmalarında bu kimliklerin genel olarak profil, bağlantı kurma ve sanal topluluklardan oluştuğunu ifade etmektedir. Kullanıcılar siber kimlikleri sayesinde sosyal medyada profil oluşturabilme, eğitim görebilme, banka işlemlerini gerçekleştirebilme, alışveriş yapma, seyahat planlama gibi gündelik hayatta karşılığı olan tüm işlemleri kolaylıkla gerçekleştirebilmektedir. Bu bağlamda siber kimliğin bir yönü gerçeklikle birebir aynıdır denilebilmektedir. Fakat internetin özgürlük tanıyan doğası gereği siber kimliğin diğer kısmı veya tamamı anonim-kurgu olabilmektedir. Araştırmanın konusunu oluşturan ısrarlı takip kavramı da yeni medyanın serbestliğinden gücünü alarak sürekliliğini devam ettirebilen ve siber kimlikler ile bağlantılı bir eylemler dizisidir.

Yeni medyayı kullanmak, geleneksele göre oldukça ekonomik bir tercihtir. İstenilen her yerde reklam yapabilme özelliğiyle yeni medyanın reklamcılık sektörüne de farklı bir yön verdiği ortadadır. Reklam verenlerin televizyon, gazete ve radyo ile lokal bir topluluğa ulaşma imkânı varken internet erişimi dünyanın neresinde olursa olsun bireyleri ortak bir mecrada birleştirebilmektedir. Bu da küresel bir tanıtım ve etki yaratmayı kolaylaştırmaktadır. Geleneksel ve yeni medya arasındaki bu önemli fark sosyal medyanın her konuya erişiminin kolay olması anlamına gelmektedir. Üstelik sosyal medyada izleyip dinleme gibi unsurların daha rahat gerçekleştiği ortadadır. Mayfield (2008) yeni medyanın genel olarak 5 özelliğe sahip olduğunu söylemektedir.

- **Katılım:** Sosyal medya uygulamaları yeryüzündeki herkesin katılımına açıktır ve geleneksel medyanın uzaklığının aksine medya ve birey arasındaki mesafeyi silikleştirmektedir.
- **Açıklık:** Sosyal medya bir çeşit özgürlük alanıdır. Kullanıcıların düşüncelerini rahatlıkla aktarmalarını ve geri bildirim alabilmelerini kolaylaştırmaktadır.
- **Karşılıklı İletişim:** Web 1.0 teknolojisi tek taraflı bir ileti gönderim alanıyken Web 2.0 içerisindeki yeni medyada karşılıklı diyaloglar kurulabilmektedir.
- **Topluluk:** Sosyal medya içerisinde profiller ya da sayfalar aracılığıyla gruplar, topluluklar kurarak iletişime geçmek oldukça kolaydır.
- **Bağlantılık:** Sosyal medyada bireyler, uygulama içerisindeki bağlantılardan yararlanabilmekte ve kendi bağlantılarını oluşturabilmektedir. Bu sayede

kullanıcılarla birlikte web sitesi de kendisini genişletme ve geliştirme imkânı bulmaktadır.

Kim, Jeong ve Lee (2009) ise yeni medya kapsamındaki web sitelerinin varlıklarını koruyabilmeleri ve daha çok kullanıcı sayısına ulaşabilmeleri için belirli özelliklere sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir. Çalışmada belirttikleri özellikler sosyal medya uygulamalarının yenilikleri yakalamaları ve gelişmişlikleri için gereklidir. Kim vd. (2009)'ne göre sosyal medya, amaçları doğrultusunda şu özellikleri taşımaktadır:

- **Bireysel Profiller:** Pek çok sosyal medya uygulaması kullanıcılarına kendi profillerini oluşturma imkânı tanımaktadır. Bireyler, sitelerdeki alanlar aracılığıyla kişisel bilgilerini (isim, yaş, cinsiyet, e-posta adresi, bulunduğu ülke, iş yeri, eğitimi vb.) site ile paylaşmaktadır. Profillerde her türden kişisel bilgi yer alabilmektedir. Bu bağlamda kişisel bilgilerin gizliliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya uygulamaları, site içerisindeki gizlilik ve güvenlik önlemlerini bireylerin seçimlerine bırakmaktadır. Her uygulamanın gizlilik ayarı farklılık göstermektedir ve genellikle kullanıcılar gizlilik ayarlarını “herkes”, “sadece takip ettiğim kişiler” ya da “sadece ben” görebilir şeklinde düzenleyebilmektedir.
- **Çevrimiçi Bağlantı Kurma:** Günümüzde neredeyse tüm sosyal medya mecralarında farklı şekillerde isimlendirilse de “arkadaş” eklemeye izin verilmektedir. Instagram, Twitter ve YouTube gibi uygulamalarda “takipçi”, Facebook gibi sitelerde “arkadaş” olarak adlandırılan bu kullanıcılar ile çevrimiçi bağlantı kurmak mümkündür. Hatta bireyler, uygulama içerisinde yeni kullanıcıları keşfederek “takip et”, “arkadaşı ekle” seçenekleriyle kişileri, profilleri aracılığıyla gözetim altına alabilmektedir. Bu gibi unsurlar sosyal medyayı takıntılı takipçiler için oldukça kullanışlı bir ortama çevirmektedir. Kullanıcılar çevrimiçi olarak takip ettiklerine mesaj, ses ve görüntü atabilmekte, gönderiler aracılığıyla iletişim kurabilmektedir. Ayrıca sosyal medya kullanıcıları sitedeki arama kısmına anahtar kelimeleri yazarak istedikleri konuda bilgi edinebilmektedir.
- **Çevrimiçi Gruplara Katılma:** Sosyal medya siteleri kullanıcılarına istek, beğeni ve ilgi alanları doğrultusunda çevrimiçi gruplara katılabilme imkânı sunmaktadır. Gruplar birbirini tanıyan ya da tanımayan yönetici ve üyelerden oluşmaktadır.

Bireyler gruplarda çoklu alan adı (Birleşik İletişim Sertifikası-UCC) kullanabilmekte ve bunu diğer kullanıcılar da görebilmektedir. Sosyal medyada mezunlar grubu, iş grubu, aile grupları, yakın arkadaşlar grupları, hayvan severler grubu, kadın hakları grubu, herhangi bir hobiyeye yönelik gruplar, sivil toplum kuruluşlarının grupları ve kâr amacı gütmeyen gruplar gibi pek çok oluşum bulunmaktadır. Gruplar halka açık ya da daha özel gizlilik çerçevesinde oluşturulabilmektedir. Ayrıca çevrimiçi gruplara katılım genellikle yöneticilerin inisiyatifine bağlıdır.

- **Çevrimiçi Bağlantılarla İletişim Kurma:** Yeni medyanın en büyük olanakları kullanıcılarına e-posta, durum paylaşımları, mesajlaşma sistemleri hatta internetten görüntülü arama ve telefon hizmetleri sunabilmesidir. Özellikle Whatsapp, Skype, Facebook Messenger ve Telegram gibi uygulamalar bu işlevleri yerine getirmektedir. Aynı zamanda Turing testini¹ geçen Google Assistant ve Apple'ın yapay zekâsı Siri gibi dijital asistanlarla kurulan yazılı ya da sözlü iletişim de bu özelliğin kapsamına alınabilmektedir.
- **İçerik Paylaşma:** Yeni medya siteleri kullanıcılarına metin, video, fotoğraf, müzik, yer imleri vb. araçlarla kendi içeriklerini oluşturma imkânı tanımaktadır. Ayrıca herkes, takip ettikleriyle kendi medyalarını seçebilme hakkına sahiptir. İsteyenler bağlantıları, tekdüzen kaynak bulucu (URL) kendi profillerinde paylaşabilmekte ya da özel mesajlarla (DM) diğer kullanıcılara gönderebilmektedir. Üstelik tüm bu gönderiler kaydedilebilmekte ve arzu edildiği an yeniden görüntülenebilmektedir.
- **Yorum Yapmak:** Sosyal medya uygulamalarını geleneksel medyadan ayıran en önemli özelliklerden biri de karşılıklı etkileşim ortamı sağlamasıdır. Bunu sağlamanın en kolay yolu da paylaşılan gönderilere yorum yapmak ya da belirlenen alanlarda bireysel fikirleri yayınlamaktır.
- **Bilgiye Erişmek:** Yeni medya siteleri tamamen bireylerin gözetleme isteğine odaklanmaktadır. Uygulamalar, kurulma amaçlarına göre kullanıcılarının

---

¹ Turing Testi: İlk olarak Alan Turing'in (1950) makalesinde bahsedilen kavramdır. Bireyin, kim olduğunu bilmeden mesaj yoluyla bir makine ve bir insana soru sormasına dayanmaktadır. Sorulan sorular ışığında birey, cevap verenlerden hangisinin makine olduğuna karar veremezse bu test makine tarafından geçilmiş sayılmaktadır.

dünyaya karşı meraklarını gidermelerine yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda arama motorları sayesinde istenilen bilgiye erişmek oldukça kolaydır.

- **Kullanıcıların Sitede Kalmasını Sağlamak:** Sosyal medya siteleri bireylerin uygulamada daha çok vakit geçirmesini sağlamaya yönelik tasarlanmıştır. Siteler, sürekli güncellenen ilginç içerikleri ile bireylerin zihninde merak uyandırarak sık sık hesaplarını kontrol etmelerini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra siteler, çerez gibi kişileştirilmiş reklamlar ile bireylerin satın alması muhtemel, görmek isteyebilecekleri ürünleri ön plana çıkarmaktadır. Bu da kullanıcıların uygulamada daha çok vakit geçirmelerini sağlamaktadır. Sosyal medyaların ana sayfalarındaki “öne çıkan”, “popüler”, “dünya gündemi” gibi gönderiler ve “keşfet” kısımları da vakit harcama garantili bölümlerdir.

Sosyal medyanın bileşenlerini Kietzmann, Hermkens, McCarthy ve Silvestre (2011) bal peteği modeliyle 7 kategoriye ayırmaktadır (Şekil 2). Bunlar; kimlik, konum, ilişkiler, itibar, gruplar, sohbet ve paylaşım.

Şekil 2: Sosyal Medyanın Fonksiyonları

Kaynak: Kietzmann, Hermkens, McCarty ve Silvestre, 2011, s. 243

Araştırmacıların yeni medya hakkında bahsettiği tüm bu özellikler çalışmanın konusunu oluşturan ısrarlı takip kavramının sosyal medya aracılığıyla ne kadar kolay gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Çünkü zamandan ve mekândan bağımsız olan yeni medya, toplumdaki her kesimin kendi sesini duyurabilmesine imkân tanımış ve tanıdık tanımadık herkesi görünmez bağlarla birbirine yakınlaştırmıştır. Ünlülerle hayranları, siyasetçilerle seçmenleri ve işletmelerle müşterileri arasındaki görünmez iletişimsizlik duvarı yıkılmıştır. Tüm bu imkânlar yaşam kolaylığı getirse de beraberinde mahremiyet ihlali, manipülasyona maruz kalma ve dolandırılma gibi tehlikeleri de ortaya çıkarmıştır.

Sosyal medya bireye sanal bir sosyalleşmeyle birlikte, bir yere ait olma hissini de yaşatmaktadır. Sosyal medya profilleri sayesinde her zaman çevresi tarafından görünür olan birey unutulmayacağını bilmektedir. Ayrıca içerisinde bulunan sistem gereği bireyler sosyal medyadaki varlıklarıyla hem bir ürün hem de bir alıcı konumuna geçmiştir. İnternetin yarattığı fenomenlere, kendi arkadaşlarına ve tanımadığı başka insanlara hayran olan bireyler, aynı zamanda karşısındaki kişiler tarafından da bir fenomen öznesi konumundadır.

Çoğunluğun katılımını bekleyen sosyal medya uygulamaları, genellikle kilitli olmayan ve insanların gönderilerini beğenip yorum yapabilmesine imkân sağlayan profillerden oluşmaktadır. Diyalogların da gerçekleştirilebildiği bu profiller takipçi sayılarının çok olmasına bağlı olarak hesabın sahibi için aynı zamanda bir gelir kaynağıdır. Marka ve iş yerleri çok takipçili sayfalara reklam vererek müşteri çekmeyi amaçlamaktadır. Çok takipçili sosyal medya fenomenlerine oldukça yüksek ücret ödeyen işletmeleri gören diğer kullanıcılar da bu çemberin içerisine girmeye çalışmaktadır. Bu yüzden bireyler ve şirketler sosyal medyada görünürlüklerini arttırmak istemektedir. Bu döngü, kendi kuyruğunu yiyen bir yılan (ouroboros) misali devam etmektedir.

İletişime bilimsel açıdan bakıldığında, geleneksel ve yeni medyaya yönelik iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan biri Amerika kökenli (Chicago Okulu) olan liberal yaklaşımlar, diğeri ise Avrupa kökenli (Frankfurt Okulu) olan eleştirel teoridir. Liberal kuram yani ana akım medya yaklaşımında, kitle iletişim araçlarının bireylerin yaşamlarında büyük bir yeri olduğu ve onların düşünce ve davranışlarını etkilediği üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

Medyanın bireyler üzerinde olumlu etkileri olduğunu savunan John Dewey, Herbert Mead ve Charles Cooley gibi liberal kuram düşünürleri iletişimi sürekliliği olan canlı bir yapı gibi görmektedir. Lazar (2001), Chicago okulu üyelerine göre iletişimin, kültürleri oluşturduğunu ifade etmektedir. Medya aracılığı ile toplumsal bir kültür inşa edilmektedir çünkü iletişim içerisinde sanattan, siyasete kadar yaşamın tüm alanlarını barındırmaktadır. Siber kültür olarak adlandırılan bu oluşum gündelik hayatın büyük ölçüde internete kaydığını göstermektedir. Liberal çoğulcu medya yaklaşımında iletişim kurularak toplumun geliştiği varsayılmaktadır. Liberal kurama göre; toplumlar kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgilenmekte, bilinçlilik düzeyleri artmakta ve bir kamusallaşma oluşarak ortak düşünme edimini gerçekleştirmiş olmaktadır.

Liberal kurama göre medya vatandaşları gözetlemektedir ve kitle iletişim araçlarıyla devlet ve halk arasındaki iletişimi sağlamaktadır (İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2010). Bu düşüncelerden sonra özellikle II. Dünya Savaşı sonrası medyanın propaganda aracı olarak kullanılmasına yönelik tespitlerle bir sorgulama sürecini başlatmıştır. Medya üzerine yapılan araştırmaların çoğalması ve 1970'lerden itibaren internetin kullanılmaya başlanması ile liberal yaklaşımın etkisi zayıflamış ve eleştirel teorelin net bir şekilde varlığını hissettirmesine yol açmıştır. Eleştirel kurama göre; medya, kapitalizmin bir maşasıdır ve asıl niyeti bireylerin sürekli tüketim yapmasını, gündemde olması gereken gerçeklerden uzaklaşıp medyanın öne çıkardıklarıyla ilgilenmesini sağlamaktır.

Özellikle kapitalizm eleştirisi yapan Frankfurt okuluna göre, kitle iletişim araçları bireylerin hayatlarında onların aydınlanmalarını engelleyen bir nevi prangadır. Marcuse'un (2015) da belirttiği gibi medya kişiselleştirilmiş bir dil ile bireye seslenerek "senin gazeten" "senin kanalın" diyerek bireylerin kitle iletişim araçlarını ve onların gösterdiklerini içselleştirmeleri sağlanmaktadır. Bu bağlamda birey medyada gösterilenlere inansa da inanmasa da aracıyı kendisinin bir parçası ya da sahip olduğu bir unsur olarak görmeye başlamaktadır.

Bu bağlamda Theodor Adorno ve Marx Horkheimer'in (2003) ortaya attığı kültür endüstrisi kavramından da bahsetmek gerekmektedir. Frankfurt Okulunun üzerinde çokça durduğu kavrama göre; kitleleri manipüle etmek adına medya yoluyla bir endüstri yaratılmaktadır.

Adorno ve Horkheimer (2014) geleneksel medyayı kutsal bir amaca hizmet eden bir sistem olarak görmemektedir. Ayrıca medyanın da kendisini böyle görmediğini belirtmektedirler. Onlara göre kitle iletişim araçları özensiz ve gereksiz bilgi üretmekte, yalanları ve şöhretleri yasallaştıran bir öğreti görevi görmektedir. Medyanın ürettiklerini yapay bulan ve amaçlarının sadece bireylerin bakışlarını hakikatten kaçırmak olduğunu söyleyen Adorno ve Horkheimer; kitle iletişim araçlarının, kitlelerin egemen ideolojiye uyumlanması için çalıştıklarını belirtmektedir. Amerikalı yer altı edebiyatı yazarı Chuck Palahniuk'un (1999) en basit şekilde ve çarpıcı bir üslupla bireylerin aynı televizyon programlarını izlediği, aynı şeyleri duyup aynı şeyleri söylediklerinden dolayı herkese aynı suni hafıza takıldığını ifade etmektedir.

Hem liberal yaklaşım hem de eleştirel teori, teknolojinin birey yaşamındaki yansımalarını ortaya koyarken, son zamanlarda internete dair daha çok eleştirel çalışmalar yapıldığı gözlemlenmektedir. İnternetin en büyük tartışma odaklarından biri sosyal medya mecralarına yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal medyada özellikle seviyesiz tartışmalar, algı yönetimi yapmaya çalışan kesimler, çeşitli şekillerde dolandırıcıların tuzakları (alışveriş sayfalarının sahte çıkabilmesi, evlilik vaadiyle dolandırılma vb.), kişisel verilerin izinsiz kullanımı, sosyal medya üzerinden yapılan tacizler, sosyal medyada yansıtılan kişiliklerin ve etkili görüntülerin gerçeği yansıtmamasına yönelik eleştirel düşünceler bulunmaktadır. Söz konusu yeni iletişim ortamları görsel anonimlik sağlamakta ve sadece metin üzerinden bile haberleşmeye olanak tanımaktadır. Bu bağlamda yüz yüze iletişimin getirisi olan sosyal ve psikolojik sınırlar kolaylıkla aşılabilmektedir. Hatta teknolojiler aracılığı ile bireyler karşılarında gerçek bir insanın olduğunu unutabilmektedir.

Joinson (2001) bireylerin yüz yüze açıklayamayacağı itirafları, kişisel bilgilerini ya da gerçekleştiremedikleri saldırgan davranışları çevrimiçi ortamda rahatlıkla yapabildiklerini açıklamaktadır. Ayrıca kullanıcıların, anonimliğin getirisiyle öz farkındalık algılarının da düştüğü gözlemlenmiştir. Joinson (2001)'in araştırmasına göre internette görsel olarak da anonim olan kullanıcıların, anonim olmayan kullanıcılara göre kendileri hakkında daha çok bilgi verdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu bilgiler ısrarlı takip yapan kullanıcılar için kolay ulaşılabilen veriler olarak internette yer almaktadır. Bunun yanı sıra; kullanıcıların tanımak istedikleri, merak ettikleri, eğitim ve iş sebebiyle ihtiyaç

duydukları kişileri takip edebilme imkânı, hukuksal konularda sosyal medya aracılığıyla kamuoyu oluşturup iyi bir sonuca ulaşılabilme olasılığı gibi etkenler sosyal medyaya yönelik olumlu tartışmaların varlığını korumasını sağlamaktadır.

1990'lı yılların sonunda kullanıcılar tarafından hesap oluşturulmaya başlayan sosyal medya siteleri, internetin akıllı telefonlara girmesiyle birlikte ve her geçen gün artan uygulama sayılarıyla daha fazla kullanıcıya ulaşmaktadır. Sosyal medya uygulamalarının daha önce bahsedilen fonksiyonlarından olan, genellikle ücretsiz kayıt, zamandan ve mekândan bağımsız sosyalleşebilme olanağı, bireylerin fikirlerini istedikleri gibi beyan edilebilecekleri alanlar, beğenilme ve varlıklarını kanıtlama olanağı gibi imkanların olması onları sadık birer sosyal medya kullanıcısı yapmıştır. Lakin dillere pelesenk olan “Eğer bir ürüne para ödemiyorsanız ürün sizsiniz” sözü unutulmamalıdır. Çünkü bireyler, internetteki bu uygulamalara kaydolarken mahremiyetlerinin büyük bir kısmını da kendi rızalarıyla sisteme yüklemektedir. Böylece kullanıcılar şirketlere veri olurken, kendilerini gözetlemek isteyen faillere karşı da açık bir mağduriyet yaşayabilmektedirler.

Araştırmanın konusunu oluşturan stalk (ısrarlı takip) kavramı, sosyal medya uygulamaları üzerinden de yapılabilen bir mağduriyet örneğidir. Bireylerin profillerini gizlice ve düzenli olarak görüntülemek anlamına gelen stalklamak günümüzde özellikle gençler tarafından giderek normalleştirilmektedir.

Stalking Risk Profile'a göre stalklama (stalking); “Çoğu kişide endişe veya korkuya yol açacak şekilde tekrarlanan, istenmeyen iletişim ve temaslar yaratmaktır”. Siber stalklama (cyberstalking) ise; “Takipçinin kurbanı taciz etmek için interneti ve teknolojiyi kullandığı belirli bir takip çeşidi” anlamına gelir (Akmeşe ve Deniz, 2017, s. 24).

Türkiye’de de diğer pek çok ülkede olduğu gibi ısrarlı takip vb. eylemler kadına yönelik suçlar kapsamına girmektedir. Bu bağlamda başta Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı (ÇSHAB) olmak üzere kadına yönelik şiddeti önlemeye dair dernek ve vakıflar, ısrarlı takip gibi taciz içerikli eylemlerde mağdurlara yardımcı olmaktadır. Reçber (2018)’in de belirttiği gibi ÇSHAB çalışmasıyla, kanuna aykırı yollarla meydana gelebilecek şiddet suçlarını önlemek amacıyla 2012 yılında “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlemesine Dair Kanun” düzenlemesi kabul edilmiştir. Kanunun amacı ilk maddede şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” (<https://www.mevzuat.gov.tr>). Bu bağlamda stalk suçunda 6284 sayılı kanunun ön plana çıktığı söylenebilmektedir. Ayrıca Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadınlara Hukuki Destek Merkezi (KAHDEM) ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı gibi oluşumlar da ısrarlı takipte 6284 sayılı kanunun esaslarıyla ortak bir amaca hizmet etmektedir. Bu kurumlar başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere mağdurların tarafında yer almaktadır.

Resim 1: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının Karar Aldım Kampanyası

Kaynak: <https://www.kararaldim.org/> (21.11.2021)

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, şiddet suçlarına yönelik sessiz kalınmaması için hazırladığı “Karar Aldım” kampanyasında, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanunun bilinirliğini arttırmayı amaçlamıştır. Kampanya kapsamında şiddete maruz kalan kadınların hikayeleri de daha görünür hale getirilmiştir. Bu bağlamda 6284 sayılı kanun, sosyal medya aracılığıyla ısrarlı takibe maruz kalan bireylerin şikâyetle bulunabileceğini belirtmektedir.

Resim 2: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfının Karar Aldım Kampanyası

Kaynak: <https://www.kararaldim.org/> (21.11.2021)

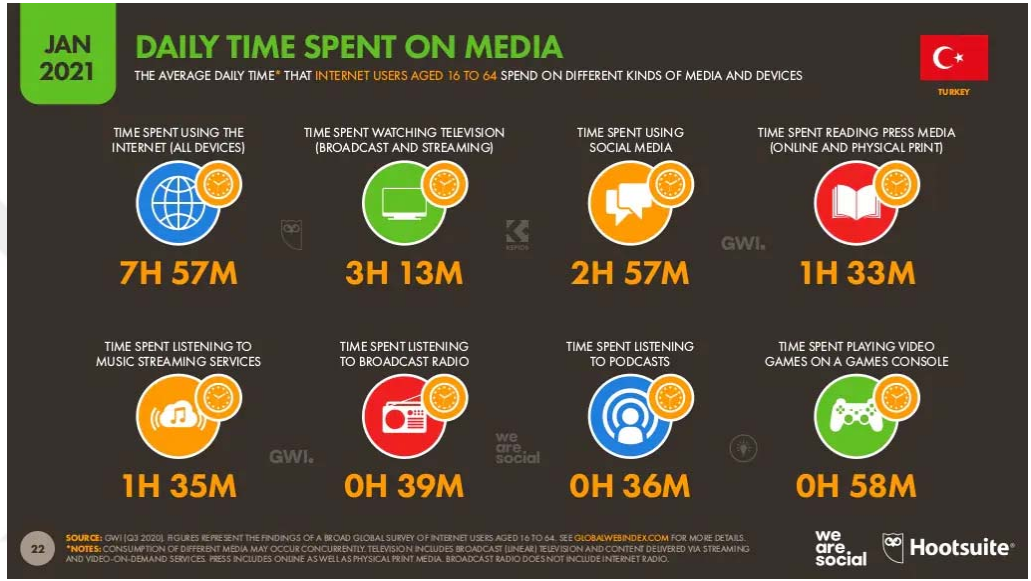
ÇSHAB ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından da bir şiddet biçimi olarak kabul edilen stalk kavramına çalışma kapsamında eleştirel bir bakış açısıyla bakılmış ve kavramın bireylerdeki izdüşümü araştırılmaya çalışılmıştır.

1.1.Sosyal Medya Uygulamaları (Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp, YouTube)

Sosyal medya uygulamalarını kullanan bireyler; duygusal, ekonomik ya da toplumsal bazı ihtiyaçlarını gidermek için bu mecralara yönelmektedir. Sosyal medya, bireyi sosyalleştiren ve istediği kimliği yaratabilme imkânı sağlayan bir ortamdır. Kullanıcılar da bu durumu sosyal medyada oluşturdukları profiller aracılığıyla yapmaktadır. Bu profiller sayesinde bireyler hem toplum tarafından kabul görme isteklerini tatmin etmekte hem de kendilerini ifade ettiklerini düşünmektedirler. Ayrıca kullanıcılar bu mecralar aracılığıyla başkalarından haber alarak merak duygularını da gidermektedir. Bu bağlamda sosyal medya kullanıcıları hem gözetlenen hem de gözetleyen olmaktadır.

We Are Social ve Hootsuite'ın yayınladığı 2021 verilerine göre; dünyada aktif olarak sosyal medyayı kullanan kişi sayısı 4.20 milyardır. 2020 verilerinde bu sayının 4,14 milyar olduğu belirtilmiştir. Veriler dikkate alındığında sosyal medya kullanan birey

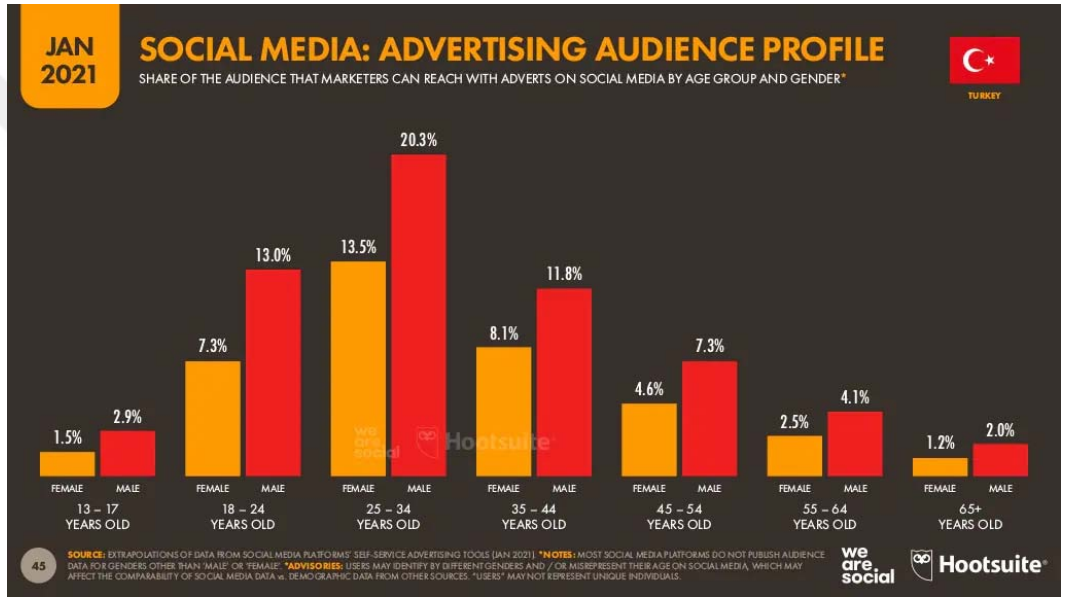
sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Sosyal medya uygulamalarını kullanan kişi sayısı ile birlikte, internette geçirilen süre de artış göstermektedir. Bu bağlamda Ocak 2021 verilerine göre Türkiye’de “16-64” yaş aralığındaki internet kullanıcıları günde 7 saat 57 dakikalarını internette geçirirken, 2 saat 57 dakikalarını ise sosyal medyada geçirmektedir (<https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/>).

Resim 3: Ocak 2021 Türkiye’de İnternette Geçirilen Süre
Kaynak: <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/> (07.01.2021)

We Are Social 2021 verilerine göre Türkiye’de internet kullanan 65,80 milyon kullanıcı bulunmaktadır. Türkiye’de aktif sosyal medya kullanan birey sayısı 60 milyondur ve bu oran nüfusun %70,8’ini oluşturmaktadır. Ayrıca verilere göre Türkiye’de en çok “25-34” yaş aralığındaki bireylerin sosyal medya kullandığı ortaya çıkmıştır. Y kuşağı olarak isimlendirilen bu grup Kalaman’ın (2019) da belirttiği üzere internet çağının içerisine doğmadıkları için dijital göçmenler olarak adlandırılmaktadır. Teknoloji çağının içerisine doğan ve sosyal medya ile büyüyen Z kuşağının (dijital yerliler) aksine “25-34” yaş arasındaki Y kuşağı bireyleri dijital dünya ile genellikle çocukluklarında tanışmaları nedeniyle bu mecraayı daha ilgi çekici bulabilmekte ve çalışma yaşamlarının büyük bir kısmını internet üzerinden ilerlettiklerinden sosyal medya kullanımına daha çok önem vermektedir (Adıgüzel vd., 2014). We Are Social’ın verilerine göre (2021) Türkiye’de sosyal medyayı en çok kullanan yaş grubu olan “25-

34” yaş aralığındaki bireylerin %20,3’ünü erkekler, %13,5’ini kadınlar oluşturmaktadır. Tüm yaş gruplarında sosyal medyayı daha çok kullanan kesimin erkekler olmasının nedenini toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla açıklayabilmek mümkündür. Erkeklerin kadınlara oranla eğitim alma seviyelerinin daha yüksek olması, erkeklerin teknoloji alanındaki çalışmalarının daha fazla desteklenmesi ve çocuk-ev işleriyle ilgilenmek yerine çoğunlukla kamusal alanda var olmaları, kadınlara oranla internette daha az taciye uğramaları sosyal medyayı aktif kullanmalarına yol açabilmektedir.

Resim 4: Ocak 2021 Türkiye’de Yaş ve Cinsiyete Göre Sosyal Medya Kullanımı
Kaynak: <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/> (07.01.2021)

Dünya’da en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları ise sırasıyla; Facebook, YouTube, Whatsapp, FB Messenger, Instagram, Wechat, Tiktok ve QQ’dur. Araştırma kapsamında incelenecek olan uygulamalardan biri olan Twitter, dünyada kullanım sırası olarak 16. sırada yer almaktadır (We Are Social, 2021). Online araştırma şirketi Gemius’un yaptığı araştırmaya göre Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları; Whatsapp, YouTube, Instagram, Facebook, Twitter, Facebook Messenger ve Bip’dır. Ayrıca Gemius’un verilerine göre pandemi döneminde Zoom, Skype gibi

haberleşme; Netflix, Blu Tv gibi online dizi film izleme ve Getir, Trendyol gibi alışveriş uygulamaları kullanıcı sayılarını ikiye katlamıştır (<https://www.donanimhaber.com/>).

Kullanılmaya başlandığı günden beri büyük bir ilgi gören **Facebook**, günümüzde en çok kullanılan sosyal medya uygulamasıdır. 2004 yılında Mark Zuckerberg ve arkadaşları tarafından kurulan Facebook, başlarda sadece Harvard öğrencilerinin haberleşmesini sağlamak için kampüs içerisinde aktif olmuştur. Facebook daha sonra da Boston çevresindeki okullarda kullanılmaya başlanmış ve uygulamanın popülerliğinin artmasıyla birkaç ay içerisinde Facebook'un kullanımı Ivy Ligi okullarına² yayılmıştır ve 2006 yılı itibarıyla de pek çok ülkede Facebook kullanımı yaygınlaşmıştır.

We Are Social (2021) verilerine göre 2020 yılında aktif Facebook kullanıcı sayısı 1,95 milyar iken bu sayı 2021 yılında 2,18 milyar olmuştur. Bu durum, her iki kişiden birinin uygulamaya üye olduğu anlamına gelmektedir. Uygulama kullanıcılarının %44'ünü kadınlar ve %56'sını da erkekler oluşturmaktadır. Ayrıca Kalaman'ın (2017) araştırmasına göre katılımcıların %53,4'ü Facebook'u her gün kullandıklarını ve %47,3'ü Facebook'u günde en az 1 saat kullandığını belirtmiştir. Katılımcılar uygulamayı en çok arkadaş olarak ekledikleri kişilerin paylaşımlarını görebilmek için kullandıklarını söylemişlerdir.

Arık (2018) da Facebook'u diğer sosyal medyalardan daha çekici yapan özelliğin kullanıcılarına çeşitli bir altyapı sunması olduğunu ifade etmektedir. Facebook aracılığı ile bireyler tanıdıkları ve tanımadıkları pek çok kullanıcıyla iletişim kurabilmekte, fotoğraf ve video yükleyebilmekte, çeşitli gruplara katılabilmekte, oyun oynayabilmekte, görüntülü görüşme yapabilmekte, canlı yayınlar açabilmekte ve hızlı bir mesajlaşma ağının içerisinde yer alabilmektedir.

Mark Zuckerberg, Kasım 2021'de Facebook'un şu anki adının gelecekteki amaçlarını net bir şekilde belirtmediğini ifade ederek şirketin ismini değiştirdiklerini belirtmiştir. Facebook'un yeni adı, sanal evren, evren ötesi gibi anlamlara gelen "metaverse" olmuştur (https://www.ntv.com.tr/teknoloji/facebookun-yeni-ismi-meta-nedir-metaverse-nedir-ne-vadediyor,g68Cg_Tyi0OOT9fRNxDkMg)

---

² Ivy League (sarmaşık ligi) okulları: Amerika'da spor müsabakaları yapmak için kurulan fakat daha sonra köklü tarihleri ve verdikleri eğitimin kalitesiyle ünlenen üniversiteler topluluğudur. Yale University, Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth University, Harvard University, Princeton University ve University of Pennsylvania'dan oluşmaktadır.

Metaverse aracılığıyla arttırılmış sanal gerçeklik ile bireylerin kendilerinin yarattığı bir avatarla (birebir kendilerinin bir sanal kopyası da olabilmektedir) gerçek dünyanın bir yansımasını 3D olarak özgürce yaşayabilmek mümkün olacaktır. Metaverse sayesinde siberfeministlerin siborg olarak nitelendirdikleri posthumanistlik formu bir üst seviyeye taşınmış olacaktır. Geleceğin teknolojisini ve yeni yaşam alanını temsil eden bu kavram, bireylerin sanal yansımalarıyla yaşayacakları gerçekliğin de güvenlik ihlalleriyle dolu olabileceğini düşündürmektedir.

Bu bağlamda Facebook'un kullanıcılarına arkadaş edinme isteklerinden gözetim yapma dürtülerine, ticari ve siyasal amaçlı kullanmalarına kadar hemen hemen her alanda hizmet verdiği söylenebilmektedir.

Bauman ve Lyon'un (2013) Facebook sosyal medya aracının, bireyler ve kurumlar için bir gözetim aracı olmasının yanı sıra, ortama üye olan bireylerden bilgilerini topladığını hem de bu bireylerin birbirlerini "arkadaş" olarak eklemelerinin önünü açtığını ifade etmektedir.

Kullanıcılarına düşüncelerini sorarak bir etkileşim ağı başlatan **Twitter** uygulaması ise, 2006 yılında Jack Dorsey, Ewan Williams ve Biz Stone tarafından geliştirilmiştir. Uygulama ilk çıktığı zamanlar bir blog formatında kullanıcılarına ne yaptıklarını sorup 140 karakter sınırı ile açıklama yapmalarını beklemiştir. Twitter'ın kullanımının yayılması ve siyasetten sanata her alandaki gündemin nabzını tutan bir alana dönüşmesiyle, kullanıcılara sorulan soru "neler oluyor?" şeklinde değiştirilmiştir. Her kesimden kişiye istediği şekilde konuşma hakkını tanıyan Twitter, bir mikroblog sitesidir ve farkındalık oluşturma konusunda da dikkatleri üzerine çekmiştir. Twitter üzerinden hem yaşanan ülkedeki hem de dünyadaki diğer tüm ülkelerde en çok konuşulan (tweet atılan) konuları görmek ve içerikleri okuyabilmek mümkündür. Twitter zamanla güncellemeler ile video, canlı yayın gibi özelliklere sahip olsa da bir fikir belirtme platformu olma özelliğini devam ettirmiştir.

We Are Social (2021) verilerine göre dünyada Twitter'ı aktif kullanan kişi sayısı 353,1 milyondur. Twitter, Türkiye'de de en çok kullanılan sosyal medya uygulamalarından biridir. Twitter kullanan erkeklerin oranı %68,5 iken kadınlarda bu oran %31,5 olarak gözlenmektedir.

Dünyada oldukça büyük bir kullanıcı kitlesine sahip olan diğer bir uygulama **Instagram** ise 2010 yılında kurulmuş ve kısa süre içerisinde oldukça popüler bir uygulama haline gelmiştir. Kullanıcılara filtre, yorum, beğeni, yer bildirimi yapma, canlı yayın açabilme, alışveriş yapabilme gibi özelliklerle fotoğraf ve video paylaşım imkânı veren Instagram, her geçen gün yeni güncellemelerle üyelerini daha çok kendisine bağlamıştır. Instagram hem gözetleyen hem de gözetlenen olma durumunun en çok yaşandığı mecralardan biridir. Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulan uygulama, özellikle onaylanan hesaplarıyla ünlülerin en çok kullandığı sosyal medya mecralarından biri haline gelmiştir. Instagram kendisi gibi popüler olan sosyal medya uygulaması Facebook tarafından satın alınmıştır.

Yıllar geçtikçe sosyal medya siteleri giderek popüler hale geldiğinden, bireyler ilk tanıştıkları kişilerle bile sosyal medyadan iletişime geçmektedir. We Are Social'ın 2021 verilerine göre, dünyada Instagramı kullanan 1,22 milyar kullanıcı vardır. Bu kullanıcıların %50,8'ünü kadınlar, %49,2'ini erkekler oluşturmaktadır. Fotoğraf ve video paylaşım odaklı uygulamaların yanı sıra iletişimi basitleştiren mesajlaşma uygulamaları da telefonlardaki yerini almıştır. Cep telefonlarından mesaj atarak iletişim kurma 1990'lı yıllarda başlamıştır. Haberleşme ihtiyacı hiç bitmeyeceği için ortaya çıkan bu mecralarda zamanla; görüntülü arama, video yollama, emoji (ifade) ya da sticker gönderme fonksiyonları geliştirilmiştir.

Mesajlaşma uygulamaları içerisinde popülerliği kısa sürede artan ve bireylerin haberleşme eylemlerini oldukça kolaylaştıran sosyal medya uygulaması **Whatsapp** 'tır. 2009 yılında Jan Joum ve Brian Acton tarafından geliştirilen Whatsapp hem Iphone hem Android hem de diğer telefonlarda rahatlıkla kullanılabilen ücretsiz bir mesajlaşma uygulamasıdır. Göncü'nün (2018) de belirttiği üzere Whatsapp 2015 yılında Facebook tarafından satın alınmıştır.

Göncü'nün (2018) araştırmasına göre Y kuşağı Whatsapp'ı en çok sosyalleşebilmek için kullanmaktadır. Ayrıca Y kuşağı uygulamayı ücretsiz olması ve pratik olması nedeniyle, multimedya (çoklu ortam) olması, mesleki açıdan kullanmaları gerektiği ve eğlence yönüyle de tercih etmektedir.

Günümüzde Whatsapp'ın 2 milyardan fazla kullanıcısı vardır. Gemius'un 2019'da açıkladığı verilere göre Türkiye'de 43 milyon Whatsapp kullanıcısı vardır (Bianet.org,

2020). Whatsapp'ı bu kadar popüler yapan etmenler arasında; ücretsiz oluşu, kolay iletişim sağlanabilecek altyapıya sahip olması, çok fazla kişi ve kurum tarafından kullanılması, bireylerin sosyal hayat ve iş yaşamlarında söz konusu sosyal medya uygulamasını zorunlu olarak kullanmaları sayılabilmektedir. Sürekli kullanımı teşvik edilen Whatsapp ile uygulamadaki bireylerin takip edilmesini sağlayan **WhatsDog** isimli ayrı bir uygulama daha ortaya çıkmıştır. WhatsDog, bireylerin profil fotoğraflarından son görülme saatlerine, uygulamada kaldıkları toplam süreden durum mesajlarına kadar pek çok kişisel verinin takip edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür uygulamalar, toplumda stalk kültürünün oluşması ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Kullanıcılarına profil oluşturarak içerik üretebilme ya da izleme, müzik ve hemen hemen her türlü video içeriğine ulaşabilme imkânı veren **YouTube**; Chad Hurley, Steve Chen ve Jawed Karim tarafından 2005'te kurulmuştur. YouTube'ın çıkış fikri 26 Aralık 2004'te Hint Okyanusunda yaşanan tsunami felaketidir. Tsunamiye dair görüntü bulmanın zorluğu üzerine YouTube fikri ortaya çıkmıştır.

Karauğuz'un (2018) da belirttiği gibi üç arkadaş tarafından kurulan YouTube, başlarda sadece belirli ve az sayıda videoların bulunduğu bir siteyken 2006 yılında YouTube'ın Google tarafından satın alınmasıyla uygulama çok daha büyük bir kitleye hitap eder hale gelmiş ve içerisinde müzik videolarından gezi videolarına kadar her alandan içeriği barındırır hale gelmiştir. 2009 yılı ve sonrasında ise kullanıcılar "vlog" adı verilen sanal günlüklerini YouTube'da yayınlamaya YouTube adı verilen yeni bir iş kolunun da önünü açmışlardır. YouTuberlar ilgi çekeceğini düşündükleri her konuda video çekip yayınlayan ve bunun sonucunda YouTube üzerinden gelir elde eden kişilerdir.

YouTube aracılığıyla bireyler kendi çektikleri görüntüleri tüm dünya ile paylaşabilmekte, böylece hem haberleşme sağlanmakta hem de yeni iş kolları ve habercilik anlayışı ortaya çıkmaktadır. Her profil (kanal) sahibi en çok tıklanmaya ve beğeni sayısına ulaşmaya çalışmakta bunun için de pek çok ilginç içeriğe imza atmaktadır. Bu bağlamda YouTube sayesinde bireyler kendi medyalarını oluşturabildiler denilebilmektedir ve uygulama sayesinde kullanıcılar kendi takip etmek istedikleri medyayı da seçebilir hale gelmişlerdir.

YouTube, yeteneklerini göstermek ve tanınmak isteyen herkese ünlenme yolunu açmıştır. Çünkü sosyal medyanın sahiplik, mülkiyet yapısı geleneksel medyadaki gibi keskin çizgilerle kurallara ve hiyerarşiye tâbi değildir (Arık, 2018). Sosyal medya üzerine yapılan 2020 yılı araştırmasına göre YouTube’ın kullanıcı sayısı 2 milyardır. Bu kullanıcıların %55’ini erkekler, %45’ini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Bahsedilen sosyal medya uygulamalarının özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Mayfield (2008), Kim vd. (2009), Kietzmann vd. (2011)’nin sosyal medya için tanımladıkları tüm fonksiyonların (kimlik, paylaşım, iletişim vb.) kullanıldığı görülmektedir. Kullanıcılara bireysel alan sağlayan, merak duygularını besleyen ve özel olduklarını hissettiren bu mecralar hem Türkiye’de hem de Dünya’da çok kısa sürede popüler hale gelmiştir.

1.1.1 Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Medyanın Gelişimi

İnternet kullanımı ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı’nın bir projesi olan ARPANET (Advanced Research Projects Agency) ile gerçekleştirilmiştir. Bülbül (1997), internetin temelinin 1960’lı yıllarda atıldığını belirtmektedir. Bu yeni iletişim ağı, ARPA (İleri Araştırma Projeleri Ajansı) tarafından fon sağlanan bir proje ile başlamıştır. Sonrasında ARPANET adı verilen projenin gerçekleştirilme nedeni o dönemdeki iletişim yöntemleri kullanılamadığında hızlı ve güvenilir bir şekilde haberleşmeyi sağlayabilen bir sistem geliştirmektir. Bilim insanları herhangi bir sebeple bir bilgisayar kullanılamadığında diğerlerinin de kullanılmamasını engellemek için internet yani ARPANET’i geliştirmişlerdir. Gönenç’in (2012) de değindiği gibi sonradan isminin başına savunma (defense) kelimesi getirilen kurum, bu projesiyle başarılı olmuş ve internet, kurumlara, üniversitelere de yayılarak giderek gelişmiştir. Kaplanseren (2019), ARPANET aracılığıyla ilk iletimin 1969 yılında iki sunucu arasında “Login” kelimesinin gönderilmesiyle gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Ardından ARPANET üzerinden ilk e-posta iletimi 1971’de gerçekleştirilmiştir. 1983 yılında ise ARPANET’in kullanıldığı her cihaza İletişim Kontrol Protokolü (TCP/IP) kullanma şartı getirilmiştir. ARPANET’ten sonra 1992’de National Science Foundation (NSFNET), Compuserve

kullanıma açılmış ve en sonunda günümüzde kullanılan World Wide Web (www) tüm dünyaya yayılmıştır. İnternet kullanımının artması ve yaygınlaşması haberleşme sektörünü de etkilemiştir. Bu bağlamda Kaplanseren (2019), iletişimi oldukça kolaylaştıran e-posta sisteminden Hotmail'in 1996 yılında kullanıma sunulduğunu belirtmektedir. Böylece internetin haberleşmedeki yeri giderek hız kazanmaktadır. Sosyal medya da iletişimin, etkileşimin ve haberleşmenin bir parçasıdır.

Çalışkan ve Mencik'in (2015) de belirttiği gibi; sosyal medya yaklaşık 40 yıl kadar önce Bruce ve Susan Abelson tarafından kurulan ve online günlük yazmayı sağlayan bir sosyal paylaşım sitesi olan “**Open Dairy**” ile başlamıştır.

1994'te eski arkadaşları bulmak amacıyla ortaya çıkan “**classmates.com**” açılmıştır. 2001 yılında **Meetup** uygulaması; fotoğrafçılık, dil öğrenme, politika, spor gibi yüzlerce konu hakkında her ülkeden insanın büyük organizasyonlar yapmalarını sağlamıştır. Hala aktif olan uygulamada insanlarla tanışmak, yeni ilgi alanları edinmek ya da var olan ilgi alanları hakkında organizasyonlara katılmak mümkündür. 2002 yılına gelindiğinde “**Frendster**” uygulaması kullanıma açılmıştır. İlk açıldığında insanlarla iletişim kurmaya ve paylaşım yapmaya ve mesaj göndermeye yarayan site, o dönem flört amaçlı da kullanılmıştır fakat 2011'de formatı değişerek bir oyun sitesi olmuştur. Sosyal medya uygulamalarının en eskisi olan Friendster, günümüzün değişen siber kültüre ayak uyduramayarak 2015'te kapanmıştır. 2002'de kullanıma açılan bir başka site ise **Linkedin**'dir. Öğrencileri, iş arayanları, iş verenleri ve işletme sahiplerini bir araya getiren site, kullanıcılarına online olarak profil oluşturarak özgeçmişlerini göndermelerine ve paylaşımlar yaparak fikir alışverişlerinde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. 2021 yılında LinkedIn'in aktif kullanıcı sayısı 727,6 milyondur ve üyelerinin çoğunluğu %56,9 oranıyla erkeklerden oluşmaktadır (We Are Social, 2021).

Microsoft'un 2016 yılında LinkedIn'i satın almasıyla, site daha çok kullanıcının ilgisini çekmeye başlamıştır (news.microsoft.com). Bu bağlamda uygulamanın kullanım olanakları da genişlemiştir. Akmeşe ve Deniz'in (2017) de belirttiği üzere iş dünyasındaki işveren ve iş arayan bireyleri bir araya getirmeyi amaçlayan LinkedIn, kullanıcı sayısını arttırmasıyla birlikte zamanla daha az resmi olduğu varsayılan selfielerin paylaşıldığı, durum güncellemelerinin yapıldığı ve günlük yaşama dair paylaşımların arttığı bir alana dönüşmüştür. Bu durum da sosyal medya uygulamalarının farklı amaçlarla kurulsalar

dahi özlerinde bireyin hem görünür olmak istemesi hem de görmek istemesi amacına hizmet ettiğini göstermektedir.

2003 yılında ise günümüzde hala kullanılan “**Myspace**” ve “**Wordpress**” hizmete başlamıştır. Myspace; üyelerinin birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan blogların, yazıların, profillerin ve müziklerin olduğu bir web sitesidir. Özellikle tanınmak isteyen şarkıcı ve gruplar Myspace üzerinden kendi reklamlarını yapabilmektedir. Wordpress ise; blogger ve yazarlar için oldukça kolay bir kullanımı olan, kod bilgisine gerek kalmadan site sahibi olunabilen bir yayın sistemidir. Günümüzde Wordpress kullanımı için eğitimler de verilmektedir. Bu da sitenin ne kadar çok kullanıldığını ve başarılı olduğunu göstermektedir.

2004 yılına gelindiğinde Mark Zuckerberg tarafından sosyal medya uygulamaları çağında bir devrim olan Facebook kurulmuş, aynı yıl Ludicorp tarafından da “**Flickr**” isimli fotoğraf ve video paylaşım sitesi hayata geçmiştir. Flickr, bloggerlar tarafından fotoğraflarını depolamak için de kullanılmaktadır ve halen hizmet vermeye devam etmektedir.

2004’ün ses getiren bir diğer sosyal medya uygulaması ise haber okumayı ve paylaşımını yapmayı sağlayan “**Digg**”dir. Kullanıcılar ilgilerini çeken içerikleri uygulama üzerinden paylaşmakta ve etkileşim başlatmaktadır. Türkiye’de ise kullanıcılar Digg uygulamasına yeterince ilgi göstermemişlerdir. Bunun nedenleri arasında Türkiye’deki sosyal medya algısı, internet kullanımının daha farklı ilerlemesi ve Türkiye’deki İngilizce konuşup yazma oranının düşük olmasıdır.

2005 yılında video paylaşım sitesi YouTube kullanıma açılmış, hem insanların eğlenme, bilgilenme gibi ihtiyaçlarını karşılayıp hem de YouTuber gibi kavramlarla da bireylere yeni ekonomik kapılar açmıştır.

Sosyal medya uygulamaları açısından zengin olan 2005 yılında, Conde Nast Dijital şirketinde ait Steve Huffman Alexis Ohanian’ın oluşturduğu bir haberleşme sitesi olan **Reddit** kullanıma açılmıştır. Uygulamada kullanıcılar birbirleriyle fotoğraf, video, metinler ve bağlantılar aracılığıyla çeşitli konular hakkında tartışabilmektedir. Fikir alışverişi ve tartışma ortamını desteklediği bilinen uygulamanın günümüzde kullanıcıların bilgilerini koruyup korumadıkları tartışma konusu olmaktadır.

2006 yılında ise, kullanıcıların her konu (özellikle ülke gündemleri) hakkında özgürce paylaşım yapabildikleri Twitter kullanıma açılmıştır. Kısa blog sitesi olan **Tumblr** ise 2007’de kullanıcıların hayatına girmiştir. David Karp tarafından kurulan uygulama, üyelerine kolay bir şekilde fotoğraf, yazı, replik ve linkler paylaşabilme imkânı tanımaktadır. Tumblr bir mikroblog olarak tanımlanabilmektedir (Vikipedi.org, 2021).

2010 yılına gelindiğinde Google, Gmail ile çalışan bir mesajlaşma ve mikroblog uygulaması olan **Google Buzz**’ı kullanıma açmıştır fakat uygulamanın ömrü uzun olmamış ve üyeler 2011 yılında **Google +**’a yönlendirilmiştir. Google Plus (Google +), Buzz gibi diğer sosyal medyalarla da birlikte çalışabilen bir sosyal paylaşım sitesidir. Fotoğraf, video paylaşımları, sohbet etme, oyun oynama, etkinlik düzenleme gibi pek çok özelliği bulunmaktadır. Google +’ın güvenlik açıkları nedeniyle site, 2019’da ticari kullanımlara kapatılmıştır (blog.globalnet.com.tr). Sosyal medya uygulamalarının artması ve yaygınlaşması, söz konusu ortamlardaki güvenlik ve mahremiyet kavramlarını da gündeme getirmektedir.

Malik Aslanyürek’in (2016) yaptığı araştırmada çevrimiçi gizlilik ve güvenlik ihlalleri karşısında internet kullanıcılarının farkındalıklarının yüksek olduğu; fakat bu ihlaller karşısında internet kullanımından vazgeçme eğilimlerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Google + ve Facebook gibi daha nice sosyal medya uygulamalarında güvenlik açıkları ya da ihlaller tespit edilse de uygulamanın üyeleri bu durumu eleştirmiş fakat çoğunlukla siteleri kullanmaya devam etmişlerdir.

2011 yılında ses getiren bir diğer uygulama **Snapchat** olmuştur. Anlık fotoğraf ve video paylaşım uygulaması olan Snapchat, mesajlaşmaya da olanak tanımaktadır ve çeşitli filtre ve oyunlar ile de üyelerini kendisine çekmektedir. Snapchat’i diğer uygulamalardan farklı kılan özellikleri; fotoğrafların, kullanıcıların belirlediği kısıtlı süreler çerçevesinde gösterilmesi ve sürekli yenilenen filtreleriyle bireyleri eğlendirmesidir. 2021 yılı itibarıyla 498,2 milyon kullanıcısı olan uygulama; Facebook, Instagram, Whatsapp gibi uygulamalara da anlık ve belirli süre sonra kaybolan fotoğraf ve video paylaşım özelliği gelse de hala kitlesinin büyük bir kısmını korumaktadır (We Are Social, 2021).

Dünyadaki sosyal medya uygulamalarının gelişimine bakıldığında, 2012 yılında **Pinterest**’in kullanıma açılmasıyla, estetik görseller de etkili olmuştur. Pinterest’de

fotoğraf, video, gif (grafik değiştirme biçimi) gibi her görsel paylaşılmaktadır. We Are Social'ın 2021 verilerinde, 200,8 milyon kullanıcısı olan site, günümüzde en popüler olan sosyal medya uygulamalarından birisi olduğu belirtilmektedir.

2012'nin etki yaratan bir diğer uygulaması ise **Vine** olmuştur. En fazla 6 saniyelik videoların çekilip paylaşıldığı site pek çok yüksek takipçili kullanıcı için ünlü olma yolu olmuş ve mizah içerikli videolarının diğer sitelerde de yayınlanmasıyla belirli bir süre popülerliğini korumuştur fakat 2017 yılında uygulama kapatılmıştır.

2012'de yeni arkadaşlar edinmek ve aynı anda pek çok kullanıcıyla iletişim kurabilmek için ise **Tinder** uygulaması akıllı telefonlarda yerini almıştır. Uygulamada kullanıcılar konumlarına göre en yakındaki kişileri görebilmektedirler. Beğenme ve beğenmeme butonlarıyla üyeler birbirleriyle iletişime geçebilmektedir. Uygulama günümüzde flört ve cinsel amaçlar için kullanılmaktadır. BBC'nin (2020) haberine göre; Tinder, 2012'de kurulduğundan beri 340 milyon defa yüklenmiştir ve uygulamanın 6 milyon da para ödeyen üyesi vardır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52760977>).

2015 yılında ise akıllı telefonlar için bir canlı yayın uygulaması olan **Periscope / Scope** hayata geçirilmiştir. Twitter, Periscope'yi satın aldığı için uygulamayı kullanabilmek bir Twitter hesabının bulunmasına bağlıdır. İlk yıllar kullanıcılar tarafından ilgiyle karşılanıp kullanılsa da uygulama zamanla popülerliğini kaybetmiştir. Twitter da artan maliyetleri göz önünde bulundurarak 2021 Mart'ında Periscope'u kapatma kararı almıştır (www.haberturk.com).

2015'ten 2021'e kadar hala yeni uygulamalar kullanıcıların hayatlarına girmekte, yaşamı kolaylaştırıp iletişim ve haberleşmeyi bambaşka bir boyuta taşımaktadır. Günümüzde artık hiçbir yer uzak ya da bilinmez değil bir tıklama mesafesinin ardındadır. Hayatın çevrimiçine akması beraberinde sürekli gözetim altında tutulma ve kişisel verilerin çalınması gibi tehditleri de beraberinde getirmektedir. Bireylerin siber ortamın olası tehlikelerine karşı bilinçli olmaları, medya okuryazarlığı ve bilgisayar dersleriyle bu mecralardan tam verimi almaları gerekmektedir.

İnternet kullanımı ve kullanıcı profillerine bakıldığında her yaş grubunun sosyal medyaya karşı farklı bir yaklaşımı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle sosyal hayatın çevrimiçi ortama entegre olmasıyla birlikte internette varlık gösteren firmalar, içerik

üreticileri ve sosyal medya kullanıcıları için kuşak farklılığı daha önemli bir hale gelmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre kuşak, aynı zaman dilimlerinde doğmuş, yaşadıkları dönemin ortak kaygılarını taşıyan ve çağın imkanlarından faydalanan, hemen hemen aynı sorumluluklara sahip bireylerdir (<https://www.tdk.gov.tr/>). Her kuşak (jenerasyon) belirli bir yaş grubunu (genellikle yirmi otuz yılı kapsayan gruplar) içerisinde barındırmaktadır ve bu yaş gruplarının düşünce biçimlerinden, konuşmalarına, dünyayı algılayışlarından sosyal medyayı kullanma pratiklerine kadar farklılıklar gözlemlenmektedir.

Her kuşağın farklı bir teknoloji kullanma amacı ve yeteneğinin olması hangi jenerasyonun daha çok stalker olma ihtimalinin bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Niedzwiecki (2010)’a göre gözetlemek ve dolayısıyla ısrarlı takip sadece internet çağına doğan dijital yerlilere (2000 sonrasında doğan) özgü bir eylem değildir. Tüm kuşaklar takip kültürünün bir parçası olmaktadır.

Baby Boomers Kuşağı (1946-1979): Bu kuşak, II. Dünya Savaşı’ı sonrasında bir anda nüfusun artmasıyla dünyaya geldikleri için “Baby Boomers” olarak adlandırılmaktadır. İnternetin olmadığı bir dönemde doğan bu kuşağın teknolojiyle ilişkileri kopuktur. Teknolojik aletler arasında içerisinde büyüdükleri çağ göz önünde bulundurulduğunda radyolar ile yakın bir ilişkileri olduğu söylenebilmektedir. İletişimi telefon ya da internet yerine yüz yüze gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler.

X Kuşağı (1965-1979): Bu kuşağın teknoloji ile ilişkileri ilk konsol oyunları, merdaneli çamaşır makineleri, pikap, bantlı teyp, televizyon ve büyük kasalı bilgisayarlar ile olmuştur. X kuşağı iletişim kuracaklarında çoğunlukla e-posta ve kısa mesajı (sms) tercih etmektedir.

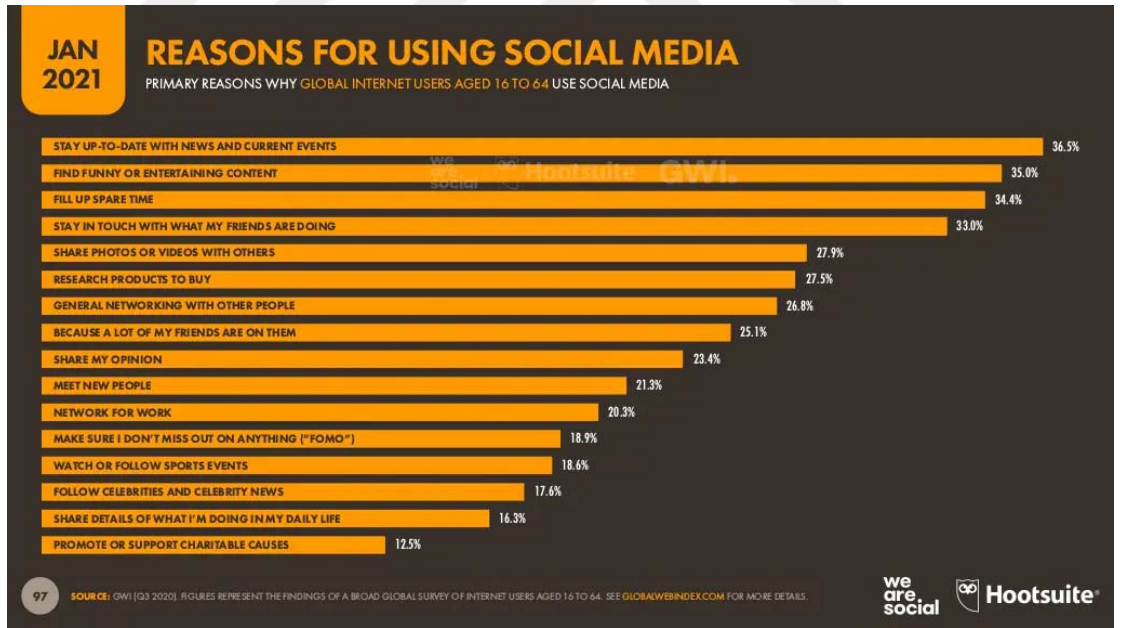
Y Kuşağı (1980-1999): İnternet teknolojisinin hızla ilerlediği bir dönemde doğan Y kuşağının teknoloji ile yakınlığı tabletler, dizüstü bilgisayarlar ve akıllı telefonlardır. Günümüzde serbest çalışan (freelancer olarak) kavramına internetin olanaklarıyla yeni bir anlam yüklemişlerdir. Bu kuşak iletişim kanalı olarak çoğunlukla sosyal medya ve kısa mesajı tercih etmektedir.

Z Kuşağı (2000-2012): İnternet çağının içerisine doğan Z kuşağı; 3D yazıcılar, Google gözlük, giyilebilir teknoloji grubuna giren akıllı saatler ve kablosuz kulaklıklar gibi teknolojik ürünleri kullanmaktadır. Bu kuşak iletişimlerini de giyilebilir teknolojiler ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirmektedir.
Alfa Kuşağı (2012 - ...): Teknolojinin oldukça geliştiği bir dönemde doğan Alfa kuşağının, zorlanmadan kullandığı ve kullanacağı teknolojik ürünlerin robotlar, hologram teknolojisi ve arttırılmış gerçeklik olduğu bilinmektedir. Bu kuşak, akıllı ev ve diğer tüm akıllı cihazları betimleyen nesnelerin internetine de hâkim olan kuşaktır.

Tablo 3: Kuşakların Özellikleri

Araştırmanın örneklemini oluşturan “15-64” yaş arası katılımcıların Tablo 4’te yer alan kuşak özelliklerinin bilinmesi bireylerin ısrarlı takip hakkındaki düşüncelerini yorumlamak ve ne ölçüde stalker ya da takibe uğrayan olabileceklerini bilmek açısından önemlidir. Baby Boomers olarak adlandırılan “58” yaş ve üzeri bireyler internet ve dolayısıyla sosyal medyaya en uzak grup olarak görülmektedir. Bu yüzden cyberstalking faili olma olasılıkları çok daha düşüktür. “43-57” yaş aralığındaki bireylerin yer aldığı X kuşağı ise ilerleyen yaşlarında internet ile tanışmış, soğuk savaş bitimi, darbeler ve globalleşme gibi önemli geçiş evrelerine denk gelmiş bir nesildir. Bu kuşak ilgileri olduğu ve yeniliklere açık oldukları ölçüde sosyal medyada yer almaktadır. Bu bağlamda X kuşağının stalker olma ihtimallerinin bulunduğu söylenebilmektedir. “23-42” yaş aralığındaki bireyler Y kuşağı olarak adlandırılmaktadır. “Sosyal medya kuşağı” olarak da bilinen bu nesil, küçük yaşlardan itibaren medyanın ve diğer tüm yeni çıkan teknoloji içeriklerinin bombardımanına maruz kalmıştır. Adıgüzel vd. (2014) de belirttiği gibi akıllı telefonları ve bilgisayarlarıyla oldukça zaman geçiren Y kuşağının kendilerini sosyal medya uygulamaları aracılığıyla ifade etmeye çalıştıkları söylenebilmektedir. Bu bağlamda en fazla stalker olma potansiyeli bu yaş grubundadır denilebilir. “10-22” yaş aralığındaki genç bireyler ise Z kuşağını oluşturmaktadır. Mengi (2009) bu kuşağın “İnternet kuşağı” olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Pek çok sosyal medya uygulamasına üye olan Z kuşağının sosyal sorumluluk paylaşımlarının üst düzeyde olması nedeniyle “Kristal Nesil” olarak da adlandırıldıkları görülmüştür (Adıgüzel vd., 2014). Teknoloji ile büyüyen bu nesil, ekonomik kriz, çevre sorunları gibi gündemlerin

olduğu bir çağda büyümektedir. Bu bağlamda üzerlerinde daha çok aile baskısı olduğu düşünülmektedir. Dikkatleri çabuk dağılan Z kuşağının daha çok internet aracılığıyla sosyalleştikleri, sosyal medya uygulamalarında oldukça çok zaman geçirdikleri bilinmektedir. We Are Social (2021) verilerine göre de mobil cihazlar aracılığıyla internette en çok zaman geçiren yaş grupları sırasıyla “16-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” ve “55-64” tür. Bu bağlamda Z kuşağında yer alan bireyler, Y kuşağı gibi kendilerini daha çok internetin imkanlarıyla ifade etmeyi tercih etmektedir. Bu da onları potansiyel bir ısrarlı takip faili veya mağduru yapmaktadır. “10” yaş ve altındaki bireyleri kapsayan Alfa kuşağının sadece belirli bir yaştan üzerindeki kısmı interneti kullanmaktadır. Çoğu siber ortamda ailelerinin gözetimiyle yer almaktadır. Çocuk sayıldıkları için stalker olmaları pek olası görülmemektedir. Ancak çocuklara karşı işlenen suçlar kapsamında ısrarlı takip mağduru olma olasılıkları daha yüksektir.

Resim 5: Dünya’da Sosyal Medya Kullanım Nedenleri
Kaynak: “wearesocial.com,” 2021

We Are Social (2021) verilerine göre Dünya’da bireyler sosyal medyayı en çok haberler ve güncel olaylar hakkında bilgi almak için (%36.5) kullanmaktadır. Ardından araştırmaya göre bireyler sosyal medyayı, eğlenceli ve ilginç içerikler görebilmek için

(%35), boş zaman doldurmak (%34.4), arkadaşlarının neler yaptığını takip etmek (%33) ve diğerleriyle fotoğraf ve video paylaşmak için (%27.9) kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal medya kullanıcıları, yeni insanlarla tanışmak, ünlüleri takip etmek, bir şeyleri kaçırdıkları hissine kapılmamak için, günlük yaşamdaki rutinlerini paylaşmak ve sırf arkadaşları sosyal medyada olduğu için ya da işleri gereği bu uygulamaları kullandıklarını ifade etmiştir.

İnternet Türkiye’de ilk kez 1993’te ODTÜ’de kullanılmış ve TR-NET (Türkiye İnternet Proje Grubu) projesi ile internet kullanımı yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bir sonraki yıl Ege Üniversitesi’nde de internet kullanılmış ve gün geçtikçe internetin kapsadığı alan ve kullanıcı sayısı artmıştır. İnternetin bireyler tarafından kullanılabilmesi için bir Internet Protocol (IP) sahibi olması gerekmektedir (Bülbül, 1997). Bu bağlamda ağlar aracılığı ile bilgisayarlar birbirlerine ve internete bağlanabilmektedir.

Türkiye’de sosyal medya, internet hızının artmasıyla birlikte çoğunlukla eğlence, gündemi takip etme ve iletişim amacıyla kullanılmaktadır. We Are Social (2021) verilerine göre Türkiye’de bireylerin en çok kullandıkları sosyal medyalar sırasıyla Youtube (%94.5), Instagram (%89.5), Whatsapp (%87.5), Facebook (%79) ve Twitter (%72.5)’dir. Özellikle 1980 ve 1999 arasında doğan “sosyal medya kuşağı” olarak da adlandırılan Y kuşağı ve internet kullanımının üst seviyede olduğu 2000’lerde doğan Z kuşağı medya etkisi altında büyüyen, interneti en çok kullanan ve günümüzde yeni medyaya en hâkim olan kesimlerdir. Akıllı telefonlarına tablet/bilgisayarlarına bağımlı olan Y ve Z kuşağı, acil bir durumda kendilerinden önce telefonlarını kurtarmayı düşünecek kadar bağımlı olabilmektedir.

Günümüzde bireyselliğe dönüş yaşanmış ve herkes kendi küçük dünyasına çekilmiş olsa da sosyal medya platformları aracılığıyla sosyalleşmeye başka bir anlayış getiren kullanıcılar zamanlarının çoğunu internet sitelerinde geçirmektedir. Sosyal medyada fazlasıyla vakit geçirmek, bireyler üzerinde asosyallik, anksiyete, özgüven kaybı, stres gibi rahatsızlıkları da beraberinde getirmektedir. Batu ve Güler-İplikçi’nin 2018’de yayınlanan makalesinde odaklandıkları yeni medya rahatsızlıkları, sosyal medyanın farklı bir yüzünü ortaya koymaktadır. Literatür incelendiğinde bu rahatsızlıklara isimlerin verildiği ve belli tanımların yapıldığı görülmektedir. Fisher (2006),

Newscientist dergisindeki yazısında Ego Sörfü, Google Takibi, Crackberry, Cheese podding, Blog İfşacılığı, Myspace Taklitçiliği gibi rahatsızlıkları belirtmektedir. Psikolog Duygulu (2017) ise bunlara ek olarak Fomo, Nomofobi, Stalklama, Photolurking, Siberhondrik gibi kavramlardan bahsetmektedir (Batu ve Güler-İplikçi, 2018, s. 645).

1.1.2 Stalk (İsrarlı Takip) Kavramı

Stalk kavramının Türkçe’de anlamını tam olarak karşılayan bir kelime bulunmasa da çevirisi ısrarlı takip olarak yapılan bir eylemdir. Kişinin hukuka aykırı olarak fiziksel ya da internet ortamında, düzenli olarak başka birini takip etmesi, sözleri, yazıları ya da davranışlarıyla rahatsız etmesiyle oluşmaktadır. Oxford Dictionaries (2020) tanımlamasına göre stalklama; birini rahatsız edici veya korkutucu bir şekilde uzun süre takip etme, izleme suçudur. Cambridge Dictionary’nin (2021) stalk tanımı ise; bir insanı veya hayvanı yakından gizlice sıklıkla yakalamak ya da saldırmak için izlemek, peşine düşmek, gizli gizli izlemek; avına sinsice yaklaşmak, kasıla kasıla yürümek şeklinde açıklanmıştır.

Spitzberg ve Cadiz (2002) ise takip için şöyle temel bir açıklama getirmiştir: Takip, kişinin kasıtlı, tekrarlayan, istenmeyen ve korku-baskı yaratacak şekilde izlenmesi ya da taciz edilmesidir (Gürgezoğlu, 2010, s. 2). Akmeşe ve Deniz (2017) Stalk’ı iz sürme, takip etme, dikizleme olarak değerlendirildiğinde, bu eylemi gerçekleştiren kişiye stalker, dikizleme eylemini de stalklamak olarak ifade etmek mümkündür.

Bir eylemin stalk olarak değerlendirilmesi için, takipçinin eylemi hangi amaçla gerçekleştirdiğine ve eylemlerinin sınırlarının nereye kadar uzandığına bakılmalıdır. Bu bağlamda stalk eylemini gerçekleştirenin niyeti de ortaya çıkmaktadır. İyi niyetli takip çoğunlukla bireyin kendisini gözetlemesine izin verdiği bireylerin belirli sınırlar içerisinde ve rahatsız etmeden kişiyi takip etmesi iken, kötü niyetli takip, stalkerın karşısındaki bireyi gizli veya açık olarak rahatsızlık verecek derecede izlemesi ve korkutmasıyla oluşmaktadır (<https://www.kaspersky.com.tr>).

Mullen vd. (2000) ısrarlı takibin bilim, hukuk ve medya olarak üç sacayağı olduğunu belirtmektedir. İsrarlı takibin medyadaki yer alış biçimi genellikle ünlülerin maruz kaldığı tacizler ve kadına yönelik şiddet çerçevesinde yaşanan stalker eylemleridir. Spitzberg ve Cadiz (2002), medyanın stalkerlar ile ilgili stereotipleri yeniden ürettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda medyaya göre mağdurlar çoğu zaman ünlülerdir. Diğer bireylerin ısrarlı takibe uğraması çoğu zaman kaçırılma ya da cinayet ile bitmektedir. İsrarlı takip eylemleri televizyon haberlerinde gazetelere nazaran daha çok yer almaktadır. Stalkerlar tanımadıkları birine musallat olan kurnaz yabancılar olarak görülmektedir. Haberlerde stalklanan bireyler ise çaresiz kurbanlar olarak varsayılmaktadır. Ayrıca takipçilerin çoğunlukla erkekler ve ısrarlı takibe maruz kalanların da kadınlar olduğu varsayılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre bu durum toplumsal cinsiyete yönelik klişeleri desteklemektedir. Günümüzde yapılan araştırmaların bu görüşü desteklediği bilinmektedir. İsrarlı takip, cinsiyetçi bir eylemdir.

Stalkın medyada yer alış biçimleriyle ilgili Lowney ve Best (1995)'in hazırladıkları çalışmada, medyadaki stalk haberlerinin %69'unun takip edilen ünlüler ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma, stalkerların kişilik özelliklerine nazaran belirli motivasyonlar nedeniyle takip ettiklerini göstermektedir. Ayrıca çalışmada medyada ısrarlı takip haberlerinin yıllar geçtikçe arttığı ve bu eylemlerin bireyleri oldukça etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

İsrarlı takip (stalking) ilk olarak, 1989'da Amerikalı aktris Rebecca Schaeffer'ın 22 yaşındayken kendisini uzun zamandır takip eden (mektuplar gönderen, sette Schaeffer'i görmeye giden) takıntılı hayranı tarafından silahla öldürülmesi ve aynı yıl içinde başka kadınların da benzer şekilde stalkerları tarafından cinayete kurban gitmeleri sonucunda dikkatleri üzerine çekmiştir. 1990'da ilk takip kanunu çıkartılmış, Amerika Birleşik Devletleri'nin California eyaletinde stalk suç olarak düzenlenmiştir. Stalk kavramı bireylerin hayatında her zaman var olmuş olsa da Schaeffer'ın öldürülmesi ve ardından fark edilen gerçeklerle birlikte özellikle 1990'lı yıllardan sonra bu kavram üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (<https://www.history.com/this-day-in-history/sitcom-actress-murdered-death-prompts-anti-stalking-legislation>).

Bu çalışmalar aracılığıyla stalklama özellikle psikoloji ve hukuk alanlarında irdelenmiş ve ısrarlı takip eyleminin çoğunlukla mağduru olan kadınlara odaklanılmıştır.

Araştırmalara göre kadın cinayetlerinin büyük bir yüzdesi kadınların cinayete kurban gitmeden önce internet üzerinden ve fiziksel olarak ısrarlı takibe uğradıkları ve en az 5 kere telefon ile taciz edildikleri yönündedir (Spitzberg ve Cadiz, 2002). Bu bağlamda her stalklama eylemi bireylerin yaşamında hayati bir öneme sahiptir denilebilmektedir.

Bir yeni medya hastalığı olan stalklamak toplumlar tarafından, fiziksel takip içerdiğinde bir taciz ve saplantı olarak görülse de sosyal medya üzerinden yapıldığında bir suç unsuru sayılmamakta ve insanların meraklarını gidermenin bir yolu olarak görülmektedir. Bu bağlamda bireylerin bilinçlenmesi gereken noktalar:

- Takip ve takip edilmek, belirli etkileri ve rezonansı olan yapılardır.
- İsrarlı takip artık gelecekteki şiddetin bir uyarısıdır.
- İsrarlı takibin nedeni psikolojik olarak alınmış hasarlardır.
- Stalk mağduriyetin bir formudur.
- Stalkerlar tehlikelidir.
- Stalkerlar suçludur.
- Stalkerlar sorunlu ve tahmin edilemezdir (Mullen, Pathe ve Purcell, 2000, s. 5).

Dolayısıyla toplumların stalking hakkında bilinçlenmesi ve stalkerların olası davranışlarının neler olduğunun önceden bilinmesi sağlanırsa mağdur ve olası mağdurlar, daha büyük sorunlar yaşamadan hızlıca bu sorunu anlayıp tepki gösterebilirler.

Acquadro Maran, Varetto, Corona ve Tirassa (2020) tarafından yapılan çalışmada ısrarlı takip mağdurlarına odaklanılmış ve kadınların stalker eylemlerinde daha dezavantajlı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Amar (2006) araştırmasında üniversite öğrencisi kadınların stalk mağduriyetlerine ve stalklama sonrası yaşadıkları psikolojik etkenlere odaklanmıştır.

Aslanyürek (2016) makalesinde sosyal medyada çevrimiçi gizlilik, güvenlik ve mahremiyet gibi konulara değinmiştir. Aslanyürek, sosyal medyanın her birey için farklı kullanım amaçları taşıdığını ve birçok kullanıcı için bir sosyalleşme ve ekonomik kazanç aracı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle hayatlarının büyük bir bölümünü kapsayan sosyal medya uygulamalarında olmak bireyler için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda kullanıcılar için gizlilik ve güvenlik gibi konuların önemi geri planda kalmaktadır. Aslanyürek yaptığı araştırma sonucunda sosyal medyada var olmak için

bireylerin güvenlik açıklarını ve stalker tehlikelerini bilmelerine rağmen önemsemediklerini ortaya koymuştur.

Başar'ın (2019) çalışmasındaki bulgulara göre namus kültürünün onaylanması, cinsiyetçilik ve cinsiyetler arası şiddetin meşruluğu stalk davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Araştırmaya göre, namus kültürüne sahip ülkelerde, bu inanç yapısını savunan bireyler stalk kavramını normalleştirmeye eğilimli olmaktadır. Ayrıca söz konusu ülkelerde Lerner'in (1980) kuramı olan adil dünya inancına sahip bireylerin varlığı da dikkat çekmektedir. Adil dünya inancındaki bireyler, yaşamda yapılan her iyiliğin ve kötülüğün bir karşılığının olduğuna inanmaktadır. Bir kişinin başına ısrarlı takip/taciz gibi eylemler geldiğinde bunun olmasının nedenini, mağdurun suçundan kaynaklandığını, yaptığı bir yanlışın cezasını çektiklerini düşünmektedirler. Herkesin kendi başına gelenlerden sorumlu olduğuna inanılan bu düşünce sisteminde suçsuz olanın daha çok mağdur edilmesi gibi istenmeyen sonuçlar yaşanabilmektedir.

Adil dünya inancının cinsiyet eşitsizliği ve ısrarlı takip eylemlerinin varlığını pekiştirdiği bilinen bir gerçektir. Stalk kavramında cinsiyet farklılıklarına göre fail veya mağdur olmanın değişmesi, ülkelerde ısrarlı takip mitlerinin oluşmasına da neden olmaktadır. Spitzberg ve Cadiz (2002), medyanın bu mitleri yeniden ürettiği görüşünü savunmaktadır. Medya, ısrarlı takip ile ilgili klişe haberleri sunmaktadır. Söz konusu haberlere göre takip mağdurları kadınlardan ve takipçiler de çoğunlukla ruh sağlığı bozuk, mağdurun tanımadığı yabancı erkeklerden oluşmaktadır. Stalk haberlerinin gündem olması toplumun bilinçlenmesi açısından yararlı olsa da cinsiyet ve fail stereotipilerini yeniden üretmesi açısından endişe vericidir.

İsrarlı takibin medyada yer alışı biçimlerinden biri de film ve dizilerdir. Karakuş Öztürk (2016)'ün çalışmasında stalk olgusu, filmler ve özellikle kadın stalkerlar açısından incelenmiştir. Çalışma, kadın stalkerların psikolojilerinden de bahsederek, azınlıkta olan kadın tacizcilere farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. West ve Hatters Friedman (2008) ve Meloy, Boyd (2003) da kadın stalkerlara odaklanan çalışmalar yapmışlardır. West ve Hatters Friedman'ın araştırmasına göre kadın stalkerların bu eylemi gerçekleştirmelerinin nedeni yaşamlarına veya takip ettikleri mağdura karşı öfke duymaları, takıntılı olmaları, terk edilme ve yalnızlık hissetmeleri ayrıca internet bağımlılıklarının bulunmasıdır. Meloy ve Boyd'un araştırmasına göre kadın takipçiler

genellikle 18 ile 58 yaş aralığında bulunan beyaz, heteroseksüel ve bekar kadınlardır. Çoğu liseyi bitirmiş geri kalanı da üniversite ve yüksek lisans eğitimleri almış akademik olarak başarılı kişilerdir. Kadın stalkerların zeki olmaları nedeniyle takip yaparken nasıl hareket edebileceklerini bildikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmaya göre bu kadın takipçilerin üçünden biri ısrarlı takip yaparken madde etkisi altında oldukları tespit edilmiştir.

Serçemeli (2016), Türkoğlu (2019) ve Uyumaz, Akdağ (2015) ise stalka hukuki bir açıdan bakmıştır. De Fazio, Sharbi, Moore ve Spitzberg'in (2015) yaptığı araştırmada; İtalyan katılımcılar 2007 ve 2010 yılları arasında aynı araştırma sorularına cevap vermiştir. Çoğunlukla stalk kavramını daha önceden de bildiklerini söyleyen katılımcılar, tacizin sadece bir kur yapma aracı olduğunda normal olduğunu belirtmişlerdir.

Doğan (2014) kadınların mağduriyetleri açısından stalk kavramına odaklanmıştır. Doğan'ın da belirttiği gibi stalkerların, mağduru sosyal medyada takip etmesi, iletişim kurmaya çalışması, mağdura dair fotoğraf, video veya yazışmaları paylaşması, mağdurun e-posta vb. mesajlarını takip etmesi ısrarlı takip kavramı içerisinde değerlendirilmelidir.

Stalkerlara karşı caydırıcı cezalar olmadığı takdirde Perry'nin (2018) değindiği gibi sadece bir Facebook ilişki kısmını -evli, bekar, nişanlı, ilişkisi var gibi- değiştirmek bile takıntılı bir ısrarlı takipçinin eyleme geçerek takip edilen bireye fiziksel zarar vermesine yol açabilmektedir. Saltık (2018) ise sosyal sermaye üzerinden stalk olgusunu bir Instagram araştırmasıyla incelemiştir ve bireylerin statü kazanıp ekonomik olarak iyi konumlara gelmek için sosyal medya araçlarını kullandıklarını, bu amaç uğruna stalkladıklarını ve stalklandıklarını belirtmiştir. Mullen, Pathe ve Purcell (2000) ve Korkodeilou (2016) araştırmalarında stalker ve mağdurlarını incelemişlerdir. Philips vd. (2004) yaptıkları araştırmaya göre hem katılımcının cinsiyeti hem de fail ve mağdurun özellikleri taciz algısının değişmesine yol açmaktadır. Ranger'ın (2002) araştırmasının amacı ise takip mağduriyetinde cinsiyet rollerinin ve kişilik faktörlerinin bir bağlantısı olup olmadığının araştırılmasıdır.

Gürgezoğlu (2010) stalk mağduru olan ve olmayan bireyler üzerinde yaptığı çalışmada, takip mağdurlarının %23.2'si cinsel tacize maruz kaldıklarını, %76.8'i ise

böyle bir durumla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca cinsel tacize uğrayan takip mağdurlarının, bu tacizle ne şekilde karşılaştığı sorulduğunda, ilk sırada %39.1 oranı ile cinsel içerikli konuşmalara maruz kaldıklarını, son sırada ise %8.7 ile cinsel ilişkiye zorlama olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya göre mağdurlar %29.3 ile haftada birkaç kez %25.6 ile de her gün stalker davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Çalışma doğrultusunda stalkerların %37.6'sı mağdura âşık olduklarını belirten not yazarken %17.5'i tehdit içerikli mesajlar göndermektedir. Bu araştırma sonuçları da takıntılı takipçilerin ne kadar tehlikeli olabileceğinin göstergelerinden biridir.

Karuppanan ve Puthisigamani'nin (2007) araştırmalarında ısrarlı takibin stalkerlar tarafından uygulanan 5 metoduna ilişkin oranları, %55.3 ile takip edilmeyi, %30.7'si istenmeyen telefonlar almayı, %11.3'ü casusluğa maruz kalmayı yani stalkerın evinin önünde, iş yerinin, okulunun önünde beklemesi vs., %22.7'si istenmeyen mektuplar almayı, %17.4'ü mağdurla iletişim kurulmaya çalışılması olarak belirlenmiştir.

Logan (2010)'un araştırmasında ise kadın mağdurların stalkerları %62 oranıyla eski veya mevcut partnerleridir. Ayrıca %23 hiç tanımadıkları biri ve %19 ise tanıdıkları biri olduklarını ifade etmektedirler. Erkeklerde ise bu oranlar daha düşük gözlenmekte olup erkek mağdurların stalkerları sırasıyla %36 ile yabancı biri ve %34 ile tanıdıkları bir kişi ve %32 oranında da partnerleri olmaktadır. Bu bağlamda erkeklerin daha az ısrarlı takibe maruz kaldığı yönündeki çalışmalar desteklenmektedir.

1.1.3 Siber Takip Kavramı

Israrlı takip eylemi belirli yerlerde ve aşamalarda gerçekleştirilebilmektedir. İnternet ortamında mağduru araştırmak, nerede ne yaptığını öğrenmeye çalışmak, pek çok kez mail atmak ya da mektup yazmak, telefonu varsa sürekli arayarak rahatsız etmek, sosyal medyadan mağdurun profilini mercek altına almak, mağdura karşı iltifat içerikli ya da tehdit edici bir dil kullanmak, uygunsuz bir şekilde hediyeler almak, mağdurun kişisel bilgilerini yaymakla tehdit etmek, iş yeri, alışveriş merkezi gibi bulunduğu yerlerde takip etmek ve en üst nokta olarak da mağdura fiziksel şiddet uygulamak stalk kavramının içerisinde yer almaktadır.

Israrlı takip suçu, internet ortamında, özellikle de sosyal medya uygulamaları aracılığıyla yapıldığında bu siber takip/taciz (cyberstalking) olarak adlandırılmaktadır. Oxford Dictionary Of Law Enforcement'e (2015) göre siber takip; mağdurun elektronik yollarla taciz edilmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde de stalklamak denilince akla ilk gelen internet ortamında bir bireyi gizlice takip etme eylemidir. Bu çalışma kapsamında ele alınan stalk kavramı da sosyal medya uygulamaları üzerinde yapılan siber tacizdir (cyberstalking). Ellison ve Akdeniz (1998), siber takibi doğrudan ya da dolaylı olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Doğrudan siber takip, tacizcinin mağdur ile iletişime geçebildiği tüm teknolojik araçlar ile bireye rahatsız edici bir içerikle direkt mesaj göndermesi ya da aramasıdır. Dolaylı siber takipte ise stalker, mağdur hakkında yalan, söylenti, dedikodu çıkarmakta veya tehdit içerikli sözler ile mağduru rahatsız etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Bocij ve McFarlane (2003)'in 169 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmaya göre siber takip yaşayan katılımcıların %48'i doğrudan siber takip yaşadıklarını yani sohbet edilebilen sitelerde tehdit ve küfür içerikli yorumlar aldıklarını, %40'ı ise dolaylı siber takibe uğradıklarını yani bilgisayarlarına kötücül yazılımlar (kötü amaçlı bilgisayar programları) gönderildiğini, %40'ı tehdit ve küfür içerikli e-postalar aldıklarını, %39'u Whatsapp, Skype, Telegram, Facebook Messenger gibi anlık mesajlaşma uygulamaları üzerinden taciz edildiklerini, %27'si bilgisayarlarının izlendiğini ve %28'i diğer siber takip yöntemlerinden birini deneyimlediklerini belirtmektedir. Bocij ve McFarlane (2003), cyberstalkerların belirgin 4 amacını şu şekilde sıralamaktadır:

- Kurbanı çeşitli nedenlerle (takıntılı âşık olması, buluşma isteği, mağdura karşı kin beslemesi vb.) tehdit etmek
- Mağdurun itibarına zarar vermek istemesi
- Mağdurun başta elektronik cihazları dahil tüm eşyalarına zarar vermek istemesi
- Mağduru bilgisayar üzerinden izleyerek merak duygusunu gidermek istemesi

Kötü niyetli ısrarlı takip olarak adlandırılan bu eylemler takipçi ile takip edilen arasındaki eşitsizliği ve gerilimi net bir şekilde vurgulamaktadır. Takipçi, kendisini mağdurdan üst bir konuma koyarak Google'dan bireyin ismini aratarak, sosyal medya hesaplarından ya da GPS'ten takip ederek takıntılı davranışlar gerçekleştirmektedir. Günümüzde siber takipten kaçabilmek pek mümkün değildir. Bunun nedeni sosyal

yaşam gereği internetin bir lüksten öte ihtiyaca dönüşmesidir. Enformasyon çağında bireylerin en az bir sosyal medya uygulamasına üye olması elzem hale gelmiştir. Çünkü iş yerleri, topluluklar Whatsapp ya da Facebook gruplarından haberleşmekte, gidilen her resmi ya da sosyal ortamda e-posta adresleri istenmekte ve bir insanın nasıl biri olduğu merak edildiğinden direkt Instagram ya da Twitter hesap isimleri sorulmaktadır. Bu durum da sosyal medyalar aracılığıyla siber takibe maruz kalma oranını arttırmaktadır. Özellikle siber takibin daha kolay gerçekleştirilmesi için bireyin, sosyal medyadaki profil ayarını 'Herkes' olarak seçmesi gerekmektedir. Bu seçeneği seçen bireylerin profili dünyanın her yerinden kullanıcıların bakışlarına açılmaktadır. Bu bağlamda gerekli hesap gizliliğini yapmayan profil sahiplerinin stalk mağduru olma olasılığı artmaktadır. Hesabı gizli olan bireyler de seçtikleri takipçiler tarafından stalk eylemine maruz kalabilmektedir. Dolayısıyla takipçilerin niyetleri bireyi rahatsız etmek ya da meraklarını gidermekle başlayıp, mağdurun profilini düzenli görüntüleyerek, gönderilere hoş karşılanmayacak seviyede beğeni, yorum yaparak ve mağdura mesaj atarak stalker olabilmektedir.

Akmeşe ve Deniz (2017), kimin ısrarlı takibin öznesi ya da nesnesi olacağına stalkerların karakter yapısının karar verdiğini belirtmektedir. Gözetlenenler her durumda gözetleyen (stalker) için bir merak kaynağı ve takipçinin ısrarla ulaşmak istediği amacıdır. Stalkerlar bu amaç doğrultusunda sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Instagram, Twitter Facebook gibi sosyal medya uygulamalarında profili olan birçok kişi takip edilmek, takipçi sayısını artırmak istemektedir. Ancak bireyler sayfalarını belirli kıstaslar çerçevesinde kontrollü olarak da kullanıma açabilmektedir. Dolayısıyla takipçilerini ve takip ettikleri bireyleri seçebilme, istekleri anda istedikleri fotoğraf, video vb. paylaşma özgürlükleri olan bireyler kendi seçtikleri stalkerlara onay vermektedir.

Örneğin BBC Muhabiri Tom Edwards'ın (2018) haberine göre Herefordshire ve Worcestershire bölgelerinden bildirilen olayların sayısında, son 12 ay içinde neredeyse 300 vakaya rastlanan stalklama ile ilgili büyük bir artış olmuştur (Batu ve Güler-İplikçi, 2018, s. 646). O'Neill (2011)'in araştırmasına göre her çalışmada mağdurların siber takibe maruz kalıp kalmama oranları farklılık göstermektedir. Bunun nedeni araştırmacıların siber takip tanımlamalarında farklı odak noktalarını dikkate almaları ve

örneklem seçiminin farklılığından kaynaklanmaktadır. O'Neill (2011), siber tacizin ne kadar yaygın olduğunun bilinmediğini belirtmese de internet kullanımı hızla devam ettikçe bu oranın artacağını ifade etmektedir. Stalk sonucu mağduriyet yaşama oranı Türkiye'de de oldukça yüksektir. Ancak mağduriyetler çok fazla dile getirilmemekte veya ısrarlı takip kavramı suç unsurları kapsamında yer almamaktadır. İsrarlı takip suçları hakkında toplumun bilinç düzeyi yeterli olmadığı için de bu eylemlerin büyük bir kısmı kayıtlara geçmemektedir.

1.1.4 Takipçi Profilleri

Stalker denildiğinde çoğunlukla akla gelen ilk imge bahsedilen kişinin yeni medya araçları üzerinden merak ettiği kişi veya kişileri gizlice, düzenli olarak görüntülemesi ve karşısındaki kişinin yaşamı ve karakteri hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmasıdır. Bu eylem neredeyse herkes tarafından yapıldığından ve karşısındaki bireye bir zararı olmadığı düşünüldüğünden meşrulaştırılmış hatta gençler arasında şaka malzemesi olarak stalk yapmak ve stalkerlık normalleştirilmiştir. Günümüzde bireylerin bilgileri birçok şirket ve kurum tarafından gerektiğinde istenmekte, veriler toplanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin kendi aralarında ortaya çıkan stalklama eylemi normal olarak karşılanmaktadır. Ancak ısrarlı takip pek de masum olmayan, kişi mahremiyetine, haklarına saldıran bir uygulamadır. Bunun ilk basamağı ise sosyal medya uygulamaları üzerinden yapılan zararsız (!) takiplerdir.

Akmeşe ve Deniz'in (2017) de belirttiği gibi stalkerlar kendilerinin dışındaki bireylere duydukları merakla iz süren bir avcılardır. Günümüzde bu iz sürmeyi kolaylaştıran mecralar ise sosyal medya uygulamaları olmaktadır. Kamusal alan ile özel alan ayrımını bulanıklaştıran ve her bireye sanal bir gerçeklik düzeni yaratan sosyal medya paylaşımları sayesinde stalkerlar takip etmek istedikleri bireylere kolaylıkla ulaşabilmektedir. Sanallığın olanak sağladığı bu anonimlik imkânı bireylere internet ortamındaki iletişimlerinde özgür olma seçeneğini sunmaktadır.

Yılmazkol (2007), iletişimin özelliklerini (Şekil 3) 6 başlık altında toplamaktadır. Bunlardan biri bireylerin siber özgürlüğünün anahtarı olan anonimlik ile gelen kimliğin istenildiği gibi inşa edilmesidir. Kimlik inşası sosyal medyanın en önemli fonksiyonlarından biridir. Kullanıcılar internette kişiliklerinin, görüntülerinin veya yaşantılarının istedikleri kısımlarını göstermekte ve bu bilgiler üzerinde diledikleri gibi değişiklik yapabilme olanağına sahiptir. Bu bağlamda bireyler, internet üzerindeki iletişimlerinde sosyal ipuçlarını yeterince inceleyememektedir. Takıntılı takipçilerin uzun süre fark edilememesinin altında da siber uzamdaki kimlik inşası bulunmaktadır.

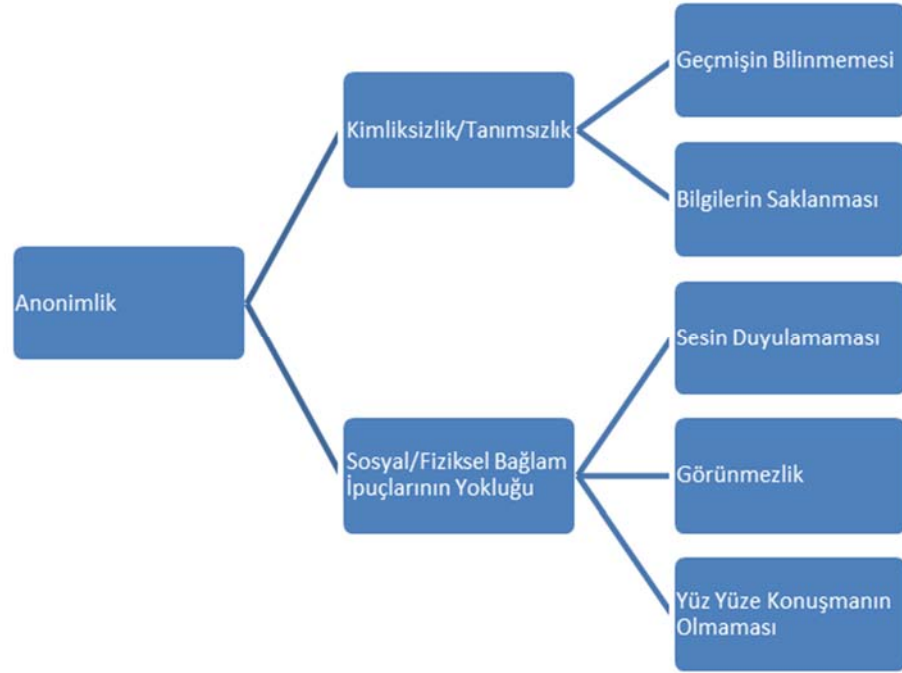
İletişimin bir diğer özelliği siber kimliklerin esnekleşebilmesiyle statülerin de eşitlenmesi ya da eşitlenmeye daha da yaklaşmasıdır. Yılmazkol (2007), siber ortamın günlük yaşamdaki statü farklılıklarından tamamen ayrı düşünülmemeyeceğini belirtmektedir. Bunun nedeni iktidar ilişkilerinin bireylerin zihninde içselleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bireyler, siber ortama gerçek kimlikleriyle giriş yaptıklarında da günlük yaşamdaki hiyerarşiyi devam ettirme eğilimindedir.

Kimliklerin esnekleştiği ortamlarda internet kullanıcılarına ve özellikle takıntılı takipçilere eylemlerinde üstünlük sağlayan teknoloji alanındaki bilgi birikimleri, iletişim yetenekleri ve kararlılıkla sürdürülen davranışlarıdır. İnternetteki sosyal çoğulluk ya da

sanal cemaatler ise, bireylerin siber uzamda beğeni, ilgi alanı ve isteklerine uygun kişi veya kişilerle bir araya gelebilme imkanını anlatmaktadır. Sanal cemaatleri oluşturan bu gruplar aynı hedef doğrultusunda hareket edebilmekte, bilgi aktarımı yapabilmekte ve etkinlikler oluşturabilmektedir. Sanal çoğulluk aracılığıyla da bireylerin birbirlerini bulması, istediği kişilerle iletişim kurup istemediklerine ulaşımını kapatması kolaylaşmıştır. Kullanıcılar arzu ettikleri şekilde istemedikleri hesapları hatta kelimeleri engelleyebilmekte ve kendi medyalarını oluşturabilmektedir.

İnternetin bir diğer özelliği eşzamanlılık ile kullanıcılara farklı yerdeyken bile aynı ortamda olabilme ve aynı anda birçok işi yapabilme imkânı sunmasıdır. İnternet iletişimlerinin kaydedilebilir oluşu her görüşmenin bir veri olarak kalmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda yetkililer, bireylere takıntılı tacizcilerinin kendilerine gönderdikleri her yazı, video ve fotoğrafı kaydetmelerini ve saklamalarını önermektedir. Kayıt altına alabilme bireylerin gelecekte yapacakları beyanların geriye dönülerek kolayca kontrol edilebilmesini sağlamaktadır.

Stalker eylemlerini anlayabilmek için iletişimdeki disinhibisyon etkisinden de bahsetmek gerekmektedir. İletişim alanındaki disinhibisyon etkisinin tanımını O'Neill (2011), sosyal ağlardaki iletişim eksiklikleri ve yanlış yönlendirmeler bağlamında sosyal bağlam ipuçları teorisi (Social context cues theory) olarak açıklamaktadır. Sosyal bağlam ipuçları sayesinde bireyler kişiler arası diyaloglarında; edindikleri bilgileri, bilişsel şema yorumlamalarını ve çıkarımlarını kullanmaktadır. Bu sayede kişiler, kim ile ne derece ve nasıl iletişim kuracağını belirlemektedir. Collins (1992) bu teoriye örnek olarak, bir kimseyi mesleki haberleşmeler için gün doğumunda aramanın uygun olmadığını ve yaşça büyükler ile saygılı konuşulması gerektiğini bilmek gibi sözsüz sosyal kuralları içselleştirmeyi göstermektedir. Ona göre sosyal bağlam ipuçlarını doğru değerlendirebilmek için en iyi yöntem kişilerle yüz yüze iletişim kurmaktır. Çünkü kişiler arası ilişkilerde farklı araçlar oluştukça bireylerin sosyal ipuçlarına sahip olma oranı düşmektedir. Örneğin birine e-posta ve sms göndermek, Collins (1992)'in de ifade ettiği gibi sosyal bağlam ipuçlarını dinamikten statige dönüştürmektedir. Bu imkânlar bireylerin kişiliklerini kolaylıkla farklı yansıtabilmelerine olanak tanımakta, mağdurların stalkerlarını tanımasını zorlaştırmaktadır.

Şekil 4: Çevrimiçi Disinhibisyon Etkisi
Kaynak: Hu, Kumar, Huang ve Ratnavelu, 2017, s. 8

Sosyal öğrenme kuramıyla bağlantılı olan sosyal bağlam ipuçları O'Neill (2011)'in de belirttiği gibi bireyin, davranışlarını gözlemlediği sosyal bağlam ipuçlarına dayanarak düzenlemesidir. Şekil 4'te görüldüğü gibi bu ipuçları karşı tarafa yetersiz bir şekilde sunulduğunda, bireylerde anonimlik ve dolayısıyla stalkerlık doğası ortaya çıkmaktadır. Teoriye göre bireylerin demografik özellikleri ya da kişilik özellikleri iletişimin öznelere tarafından yeterince bilinmediğinde iletişim eksiklikleri oluşmaktadır. Bu bağlamda sosyal bağlam ipuçlarının az olması bireylerin siber uzamda kendilerini gizleyebilmelerine, anonimliğe yönelmesine yol açmaktadır. Bu anonimlik ortamı bireylerin stalker özellikleri göstermelerine neden olabilmektedir.

Israrlı takipçilerin profilleri incelenirken sosyal bağlam ipuçları teorisinin bir parçası olarak çevrimiçi disinhibisyon etkisinden de bahsetmek gerekmektedir. Bireylerin günlük hayatlarında göstermedikleri kişilik özelliklerini internet ortamında dışa vurması çevrimiçi disinhibisyon etkisi olarak adlandırılmaktadır. Bu etki kapsamında bireyler özlendirde yer alan kibarlığı ve empatiyi ortaya çıkarabilmektedir. Fakat bazı kişilerde bunun tersi yaşanarak çevrimiçi disinhibisyonları takıntı, öfke ve diğer canlıları

ötekileştirme olarak vuku bulmaktadır. Olumsuz yöndeki çevrimiçi kimlik, ısrarlı takipçinin karakteristik özellikleriyle birebir uyuşmaktadır. Bireylerin sanal ortamda böyle bir kişiliğe bürünmelerinin en büyük nedeni internette anonim olabilme imkânının getirdiği özgürlüktür. Bu bağlamda çevrimiçi kimlikler gerçek veya sahte olabilmektedir. Suler (2004), çevrimiçi disinhibisyon etkisinin nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- **Dissosiyatif Anonim:** Bireyler, sosyal medyada karşılarındaki kişileri göremedikleri ve kendileri de görünmedikleri için istediklerini söyleme konusunda özgür hissetmektedir. Bu bağlamda Collins'in (1992) de değindiği gibi kullanıcılar internet ortamında yüz yüze iletişimde olduklarının aksine daha çekingen, pasif agresif ya da saldırgan olmaktadır.
- **Görünmezlik:** Sosyal medyadaki diyalogların yüz yüze olmaması bireylerin kişiler hakkında daha çok bilgi toplayabilmelerine, gizli kalabilmelerine ve seslerine ya da mimiklerine dikkat etmeden rahatlıkla iletişim kurabilmelerine imkân tanımaktadır. Kimliğin bilindiği durumlarda bile yüz yüze görme imkânının olmaması bireylerin disinhibisyon etkisini arttırmaktadır. Bu bağlamda çevrimiçi ortamda düşüncelere, mesajlara gelecek tepkilerin daha az önemli görülmesi olasıdır.
- **Asenkroniklik:** İnternette eş zamanlılığın bulunmaması stalkerların kendi eylemleri karşısında zorlandıkları anlarda mesajlaşma ya da konuşmaları terk edebilmelerini kolaylaştırmaktadır.
- **Tekbenci İç Yansıtım:** Bireyler internet aracılığıyla iletişime geçtikleri kişinin yüzünü ve sesini bilmeseler de kafalarında, konuştukları kişiye söz hakkı verip ona bir yüz ve ses atfedebilmektedir. Bu iç yansıtım esnasında bireyler, konuştukları kişinin yüzünü görmedikleri için tanıdıkları diğer insanların yüzlerini hayal edebilmektedir. Bazı durumlarda ise birey, tekbenci iç yansıtımın etkisiyle kendi kendine konuşmaya başlayabilmekte, delüzyonal takipçilerin özelliklerini sergileyebilmektedir.
- **Dissosiyatif Hayal Gücü:** Bireyler, sosyal medyadaki dünyayı daha farklı algıladıkları için dış dünyadaki ahlak ve hukuk kurallarının internette geçerli olmadığını düşünebilmektedirler. Kullanıcılar, siber ortamı bir oyun sahası

olarak içselleştirebilmektedir. Bu bağlamda stalklama istekleri kuvvetlenmekte ve disinhibisyon etkileri çoğalmaktadır.

- **Statü ve Otoritenin Azaltılması:** Gündelik yaşamda bireyler otorite figürleri karşısında daha çekingen ve kurallara uygun davranırken sanal ortamda herkesin eşit olduğu düşüncesi hâkim olabilmektedir. Bu bağlamda bireyler sosyal medya uygulamalarında otoriteye karşı çıkan davranışları kolaylıkla gerçekleştirmektedir.
- **Bireysel Farklılıklar ve Yaklaşımlar:** Kişilik özellikleri bireylerin disinhibisyondan ne kadar etkileneceklerini ve ısrarlı takip gibi takıntılı eylemlere ne ölçüde başvuracaklarını belirlemektedir.

Yılmazkol (2007), internetteki serbest hareket alanının diğer yüzü olan şiddet ve ısrarlı takibin toksik disinhibisyonu ifade ettiğini belirtmektedir. Stalklama amacıyla kendisine yeni bir kimlik yaratan ya da sahip olduğu gerçek kişiliği ortaya çıkartan çevrimiçi disinhibisyon etkisindeki stalkerlar, yapılan araştırmalara göre çoğunlukla psikolojik sorunları olan veya kendisini iyi kamufle eden bireylerden oluşmaktadır. Meloy (1998), birini ısrarlı bir şekilde takip etmenin boş zaman gerektirdiğini belirterek stalkerların genelde işsiz kimselerden oluştuğunu söylemektedir. Ayrıca Meloy (1999), stalkerların genellikle cinsel yönden başarısız, yalnız hisseden ya da büyük bir kayıp yaşayan, bir şekilde sosyal izolasyonda olan bireylerden oluştuğunu söylemektedir. Bu bağlamda 2020 yılı itibariyle yaşanan pandemi sürecinde de evlerinde izolasyonda kalan bireylerin özellikle kolay ulaşabildikleri sosyal medyadan ısrarlı takip yapmaya yatkın oldukları söylenebilmektedir.

Araştırmalar kadın stalkerların çoğunlukla mağdurlarını tanıdıklarını; erkek stalkerların ise genellikle tanımadıkları kişileri takip ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kadın stalkerlar da erkek takipçiler kadar tehdit ve şiddet eğilimi göstermektedir. Meloy ve Boyd'un (2003) yaptıkları araştırmaya göre kadın stalkerlar ortalama 30 yaş aralığında, üçte biri çocuk yetiştiren, yüksek IQ ve eğitilmiş bireylerdir. Kadın stalkerların cinsel saldırı oranları düşüktür ve çoğu travma sonrası stres bozukluğu ya da kişilik bozukluklarından şikâyet etmektedir. Kadın takipçiler, mağdurlarla samimi ilişkiler kurmaya çalışırken erkek stalkerlar genellikle eski partnerleriyle yeniden bir arada olmak için ısrarlı takip eylemlerini gerçekleştirmektedir. Ayrıca araştırmalar kadın stalkerların

pasif agresif davranışları daha çok gerçekleştirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Kadınların bu stalk eylemlerinde kişiye zarar verecek araç kullanımı ya da mağdura fiziksel zarar verme oranı da oldukça azdır.

Literatüre bakıldığında ısrarlı takip yapan kişilerin profillerinin psikolog ve psikiyatristler tarafından açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Alanında uzman birkaç psikiyatristin kurduğu, bireyleri stalk konusunda bilinçlendirmeyi amaçlayan ve ısrarlı takip mağduriyetlerini gidermeye yönelik fikirlerin sunulduğu Stalking Risk Profile (www.stalkingriskprofile.com) sitesine göre 5 tip ısrarlı takipçi vardır. Bunlar: reddedilen stalker (tacizci), dargın stalker, samimiyet arayan stalker, beceriksiz talip ve yırtıcı stalkerdir.

Reddedilen Stalker: Genellikle yakın bir ilişkinin bozulmasından sonra ortaya çıkan stalker davranışlarıdır. Mağdurlar genellikle stalkerın eski sevgilileri, yakın arkadaşları ya da aile üyeleridir. Reddedilen stalkerın eylemlerde bulunmasının nedeni; mağdur ile ilişkisini düzeltmek istemek ya da reddedildiği için intikam almaktır. Takipçi, stalk yaparak mağdura yeniden yakın hissetmek ister. Böylece stalker sarsılmış özgüvenini takip yapmaya devam ederek koruyacağını düşünmektedir. Connell'in (2015) belirttiği gibi "sapık" olarak nitelendirilebilecek bu davranışları sergileyenler, kendilerinin tamamen haklı gerekçeleri olduğunu savunmaktadır.

Dargın Stalker: Bu tipteki stalkerlar genellikle sosyal medya profilinde olan bireylerden kendisine kötü muamele ettiğini düşündüğünde, aşağılandığını hissettiğinde ya da bir adaletsizlik duygusuna kapıldığında stalk yapmaya başlamaktadır. Mağdurlar çoğunlukla stalkera kötü muamele eden tanıdık ya da tanımadık kişilerdir. Bu stalker tipinde eğer takipçi mağdur hakkında paranoyakça düşünceler geliştirirse bu bir akıl hastalığından kaynaklanabilir. Stalkerın motivasyonu, intikam alma ya da kendisinden güçlü olduğunu düşündüğü mağdurla aynı seviyeye gelmek istemesidir.

Samimiyet Arayan Stalkerlar: İstenmeyen ve uzun süreli yalnızlık, bilinen her dönemde sosyal ve psikolojik bir sorun olarak kabul edilmiştir. Bireylerin sosyalleşme isteğinin karşılanmaması depresyon, anksiyete, umutsuzluk, çevresine yabancılaşma, suçluluk hissi, öfke ve takıntı gibi tepkisel sonuçlara yol açabilmektedir (Franzoi ve Davis, 1985). Samimiyet arayan stalkerlar da takip etmeyi, istemedikleri halde yalnız hissettiklerinden ve yakın bir arkadaş eksikliğinden kaynaklı olarak yapmaktadır.

Mağdurlar genellikle stalkerın yakınlık kurmak istediği kişilerden oluşmaktadır. Stalker, mağdur ya da mağdurlar hakkında çeşitli fantezi ve saplantılara sahip olabilmektedir. Takipçinin stalk eylemini sürdürmesinin sebebi mağdura yakın olduğunu hissetmesinden kaynaklanmaktadır.

Beceriksiz Talip: Bu şekilde adlandırılan stalker profilleri de duygusal boşluklarından kaynaklanan yalnızlık ve şehvet düşünceleriyle bireyleri takip etmeye başlamaktadır. Mağdurlar tanıdık ya da yabancılardan oluşabilmektedir. Beceriksiz taliplerin amacı mağdur ile kısa süreli cinsel bir ilişki kurmak istemeleridir. Genellikle kısa süreli takipler yapsalar da stalk eylemleri uzun süreli de olabilmektedir. Takipçilerin bu davranışların nedenleri arasında zihinsel engellilik ya da asosyallik yatabilmektedir.

Yırtıcı Stalker: Son olarak yırtıcı stalker olarak adlandırılan takipçi tipinde stalker sapkın cinsel düşünceler ve kişisel çıkarları için hareket etmektedir. Takipçiler genellikle erkektir ve mağdurlar da stalkerın cinsel olarak çekici bulduğu kadınlardır. Yırtıcı stalker güç ve kontrolden zevk alan insanlardır.

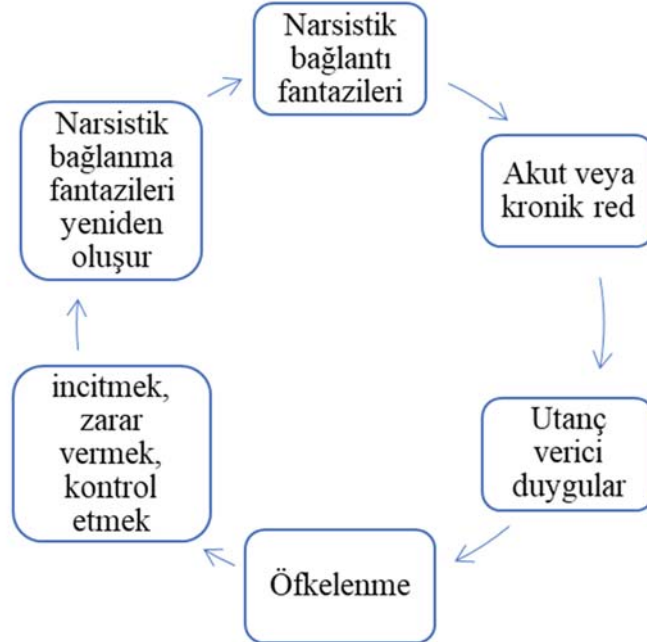
Erotomanik Stalker: Bu sendromda olan birisi şuna inanır: yüksek statüde olan birisi ona sevdalıdır fakat aşkını dış faktörler nedeniyle anlatmada kısıtlanmıştır. Tacizciye (stalker) göre toplumun kuralları onun aşk yaşamasını engellemektedir (Karakuş Öztürk, 2016, s. 123). Erotomanik olarak da adlandırılan bu stalkerlar, her şeyi zihinlerinde yaşamaktadır ve akıllarında kurdukları bu dünya ile gerçeklerin örtüşmediğini fark ettiklerinde şiddet içerikli davranışlarını arttırıp oldukça tehlikeli olabilmektedirler. Psikiyatri literatüründe Tarasoff ilkesinin oluşturulmasına neden olan en bilindik erotomanik stalker vakalarından biri Tatiana Tarasoff'un öldürülmesidir. Meloy (1999)'un da belirttiği gibi 1969 yılında ABD'de yaşanan olay şu şekilde gerçekleşmiştir: California Üniversitesi'ne giden Tarasoff ve Prosenjit Poddar, dans kursunda tanışmışlardır ve aralarında kısa bir romantik an geçmiştir. Poddar, bu kısa anda Tarasoff'a karşı takıntılı bir aşk geliştirmiştir. Poddar, Tarasoff tarafından reddedildiğinde ise fiziksel ve ruhsal olarak sağlığını hızlı bir şekilde kaybederek Tarasoff'u stalklamaya başlamıştır. Bir süre sonra o dönemde gittiği psikiyatrist, stalkerı olduğu Tarasoff'u öldüreceğini anlatmıştır. Psikiyatrist, polise ihbarda bulunsa da Poddar serbest bırakılmış ve Tarasoff'un evine giderek genç kızını öldürmüştür. Olayın sonunda hâkim, Poddar'a müebbet hapis cezası verirken kurbanı uyarmayan psikiyatriste

ve görevlerini iyi bir şekilde yapamayan polisler de ceza vermiştir. Bu tarihten sonra, psikiyatristin hastası bir kişiye zarar vereceğini söylerse yetkililerle birlikte tehlikede olan olası kurban da bilgi verme zorunluluğunu anlatan Tarasoff ilkesi literatürdeki yerini almıştır. Bu bağlamda ısrarlı takip konusunda bilinçlenmenin ve her meslek grubunun bu eylemlerdeki sorumluluklarını iyi bilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Literatüre bakıldığında genel olarak stalkerların ısrarlı takip davranışlarını gerçekleştirmelerine neden olan pek çok faktör bulunduğu söylenebilmektedir.

- Madde bağımlılığı ve erken travmalar
- Aile, arkadaşlar ya da partnerle disfonksiyonel bağılıklar
- Zihinsel rahatsızlıklar (şizofreni, manik depresiflik, paranoyaklık)
- Yalnız kalmak, izole edilmişlik
- Toplumun dezavantajlı gruplarına dahil olma gibi nedenler stalk eyleminin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Şekil 5: Stalkerların Genel Takip Döngüsü

Şekil 6: Stalkerların Genel Takip Döngüsü

Kaynak: https://drreidmelo.com/wp-content/uploads/2015/12/1999_Stalking_anOldB.pdf

(Erişim tarihi: 06.12.2021)

Meloy (1999), stalkerların takip etme rutinlerinin genellikle belirli bir döngüde ilerlediğini belirtmektedir. Bu döngünün başında stalker, çoğunlukla takip edeceği kişiye karşı narsistik bir fanteziye sahiptir. Bu fantezi, mağdura aşırı bağlanmayı ve onu üstün görmeyi ya da stalkerın kendisini aşağılık kompleksiyle küçük görüp tüm kötü duyguları mağdura yüklemesini içermektedir. Narsistik fantezi çoğu zaman nefretin sevgi duygusuyla iç içe geçmiş çarpık bir zihni ifade etmektedir. Bu bağlamda stalker, arzu nesnesini sadece takip etmekle kalmayıp sanal ortamda veya fiziksel olarak ona zarar vermeye meyledebilmektedir.

Takip edilen bu kişi stalkerın günlük hayatta iletişim kurduğu biri olabildiği gibi hiç tanımadığı ünlü bir isim de olabilmektedir. Stalkerın fantezileri normatif olabilmektedir. Meloy (1999) araştırmasında stalkerların çoğunun romantik ilişki arayışı ile takip etme eylemine yöneldiklerini açıklamaktadır. **Şekil 5**'te görüldüğü gibi stalkerların takip etme eylemlerinin motivasyonu olan narsistik bağlanma fantezileri görülmeye başladığında takipçiler, mağdura karşı akut (hızlı başlayıp ilerleyen) bir ilgi ve inkâr ya da kronik (uzun süreli/yaşam boyunca devam eden) bir ilgi ve inkâr hissedebilmektedir. Bu durumu stalkerın mağdura karşı hissettiği aşk nefret ilişkisiyle açıklayabilmek mümkündür. Aşk ve nefret ilişkisini en iyi anlatan söylemlerden biri aşkın diyalektiğiyle Spinoza'ya (2011) aittir. Baker (2021), Spinoza'nın bu görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır: bireyler, özlerinde sevgiye karşı sevgiyle ve nefrete karşı da nefret ile karşılık verme eğilimindedir. Bireyler, bir kişi tarafından nefret edildiklerinde eğer o kişiyi seviyorlarsa bir ikileme düşmektedirler. Bu ikilem onların aşk ile nefret duygusu arasında gidip gelmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda da bireyler ısrarlı takip gibi çeşitli davranışlara yönlenmektedir. Baker'in (2021) de belirttiği gibi Spinoza'ya göre birey, bir kişi tarafından nefret edildiğini düşündüğünde bunun nedenini kendisinde bulamazsa karşısındaki kişiden nefret etmektedir. Birey, sevildiğini hissettiğinde ise yine bunun nedenini kendisinde bulamazsa yani neden o kişi tarafından sevildiğine dair geçerli bir açıklama getiremezse bu sevgiyi karşısındakine yönelteceği, onda bulacağı anlamına gelmektedir. Hem aşk hem de sevginin dış bir kaynağa yönlendirilmesi stalker için mağduru bir takıntı öznesi haline getirmektedir. Bu bağlamda stalkerın hissettiği utanç verici duygular öfkelenmesine neden olmaktadır. Stalkerlardaki öfke ve kontrol bağımlılığı onları şiddete eğimli hale

getirebilmektedir. Bu döngü sonucunda takipçilerin narsistik bağlanma fantezileri yeniden oluşmaktadır.

Failler daha çok terk edilme ve yalnızlık duygularını hazmedemeyen, takıntılı, kıskanç kişiler olmaktadır. Tjaden ve Thoennes (1998) araştırmasında stalkerların çoğunun sanılanın aksine zihinsel rahatsızlıkları ya da madde bağımlılığı olmadığını belirtmektedir. Çalışmaya göre psikolojik rahatsızlıkları olan stalkerların oranı %7'dir. Fakat takıntılı takipçilerin sağlığa zararlı madde bağımlılıkları da varsa bu durum duygusal bozuklukları tetikleyebilmekte ve siber takip eylemlerini fiziksel eylemlere dönüştürebilmektedir. Bocij ve McFarlane (2003)'nin çalışmasına göre özellikle suç kaydı olan takıntılı takipçiler fiziksel şiddete meyilli olmaktadır. Bocij ve McFarlane (2003) bu stalkerlara kinci siber saldırgan ismini vermektedir. Kinci stalkerların, mağdurun elektronik cihazlarına kötücül yazılımlar gönderme veya kredi kartı vb. bilgileri edinmeye çalışma ihtimali daha yüksektir. Bu bağlamda stalker profillerinin pek çok araştırmacı tarafından açıklanmaya çalışıldığı ortaya çıkmaktadır.

Meloy (1999), ısrarlı takipteki suçlu ve kurban tipolojisini en iyi açıklayan çalışmalardan birinin Zona vd. (1998) tarafından oluşturulduğunu belirtmektedir. Buna göre erotomanik stalkerlar, takipçilerin %10'unu oluşturmaktadır ve diğer stalker tiplerine göre 1 yıl ve üzeri takip süresiyle erotomanik stalkerlar en uzun süre ısrarlı takip yapan gruptur. Çoğunlukla erkeklerden oluşan aşk takıntılı takipçiler ise çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Bu grup, ısrarlı takip etme vakalarının yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Stalkerlar genellikle ciddi bir ruhsal soruna işaret eden davranışlarda bulunmaktadır. İsrarlı takibin %50'sini oluşturan basit takıntılı takipçiler ise genellikle kendilerini reddeden, cinsel çekim hissettikleri bireyleri takip etmektedir. Zona vd. (1998) göre mağdura şiddet uygulama ihtimali en yüksek olan grup basit takıntılı takipçilerdir. En az (%2) karşılaşılan stalker vakaları ise yanlış mağduriyet sendromudur. Bu sendromda birey, ortada bir stalker olmasa bile kendisinin ısrarlı takip mağduru olduğunu iddia etmektedir. Yanlış mağduriyet sendromunun motivasyonu, yalan söyleyen bireyin bir çıkarı olmasından ya da kişilik bozukluğu yaşamasından kaynaklanmaktadır.

Karakuş Öztürk (2016)'da makalesinde yer verdiği stalker profilleri ise şu şekildedir:

Basit Takıntılı Tacizci: Mağdur ile önceden beraberlik yaşayan ve bundan dolayı fail ile mağdurun birbirleri hakkında bilgiye sahip olduğu grubu oluşturmaktadırlar. Eski partnerlerine karşı stalk eylemini gerçekleştiren tacizcilerdir. Stalkerın amacı kurbanı ilişkiye geri döndürmeye mecbur bırakmak veya mağdurdan öç alma isteğine bağlı olarak hayatı mağdur için çekilmez bir hale getirmektir.

Aşk Takıntılı Tacizci: Bu profildeki tacizciler mağdurları ile samimi bir ilişki içine girmemiştir. Kurbanlarını daha önceden karşılaştığı ya da gördüğü insanlardan seçmektedirler. Ayrıca aşk takıntılı tacizciler mağdurları genellikle medya ya da internette gördükten sonra takip etme eğilimindedir.

Erotomanik Tacizci: Bu gruptaki tacizciler tutkulu bir aşk ile sevdiklerine inanmaktadır. Yani bu gruptakileri motive eden esas sebep mağdurun kendileri ile tutkulu bir aşk yaşadığına dair duydukları inançtır. Tjaden ve Thoennes'in (1998) çalışmasına göre erotomanik stalkerlar diğer takipçilere göre mağdurları daha uzun süre takip etmektedir. Erotomanik stalkerlar ortalama 5 ila 10 yıl süresince mağdura karşı bir takıntı geliştirebilmektedir.

Karakuş Öztürk'ün açıkladığı profillerin hepsi de ikili duygusal ilişkileri yürütemeyen ya da bu duygulara arzu ettiği şekilde erişemeyen bireylerin gerçekleştirdiği ısrarlı takip eylemleridir. Bu da göstermektedir ki stalk davranışı normalleştirilebilecek bir eylem değildir çünkü ileri seviyedeki takıntılı takibin kaynağı çeşitli psikolojik eksiklikler ve hastalıklardan oluşabilmektedir.

Gürgezoğlu (2020) ise araştırmasında 4 çeşit stalker tipinden bahseder. Bunlar; delüzyon takipçi, eski partner olan takipçi, tanıdık takipçi ve yabancıların oluşturduğu stalkerlardır.

Delüzyonal Takipçiler: Başkalarıyla iletişim sürdürmekte zorlanan; genellikle hiç evlenmemiş ve sosyal olgunluğa ulaşmamış kişilerdir. Genellikle duygusallıktan uzak ve kötü niyetin yoğun olarak yer aldığı bir geçmiş yaşantıları, travmaları vardır. Nadiren bir ilişki yaşarlar, cinsel anlamda ise çok az deneyimleri vardır.

Stalkerlar mağdurlar ile ilişkileri açısından incelendiğinde üç gruba ayrılmaktadır:

Partner / Eski Partnerler: Bu gruptaki stalkerlar mağdurla evli ya da boşanmış, ciddi ya da gündelik bir niteliği olan cinsel hayatı paylaştıkları kişilerden ya da eski cinsel

partnerlerden oluşmaktadır. Bu gruptaki stalkerların mağdur ettikleri bireye fiziksel olarak saldırımları daha olasıdır.

Tanıdık Kişiler: Takipçi ve mağdur doğrudan birbirlerini tanımamaktadır ancak resmi ya da gayri resmi bir yolla tanışmışlardır. Kısa bir süre için aynı ortamda bulunmuş ya da iletişime geçmiş olabilirler.

Yabancılar: Bu takipçiler mağdur ile hiçbir şekilde birbirlerini tanımamaktadırlar.

Literatüre bakıldığında stalker tipleri araştırmacılar tarafından farklı isimler ile açıklanmaya çalışsa da hepsinin ortak özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda stalkerlar genel olarak eski partnerlerle yeniden iletişim kurmak isteyen ya da partner olmak istedikleri birey hakkında bilgi toplamak, gerekirse olası partneri üzerinde hakimiyet kurmak isteyen, asosyallik veya özgüven eksikliği yaşayan, kendisini yalnız hisseden, çeşitli zihinsel sıkıntılardan şikâyet eden, cinsel dürtülerini kontrol etmekte zorlanan, baskın karakterli, duygusal açıdan bağımsız yaşamakta zorlanan, kıskanç ve takıntılı özelliklere sahiptir.

Son olarak Mullen vd. (1999) çalışmalarında stalkerları şu gruplara ayırmaktadır:

Samimiyet Arayan Tacizci: Samimiyet arayan tacizcilerin asıl hedefi takip ettikleri kişi ile yakın bir ilişki kurmaktır. Bu bağlamda çoğunlukla ünlülerin peşine düşerler. Onlarla ilgili her şeye karşı büyük bir arzu duymaktadırlar. Bu grupta yer alan stalkerlara “Bilinmeyen tacizci” de denmektedir (Stalking and Domestic Violence: The Third Annual Report to Congress Under the Violence Against Women Act; 1998). Ünlüleri içeren davalar bu gruba girmektedir.

Reddedilen Takipçi: Mağdurlar eski eş, eski partner ya da iş arkadaşları olabilmektedir. Mağdur ve stalker arasındaki ilişkinin bitmesi ile ısrarlı takip başlar ve genellikle takipçi mağdura geri dönmek ister fakat bu geri dönüş sevgi için değil intikam içindir.

Kızgın Takipçi: Bu gruptaki takipçilerin amacı intikam almak olup, mağduru korkutmayı hedeflemektedirler. Aslında takipçinin mağdur ile samimi bir ilişkisi yoktur. Hedefte olan insanlar arasında doktor, avukat veya siyasetçiler vardır. Ayrıca kurbanı maddi zarar verme eylemine başvururlar.

Yırtıcı Takipçi: Cinsel saldırılarda bulunan tacizci stalklama yapmaktan hem heyecan hem de cinsel bir zevk almaktadır. Sapkın istekleri tacizciyi motive eden bir sebeptir.

Yetersiz Takipçi: Sosyal medyada yetersiz ve güvensiz insanların oluşturduğu bir gruptur.

Stalker profillerinin yanı sıra, ısrarlı takip yapan bireylerin ne gibi yöntemler kullandıkları da büyük önem taşımaktadır. Karakuş Öztürk'ün (2016) bahsettiği ısrarlı takipte kullanılan yöntemler; çeşitli söylemlerle mağdurda suçluluk duygusu uyandırıp fail ile konuşmasını sağlama, mağdurla sadece bir kez konuşmak ya da buluşmak istediklerini söyleme şeklindedir. Stalker herhangi bir bilgiyle kurbana şantaj yapabilmekte, asılsız suçlamalarda bulunmakta, mağdura aynı mesajları durmadan atarak dikkatini çekmeye ve iletişim kurmaya çalışmakta veya mağdura hediyeler vererek onun ilgisini kazanmaya, aklında yer edinmeye çalışmaktadır. Stalkerlar akıllarında yarattıkları gerçeğe göre hareket etmekte ve bu sayede kendi varoluşlarını da gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Stalkerlar mağdurları uygunsuz zamanlarda ve sürekli olarak telefon ile arayabilmekte, birebir mesajlar atabilmekte ya da mağdurun dikkatini çekebilmek için ya da mağdur hakkında bilgi edinebilmek için sahte mesajlar gönderebilmekte, sosyal medya aracılığıyla rahatsız etmekte ve daha da ileri davranışlar sergileyerek mağduru evi, iş yeri veya gittiği mekânlarda takip etmektedirler. Mağdurun mal varlığına ya da fiziksel bütünlüğüne zarar veren stalkerlar da bulunmaktadır.

Bu durumlar haricinde Karakuş Öztürk'ün (2016) çalışmasında belirttiği gibi stalk eyleminin kaynaklarından birisi de kadınlarda bulunan etraflarında olan her şeyi kontrol etme arzusudur. Kadınlar mevcut ilişkilerini devam ettirmek, olası problemlerin önüne geçebilmek, yaşamlarını ve çevresini kontrol altında tutarak güvende hissetmek gibi nedenlerle ısrarlı takip yapabilmektedir.

Saplantılı her düşüncenin gerisinde onun nedeni sayılabilecek duygular yer almaktadır. Söz konusu duygular bazen kişinin yalnız kalma korkusu, terkedilmeden duyulan kin ve nefret, bebeklik dönemindeki güven sorunu ve ilerideki yaşantıda yaşanan bağlanma sorunları, bazen kişinin özgüven yetersizliğinden kaynaklı utanması, ilgi duyduğu bireyler tarafından kabul görme isteği veya yaşadığı sevgi yetersizliğidir. Bazen

de saplantılı düşünce (obsesyon) ve eylemlerin temelinde; borderline, anksiyete, şizofreni, erotomani gibi psikolojik rahatsızlıklar bulunmaktadır. Stalkerların genellikle psikiyatristler tarafından tanımlanması kavramın psikolojik bir rahatsızlık sayılmasından kaynaklanmaktadır.

Stalkerların eylemlerini hangi koşullarda bıraktığı üzerine yapılan bir araştırmada Tjaden ve Thoennes (1998), ısrarlı takibe maruz kalan bireyin sosyal medya adreslerini, e-posta hesaplarını ve telefon numarasını değiştirmesi sonucunda stalkerın etki alanından çıkabileceğini belirtmektedir. Çalışmanın sonucunda mağdurların sosyal medya hesaplarını silerek internetten uzaklaşmaları, ev ve iş adreslerini değiştirmeleri de stalkerın eylemlerini bıraktırabileceğini göstermiştir. Ayrıca stalkerın kendisine yeni bir partner ya da takıntı öznesi bulması da stalkın bitmesi için bir başka neden olarak görülmektedir. Kanuni yaptırımlara maruz kalan (uzaklaştırılma kararı alınan, tutuklanan vb.) bazı takipçiler de eylemlerine son vermektedir. Psikolojik sorunları nedeniyle ısrarlı takip yapan bireylerin tedavi olmaları da stalk yapmayı bırakmalarının bir nedenidir.

Bazı çalışmalar ısrarlı takibin ortalama 2 buçuk yıl olduğunu göstermiştir (Logan, 2010, s. 4). Bu uzun denilebilecek süre içerisinde mağdur, stalker tarafından hem maddi hem de manevi olarak yıpratılmaktadır.

1.1.5 Takip Mağdurları

İlk olarak 1956 yılında Benjamin Mendelssohn, mağdurların suçlar içerisindeki rollerine odaklanan ‘victimology (kurban bilimi)’ terimini bulmuştur. Stalk mağduriyeti yaşayan bireyler de kurban (victim) durumundadır. Stalkerlar ise her daim avını gözleyen bir avcı gibidir.

Araştırmacılar bireylerin sosyal medya platformlarına istekleriyle üye olup paylaşım yaptıklarını ve bireylerin gözetlenmekten haz aldıklarını öne sürerek, olası stalk durumlarını da baştan kabul ettiklerini savunmaktadır. Fakat bu düşünce doğru kabul edildiği sürece ısrarlı takip nedeniyle mağdurun yaşadığı şiddet ve taciz de meşrulaşmış olmaya devam edecektir.

Acquadro Maran, Varetto, Corona ve Tirassa (2020) tarafından yapılan çalışmaya göre, kadınların stalkerları tarafından sıklıkla takip edildikleri, telefonla arandıkları ve tehdit edildikleri ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin ise, stalkerları tarafından daha çok telefonla arandıkları telefonlarına kısa mesaj aldıkları, okulları ya da iş yerlerine stalkerların geldiği ortaya çıkmaktadır.

Akmeşe ve Deniz'in (2017) çalışmasında sosyal medyada yaşanan stalkla ilgili Ekşi sözlük ve İnci sözlük gibi platformlardaki ısrarlı takip ile alakalı Entry'deki yorumlara bakılmıştır. Bunun sonucunda internette en çok stalklanan bireylerin; eski sevgililer, eski sevgilinin yeni sevgilisi, beğenilen kişi ya da bireyin kendisine rakip olarak algıladığı kişiler olduğu görülmektedir.

Israrlı takibe ilişkin istatistiklere bakıldığında ise mağdurların büyük oranda, stalkerlarını tanıdıkları hatta faillerin aile üyeleri ya da yakın oldukları kişilerden çıktığı görülmüştür. Mağdurlar büyük oranda stalkerların eski partnerleri ya da evlilik dışı birliktelik yaşadığı kişilerdir.

Başar'ın (2019) belirttiği Spitzberg ve Cadiz'in (2002) 43 çalışmayı incelediği meta analizine göre kadınlar %75 oranında stalk mağduriyeti yaşarken erkeklerde bu oran %25'tir. Mağdurlar, stalkerlar tarafından %33 oranında fiziksel şiddete uğrarken %17 oranında ise cinsel şiddete maruz kalmışlardır. Bireylerin kadın olmaları, fiziksel ya da zihinsel yetersizliklere sahip olmaları, farklı ırka ve dine mensup olmaları, siyasi görüşlerinin farklı olması, cinsel tercihleri, internetteki görünürlüklerinin fazla olması hatta oturdukları semt bile stalk mağduru olmalarının bir nedeni olabilmektedir. O'Neill (2011) ise çalışmasında kadın ve erkeklerin benzer ısrarlı takip deneyimleri yaşadıklarını ve kadınların daha çok oranda stalka maruz kaldıklarının belirtildiği diğer araştırmalara göre erkeklerin de yüksek oranlarda bu eyleme uğradıklarını ifade etmiştir. O'Neill (2011) bu durumun tutarsızlığını ampirik araştırmaların eksikliğine bağlamıştır.

Tschan'ın (2005) yaptığı çalışmaya göre ise kadınların %24'ü, erkeklerin ise %10'u hayatlarında en az bir kez tacize uğradıklarını ifade etmişlerdir. Stalk mağdurları fiziksel özellikleri, psikolojik durumları, karakter özellikleri veya yaşadıkları, çalıştıkları yerin konumu itibarıyla de stalkerların hedefi haline gelmektedir. Çoğunlukla fail, mağdur hakkında kafasında bir kişilik ve senaryo yaratır. Bu bağlamda takipçilerde disinhibisyon etkisinin oldukça fazla olduğu söylenebilmektedir. Takip edilene yönelik bilinen

bilgilerin az olması, stalkerın bu boşlukları hayal gücüyle doldurmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ısrarlı takipçi, mağdur kişiye ya hayran olmaktadır ya da ondan nefret etmektedir. Bu güçlü duygular denetlenmediği zaman da beraberinde şiddeti getirmektedir.

Gürgezoğlu'nun (2010) çalışmasında takip mağdurlarının çoğunun üniversite mezunlarından oluştuğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak çalışmadaki bireylerin sosyal çevrelerinin daha geniş olması gösterilebilir. Bireyin hayatına aldığı kişi sayısı arttıkça takip mağduru olma olasılığı da artmaktadır. Ayrıca söz konusu çalışmada bireylerin çoğunluğu haftada birkaç kez stalk eylemine maruz kaldıklarını söylemektedir.

Tjaden ve Thoennes (1998) de stalk mağdurlarının ortalama yaşının "28" olduğunu belirtmektedir. Çalışmalarına göre ısrarlı takip mağdurlarının %52'si "18-29", %22'si "30-39", %15'i 40 yaş ve üzeri, %12'si ise 18 yaşın altındadır. Ancak Ranger, H. R. (2002) gençlerin ve çocukların yetişkinlere oranla stalklama eylemine daha fazla maruz kaldığını ifade etmektedir. Bunun nedenlerinden birinin yüksek özgüven ve öz bilinç sahibi çocuklar ile genç yetişkinlerin, ergenlerin bilgisayar aracılı iletişimlerde kişisel bilgilerini daha çok ifşa etmeleri olduğu gösterilebilmektedir (Franzoi ve Davis, 1985). İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmada, uzmanlık gerektiren mesleklere sahip bireylerin, diğer meslek gruplarına göre siber suç mağduru olma oranlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/icisleri-bakanligi-siber-suc-magdurlarinin-profilini-cikardi/2087108>). Literatüre bakıldığında ısrarlı takibe en çok maruz kalan mesleklerin; iş insanları, doktorlar (özellikle psikolog ve psikiyatristler), siyasetçiler, avukatlar, öğretmenler ve ünlüler olduğu gözlenmektedir. (Stalking and Domestic Violence: The Third Annual Report to Congress Under the Violence Against Women Act; 1998).

Mullen vd. (2005), psikolog ve psikiyatristlerin danışanları tarafından ısrarlı takibe maruz kalmalarının önemli bir sorun olduğunu belirtmektedir. Yapılan araştırmalara göre klinik personellerin %53'ü ayakta tedavi gören hastaları tarafından ve öğrenci danışmanlığı yapan akademisyenlerin %10'u öğrencileri tarafından ısrarlı takip mağduriyeti yaşamaktadır. Mullen vd. (2005) çalışmasına göre danışanlar tarafından takip edilme sıklığı %19.5'tir ve ısrarlı takibe en çok (%79) kadınların maruz kaldıkları

görülmektedir. Samimiyet arayan takipçi ve kızgın takipçi olarak adlandırılan stalker vakalarının %19'unda motivasyon, faillerin mağdura “delicesine aşık” olmalarıdır. Diğer motivasyonlar ise; can sıkıntısı, yalnızlık, psikoloğun sabrını ve sınırlarını test etme olduğu belirtilmiştir. Kadın psikolog ve psikiyatristlerin hemcinsleri tarafından takip edilme oranı %44 iken erkek psikolog/ psikiyatristlerin hemcinsleri tarafından takip edilmelerinin daha olası olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

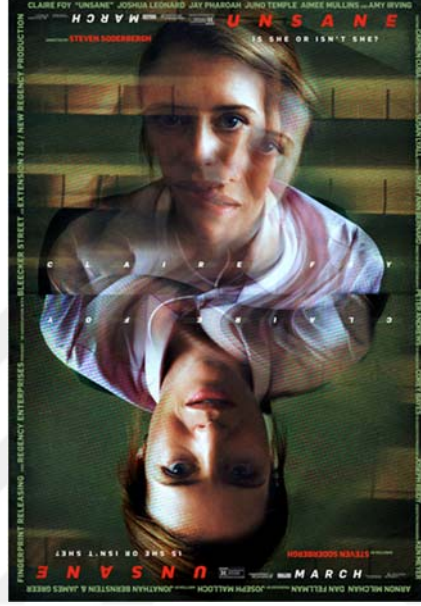
Televizyon ve internet gibi ortamlarda sıkça karşımıza çıkan ünlüler, stalkerlar için öncelikli hedeflerdendir. Çünkü ünlüleri takip edecek pek çok imkânın olması, psikolojik sorunları olan stalkerların ünlüler hakkında daha kolay sanrılar üretebilmesine neden olmaktadır. Stalk mağduru olan dünyaca ünlü yıldızların bazıları; Britney Spears, Victoria ve David Beckham çifti, Jodie Foster, Madonna, Justin Timberlake, Uma Thurman, John Lennon ve David Letterman'dır. Spears, takipçisinin kendisine yüzlerce mektup ve fotoğraf göndermesi sonrasında stalkerı hakkında uzaklaştırma kararı aldırıştır. Janet Jackson'ın stalkerı ise onu 10 yıl boyunca takip etmiştir. Bunun sonucunda mahkeme kararıyla stalkerın, Jackson ve ailesine yaklaşması 100 metre öteden olacak şekilde sınırlandırılmıştır (<https://tr.justinfeed.com/articles/mess-ups-and-mishaps/15-most-twisted-celeb-stalkers-of-all-time.html>).

Israrlı takibe maruz kalan bireylerin genel tepkileri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Mağdur, stalklandığını fark ettiği ilk anda bunu önemsememektedir. Ancak takip devam ettiğinde ve stalker mesaj atma, telefonla arama, sosyal medya üzerindeki fotoğraflarının altına yorum yazma vb. gibi eylemlere geçtiğinde mağdurun kaygıları başlamaktadır.
- Takip edilen birey, öncelikle stalker ile konuşmakta ve bu davranışların durması gerektiğini söylemektedir. Eğer bu sözleri işe yaramazsa mağdur, takipçiyi yetkililere ya da takipçinin çekineceği kişilere şikâyet etmek ile tehdit etmektedir. Bu çabaları da sonuçsuz kalırsa mağdur, stalkerın ona ulaşabildiği kanalları kesmeye çalışmaktadır. Birey internetteki hesaplarını gizlemekte, kapatmakta veya yeni bir sosyal medya hesabı kullanmaya başlamaktadır. Telefon numarasını

değiştirmekte, gittiği mekânlara uğramamaya başlamakta ve daha ileri seviyedeki taciz vakalarında ise mağdur işini ya da evini değiştirmek zorunda kalmaktadır.

Resim 6: Unsane (Saplantı) Film Afişi

Resim 7: Unsane (Saplantı) Film Afişi

Kaynak: <https://www.imdb.com/title/tt7153766/> (2021)

Stalk kavramı, televizyon ekranlarında ve sinema perdelerinde de yer bulmuştur. Medyada yer alan haberlerin aksine özellikle Hollywood filmlerinde kadın stalkerlara yer verilmekte ya da ısrarlı takip davranışları aşkın bir getirisi olarak, kişisel amaçlara ulaşmak için sempatik gösterilmektedir.

Israrlı takip mağdurları hakkında yapılan filmler arasında kavramı ciddiye alan ve gerçekçiliği ile dikkat çeken yapımlardan biri 2018 yılında yayınlanan Unsane (Saplantı)'dır (Resim 6). Jonathan Bernstein ve James Greer tarafından yazılan filmin yönetmenliğini Steven Soderbergh yapmıştır. Yapımın başrollerinde Claire Foy, Juno Temple ve Joshua Leonard yer almaktadır (<https://www.imdb.com/title/tt7153766/>). Bir stalk kurbanının yaşadıklarının anlatıldığı filmde Sawyer karakteri, stalkerı yüzünden psikolojik sorunlar yaşamakta ve bunun neticesinde yaşadığı şehri ve işini değiştirmekte hatta ruh ve sinir hastalıkları hastanesine yatırılmaktadır. Sawyer, orada bile kendisini

önce sosyal medyadan takip eden ardından fiziksel olarak peşine düşen stalkerından kurtulamamaktadır. Üstelik neredeyse kimse Sawyer'ı dikkate almamaktadır. Yapımın dikkat çeken bir sahnesinde Sawyer, stalkerından kurtulmak için bir uzmandan yardım almaktadır. Uzman kendisine; sosyal medya hesapları gizli bile olsa stalkerın (sahte) fake bir hesapla kendisine ya da arkadaşlarına ulaşabileceğini, bu nedenle sosyal medya hesaplarını kapatması gerektiğini söylemiştir. Uzman aynı zamanda arkadaşlarının Sawyer'ı sosyal medyadaki gönderilere etiketlememelerini istemiş, Sawyer'ın evine kamera ve sensör taktırmasını, en yakın polis karakolu ve itfaiyenin yerini öğrenmesini, arabasını satıp toplu taşımayı kullanmasını ya da arabasını görülebilmesi için sokak lambasının altına park etmesini, anahtarlarını her zaman kolay ulaşabilsin diye elinde tutmasını, günlük rutinini (gittiği mekanları, eve geliş yollarını vb.) değiştirmesini tavsiye etmiştir. Tüm bu istekler mağdurun özel hayatının ve yaşama hakkının stalker tarafından ne kadar ihlal edildiğinin bir göstergesidir. Filmin sonunda Sawyer, stalkerından kurtulsa bile takıntılı takipçisi annesini öldürmüştür. Karakter yaşadığı tüm travmatik deneyimlerin ardından travma sonrası stres bozukluğu yaşamaya devam etmektedir ve böyle bir travmadan da kolayca kurtulamayacağı bellidir.

Stalkerın eylemlerinde çoğu zaman mağdur olan, sadece tek taraf bulunmamaktadır. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2015) Türkiye genelinde yaptığı araştırmaya göre, mağdurları yakınlarına zarar vermek ile tehdit eden faillerin en çok eski eş veya sevgili oldukları tespit edilmiştir. Reddedilen stalker, yırtıcı stalker gibi şiddet uygulamaya meyilli takipçiler bu eylemleri gerçekleştiren gruba girmektedir. Kadınları, çocukları veya ailelerine zarar vermek ile tehdit etme oranı %39, kadının kendisini tehdit etme %38 olarak açıklanmıştır. Faillerin, mağdur kendisi ile görüşmezse intihar edeceğini söyleme oranının %30 olduğu ortaya çıkmıştır.

Gürgezoğlu'nun (2010) da araştırmasında bahsettiği gibi ikincil mağdur olarak adlandırılan stalk mağdurunun ailesi, arkadaşları veya çocuğu da en az stalk mağduru kadar ısrarlı takip eyleminden psikolojik ya da fiziksel olarak etkilenebilmektedir. İkincil mağdurların hedef alınma nedenleri arasında:

- Mağdurun yaşadığı takip eylemine tanık olmaları
- Stalkerın mağdur üzerinde denetim sağlayabilmek için asıl mağdurun aile, arkadaş veya çocuklarına ulaşması
- Mağdura destek vermeleri
- Takipçinin herhangi bir eyleminden etkilenmeleri sayılabilmektedir.

Israrlı takip sonucunda özgürlükleri tehlikeye giren mağdurlar ciddi psikolojik sorunlar da yaşayabilmektedir. Bu rahatsızlıklardan bazıları; ileri seviyede şüphencilik, endişe, bir kaygı durum bozukluğu olan anksiyete, insomnia (uykusuzluk), intihara meyilli olmak ve strestir. Stalk mağdurları yaşadıkları şiddet sonucu çoğu zaman işlerine odaklanamama, karamsarlık, kendine acıma ve kendini suçlama hisleriyle de mücadele etmektedirler.

Drebing vd. (2014) tarafından stalk mağdurlarına ilişkin yapılan çalışmada, ısrarlı takip yaşayan bireyler, çoğunlukla kendilerini huzursuz hissetmelerinin yanı sıra diğer kişilere karşı güvensizlik, uyku sorunları, çaresizlik hissetme, öfke ve saldırganlık sergileme, tanınmayan kişilerin yanında konuşmaktan çekinme, konsantrasyon problemleri, mide sorunları, baş ağrısı, kontrol kaybı, depresyon, yeni bir ilişki yaşamaktan korkma, iletişim sorunları ve panik atak gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Budd ve Mattinson (2000)'in araştırmasına göre ise ısrarlı takibe uğrayanların %31'i kendilerine karşı şiddet uygulanmasından korku duyduklarını, %27'si aile veya arkadaşlarının şiddet kurbanı olacağını düşündüklerini ve %17'si ise cinsel saldırıya uğramaktan korktuklarını dile getirmiştir. Araştırmalara göre mağdurların stalk karşısındaki tepkileri farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bireylerdeki korku, onları psikolojik olarak yıpratabilecek güçlü stres kaynakları olarak düşünülmektedir.

Israrlı takip sonucu böyle ciddi sıkıntılar yaşayan bireylerin yanı sıra “False Victimization Syndrome” yaşayan bireyler de bulunmaktadır. Türkçeye yanlış mağduriyet sendromu olarak çevrilebilecek bu olguya göre birey, bir stalker tarafından tacize uğradığıyla ilgili bir senaryo üretmektedir. Oysaki ortada bir takipçi yoktur. Birey sadece kendisini ‘kurban’ olarak göstermek istemektedir. Bu durumu bir hastalık olarak yaşayan bireyler haricinde eşlerinden boşanmayı kolaylaştıracağını düşünen kişilerin

yanı sıra ailesi veya arkadaşları ile arası bozulan ve karşı tarafa zarar vermeyi düşünen bireyler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ilgi çekmek ya da kişisel hedeflerine ulaşmak isteyen kişiler ile gerçek mağdurların tespitinin iyi yapılması gerekmektedir.

Maran vd. (2020) araştırmasında erkekler stalkerların eylemlerinden sonra en çok korku ve endişe duyduklarını, uyku sorunları çektiklerini ifade etmektedirler. Kadınlar ise stalk mağduriyeti sonrası en fazla korku ve endişe duyduklarını, stalkerları tarafından şiddete maruz kaldıklarını ve uyku sorunları çektiklerini belirtmişlerdir.

Stalk mağdurlarının yaşadıkları bir diğer sorun ise maddi kayıplardır. Mağdurlar siber takibe maruz kalmamak için internet güvenlik programları satın almakta, ev ya da iş yerlerine alarmlar, kameralar taktırmakta, ileriye giden takiplerde ev ve iş yerlerini değiştirmektedirler. Ayrıca stalkerlara karşı hukuki süreç başlatırlarsa avukatlar için de ücret ödemektedirler.

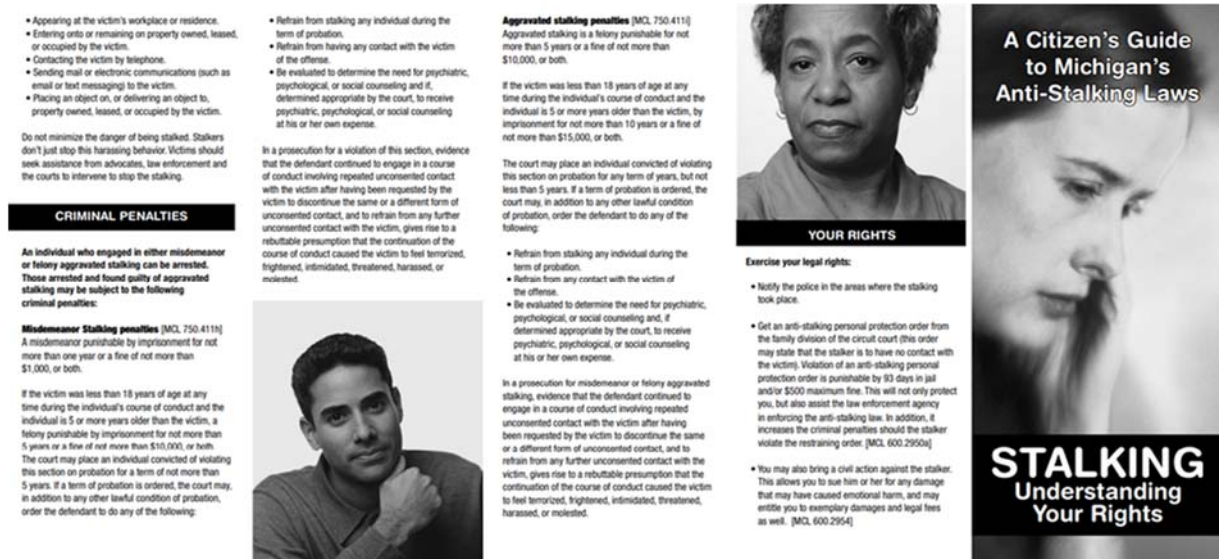
Perry (2012) çalışmasında stalk mağdurlarının yapmaları gerekenleri şu şekilde belirtmektedir:

- Bireyler bütün sosyal medya hesaplarına ayrı şifre koymalıdır.
- Bireyler sosyal medya hesaplarına koydukları şifreleri kolay tahmin edilemez olarak seçmelidir.
- Bireyler fotoğraf ve videolarını dikkatli ve az paylaşmaları gerekmektedir.
- Mağdurlar stalkerı fark ettikleri zaman sosyal medya uygulamalarından o kişiyi ve eğer stalker tanıdık biriyse onun yakınlarını da engellemeleri gerekmektedir.
- Bireyler ziyaret ettikleri sitelerdeki şirketlerin ticari takip yöntemi olan çerezleri (cookies)/kişiselleştirilmiş reklamları kabul etmemeleri ya da ayarlardan bu seçimi yönetmeleri gerekmektedir.
- Bireyler sosyal medya hesaplarındaki gizlilik ayarlarını düzenlemelilerdir ve gerekirse olası durumlarını stalkerın onları bulamayacağı yönde değiştirmeleri gerekmektedir.
- Bireylerin cep telefonlarına kilit koymaları gerekmektedir.
- Mağdur stalker tarafından arandığında ses kayıt sistemleri aracılığıyla konuşmaları kayıt altına almalıdır.
- Mobil uygulamalarda konum belirleme hizmetleri kapatılmalıdır.

- Bireyler tanımadıkları kişileri sosyal medyada arkadaş ya da tanıdık olarak eklememelidir.
- Mağdurlar takip durumunu onlar da tehlike altında olabilecekleri için aile ve arkadaşlarıyla da paylaşmalılardır.
- Mağdurlar olası olumsuzluklarla karşılaşmamak için stalkerın eylemlerini yetkililere bildirmelilerdir.

Kanada'nın Adalet Bakanlığı'nın (2003) yayımladığı kitapçıkta da stalk mağdurlarının yapması gerekenler aşağıdaki gibi belirtilmektedir.

- Güvenliğinizi düşünün ve yardım alın.
- İlk yapılması gereken polisi aramaktır.
- Polise neler olduğunu anlatın.
- Söz konusu durumla başa çıkmak için bilgi ve destek istediğinizi belirtin.
- Takipçi hakkında bildiğiniz tüm ayrıntılar, takipçiyle konuşmalar, mesajlaşmalar ve tanık listesi gibi polisin bilmesi gerekenleri bilgileri polis ile paylaşın.

Resim 8: Michigan eyaletinin ısrarlı takiple mücadele için hazırladığı vatandaş rehberi

Kaynak: https://www.michigan.gov/documents/mdch/Stalking_Brochure_2_175588_7.pdf

(Erişim Tarihi 21.11.2021)

STALKING IS A CRIME

Stalking is a course of conduct directed at a specific person that places a reasonable person in fear for her or his safety. It is against the law in every state. Stalking across state lines or in federal territories is illegal under federal law. Some stalking is connected with a relationship, beginning either during the relationship, or after it has ended. In these cases, the stalker is likely seeking to maintain or regain control over the victim. In other cases, the stalker may become fixated on a victim without ever having established a prior relationship with that person. Either type of stalker may keep the victim under surveillance or threaten her or him. All forms of stalking are unpredictable, and should be considered dangerous.

STALKING IS DEFINED AS:

"...a 'willful course of conduct' involving repeated or continuing harassment of another individual that would cause a reasonable person to feel terrorized, frightened, intimidated, threatened, harassed, or molested, and that actually causes the victim to feel terrorized, frightened, intimidated, threatened, harassed, or molested."

In this definition, "willful course of conduct" refers to a pattern made up of a series of two or more separate noncontinuous acts which share the same purpose. The term "harassed" is defined as repeated or continuing unconsented contact directed toward a victim resulting in emotional distress. Harassment does not include constitutionally protected activity or conduct that serves a legitimate purpose. (Michigan Penal Code)

WHO ARE THE VICTIMS?

Many people are stalked – not just celebrities.

- One in twelve women and one in 45 men will be stalked in their lifetimes.
- 1.4 million people are stalked in the United States each year.
- The average duration of stalking is 1.8 years.
- If stalking involves intimate partners, the average duration of stalking increases to 2.2 years.

Anyone Can Be A Stalker.

- The vast majority of stalking victims are ordinary people.
- Most stalkers are known by their victims.
- 87% of stalkers are men.
- Stalkers can be someone you know well, a casual acquaintance, or even a total stranger.
- Often stalkers are former romantic partners of their victims.

ANYONE CAN BE A STALKER.

ANYONE CAN BE A VICTIM OF STALKING.

WHAT TO DO IF ...

No one wants or deserves to be stalked. You are the victim, not the criminal. Stalking is harmful and intrusive. Stalking victims may suffer anxiety, insomnia, and severe depression as a result of being stalked. Victims often lose time from work or never return to work, and some even relocate to regain their sense of safety.

Suggestions of what to do if you are stalked are listed on the next panel. Every situation is different, so there are no set guidelines. Use your own judgment as to what actions to take.

Victims can take precautions, such as:

- Traveling with friends
- Trying not to walk alone.
- Changing your telephone number to an unlisted number. Ask that your telephone number be blocked. Screen calls with voice mail or an answering machine.
- Varying the times and routes you take to work or to frequently visited places.
- If it is safe to do so, notifying your family and friends, and explain the situation to your employer so that they may protect you at work.
- Tell someone you trust, such as a spouse, family member, close friend or qualified professional. You need emotional support.

STALKING TAKES MANY FORMS

According to the anti-stalking laws, "a person can be charged with stalking for willful repeated or continued harassment that would cause a reasonable person to feel terrorized, frightened, intimidated, threatened, harassed, or molested and that actually causes the victim to feel terrorized, frightened, intimidated, threatened, harassed, or molested." Under these laws, the assailants could be charged with stalking for repeatedly:

- Following or appearing within the sight of the victim.
- Approaching or confronting the victim in a public place or on private property.

For further information contact:

Michigan Department of Community Health

Crime Victims Services Commission

Department of Human Services

Michigan Women's Commission

Michigan Domestic Violence Prevention and Treatment Board

Michigan Department of State Police

Your local law enforcement agency

National Domestic Violence Hotline
1-800-799-7233
or
1-800-787-3224 TTY

For web access, log onto
www.michigan.gov/domesticviolence

Assistance is available in English and Spanish with access to more than 140 languages through interpreter services. Help is available 24 hours a day, seven days a week with information about the domestic violence program in your area. It's confidential and free.

MDCH is an Equal Opportunity Employer. Services and Programs Provided.
It printed at 10 cents each with a total cost of \$5.

Resim 9: Michigan eyaletinin ısrarlı takiple mücadele için hazırladığı vatandaş rehberi

Kaynak: https://www.michigan.gov/documents/mdch/Stalking_Brochure_2_175588_7.pdf

(Erişim Tarihi: 21.11.2021)

Michigan'ın ısrarlı takip ile mücadele yasalarıyla ilgili hazırladığı vatandaş rehberinde stalkın ne olduğu, kimlerin stalker olabileceği, ısrarlı takip faillerinin denetimli serbestlik alırlarsa yapmaları gerekenleri, ısrarlı takip durumlarında mağdurun neler yapması gerektiği, mağdurların yaşayabileceği sağlık sorunları ve bireylerin yasal haklarının neler olduğu açıklanmaktadır (Resim 7 ve Resim 8). Rehberde göre istisnasız herkes takip faili ya da mağduru olabilmektedir. İsrarlı takip sonucu failler, para veya hapis cezaları alabilmektedir. Mağdur 18 yaşın altında olduğunda cezalar da artabilmektedir. Rehber, sadece ünlülerin değil on iki kadından biri ve her kırk beş erkekten birinin takip mağduru olduğunu belirtmektedir. Ortalama takip süresi ise ortalama 1.8 yıldır. İsrarlı takip, mağdurun yakını tarafından gerçekleştiriliyor ise süresi 2.2 yıla çıkmaktadır.

1.1.6 Stalk Kavramının Hukuksal Boyutu

Gözetim olgusu bireylerin yaşamında dünya üzerinde var oldukları andan beri bulunmaktadır. Bu gözetimin çoğu zaman gizli ve düzenli olarak yapılması ısrarlı takibi oluşturmaktadır. The Psychology Of Stalking kitabının yazarı J. Reid Meloy (1998)'un da dediği gibi stalk “eski bir davranış fakat yeni bir suç” tur.

Stalkın bugünkü adıyla bilinmesi ve kapsamında olan mobbing ve bullying (zorbalık) kavramları hukuk dünyasında yakın zamana kadar ele alınmayan, üzerinde yakın tarihte düzenlemeler yapılmaya başlanan kavramlardır.

Israrlı takip ve ısrarlı takibin hukuktaki yeri hakkında özellikle Türkiye’de güncel olarak yeterli düzeyde çalışma olmadığı ve ısrarlı takibin literatürde yakın bir dönemden itibaren yer aldığı ortadadır. O’Neill’in (2011) de ifade ettiği gibi dünya üzerinde siber takip için genel tek bir mevzuat yoktur. Ülkelerin bu konudaki yasalarına baktığımızda ise genel olarak stalkın suç sayılabilmesi için bireyin bu davranıştan rahatsızlık ve korku duyması ayrıca şikâyetle bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda stalker tarafından sözlü ya da yazılı bir tehdit almadan da sadece korku duyulmasıyla bile şikâyetçi olunabilmektedir. Eğer mağdur şikâyetle bulunmazsa yetkililerce bu konuda hiçbir işlem yapılmamaktadır.

Doğan’ın (2014) da belirttiği gibi tek bir stalk yasasının olmaması stalkerın alabileceği cezaların kısa süreli ve caydırıcılıktan uzak olarak belirlenmesine neden olmaktadır. Ayrıca kavram tek başına ele alınmadığı için sorunun kaynağına da inilememektedir. Bu bağlamda da ısrarlı takibin karşısında olması beklenen hâkim, avukat, polis gibi meslek gruplarında da stalk eylemini gerçekleştiren bireyler bulunmaktadır. Bu da göstermektedir ki; eğitim düzeyi yüksek ya da iş hayatında önemli yerlere gelmiş bireyler karşısında olması gereken bir suçun faili ya da ortağı olabilmekte ve takıntılı düşüncelerini eyleme dökülebilmektedir.

Doğan’ın (2014) belirttiği gibi stalkı ayrı bir suç olarak kabul eden ilk ülke Danimarka’dır. Almanya’da da şiddetten korunma Yasası’nda bulunan ısrarlı takibin eyalet sistemiyle yönetilen Amerika’daki yasalarda yer alışı eyaletler arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin California’da Tacizin Önlenmesi ve Mağdurların Korunması Yasası (The Stalking Prevention and Victim Protection Act of 2000) kabul edilmiştir.

Türkoğlu'nun (2019) belirttiği gibi Kanada'da genellikle kadınların şiddete uğramaları ya da cinayete kurban gitmeleri nedeniyle 1993 yılında Kanada Ceza Kanununda stalk kavramını da içerisine alan şiddet biçimlerine yer verilmiştir. Fail, mağduru düzenli olarak rahatsız ettiği, tehdit ettiği veya takip ettiği takdirde 10 yıla kadar hapis cezası ile karşılaşabilmektedir. Belçika'da da 1998 yılında yürürlüğe giren, bireyin davranışları başka bir bireyi rahatsız edici düzeye ulaştığında uygulanan bir ısrarlı takip ceza kuralı (ceza normu) bulunmaktadır. Finlandiya, Polonya, Hollanda ve İspanya gibi ülkelerin Ceza Kanunlarında yine stalk kavramının bir suç unsuru olarak yer aldığı görülmektedir. Bu yasalar kapsamında hem fiziksel hem de siber takibe adli para cezası ya da 6 aydan başlayan hapis cezaları verilmektedir.

Doğan'ın da (2014) belirttiği gibi stalk suçu Avrupa Birliği ülkelerinin sadece 8 tanesinde ayrı bir suç olarak düzenlenmektedir. Diğer ülkelerde ise stalk kavramı, taciz suçları altında değerlendirilmektedir. Literatüre bakıldığında genellikle kökenini Roma hukukundan alan hukuk sisteminin geçerli olduğu ülkelerde stalk kavramının ayrı bir suç unsuru olarak anayasalarda yer aldığı görülmektedir.

Canikoğlu'nun (2015) da değindiği gibi Türkiye'de 2011 yılında "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" yani İstanbul Sözleşmesi (Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence) imzalanmıştır. İstanbul Sözleşmesine göre; karşıdaki kişinin güvenliğini tehdit eden, korkutucu ve tehditkâr davranışlar hakkında olay gerçekleşmeden de yasal işlemler yapılmaktadır. Türkiye'de stalkın kapsamını en iyi açıklayan ve cezaya tabi tutan yasal düzenleme İstanbul Sözleşmesi'ndeki 34. maddede³ bulunmaktadır fakat günümüzde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddet Kanunu daha fazla ön plana çıkmaktadır. 6284 sayılı kanunda da stalk ayrı bir suç olarak ele alınmamaktadır ve genellikle Türk Ceza Kanunundaki ayrı suçlar altında farklı cezalara tabi olmaktadır.

Daştan (2021), ısrarlı takibin özellikle ikili ilişkilerdeki ayrılık, boşanma gibi durumlarda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu bağlamda da kavrama, ailenin

---

³ İstanbul Sözleşmesi'nin "taciz amaçlı takip" başlıklı **34.madde** uyarınca, Taraflar başka bir şahsa yönelik olarak gerçekleştirilen ve bu şahsı, şahsın kendisini güvende hissetmesini önleyecek şekilde korkutacak, kasıtlı bir biçimde tekrarlanan tehditkâr davranışların cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır (<https://rm.coe.int/1680462545>, Erişim Tarihi: 19.05.2022).

korunması ve kadına yönelik şiddet kanunu altında yer verilmiştir. Kanunun ilk maddesinde, ısrarlı takip mağduru olan bireylerin ve yakınlarının korunması, yaşayabilecekleri şiddetin de önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda mağdurun menfaati düşünülerek tedbir kararları alınmakta, bireylere hukuksal destek ile konaklama imkânı, maddi yardım ya da iş bulma kolaylığı sağlanabilmektedir.

Chayko (2018), teknolojinin yaşamdaki rolünün artması ve ilişki dinamiklerini değiştirmesi nedeniyle siber takibin kadına karşı işlenen suçlar kapsamında 24 eyalette suç olarak kabul edildiğini söylemektedir.

Ülkeler incelendiğinde ısrarlı takibin Türkiye ve bazı ülkelerde kadına yönelik şiddetin bir uzantısı olarak görüldüğü ve yasalara öyle dâhil edildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca stalkerların yaptığı eylemlerden kişilerin gizlice görüntü ve sesinin kaydedilmesinin önüne de yasalarla geçilmeye çalışılmıştır. Kişinin rızası dışında bu işlemler yapılırsa fail, hapis cezası ile karşı karşıya gelmektedir. Ayrıca hemen hemen her ülkede stalk kavramına ilişkin suçlarda kendini koruyamayan bireylere (çocuk, hamile, engelli vb.) bu davranışların uygulanması, failin iki katı cezaya çarptırılacağını belirtmektedir.

Türkiye’de 1982 Anayasası’nın (Ülgen, 2019, s.12) 20. Maddesine göre “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz” denmektedir. Özel hayatın gizliliği her zaman yasalar ile güvence altına alınmaya çalışılsa da yapılan ihlaller oldukça fazladır.

Galeazzi vd. (2009) yaptıkları araştırmaya göre; stalk mağdurlarının yasalarla en iyi korunduğu ülkelerin Belçika, İtalya ve Slovenya olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca stalk mağdurları bu ülkelerde aileleri, arkadaşları, avukatlar, polis ve sağlık çalışanları tarafından da daha çok destek görmektedir.

Bireylerin ısrarlı takip mağduru olduktan sonra aile, arkadaş ve yetkililerden destek görmeleri büyük önem taşımaktadır. Çoğu mağdur çevresinin ya da yetkililerin kendisine inanmayacaklarını, olayları abarttığını düşünecekleri ya da onu suçlu bulacaklarını varsayarak şikâyetle bulunmamakta ya da herhangi bir yardım almamaktadırlar. Mağdurların kendilerini suçlu hissetmeleri adil dünya inancının belleklerde yer etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bulundukları konum gereği kötü

bir pozisyona düşeceklerini düşünen taciz mağdurları da durumu anlatmaktan ve profesyonel yardım almaktan kaçınabilmektedirler.

Logan'ın (2010) araştırmasına göre, ısrarlı takip suçlarının sadece %17'si polise rapor edilmektedir. İsrarlı takip mağdurlarının polisi aramamalarının nedenleri olarak; polisin hiçbir şey yapmayacağını düşünmeleri, stalkerden korkmaları, kanıt eksiklikleri, hiç kimsenin onlara inanmayacağını düşünmeleri, polis ya da mahkemeye uğraşmak istememeleri, takibin yeterince şiddetli olmaması, takip edilmelerinden kendilerini sorumlu tutmaları, stalker ile başa çıkabileceklerini düşünmeleri ve polisi aramanın sonuçlarının olumsuz olduğunu düşünmeleri gösterilebilmektedir. Spitzberg ve Cadiz (2002) ısrarlı takip ile ilgili polislerle yapılan araştırmalardan bahsederken polislere verilen senaryo örneklerinde memurların sadece yarısının stalking olaylarını ısrarlı takip olarak ele aldığını belirtmektedir. Bu bağlamda kavramın toplumda bilinirliğinin ve öneminin artırılması, polis, doktor ve avukatlar gibi mesleklerin ısrarlı takibin kapsamı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Korkodeilou'nun (2016) Hollandalı stalk mağdurları ile ilgili yaptığı araştırmanın bulgularına göre de mağdurlar, polis memurlarını çoğunlukla şikayetleri ciddiye almayan, küçümseyici ve ilgisiz olarak görmektedirler. Tjaden ve Thoennes (1998)'in çalışmasına göre ısrarlı takibe maruz kalan bireyler, polislerden sırasıyla; stalkerı tutuklamalarını, şikâyeti daha ciddiye almalarını, koruma sağlamalarını, suçluya uyarı yapılmasını, mağdura karşı daha destekleyici olmalarını, soruşturma ile takip etmelerini ve stalkerın eylemini bırakmasını istemektedir.

Hukuk sistemimizde, cinsel taciz (TCK, md.105), tehdit (TCK, md.106), şantaj (TCK, md.107), cebir (TCK, md.108), özel hayatın gizliliğini ihlal (TCK, md.134) gibi suçların maddi unsurlarını bünyesinde barındırabilen “ısrarlı takip” kavramı (Doğan, 2014, s. 141) görüldüğü üzere hukuk sisteminde ayrı suçlar olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle TCK Madde 123'te bir kimseyi rahatsız etmenin cezası şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla bir kimseye ısrarla; telefon edilmesi, gürültü yapılması ya da aynı maksatla hukuka aykırı başka bir davranışta bulunulması halinde, mağdurun şikâyeti üzerine faile üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir”

Bu madde genellikle mağduru sürekli telefon ile arayarak veya mağdurun bulunduğu yerde onu rahatsız edecek şekilde sesler çıkaracak şekilde davranma ile ortaya çıkmaktadır. Stalkın içerisinde barındırdığı suçlar ayrı ayrı cezalara tabi olmaktadır. Ayrıca faillerin Türk Ceza Kanunu'ndaki bu maddelerden ceza almaları, eylemlerini karşısındaki bireyi rahatsız etmek maksadıyla yapmalarına bağlıdır. Bu bağlamda da bireyi rahatsız etme maksadı taşımanın kanıtlanması gerekmektedir.

Taciz ve ısrarlı takip kavramları bile hukukta ayrı ayrı yer almaktadır çünkü her taciz vakası ısrarlı takibi içermemektedir. Fakat ceza hukukunda nasıl aynı kişilerce ayrı illerde işlenen suçun dosyası birleştiriliyorsa; stalk kavramı için de her kanunda ayrı yer alan ısrarlı takip suç unsurları bir kanun ile birleştirilmesi gerekmektedir. Türkoğlu'nun (2019) da belirttiği gibi ısrarlı takip kavramı ceza kanununda ayrı bir suç tipi olarak kişilere karşı suçlar bölümünde düzenlenmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE GÖZETİM TOPLUMU BAĞLAMINDA STALKLAMAK

İnsanlığın var olduğu dönemden günümüze kadar kültür kavramının da bir getirisi olarak bireylerin ve cinsiyetlerinin tanımlanma, kültüre entegre etme ihtiyacı devam etmiştir. Toplumsal kimliğin bir parçası olarak görülen cinsiyetler güç ilişkileriyle bağlantılı olarak ilerlemiştir. Bu bağlamda cinsiyetlerin özellikleri belirli bir kurallar çerçevesine sokma arzusuyla da araştırmacılar tarafından her zaman tartışma konusu olmuştur. Cinsiyete yönelik düşünceler; iki cinsteki hormonların farklılığını taban alan biyolojik tartışmalar, Freud'un düşüncelerinden temelini alan psikanalitik kuram, evrim psikolojisi de denilen sosyobiyolojik kuram, sosyal bilişsel kuram ya da bireyin kendisini sosyalleştirmesiyle öğrenim sağladığı bilişsel gelişim kuramı ve cinsiyeti belirleyen büyük oranda çevre olduğunu savunan toplumsal cinsiyet şeması şeklindedir.

Günümüzde cinsiyeti iki yönden tanımlayabilmek mümkündür. Bunlardan biri biyolojik cinsiyeti belirten, İngilizce'de de "sex" olarak geçen tanımlamadır. Diğeri ise İngilizce'de "gender" olarak ifade edilen toplumsal cinsiyet kavramıdır.

Cinsiyet (sex) kavramı, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü tanımlamaktadır. Eril veya dişil olmayı ifade eden bu tanımlamada; bireylerin fizyolojik ve genetik özellikleri ön plandadır. Özellikle cinsiyetler arasındaki hormonal farklılıklara odaklanılan bu düşüncede biyolojik determinist fikirler hakimdir. Biyolojik deterministler cinsiyetlerin testosteron ve östrojen hormonlarının salınımıyla oluştuğunu söylemektedir. Testosteron hormonunu daha çok salgılayan bedenler erkek, diğerleri kadın olur düşüncesini benimserler. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, bedenlerin getirilerini ve davranışlarını incelerken deterministlerde sadece bedene indirgenmiş bir tanımlama söz konusudur.

Kurt Topuz ve Erkanlı (2016) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin sahip oldukları güç, aslan gibi vahşi hayvanlarla betimlenirken kadınlar daha narin olduğu varsayılan kelebek, kedi gibi canlılar ile özdeşleştirilmektedir. Erkekler koruyan, atılgan ve cesur iken kadınlar yardıma muhtaç ve güçsüz olarak varsayılmaktadır. Bu tarz düşüncelerin

temelinde tamamen fiziksel özelliklerin çağrıştırdıkları basmakalıp yargılar bulunmaktadır.

Biyolojik deterministlere göre; bireylerin düşünceleri, seçimleri, arzuları ve yetenekleri yaratılışlarının doğası gereği oluşmaktadır. Kadınların sözel alanlarda daha başarılı olmaları, anne olma içgüdüleri, narin yapıları gibi özellikleri doğuştan gelmektedir. Dolayısıyla kadınlar ne fiziksel ne de zekâ gerektiren işlerde ön planda olmadan sadece ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmelidir. Kadını biyolojik yapısından ötürü onu cinselliğiyle var eden rasyonel akıl, kadının anneliğini de kutsallaştırmakta ve özellikle erkekler, doğuran kadının cennete gideceği görüşünü hâkim kılmaya çalışmaktadır.

Biyolojik deterministler, erkeklerin matematik, kimya, fizik gibi sayısal alanlarda daha başarılı olduklarını varsaymaktadır. Erkekler, analitik düşünebildikleri için ve fiziksel olarak daha güçlü olmaları nedeniyle otorite olduklarını düşünmektedirler. Üstelik erkeğin bu özellikleri doğuştan geldiği ve değiştirilemez olduğu için iktidarları da doğal karşılanmalıdır. Erkeklerin ısrarlı takipte fail olarak görülmelerinin bir nedeni de sarsılmaz olarak görülen iktidarlarıdır.

Egemenliği elinde bulunduran ve her kesimden bireyin bu egemenliği tanımamasını isteyen erkek, kadının cinselliğini de sözsüz kurallar çerçevesinde denetim altına almaktadır. (Kuruoğlu ve Aydın, 2014). Biyolojik determinizm savunucularından Goldberg (1974) de her dönem ataerkilliğin baskın olduğunu belirterek iktidar ile erkekliği eş değer tutmuş ve cinsiyetler arası eşitsizliği meşrulaştırmıştır. Öyle ki kadınların büyük bir kısmı dâhil bu düşüncüyü içselleştirmiştir. Bu içselleştirme kendini sürekli yeniden üretirek kadınların kamusal alanda geri planda durmasına yol açmakta ve kendilerini pek çok konuda özgüvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Israrlı takipte kadınların daha çok mağdur konumunda olmaları, toplum tarafından görülen güçsüz, narin yapıları yanılsamasından da kaynaklanmaktadır.

Erkeklik aile dışı mekânla ve insanlarla öyle özdeş hale gelmiştir ki, taşrada erkek işsiz dahi olsa sadece erkeklerin toplanma mekânı olan kahvehanede bütün gününü geçirmektedir (Şimşek ve Öner, 2015, s. 452). Dolayısıyla kadının ev içi yaşama

hapsedilmesi durumu diğer pek çok alanda da karşılık bulmuş ve güçsüz görülen kadın şiddete de en çok uğrayan taraf olmuştur.

Kemper (1990), "İrkçi ve cinsiyetçi ideolojiler, belirli hiyerarşik toplumsal düzenlemeleri, sırtlarını biyolojiye yaslayıp onaylıyorlarsa o biyoloji genellikle hatalıdır" şeklinde ifade etmektedir. Biyolojik deterministler ve onlara yakın olan söylemlere karşı özellikle kadın çalışmaları araştırmacıları tarafından toplumsal cinsiyet şeması, açıklayıcı karşı duruş olarak ortaya çıkmaktadır.

Altunay'ın (2015) da belirttiği gibi toplumsallaşma iki aşamada gerçekleşmektedir. Birincisi toplumsallaşmada bireyler, temel hayatta kalma ve uyumlanma becerilerini aileleri ve yakın çevrelerinden öğrenmektedirler. İkincisi ise toplumsallaşma bireylerin yeni toplumsal roller edindikleri ve farklı gruplar ile iletişimlerini sürdürme becerileri kazandıkları süreçtir.

Judith Butler (1990) Cinsiyet Belası (Gender Trouble) eserinde, cinsiyetin doğal olarak oluşmadığını toplum tarafından bireylere bir kılıf gibi geçirildiğini ve bireylerin de bu durumu bir rol gibi oynadığını savunulmaktadır. Ayrıca kadın ve erkeklik olgularının iktidar tarafından inşa edildiği ve bireylere bir kimlik yarattığı belirtilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kuramı da kadın ve erkeklerin yaşamdaki değerlerini, onlardan beklenenleri, imajlarını, davranışlarını ve inançlarını içeren sosyal bir yapılanmadır. Cinsiyetin biyolojik yönünden çok kültürel yanıyla ilgilenmektedir. Her toplumun toplumsal cinsiyet algısı yani kadınlık ve erkeklik üzerine olan düşünceleri farklıdır ve yüzyıllar içerisinde bu algı değişim göstermiştir. Kısacası toplumsal cinsiyet, toplumun ve kültürün kadın veya erkek olmaya atfettiği anlamlar ve beklentilerdir.

Cinsiyet biyolojik bir anlam içerirken, toplumsal cinsiyet toplum tarafından kadınlar ve erkeklere biçilen görüş, inanç sistemleri ve imajlardır. Birçok toplumda normal kabul edilen cinsel yönelim ise heteroseksüelliktir. Aydemir (2021)'in de ifade ettiği gibi biyolojik ve toplumsal cinsiyet birbirlerinden farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Ancak süregelen ataerkil yapı nedeniyle toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin belirlediği alanın dışarısına çıkmakta zorlanmaktadır. Çünkü heteronormatif norm kadın ve erkeği birbirinden ayrı iki cins olarak kabul etmektedir.

Bu düşünceler içerisinde feminist kuramlarda; bireylerin cinsiyetlerinin yani kadın ya da erkek olarak ayrılımlarının (sex) biyolojik nedenlerle belirlendiği ifade edilse de toplumsal cinsiyet kavramının (gender) toplum tarafından oluşturulup geliştirildiği savunulmaktadır. Bu bağlamda feminizm, siyasi yaşamdan kültüre, iş hayatından sosyal ilişkilere, aile ve eğitim yaşamına kadar hayatın her alanında kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi sorgulayan ve eşitliği amaç edinen bir harekettir.

2.1. Feminist Teori

İnsanlığın avcı toplayıcılık ile yaşamlarını sürdürdüğü paleolitik çağda, erkekler avcılık ile kadınlar ise toplayıcılık ile ilgilenmekteydi. Bu döneme dair çok kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte kadınların konumlarının erkekler ile eşdeğer olduğu bilinmektedir. Bu dönemde kadın, doğurganlığı sayesinde de saygı görmüştür. O dönemde doğan çocuklar için annenin yanındaki diğer gözetici babalar yerine dayılardır. Cinsiyetler arası eşitliğin olduğu bu çağın sona ermesi, insan topluluklarının tarıma geçmesiyle yaşanmıştır.

Fiziksel olarak daha güçlü olan erkek, tarlada hayvanları sürmüş ve araç gereçleri kullanarak tarım ürünlerini yetiştirmiştir. Böylece mülkiyet kavramı doğmuş ve kendi tarlasını kendi soy bağına bırakmak isteyen erkek, kadın ile evlenmiş ve çocukların kendisinden olduğuna emin olmak istemiştir. Claude Levi-Strauss'a göre bunun nedeni erkeklerin yeğenlerinden çok kendi çocuklarına bağlılık hissetmeleridir (Cogito, 2009). Böylece kadının cinselliği ilk kez kontrol altına alınmaya çalışılmış ve erkek dışarıda eve aş getirirken kadın ev içi işler ile ilgilenip kamu yaşamından uzak kalmıştır. Bu dönemde kadınlar, tahakküm altında tutulmuş fakat köleleştirilmemişlerdir. Çünkü kadınlar köle olacak kadar fiziksel güce sahip değillerdir.

Maktav (2003) cinselliği kadının kendisine atfedilen annelik vasfını devam ettirmediği yani soyu sürdürme amacına tekabül etmediği, sadece “şehvet” olarak kaldığı sürece “kötülük” ve “ahlaksızlık” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kadın, cinselliğini ne kadar kontrol altında tutarsa, toplum tarafından o kadar iffetli atfedilmiştir.

Orta çağ ve sonrasındaki dönemde tek tanrılı dinlerin tüm dünyaya yaygınlaşmasıyla da kadınlar ikinci varlıklar olarak tarihteki yerlerini almıştır. Çünkü göksel dinlerde

kadının yeri erkekten daha aşağı şekilde konumlanmıştır. Hatta bu dönemlerde kadının insan olup olmadığı bile bir tartışma konusu haline gelmiştir.

Göksel dinlerin hepsinde Tevrat'ta geçen yaratılış anlatısı kabul edilmektedir. Velidedeoğlu'nun (2012) da açıkladığı gibi; tek tanrılı dinlerde kadın tamamen ilk insan olan Âdem'in yalnızlığına son vermek için yaratılmıştır. Kadın, Âdem'in kaburgalarının et ile kaplanması ile hayat bulmuştur. Ardından Âdem, kadına insandan türeyen anlamına gelen Nisa ismini vermiştir. Göksel dinlerde ilk günahı işleyen Nisa'dır. Nisa, yılanın sözlerine kanarak yasak olan “iyilik ve kötülüğü bilme” ağacından bir elma yemiştir ve eşi Âdem'e de yasak meyveden verip onu da günaha sokmuştur. Tanrı, Âdem'e hesap sorduğunda ise Âdem suçlunun Nisa olduğunu söylemiştir ve bunun sonucunda yaratıcı ilk kez kadına hitap etmiştir. Fakat bu ilk konuşma sadece hesap sorma amaçlıdır ve sonunda da kadına ceza olarak doğum sancısı verilmiştir. Kadın, yasak elmayı yediği için en ağırlı şekilde çocuk doğuracak ve kocasının tam hâkimiyetine girecektir. Tanrı, Âdem'e de toprağı işleme ve oradan yemek yeme cezası vermiştir. Böylelikle günümüze kadar varlığını koruyan kadının özel alana; erkeğin ise kamusal alana ait olduğu düşüncesinin ilk tohumu atılmış olmaktadır. Bunun üzerine Âdem, Nisa'nın ismini değiştirerek “bütün yaşayanların anası” anlamına gelen Havva yapmıştır.

Kadının daha yaratılışında başlayan ikincilik konumu tüm çağlar boyunca devam etmiştir. Erkeğin çok eşliliği din tarafından onaylanmış, kadının adet günlerinde kamusal alana çıkması yasaklanmıştır. Tabi ki o dönemlerde de bazı istisnai durumlar yaşanmıştır. Örneğin; İsa peygamber döneminde erkek çocuğu olmayan bir adamın mirası, ölümünden sonra kız çocuklarına paylaştırılmış, recm uygulaması İsa'nın “İlk taşı günahsız olanınız atsın” sözüyle son bulmuş, regl dönemi kadınlar sosyal alana daha çok katılabilmiş ve dine yönelmek isteyen kadınlara rahibelik yolu açılmıştır. Fakat bu gelişmelerin yanı sıra “kadın, erkek için yaratılmıştır” düşüncesi hala son bulmamıştır.

İslam'da da kadının konumu aynı derecede ikincilik durumundadır. Erkek çocuğa daha çok miras kalmakta, erkek hepsine iyi imkânlar sunmak şartıyla birden fazla eş alabilmektedir. Ayrıca kadınların her açıdan iffetli ve itaatkâr olmaları beklenmektedir. Bunların yanı sıra Kur-an'da;

“Peygamberleri bir melek olarak yaratsaydık yine bir erkek şeklinde yaratırdık” Enam Suresi (Velidedeoğlu, 2012, s. 52) şeklinde ayetler bulunmaktadır. İslami

feministler, dinin hep erkekler tarafından yorumlandığını ve bu yüzden İslamiyet’te erkek bakış açısının hâkim olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla insanlığın ilk var oluş yılları ve bu konudaki anlatılarda dahi kadın ikinci bir varlık olarak konumlandırılmıştır. İlkel topluluklarda da kadının doğurganlığı korkulan ve denetlenmesi gereken bir durum olarak görülmüş ve kadın ev yaşamına hapsedilmiştir. Bu düşüncelerin böyle başlayıp kökleşmesi ilerleyen yıllarda da devam etmiştir.

Feminist kuram, ne tür bir düşmanlık ortamı kadınların kendi mağduriyetlerinden dolayı suçlanmasına katkıda bulunmaktadır? sorusu üzerinde durmuş (Sapp ve ark., 1999’dan akt. Eker ve Erdener, 2011) ve kadına karşı düşmanlığın sadece açıkça düşmanlıktan değil, kadına karşı ‘güvensizlik, sevgisizlik ve korkuyu’ içeren üç alt bileşenden oluştuğu kanaatine varmıştır (Scully’dan akt. Eker ve Erdener, 2011). Öyle ki bu durum günümüzde dahi değişmemiştir. Kadın sorunundan bahsetme ihtiyacı duymak bile ortada çözülmesi gereken problemlerin olduğunun bir göstergesidir.

Tarihte kadınlar her zaman ekonomik ve sosyal haklara sahip olabilmek için mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Feminist teoriler de bu noktada toplumdaki kadının ikinciliği sorununa bir çözüm olma amacıyla; özellikle Fransız İhtilali sonrası özgür düşünce ortamı aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Ancak bu konuda tek bir çözümleyici ve kapsayıcı kuram ortaya atılamamıştır. Bu yüzden feminizm hakkındaki düşünce farklılıkları yıllar içerisinde o zamanın ihtiyaçlarına göre, dönemin kadın haklarını savunan bir harekete dönüşmüştür.

Mitchel’e göre Feminizm, “...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele” (Mitchel, 1995:6-7) olarak tanımlamaktadır (Taş, 2016, s. 166).

Sevim (2005)’in de belirttiği gibi feminizm Latincedeki femine yani kadın kelimesinden türetilmiştir. Feminizm İngilizceye 18. Yüzyılda girerek womanism (kadınlık) kelimesi ile anlam kazanmıştır. Bu yaklaşım sadece kadının biyolojik cinsiyetinden dolayı yaşadıkları zorluklara odaklanmak yerine yaşamın her alanında (sanat, dil, din, siyaset vb.) kadının ikinciliği sorununa bir çözüm bulmaya çalışmaktadır ve gündelik yaşamdaki birey davranışlarını incelemektedir.

Feminist kuramların dönemlerini üç bölüme ayırmak mümkündür. Feministler bu bölümlere “dalga” demeyi tercih etmişlerdir.

Feminist, "femme" yani "kadın" kelimesinden türemiştir ve kadınlar için mücadele eden kişi anlamına gelir (Wittig, 2009, s. 196). Kadınlar için mücadele eden araştırmacı ve aktivistler, birinci dalga feminizmde temel insani haklara ve toplumsal cinsiyet kavramına, ikinci dalga feminizmde kadınlar kendilerine daha çok “Ben kimim?” diye sormaya başlamışlar, cinsiyet farklılıklarına ve bunların beraberinde getirdiği sorun ve çözümlere odaklanmışlardır. Üçüncü dalga feminizmde ise ilk iki dönemden bağımsız sayılabilecek cinsiyet sorunlarına odaklanmışlardır. Örneğin; ilk modern feminizm metninin yazarı Mary Wollstonecraft (1792), Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (A Vindication Of The Rights Of Woman) eserinde; kadınların insan olmaları nedeniyle erkekler ile eşit olmaları gerektiğini savunmuştur. Wollstonecraft, kadınların en iyi hallerine ulaşabilmeleri için akıl, fazilet ve bilgi ile donanmaları gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Wollstonecraft’a göre; kadınlar dış görünüşlerine önem verip zengin koca arayışına girmektelerdir. Çünkü varlıklı olmanın ve rahat etmenin tek yolu budur. Wollstonecraft bu durumun hayat kadınlığı olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısına diğer feminist kuram düşünürlerinde de rastlanmaktadır. Örneğin; Fuller’ın (1845) da söylediği gibi kadınlar kendi akıllarını, güçlerini ve güzelliklerini fark ettiklerinde erkek gibi olmaya çalışarak kendilerini gerçekleştirmeye çalışmayacaklardır. Fuller, kadınların elektrikli doğaları olduğu fikrine sahip olmuş ve kadınların toplumu temelinden değiştirebileceklerini savunmuştur. Ancak bunun nasıl olabileceği üzerine net bir açıklama yapmamıştır. Simone de Beauvoir (1952) İkinci Cinsiyet (Le Deuxième Sexe) eserinde ise “Kadın doğulmaz, kadın olunur” diyerek cinsiyetlere özelliklerini toplumun verdiğini söyleyen bir toplumsal cinsiyet anlayışını ortaya koymuştur. Tüm bu düşünceler incelendiğinde erkeklerin, partnerleri üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmasının yüzyıllardır devam ettiği, iki cinsiyetin de toplumsal cinsiyet stereotipilerini benimseyerek ısrarlı takip suçuna zemin hazırladıkları söylenebilmektedir.

Feminist kuram; kültürel ürünleri ve erkek olanın kuralları diyebileceğimiz ataerkilliğin bakış açısını gün yüzüne çıkarmaya ve bunu bir araştırma nesnesi haline getirmeye çalışmaktadır. Feminist düşünürler yaşamdaki her olguyu araştırma konusu haline getirmekte ve bu konuları eleştirel bir bakış açısıyla yeniden incelemektedir. Feminist düşünürlerin hepsi taraflılardır çünkü tarafsızlığın ataerkil sisteme hizmet

ettiğini düşünmektedirler (Grosz, 1990). Bu bağlamda feminist araştırmacılar için önemli olan kadın haklarıdır denilebilmektedir.

Birinci dalga feminizm 18. Yüzyıl ile ortaya çıkmıştır. Akılcılığın ön plana çıktığı bu yüzyılda Liberalizmin özgürlük ve eşitlik sözlerinden etkilenen düşünürler bunu kadın haklarına uyarlamışlardır. Böylelikle birinci dalga feminizm liberal feminizm ile başlamıştır.

Josephine Donovan (1985), Feminist Teori çalışmasında Amerikan feminist geleneğini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Donovan, Liberal feminizmin aktif olduğu dönemden bahsederken; bağımsızlık mücadelelerinin ve insan hakları bildirilerinin yayınlamasının etkisiyle bu yıllarda feministlerin de kadınlar ile erkeklerin aynı haklara sahip olabileceğini düşünmeye başladıklarından bahsetmiştir. Her birey doğuştan belirli haklara sahiptir fakat 18. yüzyılda bu düşüncüyü savunanlar bile kadını erkeğin himayesi altındaki bir unsur olarak görmüşlerdir. Sanayi devriminin olduğu bu dönemde kadın, akıl dışılık ile özdeşleştirilirken, kamusal alanda çalışan erkek, eve para getirdiği ve üretimin her alanında aktif olduğu için akıl ile özdeşleştirilmiştir. Bu bağlamda o dönemlerdeki hâkim anlayışın biyolojik determinizm olduğu ortaya çıkmaktadır. İki cinsiyet arasındaki ayrım oldukça nettir hatta o çağlarda erkek çocuklar yetişkin olduklarında bir vatandaş olarak görülürken kız çocukları hiçbir zaman bu mertebeye getirilmemiştir. Çünkü kadınlar akıldan yoksul oldukları için vatandaş olarak da sayılmamışlardır. Kısacası kadınlar için oldukça karanlık olan bu çağlarda içten içe bir ayaklanmanın gelmesi kaçınılmazdır.

Donovan (1985), her bireyin doğuştan getirdiği, hak ettiği hakları kadınlar açısından ele alan ilk eserin Elisabeth C. Stanton'ın 1848 yılındaki "Declaration of Sentiments" olduğunu ifade etmektedir. Türkçe'ye "Duygular Bildirgesi" olarak çevrilen eser kadın haklarına odaklanmıştır.

Bildiri, kadınların oy hakkına sahip olmaları gerektiğine, iyi bir eğitim alma haklarının olduğuna ve kamusal alanda erkekler ile aynı işleri yapabilmeleri gerektiğine odaklanmıştır. Liberal feminizm düşünürleri özellikle kadınların bir mal gibi erkekler tarafından kullanılmaları, kamusal alanda varlık gösteremeyip özel alana yani evlere hapsedilmeleri ve düzenli eğitim alamamaları gibi konulara odaklanmıştır. Liberal feministlerin üzerinde durdukları asıl hedefler; tüm alanlarda (aile, ekonomi, sosyal)

kadın-erkek fırsat eşitliği ve kadınlara oy hakkının verilmesi üzerinedir. 20. Yüzyıldaki pasif direniş yollarını kullanarak kadınların seçme ve seçilme haklarını savunan radikal kadın hakları savunucuları olan süfrajeterler de liberal feminizmin önemli olgularından biridir.

Güneş (2017) kadınların özgürlük mücadelesinde liberal feministlerin, ev yaşamını bir tutsaklık alanı olarak gördüğünü belirtmektedir. Onlara göre kadının kendisi olabilmesi ve yeteneklerini ortaya çıkarıp bağımsız olmaları dış dünyada (kamusal hayatta) var olmalarıyla gerçekleşecektir. Liberal feministler, kadın ve erkeğin ontolojik (varlık felsefesi) olarak aynı olduğunu savunmuşlardır. Feministlerin tüm bu çabalarının sonucunda 1880'li yıllarda kadınlara eğitim kapıları biraz daha açılmıştır ve zamanla miras ve boşanma kanunlarında da gelişmeler olmuştur. Ardından 1920 yılında kadınlar oy hakkına sahip olmuşlardır.

Birinci dalganın içerisindeki liberal feminizmin son dönemlerinde etkili olan kuram kültürel feminizmdir. Kültürel feministlere göre kadınlar bambaşka bir âlemin ögesidirler. Bu sebeple kendinden önceki feminizm düşüncelerine ek olarak aile, cinsellik ve dinsel konulara ayrıca eğilmişlerdir (Donovan, 1985).

Feminist kuram tarihinde 1920'leri ilk dalganın sonu olarak görmek ve feminizmde 1960'lara kadar pasif bir dönemin sürdüğü varsayılmaktadır. Ancak 1920-1960 arasındaki dönemde de yavaş da olsa feminist kuramlarda bir ilerleme ve gelişim olduğu görülmektedir (Donovan, 1985).

Kültürel feminizm, 20. yüzyıl ve sonrasında da hala varlığını sürdürmektedir. Örneğin Filozof Azizah al-hibri, tarih öncesinde erkeklerin kadınlara karşı bir kıskançlık duyduğunu varsaymaktadır. Ona göre; kadınların regl dönemleri ve bu dönemlerine rağmen yeniden daha güçlü hayata devam edip doğurgan olmaları onları bir nevi ölümsüzleştirmektedir. Dolayısıyla kendilerinde olmayan yaşamı gören erkekler kadına haset beslemektedir.

The Sexual Contract'ta (1988) Pateman, kişilerin toplumsal sözleşmeyi imzalayarak bazı fedakârlıklarda bulunduklarını, bunun karşılığında da devletten güvenli bir yaşam sözü aldıklarını, ancak kadınların hiçbir zaman bu sözleşmenin bir tarafı olmadıklarını tam tersine sözleşmenin konusu olduklarını ileri sürmüştür. (Donovan, 1985, s. 350-351). Onlara göre, ataerkil cinsellik normları toplum sözleşmesiyle iyice meşrulaştırılmaktadır

ve kadın üzerindeki tahakküm devam etmektedir. Kültürel feministler, toplumun anaerkilliğe doğru evrilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Catharine MacKinnon cinsiyet ayrımlarının tarafsız bir farklılık oyunu olmadığını, politik hiyerarşi içinde ortaya çıktığını ifade ederken, erkek cinsiyeti egemen, kadın cinsiyetin ikincil olduğunu belirtmektedir (Donovan, 1985, s. 382). Bu durumu aşmak için kadınların eğitilmesi ve kültürlenmeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca kadınsal bilginin ve sezginin daha çok ön planda tutulmasına odaklanılmıştır çünkü kadınlar üstün -hatta telepatik sayılabilecek- sezgisel ve duygusal yetenekleriyle toplumu değiştirebilecek güce sahiptirler.

Marksist feminizm ise temelde feminist araştırmacıların, Filozof Karl Marx ve Friedrich Engels'in düşüncelerinden esinlenmeleriyle ortaya çıkmıştır. Marksist feminist savunucuları, kapitalizmin ideolojik olarak ezdiği bireyleri özgürleştirip herkesin eşit haklara sahip olduğu bir sistem kurmak istemişlerdir. Eşit emeğe eşit ücret ilkesini benimsemişlerdir. Donovan'ın (1985) da belirttiği gibi Engels'e göre; erkek burjuvazi kadın proletaryadır. Kapitalist sistem, daha "narin" olarak nitelenen ve asıl evde çalışması beklenen kadını her zaman ikincil iş gücü olarak görmektedir. Marksist feministler, sosyalist sistem gelince kadınların da ekonomik olarak özgürleşeceklerini ve böylece erkeklere bir bağımlılıklarının kalmayacağını savunmuşlardır. Ev içi emeğin ücretlendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ancak bu konunun üzerine düşünüldüğünde bu önerinin suistimale oldukça açık olduğu ortaya çıkmaktadır. Ev içi emeğin ücretlendirilmesi hem kadını özel alana hapsedmeye devam etmekte hem de ev içinde çeşitli şiddet içerikli davranışlara maruz kalmalarına yol açabilmektedir.

Marksist feministler, kadınların hepsinin aynı sorunları yaşıyormuşçasına kadınları değerlendirme çabaları gerçeği tam anlamıyla yansıtmamaktadır çünkü kadınların hepsi aynı ekonomik ve sosyal şartlara sahip değildir. Bu farklılıklar yaşadıkları sorunların farklılaşmasına neden olmaktadır. Kadınların hepsi cinsiyetçiliğe maruz kalıp tacizlere uğrasalar da bu şiddeti yaşama biçimleri ve verecekleri tepki farklılaşmaktadır. Örneğin, ekonomik özgürlüğe sahip kadınlar ile ekonomik olarak eşine bağımlı olan kadınların, şiddete uğrama ve bu şiddete verdikleri karşılık aynı olmayabilmektedir (Güneş, 2017). Bu durum stalk mağduru olan kadınların tepkilerinde de geçerlidir. Mağdurlar yaş, eğitim seviyesi ve ekonomik durumlarına göre stalkerların tacizlerine farklı tepkiler

(stalkerı sosyal medyada engelleme, aile bireylerine ya da yetkililere şikâyet etme, stalker ile diyaloga girme) gösterebilmektedir.

Ayrıca Marksist feministler, cinselliğin özgürce yaşanmasını istemişlerdir. Onlara göre evli olan pek çok kadının durumu para karşılığı seks yapan kadınlarla aynıdır. Çünkü evli kadınlar ekonomik olarak eşlerine bağımlıdırlar ve bakım masraflarının karşılanması karşılığında kocalarına cinsellik sunmaktadırlar. Böyle bir düşüncenin varlığı da eleştiriye açıktır. Çünkü kadını suçlama ya da baskı altına alma eğilimi yaratabilmekte ve mağduriyetlerinin sürekliliğine neden olabilmektedir. Örneğin Budd ve Mattinson (2000) tarafından yapılan çalışmada, ısrarlı takipte kadın mağdurların faille konuşmak için daha çok tehdit edildikleri hem fiziksel hem ruhsal olarak daha çok yıldırılmaya çalışıldıkları ve erkek mağdurlara göre daha fazla cinsel içerikli mesajlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Ayrıca feministler bu dönemde “Önce insan sonra kadınız” sloganını kullanarak eşitliği savunmuşlardır. Marx’ın düşüncelerinin kaynağını oluşturan, Hegel’in yabancılaşma kavramı üzerine yorumudur. Marksist feminist kuramda da yabancılaşma kavramı kendisine yer bulmuştur.

Donovan (1985)’a göre yabancılaşma kavramı dünyevi ve manevi olarak her şeyden uzaklaşmak demektir. Marx’ın yabancılaşma kavramını ele alışı ise iki şekildedir. Marx, yabancılaşmayı bireyin kendisini doğadan ayırıp yaşadığı topluma göre şekillenmesiyle yeni bir çevre oluşturması şeklinde tanımlamaktadır. Marx’ın diğer yabancılaşma açıklaması ise, kapitalist toplum içerisinde bireyin kendi doğasına ve hayata yabancılaşmasıdır. Doğadan yabancılaşma bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için normal kabul edilirken kapitalist düzen yüzünden bireyin kendisi ve diğer her şeye yabancılaşması bir ekonomi sisteminin çarkı haline geldiğinin göstergesidir ve bu doğal dışıdır. Donovan ise, Marx’ın yabancılaşma kavramının temelini 1844 Elyazmalarında belirttiğini söylemektedir. Buna göre Marx’ın yabancılaşmasının temel nedeni kapitalizm ve onun yarattığı emek koşullarıdır. Donovan bunun örneğini şu şekilde vermektedir: bir fabrikada çalışan işçiler ürünün üretiminde yer alırken üretimin sonucunda ürünün sadece küçük bir kısmını görürler ve sonrasında ürün (çıktı) onlardan kopararak alınır. İşçilerin ürün üzerinde hiçbir söz hakları yoktur. Bu durum da işçinin yabancılaşmasını ve sadece bir sistemin çarkı olmalarını meydana getirmektedir.

Marx, bu bağlamda sınıfsız bir toplum hayal etmiştir. Marx'ın yabancılaşma düşüncesi doğrultusunda Marksist feminizm, kadının ev içi emeğine ve onun yabancılaşmasına odaklanmaktadır. Kadının ev işi yapması görece yabancılaşmayı oluşturmaktadır. Çünkü kadın ev içerisinde yaptığı işten tamamen koparılıp alınamamaktadır tam aksine kadın yaptığı iş ile yaşamaktadır. Ayrıca kadın ev içerisinde yapacaklarını istediği sıraya koyabilmekte ya da herhangi bir hobi edinmek gibi ekstra yaratıcı eylemlerde bulunabilmektedir. Bu durum da kadınların ev içerisinde belirli özgürlüklere sahip olduklarını ve tamamen bir yabancılaşma yaşamadıklarını göstermektedir.

Bu görüşü savunan düşünürlerden biri de Susan Sontag'dır. Donovan (1985), Sontag'ın Üçüncü Dünyanın Kadınları (1973) makalesini örnek göstererek kapitalist toplumlarda aile yaşamının yabancılaşmaya en uzak oluşum olduğunu belirtmektedir çünkü ailede samimiyet, güven, sadakat, cinsellik ve eğlence gibi pek çok insani duygu bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra Dalla Costa gibi bu görüşe karşı çıkan feministler de bulunmaktadır. Nitekim günümüzün yaşam koşulları bu karşı çıkmayı doğrular niteliktedir. Çünkü kadınların büyük bir kısmı ekonomik yaşama girseler bile ev işleri yapmaya da devam etmektedir. Böylece kadınlar dışarıda ücret karşılığı çalışmakta, evdeyse ücretsiz olarak çift vardiya yapmaktadırlar. Genel olarak Marksistler gözlemledikleri kadın sorununun toplum düzeninin değişmesiyle ortadan kalkacağını savunmuştur.

Marksist feministleri sığ düşünmek ile eleştiren sosyalist feministlere göre, Marksistlerin iddia ettikleri gibi sınıfsız bir toplum oluşunca kadın sorunu ortadan kalkmayacaktır. Güneş'in (2017) de belirttiği gibi belki kadınlar ekonomik olarak erkekler ile eşit olabilirler fakat diğer tüm alanlarda ataerkinin baskısını hissetmeye devam edeceklerdir. Çünkü kapitalist sistem ve ataerkinin varlığı birbirlerini desteklemektedir ve oluşumları kadının ikinciliğini tabi kılmaya devam etmektedir.

Varoluşçu feminizm, varoluşçuluk felsefesi temelinde ortaya çıkmıştır. Bireylerin kendilerini yaratması ve kendi benliklerini oluşturması gerektiğini belirtmişlerdir. İnsanın varoluşu hakkında yazanlar hep erkeklerdir. Bu yüzden mutlak akıl erkekten oluşmaktadır ve söylenenler hep onun bakış açısı ve onun çıkarıyla söylenmiştir. Bu yüzden "ben-benlik" erkektir. Kadın ise "öteki" olmaktadır. Benlik, aktiflik ve bilgi sahibiyken öteki, onun karşısındaki her şeydir ve bu anlamlar genellikle olumsuzdur.

Varoluşçu feministler de kadının özgürleşmesini, akıllarını kullanarak yapacaklarını ve dolayısıyla bir nesne değil bir özne olacaklarını söylemişlerdir. Onlara göre bireyler, doğayı aşabildikleri sürece bireylerdir. Kadınların kendilerini öteki olarak hissetmelerinin nedeninin düşüncelerindeki algılardan kaynaklandığına inanmışlardır. Kadınlar düşüncelerinin içinde yer alan kafeslerden çıkabilirlerse özgürleşeceklerdir. Kafesten çıkmak için ise anahtar bilinçlilik, aşkınlıktır.

Hegel, bilinçlilik durumunu, bölünmüş bir arenada yer alan bir şey olarak görür: bir yanda aşkın ya da gözlemci ego; diğer yanda sabit ben ya da gözlemlenen ego. Sartre, bu benlikleri “pour-soi” ve “en-soi” -kendi için olan ve kendi içinde olan- olarak adlandırmıştır (Donovan, 1984, s. 224). Bu iki kavram birbirlerinden beslenerek var olmaktadır. Pour-soi kendini aşmaya ve yükseltmeye çalışırken bunu ne derece başardığını en-soi aracılığıyla idrak etmektedir. Bu, bireylerin varlıklarından emin olmak için diğer bireylerin var olmalarını görüp kavramaları şekliyle açıklanabilmektedir.

İkinci dalga feminizmde hem varoluşçu feminizmin hem de radikal feminizmin en önemli savunucularından Simone de Beauvoir (1949) İkinci Cinsiyet (Le Deuxième Sexe) eserinde “Kadın doğulmaz kadın olunur” diyerek bugün bile anlamının geçerliliğini koruyan bir cümleyi literatüre geçirmiştir. Bu sözün tam kalbinde elbette gizil bir biçimde sonradan "Toplumsal Cinsiyet" adını alacak olan fikir bulunabilir. Kadın denen yarattığı üreten şey doğa değil, bütünüyle uygarlıktır (Direk, 2009, s. 12). Bireylerin görüşlerinin toplum tarafından oluşturulduğunu belirten Beauvoir, kadınlığın erkekliğin egemenliğini korumak için üretilmiş bir olgu olduğunu savunmaktadır. Beauvoir, kadınları oyuncak bebekle özdeşleştirmiş ve çocuğun oyuncak bebeği aracılığıyla kadınlık vasıflarını öğrendiğini belirtmiştir. Oyuncak bebek nasıl vasıfsız ve yönlendirilmeye muhtaç ise kız çocukları da kendilerini oyuncak bebekleri ile özdeşleştirerek metalaştırmaktadır. Bir oyuncak bebeğin sahibinin istediği gibi giydirilmesi, onun her sözüne uyarak hareket etmesi, onun yalnızlığını gidermesi ve sahibi dışarıdayken onu evde beklemesi gibi çocuk büyüdüğünde de eşine aynı şekilde itaat etmeyi, aksi durumda ise onun şiddetine, ısrarlı takibine maruz kalacağını ya da başka bir şekilde başına kötü şeyler geleceğini öğrenmektedir. Barbie bebekle büyüyen bir dönemin çocukları, oyuncak bebek aracılığıyla güzel vücut ölçülerinin ne olduğunu, kıyafetlere önem vermeyi öğrenmektedir. Bu bağlamda Beauvoir, kadınların evlenmeseler bile erkekler tarafından

belirlenen ideal ölçülere uymak için diyet yaptıklarını ya da modaaya uygun olarak giyinmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bu yüzden kadın evlense de evlenmese de ataerkil düzene uymaya devam etmektedir. Beauvoir’a göre kadınların bu fikirlerden kurtulmalarının yolu, tüm bunların bir kurgu olduğunu anlamalarıyla olacaktır.

Tuna (2019) yazısındaki Beauvoir’ın Le Monde söyleşisindeki sözlerinden “kadın doğulmaz kadın olunur” sözlerinin hala arkasında durduğu görülmektedir. Beauvoir söyleşi esnasında her geçen gün kadınlar ve erkekler arasında belirgin farklar bulunduğuna daha çok inandığını belirtmiş, bu farkların bireylerde doğuştan var olmadığını kültürel olarak atfedildiğini söylemiş ve bu farkların neredeyse tamamen kadınların aleyhine olduğunu söylemiştir.

Bunun yanı sıra Beauvoir, kadınların özgürleşmesinin erkekleri daha saldırgan ve şiddet yanlısı yaptığını da düşündüğünü söylemiştir. Kadınlar, toplumda daha çok yükseldikçe ve ev içi yaşamda da şiddetin karşısında yer aldıkça erkeklerin otoritelerinin sarsılması saldırganlaşmalarına yol açabilmektedir. Bu durum erkeklerin; reddedilen stalker, kızgın takipçi ve yırtıcı stalker özellikleri göstermelerine neden olabilmektedir. Erkek ve kadınların bu duygu durum ve davranışlarının altındaki nedenleri irdelemek için feminist teoriler içerisinde mühim bir öneme sahip olan psikanalitik feminizm ortaya çıkmıştır. Psikanalitik feminizm, nörolog Sigmund Freud’un düşüncelerinin yorumlanmasıyla şekillenmiştir.

Freud, kutsal olarak görülen aile içi ilişkileri inceleyip çözümlemeye çalışan ilk kişi olmuştur. Freud, kadın ve erkeğin aile içerisindeki ilişkileri, üstlendikleri rolleri incelemiş ve çocuğun toplumsal düzendeki yerini, gelişiminin aşamalarını inceleyerek olması gereken doğru gelişim sürecini ortaya koymuştur (Donovan, 1985). Bu çalışmalar çağdaş feminist teorinin önemli kollarının yapı taşlarını oluşturmuştur. Freud’a göre kız ve oğlan çocukları, ergenlik dönemlerine gelene kadar benzer özelliklere sahiplerdir. Ancak çocukların ergen olmalarıyla birlikte hem fiziksel hem de limbik sistemlerinin iyice gelişmesi farklılıklarını çarpıcı bir şekilde görünür hale getirmektedir. Erkek, Oedipus kompleksi yaşayıp anneye âşık, babaya düşman olmaktadır. Kız çocukları ise Elektra kompleksi yaşayıp babalarına ilgi duyup annelerini rakip olarak görmektedirler.

Oedipal kriz, erkek ya da kız çocuk akrabalık sisteminde belirlenmiş cinsel kuralları ve bu sistemle olan ilişkisini öğrendiğinde ortaya çıkar. Çocuk bunun akrabalık içerisindeki yerini kabul ettiğinde ve buna razı olduğunda kriz çözülür (Rubin'den akt. Donovan, 1985, s.207). Freud, ensest ve eşcinsellik arasında bir ilişki bularak erkeklerin babaları, kız çocukların annelerinden uzak durmaları gerektiğini öğrenirlerken diğer hemcinslerinden de uzak durmayı öğrendiklerini belirtmektedir. Ayrıca Freud'a (2019) göre, çocukların cinsel gelişimlerinin olması gerektiği gibi ilerlememesi çocuğun ilerideki dönemlerde çeşitli sapkın davranışlarda bulunup nevrozlar yaşamasına ve dolayısıyla ısrarlı takip gibi eylemlerin failleri olmalarına neden olmaktadır.

Freud, kızların gelişimini çok irdelenmemiştir. Ancak kadınlar tarafından büyütülen kız çocuklarının lezbiyen olma ihtimallerinin bulunduğunu düşünmüştür. Kız çocuğunun cinselliği eril özellikler taşır düşüncesi ise feministlerce hoş karşılanmamıştır. Bu durumda erkeklerin cinselliğinde de dişil nitelikler olduğunu söylemişlerdir.

Psikanalitik feminizmin savunucusu Freud'un bu konudaki açıklamaları, ergenlikten itibaren hassas olan, kafası karışık kadınları hayata hazırlamaktadır. Chodorow'a göre kadınlar aradıkları özel ilişkiyi önce annelerinde daha sonra da heteroseksüel ilişkiler aracılığıyla erkeklerde bulmaktadırlar. Fakat bir kadına erkekten aldığı duygular yeterli gelmezse annesinden aldığı ama erkekten alamadığı sevgiyi diğer kadınlarda arayarak homoseksüel bir ilişki yaşamaktadırlar ya da çocuk doğurarak kendileri anne olmakta ve aradıkları sevgi ilişkisini çocukları ile kurmaktadırlar. Chodorow, kadın ile erkek birlikte çocuğu yetiştirirlerse cinsiyet sorunlarının çözüleceğini savunmuştur.

Her düşüncenin kendisini zıttı ile var ettiği bilinen bir gerçektir. Freud'un düşüncelerinden şekillenen psikanalitik feminizm de Freud'un kadınları eksik görmesi gibi söylemlerini eleştirerek kendisini var etmiştir. Feministler tarafından bir devrim olmasını istemişlerdir. Böylece kadının nesne konumunda görülmesinin biteceğini düşünmüşlerdir.

Freud'un "Anatomi kaderdir" sözü bireylerin anatomilerinin yani sahip oldukları cinsiyetin kim olduklarını, toplum tarafından nasıl bir muamele göreceklarını, nasıl davranacaklarını ve içselleştirecekleri toplumsal rolleri tamamıyla etkilediğini belirtmektedir. Bu düşünce toplumsal cinsiyet kavramının ele aldığı bir sorun olmaktadır. Anatominin kader olmaması gerektiğini düşünen, "radikal" düşüncelere sahip olan

feminist araştırmacılar ise **Radikal feminizmin** temelini 68'deki öğrenci olaylarıyla birlikte atmışlardır. Donovan'ın (1984) ve Sevim'in (2005) de çalışmasında bahsettiği gibi radikal feminizm gençlerin hem sosyal hem ekonomik hem de cinsel hayatlarında özgür olmak istedikleri ve adaletsizliğe karşı eylemler düzenleyip bildiriler yayınlamaları sonucunda ortaya çıkmış ve çevre ile barış hareketlerinin ivme kazanmasıyla yükselişe geçmiştir. İkinci dalga feminizmin içerisinde ortaya çıkan bilinç yükseltme kavramı ve bilinç yükseltme grupları sayesinde de kadınlar bir araya gelip deneyimlerini ve düşüncelerini paylaşarak farkındalıklarını arttırmışlardır. Donovan'ın (1984) da belirttiği gibi radikal feminist ve filozof Ti-Grace Atkinson'un sınıf sistemini kadınları baskı altına almanın başlangıcı olduğunu söylemesi ve sömürülen ilk sınıfı kadınların oluşturduğunu açıklaması radikal feminizm düşünürlerinin yorumlarını şekillendirmiştir.

Bu bağlamda ikinci dalga feminizmde öne çıkan radikal feministler, kapitalizm ve patriarkanın yok edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre bu ataerkil düzen her yere yayılmıştır ve evrenseldir. Kadınlar hangi kurum ya da kavram altında olurlarsa olsunlar ezilmektedirler. Aşk hakkında da radikal düşüncelere sahip radikal feministler, aşkı yozlaşmış bir olgu olarak iktidar ile iç içe düşünmüşlerdir.

Güneş'in (2017) de belirttiği gibi "Kişisel olan politiktir" ve kadınların hepsi kız kardeştir" sloganları radikal feminist döneme damgasını vurmuştur. Kişisel olan politiktir düşüncesi ön plana çıkmıştır çünkü kadınlar yüzyıllar boyunca özel alan sayılan ve devletin söz hakkına sahip olmadığı evlerde varlık gösterebilmiş, bu yüzden de kimsenin bir tepki göstermediği, karışmadığı alan olan evde pek çok şiddet türüne maruz kalmışlardır. Radikal feministler kişisel olan politiktir diyerek kadının özellikle bedeni ve emeği üzerinde yapılan sömürüye dikkat çekip durdurmayı planlamıştır. Tüm kadınların kız kardeş olduğu söyleminin kaynağı ise erkeklerin yaşamın her alanında kadınlar üzerinde egemenlik kurmuş olmalarıdır. Bu durum da kadınları direkt aynı hisleri paylaşan ya da paylaşmaya da devam edecek bireyler yapmaktadır.

Evliliği reddeden özellikle Shulamith Firestone (1970) gibi radikal feministler, kadınların hamile kalması için rahim dışı yolların araştırılması gerektiğini söylemişlerdir. Bu sayede kadını bir köle haline getiren evlilik kurumundan kurtaracaklardır. Üstelik aşk ve evlilik psikolojik olarak da kadınları erkeklere bağlı kılan bir duygudur.

Bu konuyla ilgili Donovan (1985) radikal kadın hakları savunucularının sadece belirli bir kısmının karşı cinsle romantik bir ilişki yaşamalarına izin verildiğini belirtmektedir. Aşk yüzünden kadınların erkeklerin adeta kölesi olduğunu belirten radikaller, tecavüz politiktir anlayışını benimsemişlerdir. Çünkü bu eylem, gücünün fiziksel olarak daha güçsüz olan kişi üzerinde tahakküm kurmasıdır. Bu durum ataerkilliğin bir tezahürüdür. Radikal feministler, kullanılan dilden de erilliğin çıkarılmasını istemişlerdir. Medyadaki kadının gösteriliş biçiminin de değiştirilmesi ve iyileştirilmesini savunmuşlardır. Temsilcilerinden Eva Figs, Kate Millet ve Germaine Greer toplumun ataerkil olduğunu çünkü siyasetten, eğitime her alanda onların varlığının baskın olduğunu düşünmüşlerdir. New York’lu bir grup olan “radikalezbiyenler” (radicalesbians), lezbiyen feminist kuramın ilk büyük bildirisini hazırladılar; The Woman Identified Woman”deki (Kadınlar Kadınları Tanımlıyor, 1971) Notes From The Third Year’da yayınlandı (Donovan, 1985, s. 302).

Daha farklı bir feminizm bakış açısına sahip olan **Küresel ve Post kolonyal feminizm**, feminizmin Avrupa dışındaki kadınları dışarıda bıraktığı düşünülerek ortaya çıkmıştır. Post kolonyal feminizm savunucuları farklı ten renklerine sahip kadınların kadınlık deneyimlerinin daha farklı olduğunu belirtmektedir. Onlara göre feministler, siyahi kadınların yaşadıkları sorunları görmezden gelmektedir ve bu durum ırkçılığın bir görünümüdür (Donovan, 1985). Böylece özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki kadınlar ve onların ağırlıklı sorunlarına yoğunlaşmışlardır.

Donovan (1985) ve Connell (2015) Afroamerikan kökenli kadınlar ile beyaz kadınlar arasında ekonomik ve sosyal farklardan bahsetmektedir. Tarih boyunca siyahi kadınlar daha çok ekonomik, psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalmıştır yani daha çok çocuk doğurmuş, daha zor şartlar altında uzun saatler çalışmış, ten rengi farklılığı yüzünden de hakaret ve tacizlere uğramışlardır.

Alice Walker’ın (1983) Afrikan Amerikan feminizmi tanımlamak için kullandığı “Womanist” kelimesi zamanla post kolonyal feministlerin kendilerini tanımlamak için kullanılan ve ırk ayrımcılığını da aşan bir kelimeye dönüşmüştür. Toplumsal haklara sahip olabilmek için siyahî erkeklerle de iş birliği yapmışlardır. Bu yüzden erkekleri dışarda bırakan bir feminizm anlayışını reddetmişlerdir. Kadınların özel ve kamusal alanda tam bağımsız olmalarını istemektedirler. Ayrıca her kadının doğum kontrol ve

kürtaj gibi uygulamalara ulaşması gerektiğini savunmuşlardır. Bu bağlamda kadına dair sorunlar, her kültürün kendi değerlerine uygun yöntemlerle çözülmelidir.

Çevre hareketleriyle kadınların mücadelelerinin bir arada yürümesinin ve birbirlerini desteklemelerinin nedeni çevre tahribatlarından en çok etkilenen ve kendisi de benzer durumları yaşayan kesimin kadınlar olmasıdır. Özellikle siyahi kadınlar çevre konularında harekete geçen ilk kesimlerden biridir. Donovan (1985) bu durumu ekofeminizm ile küresel adaletin bağlantı noktaları olarak açıklamaktadır.

Eko feminizm terimi, Fransız feminist Françoise d'Eaubonne tarafından 1974 yılında icat edildi (Donovan, 1985, s. 396). İnsanın doğanın egemeni değil, doğanın insana egemen olduğunu düşünmektedirler. Kadını ve doğayı savunmanın bir farkı olmadığını söylerler. Çünkü ikisi de yüzyıllardır baskı altına alınmaya çalışılmakta ve tahrip edilmektedir. Ataerkilliğinin bitmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Erkek ve kadın arasındaki hiyerarşinin birçok düalizmi (çeşitli öğretilerden bahsetmek için geliştirilen yöntem) oluşturduğunu söylemektedirler. Akıl-doğa, kadın-erkek, zihin-beden, efendi-köle, kamusal-özel bu düalizmlerden bazılarını oluşturmaktadır. Eko feminizm savunucuları, doğanın ve kadının konumunu eş görerek ikisinin de Patriyarka tarafından köleleştirilmiş olduğunu düşünmektedirler. Eko feministler, yeni bir dinin benimsenmesini ya da kadını önemseyen bir bakış açısıyla dinin yeniden yorumlanmasını istemektedirler.

Modern sonrası dönemin akımı olan postmodernizimden doğan **Postmodern feminizmde** düşünürler, dil ve kültür üzerindeki erilliği kaldırarak, bir yeniden yapılanma yapmak istemişlerdir. Çağımıza hâkim olan ataerkil dilin yerine bedene dönülecek yeni cinsiyetçilikten arındırılmış bir dil yaratılmalıdır görüşünü benimsemişlerdir. Eril dilin kullanılıp nesillere aktarılması bilinçli ya da bilinçsiz olarak sözcüklerdeki eşitsizliğin içselleştirilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda feministler sözlüklerde yer alan cinsiyetçi kelime açıklamalarının değiştirilmesini istemektedir. Postmodern feministler özellikle İngilizce ve Fransızca gibi dillerdeki kadın erkek ayrımının ortadan kaldırılmasını, bunun için cinsiyet tanımlayıcı yeni sözcüklerin kullanılmasını önermektedir. Örneğin; İngilizcede kadını belirten “she” ve erkeği belirten “he” yerine “them” kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Günlük yaşamda

da kadını yeren kelime, atasözü ve deyimlerin kullanılmaması gerektiğini savunmaktadırlar.

Oxford sözlüğünde “kadın” kelimesinin tanımı erkek kimliği üzerinden açıklanırken yapılan ısrarlar ve imza kampanyasıyla tanım bir kimsenin arkadaşı, eşi, sevgilisi şeklinde değiştirilmiştir (<https://www.indyturk.com>). Bu başta postmodern feministler olmak üzere kadın hakları savunucuları açısından olumlu gelişmelerden biridir.

Türkiye’de Arçelik A.Ş.’nin bir projesi olan Eşit Sözlük ve Eşit Sözlük Klavye Uygulaması da postmodern feministlerin hedefleri doğrultusunda dildeki ayrımcılığı yok etme yönündeki olumlu gelişmelerdendir. Eşit Sözlük dile yerleşmiş “bilim adamı/ bilim insanı”, “aşk kadını/ aşk insanı”, “adam gibi/ doğru düzgün, başarılı”, “adam etmek/ düzeltmek, çalıştırmak”, “hanım evladı/ narin”, “hanım hanımcık/ sessiz, sakın, kibar” ve “kadın hakem/ hakem” gibi cinsiyetçi kalıpların doğru kullanımlarını sunan bir sözlük uygulamasıdır. Eşit Sözlük Klavye Uygulaması ise mobil telefonlara yüklenerek mesajlaşma sırasında kullanılan cinsiyetçi veya kadın ve erkeği küçümseyici ifadeleri tespit ederek düzeltmektedir (<http://esitsozluk.com/#/>).

Postmodern feministlere göre sadece dildeki ayrımcı sözcükleri yok etmek yeterli değildir. Aynı zamanda beden diline de önem vermektelerdir. Çünkü kadınlar uzun yıllardır psikolojik olarak da baskılanmışlardır ve bu durum duruşlarından mimiklerine kadar fiziksel hareketlerine de yansımıştır. Örneğin; postmodern feministlere göre kadınlar iletişimde gözlerini daha çok kaçırmakta, konuşurken erkeklerin sözlerini daha az kesmektedirler. Ayrıca oturuşlarından el kol hareketlerine kadar kadınlara geleneksel olarak hep daha ölçülü olmaları gerektiği öğretilmiştir. Erkekler ise bu konularda daha rahat hareket özgürlüğüne sahiptirler. Cinsiyetçilikten arındırılmış bir beden dili sayesinde kadınların özgürleşeceklerini düşünmektedirler.

Diğer düşünürlerce oldukça eleştirilen bu Fransız feminizmi, üçüncü feminist dönemde de etkisini hissettirmiştir (Donovan, 1985). Postl’ın (2009) da belirttiği üzere Luce İrigaray gibi postmodern feministler, eleştirel olamamakla, entelektüel bir elitizme sahip olmakla ve kullandıkları kelimelerle yaptıkları söz sanatlarıyla eleştirilmektedir. Ataerkil dilin yerine yeni bir dil oluşturulması yönünde düşüncelere sahiptirler.

Cinsel kimliklerin sayısız olduğunu ve cinsiyetlerin hem toplumsal hem de psikolojik olarak şekillendiğini savunan **Queer teori: Gay ve lezbiyen feminizm**, Queer teorisi

olarak adlandırılmaktadır. Queer kelimesi Türkçede “garip” ve “tuhaf” anlamlarına gelmektedir. Kelime argo olarak ise “ibne” anlamına gelmektedir. Queer teori farklı cinsel kimlik ve yönelimlere sahip bireylerin haklarını korumaya yönelik ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin savunucularının kendilerine atfedilen argo kelimeleri koruyucu bir kalkan gibi üzerlerine geçirmelerinin nedeni, bu sıfatları kabul edip daha iyiye dönüştürerek kimsenin bireyselliklerini yitirmelerine sebep olmasını kabul etmemeleri ya da kimsenin morallerini bozmasına izin vermemelerinden gelmektedir. Homofobinin tüm eylem ve söylemlerini ortadan kaldırmak istemişlerdir. Postmodernizmden etkilenen bu teoriyi savunan aktivistler kendilerine “queer nation” demektedirler.

Queer gay ve lezbiyen kimlik konularını ele alan bir teoridir. Aynı zamanda şiddet ve ayrımcılık gibi konularda çalışmalar yürütmektedirler. Kimliksiz olmanın özgürlük olduğunu düşünerek tüm kimlik tanımlamalarını reddetmişlerdir. Toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim gibi etiketlere karşı çıkmaktadırlar. Bunun nedeni bu kimliklerin toplumsal olarak kurulması ve iktidar ilişkileri ile iç içe var olmalarıdır. Bunun yanı sıra lezbiyen feministler de kendilerine karşı olan önyargıları kırmak istemişlerdir. Lezbiyen feministler kadın sorununun asıl kaynağını toplumların heteroseksüelliği zorunlu kılmaları olduğunu düşünmüşlerdir. Kendilerini hem cinsiyetlerinden dolayı hem de cinsel yönelimlerinden dolayı tahakküm altında hissetmektedirler. Lezbiyenlere göre onlara yapılan baskının bir nedeni de erkeklerin kadınlara sadece kendilerinin sahip olmalarını istemelerinden kaynaklanmaktadır. Toplum tarafından “farklı” olarak görülmeleri nedeniyle eşcinsel bireyler stalk mağduriyeti yaşamaya oldukça açık olmaktadır.

İslami feminizm ise, bu düşünciyi savunan Zahra Ali, Leila Ahmed ve Asma Lamrabet gibi feministlerin İslam’ın ataerkil bakış açısıyla yanlış yorumlandığını belirtmeleriyle ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980’ler ve sonrasında Müslüman ülkelerdeki kadınlar yaşadıkları toplumdaki siyasi, sosyal ve ekonomik yapıları sorgulamaya başlamışlardır (Güç, 2008). Bu sorgulamalarla birlikte kadınlar din içerisinde de kendi konumlarına odaklanmışlar ve kendilerini rahatsız hissettikleri konular üzerinde eleştirel bir bakış açısıyla düşünmeye başlamışlardır. Kadınların eğildikleri sorunlar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir çünkü her ülkenin kendi sosyal ve kültürel yapısı, kadının konumu ve dinin yaşanma biçimi farklılaşmaktadır. Bu bağlamda İslami feminizmde

diğer feminist kuramlarda olduğu gibi tek bir doğrultuda ilerleme görülmemiştir. İslami feministler düşünüş olarak iki ayrı grupta incelenebilmektedir. Güç'ün (2008) belirttiği gibi bu gruplar seküler Müslüman kadınlar ve İslamcı kadınlardır. Birbirini besleyen bu iki grup toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren ve eleştirel bakış açısıyla düşünen araştırmacılardan oluşmaktadır. Şahin Aynur (2013) çalışmasında İslamcı feministler ile seküler Müslüman feministler arasında konuları ele alış bakımından şu farklar olduğunu açıklamaktadır. İslamcı feministler yorumlarında Kur'an ve ayetlerini temel alırken seküler Müslümanlar daha çok kendi yorumlarına yer vermektedir. Güç (2008) ve Şahin Aynur'un (2013) belirttiği gibi İslami feminizm araştırmacıları, dini çevreler tarafından yeterince İslam öğretilerine uygun olmamakla suçlanmışlardır. Ayrıca diğer feminizm savunucuları tarafından da yeterince feminist olmamakla suçlanmışlardır. Bu sebeple İslami feminizm düşünceleri yeterince destek bulup yayılamamıştır.

Son feminist yaklaşım, günümüzün teknolojik gelişmeleri göz önüne alınarak kadın ve teknolojiyi bir arada düşünüp açıklamaya çalışan **Siberfeminizm**dir. Siberfeminizm; İngilizcedeki, internetle alakalı her şeyi ifade etmek için kullanılan "Cyber" kelimesinden çevrilen siber sözcüğü ve feminizm kelimesinden oluşmaktadır. Consalvo (2012), siberfeminizm kelimesinin ilk olarak 1994 yılında Sibernetik Kültür Araştırma Birimi'nin yöneticisi Sadie Plant tarafından kullanıldığını belirtmektedir.

Özellikle 1990'lı yıllar ile aktif olan üçüncü dalga feminizmdeki, kendilerine siber feminist diyen araştırmacılar; ikinci dalga feminist düşünürlerin aksine kadınların teknoloji sayesinde özgürleşeceklerini savunmuşlardır. Aydemir (2021), siberfeminizmin üçüncü dalga içerisinde başlasa da dördüncü dalga feminizmde yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Dördüncü dalga feminizmi 2008'den günümüze kadar olan dönem olarak kabul etmek mümkündür. Çünkü bu dönem internet kullanımında patlamanın yaşandığı ve sosyal medya uygulamaları ile örgütlenmelerin ve farkındalıkların arttığı bir çağdır.

Siberfeminizm çoğunlukla gençleri, teknolojiden anlayan kadınları ve batılı, beyaz, orta sınıf kökenden gelenleri etkilemiştir. Siberfeministler, kadınların da erkekler kadar hatta onlardan daha iyi bir şekilde interneti ve teknolojiyi kullanabildiklerini savunmaktadır. Kadınlar tarih boyunca yeni teknolojilerin geliştirilmesinde katkıda bulunsa da feministler, teknolojinin erkeksi bir alan-yaratım olduğunu söylemektedir.

Teknolojinin erkeksi bir alan olmasını Firestone (1970) estetiğin, narinliğin ve sözel zekanın kadınların özellikleri, rasyonel akıl, teknoloji ve sayısallığın ise erkeklerin özellikleri varsayılmasına bağlamaktadır. Üstelik teknoloji alanında çalışan erkeklerin oranlarının daha fazla olması da bu görüşleri pekiştirmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen Firestone (1970) gibi radikal feminist düşünürleri teknolojinin kadınlara özgürlüklerini vereceklerini savunmaktadır. Günümüzde kadının alanı sayılan estetik ve erkeğin alanı varsayılan internet aynı noktada buluşabilmektedir. Dolayısıyla şimdi olmasa bile er geç kadın ile erkek ayrımı tamamen ortadan kalkacaktır. Siberfeministler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamamasının ve siber şiddetin devam etmesinin nedeni olarak kadınların teknoloji alanındaki faydalarının marjinalleştirilmesi ve görmezden gelinmesi olduğunu düşünmektedir. İçerisinde bulunan teknoloji çağıyla birlikte kadınların teknolojiyle bütünleşmesi özgüvenlerini pekiştirecek, bu alanda çalışan kadın sayıları artacak, cinsiyete yönelik geleneksel algılarda değişimler yaşanacak, androjen kimlik yani cinsiyetsizlik oluşacak ve bu düzen içerisinde güçlenen kadınlar git gide ataerkinin egemenliğinden kurtulacaktır.

İnternetin olanaklarının yarattığı siber kimlik ve gelecekte rahim dışı yöntemlerin ilerlemesi cinsiyetler arası eşitliği sağlayacak yasa vb. kurallara gereksinimi ortadan kaldıracaktır. Bu açıdan radikal feminizm ile siberfeminizm arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu söylenebilmektedir.

Kendi içlerinde de çeşitli fikir ayrılıkları yaşayan siber feministlerden Donna Haraway (1985) Siborg Manifestosu eserinde biyolojik ve toplumsal cinsiyetin bulanıklaşıp yok olacaklarından ve bireylerin siborglaşmasından bahsetmektedir. Haraway'a göre herkes birer siborgdur. Ona göre bu "siborglaşma" imgesinin vurguladığı, 1970'lerden sonra teknolojinin adeta bireylerle birleşmesi ve bu teknolojiyi bedenleri dahil her yerde kullanmalarıdır. Haraway'ın değindiği gibi artık bir cinsiyet ötesi yani androjenlik mümkündür. Örneğin, özellikle milenyum sonrasında cep telefonları ya da bilgisayarları ile bireylerin kurduğu bağ bu androjenliğin temsilidir.

"Tanrıça olmaktansa siborg olmayı tercih ederim" diyen Haraway, cinsiyetin bulunmadığı bir dünya hayal etmiş, feministlerden de cinsiyete vurgu yapan ikonlardan vazgeçip cinsiyete kör bir yaklaşıma sahip olmalarını istemiştir (Hall'dan akt. Varol,

2014). Nitekim “Tanrıça” tanımlaması kadına atfedilen diğer kimlik belirleyici kelimeler gibi erkeğe yönelik tanımlamaları baz alarak oluşturulmuştur.

Siborg cinsiyetlerden arındırılmış yani androjen bir üst formdur. Fakat ona göre bu arındırılmış üst form bile kadınların ezilmesine engel olamamaktadır. Çünkü teknolojinin ilerlemesi kadınların daha çok mağdur durumda olduğu cyberstalking gibi yeni taciz yöntemlerinin yolunu açmıştır. Haraway (1985) bu ezilmişlikten “enformatik tahakküm” olarak bahsetmektedir.

Enformatik tahakküm yüzünden gözetim ve kontrol günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kültürel gelişim ve sosyal ilişkiler de bu temelde şekillenmektedir (Bazzichelli’den akt. Varol, 2014, s. 223). Haraway’de kadınsılaşmayı, sadece kadınların yaşadıkları sorunlar değil, aynı zamanda ezilen bir işçi sınıfının ya da Afro Amerikalıların da deneyimledikleri tahakküm altında olma hali olarak tanımlamaktadır.

Haraway’e göre; evden pazara, iş yerlerinden devlete, okuldan hastahanelere ve kiliseye kadar tüm yaşam alanlarında kadının sömürülmesi ve kültürel yoksullaşma görülmektedir. Onun bu görüşleri günümüzün gözetim toplumuyla da ilişkilendirilebilecek şekilde paralel gitmekte ve cinslerin özellikle de kadının bir gözetim ve tahakküm altında olduğunu ortaya koymaktadır. Haraway’in görüşlerinin yanı sıra İngiliz kültür kuramcısı Sadie Plant de “Makineler akıllandıkça, kadınlar özgürleşiyor” savını benimsemiştir. Plant, yaptığı çalışmalar ile siberfeminizmin gelişimindeki en önemli isimlerden biridir.

Plant’a göre, teknoloji temelde eril değil, dişildir (Galloway’den akt. Varol, 2014, s. 223). Kadınların Freud, Aristoteles ve Lacan gibi düşünürlerin gördüğü gibi eksik, hiç kimse ya da kıskanç olmadıklarını tam aksine robotlar, teknolojik aletler gibi oldukça zeki olduklarını belirtmektedir. Bu bağlamda Plant geleceğin dağınık ve doğrusal olmadan dişil özelliklerin ağır bastığı bir alan olacağını savunmuştur. Kadınların makineler aracılığıyla bir özgürlük devrimi yaşayacağı onun düşünceleri arasındadır. Siber feministlere göre enformatik tahakkümden kurtulmanın yolu kadınların teknoloji alanında kendisini geliştirerek siber uzamda güçlü olup kontrolü ele geçirmeleriyle mümkün olacaktır.

Erek (2009) ilk siberfeminist manifestonun 1990'lı yıllarda sanatçı ve aktivistlerden oluşan VSN Matrix isimli bir grup tarafından yayınlandığını söylemektedir. Bir sanat kolektifi olan söz konusu grup; interaktif çalışmalar ve etkinliklerle birlikte fanzinler, reklam panoları, broşürler de tasarlamaktadırlar. Eserleri toplumsal cinsiyet kalıplarını sorgulayan ve siber dünya ile kadın erkek ilişkilerini irdeleyen bir yapıya sahiptir. Avustralyalı bu grubun amacı siber ortamdaki cinsiyet, kimlik, insan ilişkileri ve toplumsal yapıları ve kültürü özellikle kadının sanattaki ve teknolojiadaki yerini incelemektir. VSN Matrix, diğer siberfeminist oluşumlar gibi (guerilla grrls, webgrrls vb.) teknoloji üzerindeki ataerkil tahakkümü yıkmak istemişlerdir.

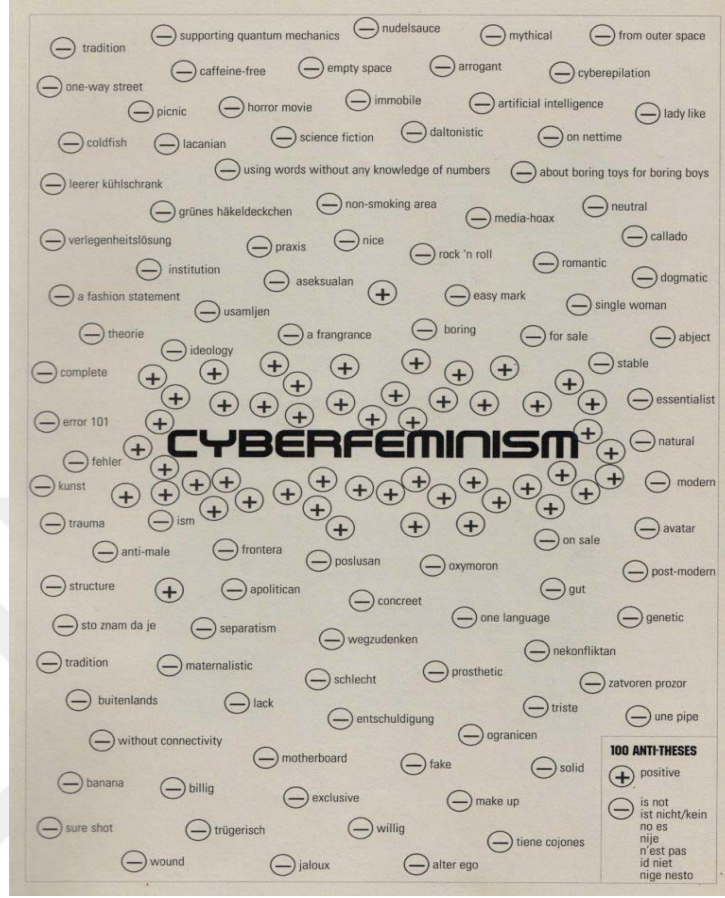
Bu manifesto ile kadınların internetteki temsillerinin az ve yanlış olduğu vurgulanmak istenmiş, kadınların siber ortamda da ataerkil düzen tarafından nesneleştiriklerini savunmuşlardır. Siberfeministlerin kendi içlerinde de fikir ayrılıkları yaşadıkları belirtilmiştir. Bu fikir ayrılıklarını aynı feminist kuramlar gibi bölümlere ayırmak mümkündür.

Birinci dalga siberfeminizmde, makineler ile kadınlar arasında bir ortaklık kurulup, teknolojik gelişmeleri bir özgürleştirme aracı olarak görmüşlerdir. Ayrıca toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yanlışlığı üzerine eğilmişlerdir; ikinci dalga siberfeministler ise sadece teknolojiyle bunun pek mümkün olamayacağını görmüşler ve bu bağlamda eleştirel bir bakış açısıyla kimlik, beden ve teknoloji üzerine ayrı ve daha derinlikli düşünmüşlerdir. Onlara göre sanal dünya aracılığıyla kimlikler bulanıklaşmaktadır. Çünkü isteyen herkes kendileri olarak ya da avatar veya rumuzlarla yeni kimliklere kavuşabilmekte ya da anonim olarak bu mecralarda varlıklarını sürdürebilmektedir. Kadınlar da bu doğrultuda internette istedikleri cinsel yönelime, yaşa, görünüşe, yaşantıya sahip olarak özgürleşmektedir. Bu düşünceler de ortaya üçüncü dalga siberfeminizmi çıkarmıştır. Üçüncü dalgada siberfeministler sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere yayılan feminist sivil toplum kuruluşları, #metoo ve benzeri hareketlerin dönüştürücülüğüne odaklanmış, yeni medya ve cinsiyet ilişkisine dair çalışmalar yapmışlardır. Siberfeministler, kadınların sadece kadınları savunmak yerine, teknolojiyi kullanarak geleceğin bir parçası olmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Bu bağlamda siber ortamda sadece kadınlar değil, bir şekilde toplumdan dışlanması için çalışılan her grup ve LGBT+ bireyler de özgürlüklerine kavuşabilecektir. Çünkü siborglaşma,

avatarlar aracılığıyla kimlikler yaratabilme olanağıyla cinsiyetsiz bir toplumun temellerini oluşturabilecektir. Haraway (1985) ve diğer siberfeministler bu görüşü savunarak cinsiyetin önemsizleşeceği dönemlerin özgürlüğü getireceğine inanmaktadır. Siborgun cinsiyet ötesi olması da yeni bir dünyanın yaratımı için kilit noktadır ve sosyal medyanın fonksiyonları ortaya çıkacak yeni dünyanın başlangıcına tanıklık edebilecek niteliktedir.

Siberfeminizme bakıldığında hayalperest oldukları düşünülerek pek çok açıdan eleştirildikleri görülmektedir. Bu eleştiriler Varol'un (2014) da belirttiği gibi siberfeminizmin teknoloji ve kadını incelerken kadınların teknolojinin üretim aşamasında oldukça küçük bir kısımda bulunmasının yok sayılması, dünya genelinde teknolojik imkanlara ve internete ulaşabilen kadın sayısının hala istenilen seviyenin oldukça altında olması, düşünürlerin bu doğrultularda ütöpik söylemleri, siber uzamda olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yok sayması, ayrıca toplumsal cinsiyette yer alan kalıp yargıları yeniden üretmesidir.

(Resim 9) Siberfeministler, bu kuramın ne olduğunu net bir şekilde tanımlayamamışlar ve bilerek ilginç önermelerle kuramın ne olduğu değil de ne olmadığı üzerinde yüz tane tezi kabul etmişlerdir. Varol (2014) bu tezlerden bazılarının “ayrılıkçılık değildir”, “bir koku değildir”, “kafeinsiz değildir”, “rock’n roll değildir” ve “bekar bir kadın değildir” olduğunu belirtmiştir. Aslında pek çok tanım yaparak kimliksizleşmeyi tercih etmişlerdir. Siberfeminizimin tanımsızlığı onun diğer feminist kuramlardan beslenmesine, onları içerisine almasına olanak tanımıştır.

Resim 10: Siberfeminizm Ne Değildir

Kaynak: Sollfrank, Cornelia & Old Boys Network ed. (1998). First Cyberfeminist International.

Judy Wajcman (2004) gibi düşünürler, siberfeminizmi, bireysel neo-liberal değerleri vurgulaması nedeniyle post-feminist olarak tanımlamaktadır. Onlara göre, yeni teknolojik gelişmeler toplumsal cinsiyet algısında bir farklılık yaratmak yerine mevcut ataerkil düşünce yapısını devam ettirmektedir. Wajcman, Haraway'ın siborg tanımının kadınları, güçlerinin biyolojik cinsiyet farklılıklarından kurtulmalarını tetiklediğini belirtmektedir. Ancak bu tetiklenmenin sonucunun tamamen bir özgürlük olacağını düşünmemektedir.

Bahsedilen feminizmler haricinde pek çok farklı feminist kuram daha vardır. Genel olarak tüm feminist kuramlara bakıldığında, ortada sorunları çözebilecek tek bir feminist akımın olduğu söylenememektedir. Her düşünür kendi feminist görüşünü ortaya koymaktadır. Bu çok seslilik kadının her alanda temsil edilebilmesine neden olmakla

birlikte kadın sorunlarını tamamen ortadan kaldıracak net bir çözüm sunulamamasına da neden olmaktadır.

Türkiye tarihi düşünüldüğünde hem toplum hem de kadınlar üç dönem içerisinde incelenebilmektedir. Bunlar; İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet dönemidir. Tüm bu zaman dilimleri incelendiğinde Türk toplumunun ataerkil özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

Onay'ın (2012) da belirttiği gibi Türk toplumundaki bu ataerkil yapı Roma gibi ülkelerde görülen kadını tamamen baskılayan bir oluşuma sahip değildir. Kadının ve çocuğun aile ve toplum içerisinde söz haklarına ve toplumsal bazı haklara sahip oldukları bir yapılanma vardır.

Ataerkil aile, ilk Türk topluluklarından günümüze devam etse de Türk tarihindeki İslamiyet'in kabulü ve Cumhuriyet'in ilan edilişi gibi etmenler, kolektif bellekte değişimlere yol açmıştır. Tellioglu'nun (2016) belirttiği gibi; İslamiyet öncesi Türk toplumlarında çok eşlilik pek yoktu. Türklerde dıştan evlenme yapıldı ve gelin giden kız artık eşinin ailesini kendi ailesi olarak kabul ederdi. Çocuklar cinsiyet ayrımı gözetmeksizin yetiştiriliyordu. Bunun yanı sıra kadınlar da anlatılarda ulvi varlıklar olarak resmediliyor, onlara saygı duyuluyordu. Yarı göçebe olan Türklerde, kız çocuk miras hakkına sahipti ve çeyizi olan eşyalar da sadece kendisine aitti. Üstelik hükümdarların eşi hatunlar da devlet işlerinde söz sahibiydi. Tüm bunlar İslamiyet öncesi Türk toplumlarının zamanlarının çok ötesinde bir cinsiyet eşitliğine sahip olduklarını göstermektedir.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra kadınlar kamusal alan yerine özel alan olarak sayılan ev içi yaşam ve çocuk bakımını daha çok üstlenmiş, kadının "anne" kimliği kutsanmış, kadının ekonomik özgürlüğü yanı sıra cinselliği ve bedenindeki hakları denetim altına alınmıştır. Bu çerçevede kadın erkek iktidarının baskılanan bir unsuru haline dönüşmüştür.

Türk kadınının İslamiyet'ten sonra yeni bir döneminin başlaması Tanzimat dönemi ile gerçekleşmiştir. Doğramacı (1985) çalışmasında yeni Türk kadınının kamusal alanda daha aktif, araştıran, okuyan, hobileri olan, siyaset ile ilgilenen Batı kültürüne daha yakın bir kadındır.

1880'ler ve sonrasında dönemde, yüzyıllardır eve kapanmış olan kadın, yaşanan savaşlar dolayısıyla iş yerlerinde erkeklerin yerlerini almış, kamusal alanda çalışan kadın sayısı belirli bir oranda kalsa da arttığı görülmüştür.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkeleri doğrultusunda Türk kadınları, çağdaşları olan pek çok kadının aksine siyasi bir mücadele vermeden eğitim ve miras gibi haklara kavuşmuştur. 1924'teki Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde fırsat eşitliğiyle başlayan bu dönem 1926'da Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle devam etmiştir. Medeni Kanun sayesinde kadınlar boşanma hakkını elde etmiş, tek eşlilik gelmiş, bir erkeğe karşılık iki kadının şahitliği feshedilerek her birey eşit ve hür sayılmış, bireylere evlilikte yaş sınırı gelmiş ve kadınlar mal edinme ayrıca miras alabilme haklarına kavuşmuşlardır. Bu bağlamda Türkiye'de ilk olarak kadınların tarihsel yeri ve eğitim ile iş yaşamındaki görünürlüklerinin yetersizliğine değinilmiştir.

Doğramacı'nın (1985) açıkladığı gibi Medeni Kanun'un kabulünden sonra kadınlar hem seçme hem de seçilme haklarına sahip olmuşlardır. Şüphesiz ki bu yenilikler devrin önemli gelişmeleri olarak görülmektedir. Ancak Doğramacı'nın (1985) Cumhuriyet dönemindeki kadınları anlattığı çalışmasında belirtildiği gibi, her ne kadar bu yenilikler yapılsa da ilerlemeler şehirde ve kırsal kesimlerde yaşayan kadınları farklı şekillerde etkilemiştir. Bunun nedeni uzun yıllardır süregelen bir yaşam tarzının bireyleri derinden etkilemiş olmasıdır.

Günümüze kadar geline süreçte yaşanan 20 Aralık 1993'te Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nin kabul edilmesi, Türkiye anayasasındaki 6284 sayılı Kadına yönelik şiddetin önlenmesi yasasının kabul edilmesi önemli gelişmelerdir. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddetin kaldırılması bağlamında ortaya konulan kanunlara göre, aile reisliğinin kaldırılması ve eşlerin evlilik birliğini beraberce yöneteceği (eşitlik) düzenlemeler gibi yasal yenilik ve değişimler gerçekleşmiştir.

Feminizm Türkiye'de ise 1980'lerden sonra aktiflik kazanmıştır. Serpil Sancar (2009) bunun nedenini feminizmin özellikle ataerkil toplum eleştirisi yaptığı dönemlerde Türkiye askeri darbeyi yaşadığı için özgürlükçü hareketlerin kendilerine yer

bulamaması şeklinde açıklamaktadır. Bu durum Avrupa’da gelişen feminist hareket ile Türkiye’de gelişen feminist hareket arasında farklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu fark Türkiye’de feminizm yaklaşımlarının hepsinin net bir şekilde baskınlık kuramamasına yol açmıştır. Bunun bir nedeni olarak diğer ülkelerdeki kadın hareketlerinin aksine Türkiye’deki kadınların oy, miras hakkı, kürtaj vb. diğer haklara mücadeleler sonrasında değil onlara bu hakların devlet tarafından verilmesinin neden olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda aile planlamaları ve kadın sağlığı üzerine çalışmalar ve Türkiye’de kadın sivil toplum kuruluşlar ve örgütlenmeler çoğalmıştır.

2.2. Erkeklik Çalışmaları

Toplumsal erkeklik algısı, kültürler arasında farklılık gösterse de geçmişten günümüze zihinlere yerleştirilmeye çalışılan genel kadınlık ve erkeklik kavramlarının bulunduğu söylenmektedir. Toplumsal cinsiyetten bahsedildiğinde bu kavramın tek ayağının feminist teori ya da sadece “kadın” olduğunu düşünmemek gerekir. Toplumsal gelişmelere ve cinsiyet kavramlarına bakıldığında erkekler üzerinde de eril tahakküm işlemektedir. Araştırmanın konusunu oluşturan stalk kavramı hakkında yapılan çalışmalara göre çoğunlukla fail durumunda olan erkeklerin; bu eylemi yapmalarının arka planında yatan nedenleri irdeleyebilmek için çalışma kapsamında erkeklik çalışmalarından (masculinity studies) da yararlanmak gerekmektedir.

Erkeklik çalışmaları incelendiğinde iki farklı anlayışın benimsendiği görülmektedir. Geleneksel erkeklik çalışmaları feminizmi eleştirip (anti feminist bir bakış açısı) erkeklığe yüklenen akılcı, güçlü vb. anlamları benimserken eleştirel erkeklik çalışmaları (pro-feministler gibi) farklı erkekliklerin olduğunu kabul eden ve ortaya erkeklik eleştirisi sunabilen bir anlayışı kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışmada, özellikle Connell’in (2015) eleştirel bir bakış ile tanımladığı dört erkeklik biçimi ele alınmaktadır.

Sığın ve Canatan’ın (2018) da değindiği gibi literatürde kendisine yakın dönemde yer bulan erkeklik çalışmaları psikoloji, sosyoloji, tarih, siyaset bilimi ve medya gibi pek çok disiplini bir araya getiren bir çalışma alanıdır. Bu alanı üç dalga şeklinde incelemek

mümkündür. Birinci dalga erkeklik çalışmalarında, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler ve ataerkinin toplum üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu dönemde, erkekliğin doğuştan gelmediği, toplumsal olarak oluştuğu kabul edilmiştir. İkinci dalga erkeklik çalışmaları 1980’de başlamıştır (Tekke, 2021). Bu dönemde tek bir erkekliğin olmadığı düşüncesi yaygınlaşmıştır. Ayrıca kaynağını feminizmden alan çalışmalar çoğalmış ve kadın hareketini destekleyen pro-feminizm araştırmaları artmıştır. Üçüncü dalga erkeklik çalışmalarında ise daha eleştirel bakış açıları ortaya çıkmış ve toplumsal ilişkiler çerçevesindeki sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur. Bu bağlamda erkeklik çalışmaları alanında çığır açan isimlerden biri Erkeklikler (Masculinities) teorisi ile Raewyn Connell’dir. Erkeklik biçimlerinden bahsetmeden önce bu kavramın yapı taşları olan patriyarka ve ataerkilliğe değinmek gerekmektedir.

Petersen (1998) erkeklik demek olan “masculine” teriminin 14. Yüzyıla uzanırken “masculinity” teriminin 19. Yüzyıl gibi çok daha yakın bir tarihe sahip olduğunu açıklamıştır. Erkeklik tanımlamalarının ve erkeklerin nasıl olması gerektiği gibi görüşlerin 18. Yüzyıldan itibaren ivme kazanmıştır. Özellikle 20. Yüzyıl ile erkeklik konusuna daha derin bir bakış açısıyla yaklaşp sanattan spora siyasete kadar erkeklik incelenmiştir ve erkekler daha çok güç, dayanıklılık, akılcılık, sert mizaç ve özgüvenli bir profil ile ifade edilmiştir. Demren’in (2003) tanımladığı gibi erkeklik; erkeklerin toplumun her alanında kurduğu siyasi, kültürel ve dilsel olarak çeşitli yöntemler ile bu iktidarı korumaya çalıştıkları hiyerarşik düzendir.

Vandello ve Bosson (2013), erkeklerin iktidara sahip olsalar da erkekliğin elde edilmesi zor (nadiren ulaşılabilen) ve yitirilmesi çok kolay olan bir sosyal statü olduğunu belirtmektedir. Erkeklik, kadınlığa göre daha çok tehlike altındadır. Her zaman görülebilecek eylemler ile kanıtlanması gerekmektedir. Bu bağlamda erkekler, kadınlara göre daha çok stres altındalardır ve sıklıkla güçlerini ön plana çıkaracak davranışlarda bulunmaktadır. Bu davranışlar genellikle durumlar karşısında risk alma ve saldırganlık içeren tipik stalk davranışlarını içeren eylemlerdir.

Her kültürün kendine özgü erkeklik biçimleri vardır. Hatta aynı kültürde bile farklı erkeklik biçimleri bulunmaktadır. Paul Willis’in (1977) Learning To Labour çalışması bunu kanıtlayan araştırmalardan bir tanesidir. Ayrıca söz konusu erkeklik biçimleri her zaman sabit olarak kalmamaktadır. Sürekli birbirleriyle iletişim halindedirler zamana,

şartlara, kişiliklere göre bu erkeklik biçimleri de değişiklik göstermektedir. Neticede erkeklikler belirli farklar ile birbirlerinden ayrılırlar da özünde aynı amaca -ataerkinin bekasına- hizmet etmektedir.

Patriyarka, eski Roma Hukuku'nda kendilerine ait bir mülk ve aile, tebaa üzerinde haklara sahip olan, sözüne itibar edilen erkeklerdir. Baba otoritesi de denilen bu sistem feminist bir kavram olarak erkek egemenliği şeklinde düşünülmektedir. Bu hiyerarşide babaya mı kocaya mı yoksa dayıya mı itaat edileceği sorunsalı bir tartışma olsa da hepsi de erkeğe itaati içermektedir ve tarım sonrası dönem düşünüldüğünde erkeğin dayı olmaktan çok babalık görevini benimseyip buna göre hareket ettiği gözlemlenmektedir. Ataerkillik kavramı da soyun erkekten geldiğini ve erkek cinsinin kadından daha üstün olduğunu savunan hem özel hem de kamusal alanda erkek hakimiyetini benimseyen bir toplumsal yapıdır.

Güneş'in (2017) de aktardığı gibi günümüze kadar erkeklik biçimlerinde belirli değişimler yaşanmıştır. Erkeklik biçimleri kendisini kamusal ve özel alanda farklı biçimlerde göstermektedir. Kamusal alanda bu, iş yaşamında ve kamu kurumlarındaki erkek varlığı olarak karşılık bulurken özel alanda ise ev içi emek üzerinden kadının baskılanması olarak kendisini göstermektedir. Özel alandaki erkeklik baskıya dayalıyken kamusal alanda erkeklik ayrımcılığa dayalıdır.

Ataerkillikle ilgili her olguya erkekler karar vermektedir. Kanunu koyan da onu denetleyen de erkek olmaktadır. Bu yüzden tüm erkeklikler bir şekilde ataerkil yapıya hizmet etmektedir. Bu durum kadınların doğurganlıklarıyla tensel yaratıcı ve erkeklerin ise tinsel yaratıcı olmalarından kaynaklanmaktadır. Erkekler/ataerki kadının doğurduklarından sadece işe yarar gördüklerini alıp istedikleri gibi dönüştürüp, işe yaramaz olarak gördüklerini (engelliler, eşcinseller vb.) marjinalize etmektedir.

Cengiz vd. (2004) kamusal alanda sadece kadının bedeni itaatkâr hale getirilip araştırılmadığını belirtmektedir. Erkek bedeni de aynı erilleştirilmeye maruz kalır fakat erkeklere ayrı bir ayrıcalık kazandırılır. Bu ayrıcalık erkeklerin başka "bedenleri" itaatkarlaştırmasına izin verilmesidir. Bunun nedeni de iktidarın varlığını korumak istemesidir. Erkekler iktidarın ayrıcalıklarından belirli imtiyazlar kazanarak bu kavramın, kurumun sürekliliğini sağlamaktadır.

Erkeklik çalışmalarının tarihine bakıldığında 1970’te küçük çaplı erkeklerin özgürleşme hareketi başlamıştı. Ancak erkeklik üzerine yapılan araştırmalar, özellikle 1990’lardan sonra akademik çevrenin bu konuya eğilmesiyle ilgileri üzerine çekmiştir. 1970’ler sonrasında erkekler de kadın hareketindeki gibi “bilinç yükseltme” grupları kurmuşlardır (Connell, 2015). Bu gruplar yardımıyla yüzyıllardır duygularına ket vurmuş durumda olan erkeklerin daha duyarlı ve duygularını gösterebilen bireyler olmalarına çalışılmıştır.

Erkekliğe bilimsel bir açıklama getirmeye yönelik ilk kararlı adım, yüzyılın başında Freud’un kurucusu olduğu devrim niteliğindeki derinlik psikolojisi (bilinçdışı) çerçevesinde atıldı (Connell, 2015, s. 38-39). Sigmund Freud’a göre bilinç dışı, zihinde bastırılan her düşünce ve dürtünün bulunduğu yerdir. Bu kısımda dürtülerin düzenli bir akışa girmeleri beklenmektedir. Duygu ve istekler bu akışa geçemeseler de bastırılmış bir şekilde bilinç dışında kalmaktadır. Freud’un psikanaliz kapsamındaki tüm fikirleri, döneminde bir çığır açmış ve kendisine gelen karşıt fikirlerle de toplumsal cinsiyet külliyatını genişletmiştir.

Freud (2019), yetişkin cinsellik ve cinsiyet ile ilgili tüm düşüncelerin kaynağını bir ebeveyne duyulan nefret ile diğerine duyulan arzuyu anlatan "Oedipus kompleksi" üzerinden oluşturmaktadır. Ona göre her birey biseksüeldir. Bu kompleksi başarıyla atlatan erkekler ilgilerini annelerinden başka bir kadına, kadınlar ise babalarından başka bir erkeğe yönlendirmektedirler. Ancak Oedipus kompleksini doğru evreler ile atlatamayan çocuklar ileride nevroz ve psikolojik hastalıklarla boğuşmakta ya da homoseksüel olmaktadır -Homoseksüelliği bir hastalık olarak görme ve ayrımcı davranışlarda bulunma anlayışı yani homofobi ilerleyen dönemlerde oldukça eleştirilmiştir. Günümüzde eşcinselliğin bir hastalık olmadığı, bir tercihi de barındırmadığı, yönelim olduğu anlayışı benimsenmektedir-

Bir dönem Freud ile çalışan psikiyatr Carl Gustav Jung benlik oluşumunu, çevrenin katkılarıyla tanımlayarak “persona” ismini vermiştir. Bilinç dışındaki bastırılmışlıkları ise “anima” olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin kolektif bilinçaltılarını arketip kavramıyla açıklayan Jung’a göre bu bilinçaltı imgeleri çocukluktan beri bulunmaktadır. Ancak dışarıdan bir tetikleyici olmadan varlık gösterememektedirler. Her iki düşünür de kişiliğin oluşumunda toplumsal yaşamı yok saymamıştır ve eğer duygular bastırılırsa

bunların ileride kişilik problemleri ve nevrozlar olarak döneceklerini söylemişlerdir. Araştırmanın konusunu oluşturan ısrarlı takip kavramı da literatürde yer alan psikiyatrik hastalıklardan birini oluşturmaktadır.

Lacancı kuram patriyarkanın kurallarına odaklanmıştır. Connell'in (2015) de belirttiği gibi burada erkeklik empirik -deneysel- bir olgu değildir. Jung'un tanımladığı biçimde bir arketip olarak da adlandırılmamaktadır. Bunların aksine erkeklik toplumsal ilişkilerin temelinde düzen sistemidir.

Tüm bu cinsleri açıklama çabalarının yanı sıra yüzyıllarca süren araştırmalarda cinsler arasında neredeyse hiçbir fark bulunamamıştır. Buna rağmen görüldüğü üzere bir cinsin diğerine yönelik tahakkümünden her dönemde söz edebilmek mümkündür.

Modernite sonrasında cinsiyetleri açıklama girişimleri "toplumsal cinsiyet" (gender) kavramında toplanmıştır. Toplum tarafından inşa edilen bu cinsiyet kılıfı edimi, erkekleri de içerisine almaktadır. Toplumsal cinsiyetin belirttiği gibi çocuklar, kendilerine öğretilen cinsiyet rol kurallarına göre yetiştirilmektedir. Judith Butler (1990) ve Connell'in (2015) de değindiği gibi cinsiyet rollerine göre erkeklerin davranışlarını erkeklik, kadınlarınkini ise kadınlık belirler. Bebekliklerinden itibaren belirli renklerde giydirilen, oynayacakları oyuncaklara kadar seçim hakları ellerinden alınan çocuklar zamanla cinsiyet rollerini içselleştirip sürdürürler.

Cengiz vd. (2004) geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre kız çocukları nasılsa evlenecek ve ev işleriyle uğraşacak düşüncesiyle yetiştirilirken erkekler, eve ekmek getirecek, başarılı ve güçlü olmak zorunda olduğu hissettirilerek büyütülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yüzden kız çocukları çevresini etkileme düşüncesiyle gençliğini korumaya çalışmakta ve dış görünüşüne önem vermektedir. Erkekler ise mesleki statü ve para üzerinden kendisini tanımlamaktadır.

Aslında tüm bu tahakkümün altında yatan neden, ataerkilliğin yarattığı toplumsal düzene bireylerin uyum sağlamalarının istenmesi ve onların uysal bir şekilde ataerkinin takipçileri olmalarının sağlanmasıdır. Bu kurallara uymayanlar ise psikolojik sağlıklarını kaybeden, aykırı ve ötekiler olarak tanımlanmaktadır. Hasta olarak nitelendirilenler hastahanelerde gözetim altında tutulurken aykırıları hapisanelere kapatılmaktadır. Connell'in (2015) belirttiği gibi dolaptan çıkan (eşcinsel olduğunu açıklayan) erkekler ise yıllar içerisinde hasta, hastalıklı ya da günahkâr olarak nitelendirilmiş, fiziksel ve

psikolojik şiddete uğramalarının yanı sıra cinsel yönelimleri işlerinden dahi kovulmalarına sebep olmuş bu şekilde ekonomik şiddete maruz kalmışlardır. Şiddetin odağında olan eşcinsel erkekler Meloy (1999)'un da belirttiği gibi heteroseksüel erkeklerden daha fazla stalklanma riski altındadır.

Ataerkinin bu baskısına daha fazla dayanamayan kadınlar, özgürleşme hareketlerini başlatmalarının ardından erkekler de 1970'lerde Erkeklerin Özgürleşme Hareketi'ni başlatmışlardır. Özellikle akademisyen ve yazarların katkılarıyla başlayan bu süreç, bilinçlendirme grupları ve edebiyat ile akademik çalışmalarla yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Amerika ve diğer ülkelerdeki çalışmalar ile Türkiye'deki erkeklik çalışmaları incelendiğinde, genellikle alana eleştirel erkeklik incelemeleri olarak bakıldığı görülmektedir. Bunun nedenlerden biri Türkiye'de erkeklik çalışmalarının Amerika ve Avrupa'dan sonra üçüncü dalgada başlamasıdır. Bu durum da cinslerin eşitliği hakkında çeşitli fikirlerin sesini duyurmasına yol açmıştır.

Erkeklik çalışmaları içerisindeki anti feministlere göre; kadın yeniden özel alan ile sınırlandırılmalıdır. Bu düşünce sisteminin ısrarlı takipteki yansıması kadının sürekli erkek tarafından göz hapsinde olmasının devamıdır. Anti feministlerin düşünceleri haklı görüldükçe erkeklerin stalk kavramında fail olarak görülmelerinin değişmesi zor olacaktır. Maskülinistler, erkeklerin hem özel hem de kamusal yaşamda ezildiklerini öne sürmüşlerdir. Onlara göre pozitif ayrımcılık kadın erkek eşitsizliğini arttırmıştır ve baskı altındaki asıl taraf erkekler olmuşlardır. Profeministler ise yaşamda feminist bakış açısıyla bir yeniden yapılanma olması gerektiğini savunmuşlar ve kadınlara destek vermişlerdir (Holmgren ve Hearn, 2017).

Erkeklerin tamamen baskı altında olan ya da kadınlarla eşit bir şekilde baskı hiyerarşisinde yer aldığı düşünülebilir. Ancak bu doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü erkekler ataerkinin bir öznesi olarak bu sistemden pay almakta ve kendisinden “aşağıda” olduğu varsayılan bireylere (eşcinseller, kadınlar, çocuklar) karşı üstünlük kurma hakkına sahip olmaktadır.

Connell, erkekliğin tek bir biçimi olmadığını, baskın bir erkeklik hali olan “hegemonik erkekliğin” diğer erkeklik biçimleri olan madun erkek, işbirlikçi erkek ve marjinal erkek üzerinde de tahakküm sahibi olduğunu söylemektedir. Ayrıca Connell'e göre erkeklerin yaşamında gösterdikleri erkeklikler yıllar içerisinde değişiklik gösterebilmektedir.

Hayatının bir döneminde hegemonik erkekliğe göre davranan bir erkek, hayatının diğer bir bölümünde işbirlikçi erkek ya da madun erkek özellikleri sergileyebilmektedir. Ayrıca bu erkeklikleri sergileme biçimi, durumdan duruma göre de farklılık gösterebilmektedir.

Hegemonik erkek denince akla genellikle geleneksel olarak (kadının aksine) eril kategorisinde değerlendirilen özellikler gelmektedir. Bunlar hem fiziksel hem de ruhsal dayanıklılık, bağımsızlık, duyguları dışarı yansıtmama, agresiflik, rekabetçilik, kendine güven gibi niteliklerdir (Sığın ve Canatan, 2018, s. 167). Connell'in de belirttiği gibi hegemonik erkeklik kavramının kökeni Antonio Gramsci'nin "hegemonya" kavramından gelmektedir. Hegemonya, bir sistem, toplumsal yapı içerisinde bir grubun iktidarda hak iddia ederek yönetimi sürdürmesi ve bunu elinde bulundurmasıdır. Hegemonik erkeğin duygusallığını saklamasının altında yatan neden sevginin, gözyaşının bir zayıflık göstergesi olduğunu düşünmesi ve rasyonel bir aklın duygularıyla karar vermemesi gerektiğine dair güçlü bir inanca sahip olmasıdır. Aslında hegemonik erkeklik öyle keskin sınırlar ile çizilmiş bir profildir ki tam anlamıyla onun özelliklerini gösteren erkekler oldukça azdır. Ancak erkeklerin büyük bir bölümü akıllarda idealleştirilmiş erkeklik idealine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu yüzden erkekler, halk arasında "maço" ya da "taş fırın" denilen erkek modeline yakın davranmaya ya da en azından kendisini öyle göstermeye çalışmaktadır. Hegemonik erkek aynı zamanda homofobiktir ve erkek iktidarını, saygınlığını sarsacak tüm durumların karşısında yer almaktadır. Bu doğrultuda homofobi sadece eşcinsellere yönelik bir nefret değildir. Aynı zamanda "doğal" olarak varsayılan erkekliği de bunun dışında kalan bireylere dayatmaktır. Hegemonik erkek kendinden olmayana uyguladığı şiddette haklı olduğunu düşünmektedir. Onlara göre "başkalıklar" cezalandırılmalıdır. Mario Mieli'ye (1980) göre heteroseksüel erkeklerin, homoseksüel erkeklere uyguladıkları bu orantısız şiddetin kaynağı, hegemonik erkeklerin içlerindeki dişilik ve eşcinselliği örtme çabalarından gelmektedir.

Hegemonik erkekliğin devamını sağlayan sosyal öğrenme kuramı, bireyin toplumsal olarak cinsiyetine göre kendisine yönelik beklentileri, bir nevi cesur olma, mantığıyla hareket etme, bu doğrultuda iyi bir işe sahip olma gibi edimleri yerine getirmeyi ayrıca askerlik, evlilik gibi toplumca "adam" olma ritüelleri sayılan eylemleri içselleştirmesidir. Hegemonik erkekler otoriteyle özdeşleşerek hatta otoritenin kendisi olarak ataerkilliğin

sürdürülmesine hizmet etmektedir. Hegemonik erkekliğin tamamen zıttı olarak konumlanan erkeklik ise madun erkekliktir.

Sığın ve Canatan (2018) tanımlamasıyla madun erkek, duygusallığını göstermekten çekinmeyen ve fiziksel açıdan zayıf, toplumun “erkek” algısının dışında özelliklere sahip erkeklik tipidir. Madun erkekler, hegemonik erkekliğin tamamen karşısında oldukları için güç hiyerarşisinde en alt tabakada bulunmaktadırlar.

Bu bağlamda erkeklikler arasında en çok baskı altında olan erkekler madun erkek kategorisindeki erkeklerdir denilebilir. Duygularını göstermekten çekinmeyen madun erkekler, Connell’in (2015) de belirttiği gibi kadınlar ile de uyum ve eşitliğe yakın bir ilişki içerisinde yaşamaktadır.

Connell (2005: 79) işbirlikçi erkekte bahsederken “ataerki hisse” (“patriarchal dividedness”) kavramına değinmektedir. Ona göre işbirlikçi erkekler ataerki düzenin kendilerine sağladığı ayrıcalıkların farkındadırlar. Ancak bu ayrıcalıkları doğrudan kullanmazlar (Sığın ve Canatan, 2018, s. 169).

İşbirlikçi erkekler, Hegemonik erkekler kadar şiddet yanlısı ya da baskıcı olmasalar da bu alanlarda sessiz kalarak erkek olmanın avantajlarından faydalanmaktadırlar. Örneğin; iş hayatında aynı işi yaptıkları kadınlardan daha yüksek ücret almakta ya da erkek olmaları nedeniyle taciz edilecekleri düşüncesinden uzak, geceleri rahatça dışarıda gezebilmektedirler.

Marjinal erkeklik ise toplumsal hayatta çeşitli nedenlerle marjinalleştirilen erkeklerin bulunduğu bir gruptur. Connell (2015) marjinal erkeklere örnek olarak zihinsel ya da fiziksel engeli bulunan erkekler, siyahi erkekler ve işçi sınıfına mensup erkekleri göstermektedir. Bu erkekler, biyolojik cinsiyetlerinden ötürü ataerki sistemden bir şekilde fayda sağlamaktadır. Ancak söz konusu erkekler tam anlamıyla iktidar hiyerarşisinde yüklemediğinden dışlanan gruptadırlar. Connell (2015), marjinalleştirilmiş erkeğin etki alanının sadece hegemonik erkeğin yetkilendirmesiyle belirlenebileceğini açıklamaktadır. Bu durumu Amerika Birleşik Devletleri’ndeki afroamerikalı popüler sporcuların hegemonik erkekliğin temsilleri olmaları üzerinden şu şekilde örneklendirir: afroamerikan sporcular, yetenekleri doğrultusunda oldukça büyük bir servete kavuşabilmektedirler fakat bu servet tüm afroamerikan bireylerin toplumsal olarak daha iyi standartlara kavuşmalarına neden olmamaktadır.

Connell (2015) kadın hakları savunucularının hegemonik erkekleri kurtarma gibi bir amaçları olmadığını belirtmektedir. Çünkü bu grup zaten tüm iktidarı ellerinde bulundurmaktadır. Bunun en büyük nedeni hegemonik erkekliğin tüm yaşamı kuşatmış olmasıdır. Öyle ki kadınlar iş hayatına girdiklerinde yüksek mevkilere gelebilmek veya bulundukları konumu koruyabilmek için daha sert ve duygusuz davranmakta, erkekliğe atfedilen özellikleri göstermeye daha meyilli olmaktadır. Diğer türlü saygı göremeyeceklerini veya işlerini kaybedeceklerini düşünen kadınlar farkında olarak ya da olmayarak eril iktidarın devamını sağlamaktadır. Bu durumun başka bir fraksiyondaki halini erkekler kendi aralarında yaşamaktadır. Hegemonik erkek, kadınların yanı sıra; madun erkek, işbirlikçi erkek ve marjinal erkek üzerinde de bir iktidara sahiptir. Çünkü ideal olarak görülen ve ona ulaşılması için çaba sarf edilmesi gereken iktidar biçimine hegemonik erkekler sahiptir. Bu mücadele başladığında kolay kolay bitmez çünkü hegemonik erkekliğin bir kere elde edilmesi yeterli görülmemektedir. Her zaman yapılan eylemlerle (buna takip, şiddet vb. eylemler de dahildir) hegemonik erkekliğin konumu korunmalıdır.

Kuruoğlu ve Aydın (2014), hegemonik erkeklik özelliklerinin dışına çıkan her erkek birtakım dışlanmalar hatta şiddet ile karşılaştıklarını ifade etmektedir. Bu durumun en sık karşılaşılan örneklerinden biri eşine karşı nazik olan, anlaşmazlıklarda kavga yerine saygılı iletişimi seçen, eşinin kararlarına ve isteklerine saygılı olup uyumlu davranan erkeklerin geleneksel erkeklik anlayışından uzaklaştığı için “kılıbık” gibi alay ve küçümseme içeren kelimeler ile tanımlanmasıdır. Bu bağlamda normlar dışına çıkan erkekler dışlanma, homoseksüel olduklarının söylenmesiyle karşılaşırlar.

Hegemonik erkekliğin bu kadar baskıcı ve şiddet yanlısı olması feministlerin onu potansiyel bir tecavüzcü, stalker olarak görmelerine yol açmıştır. 2000’li yıllar ve sonrasında hegemonik erkekliğin çatlaklarından yeni erkeklik biçimleri ortaya çıkmaktadır.

Metroseksüel, Überseksüel, Lümberseksüel erkek bu modern olarak addedilen erkeklik biçimlerindendir. Çağırkan (2018), metroseksüel kelimesinin ilk kez 1994 yılında yazar Mark Simpson tarafından “Mirror” gazetesinde kullanıldığını belirtmektedir. Görünüşüne ve yaşam biçimlerine oldukça bağlı olan metroseksüeller, medyanın yarattığı bir erkeklik biçimi olarak görülmektedir. Çünkü onlar kadınlara uyum

sağlayabilen, modaya tutkun, tüketimi seven, bakımlı ve esnek fikirleriyle gerçekçi bulunmamaktadırlar ve temsil ettikleriyle halk arasında espri konusu olmaktadır. Metroseksüelliğin karşıtı olarak ortaya çıkan Retroseksüeller ise geleneksel erkeklik anlayışını devam ettirmek isteyen daha muhafazakâr bireylerden oluşmaktadır. Retroseksüeller; kirli sakal bırakan, görünüşüne pek önem vermeyen, estetik anlayışları daha az gelişmiş olan, korumacı olarak tanımlanabilecek ve kadınlara davranışlarında daha az kibar olan bir erkek tipi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de görülen erkeklik biçimi daha çok retroseksüel olarak tanımlanmaktadır (Çağırkan, 2018).

Kuruoğlu ve Aydın’ın (2014) da belirttiği gibi Überseksüel erkek ise, bireyselliğe ve kendini tanımaya daha çok önem veren, kadınlardan çok erkek kardeşliğe (brotherhood) odaklanan, ne istediğini iyi tahlil eden, nazik fakat yeri geldiğinde ciddi olabilen bir nevi yeni ütöpik erkektir. Hegemonik erkekliğe ciddiyet, cesaret ve maskülenlik açısından benzeyen lümberseksüel erkek ise oduncu gömlekler ve dağcı çantalarıyla özdeşleşmişçesine her an doğa yürüyüşlerine çıkabilecek hissi uyandıran, genellikle uzun sakallı, cesur ve rahat gözüken erkeklere denmektedir. Her ne kadar artık yeni erkeklik biçimlerinden bahsedilse de biraz araştırıldığında hepsinin Connell’in tanımladığı Hegemonik erkek, Madun erkek, İşbirlikçi Erkek ve Marjinal erkeğin varyasyonları olduğu görülmektedir.

2.2.1. Feminist Teori ve Erkeklik Çalışmaları Üzerinden Stalk Kavramı

Bireylerin toplumsallaşma aşamalarında geleneksel ve yeni medyanın ne kadar etkili olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Özellikle günümüzde bireyler tamamıyla yeni medyanın göstergeleriyle çevrenmişken fiziksel ve duygusal olarak hiç etkilenmediklerini söylemek ütöpik olmaktadır. Medya ve birey ilişkisi düşünüldüğünde monologdan diyaloga geçiş aşaması Web 2.0 ve sonrasında yaşanmış böylece yeni bir döneme adım atılmıştır. Kişiler arası iletişimin kolaylıkla küresel bir boyuta ulaşması ve bilgiye birkaç tuş yardımıyla erişilebilmesi siber bir kültürü doğurmuştur. Post modenizmin tüm kavramları sorgulatması gibi yeni bilgi kaynağı olan sosyal medya da

bireylerin bilinçlenmesine, farklı yaşamları takip edebilmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet üzerine daha çok düşünüldüğü bir gerçektir.

Virginia Woolf'un (1929) belirttiği gibi hayat, her iki cinsiyet için de çetin ve güçtür. İkisi için de yaşam, tükenmek bilmeyen bir mücadele olmaktadır. Feminist teoriler ve erkeklik çalışmaları incelendiğinde bireylerin zihinlerine gerek aile gerekse medya gibi diğer unsurlarla yıllardır yerleştirilmeye çalışılan bir ideal "erkek" ve "kadın" profili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bireyler de toplumsal baskılar ve yaşadıkları duygusal iç çatışmalar nedeniyle kendilerini toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaya kanalize etmişlerdir. Normal sayılan kadınlık algısına göre kadınlar; uysal, sorgulamayan, duygusal kararlar veren, her ne olursa olsun iffetini koruyan-koruması gereken, çocuklarının ve eşinin ev içi bakımını üstlenen ve şikâyet etmeyen bir kategoridir.

Bu doğrultuda erkekler, ataerkil yapıyı sürdüren baş aktörler oldukları için mutlak aklın timsali kabul edilirler. Erkeklerin hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak güçlü olmaları beklenmektedir. Duygularını daha az göstermeleri beklenen erkekler, ilerleyen dönemlerde ikili ilişkilerinde de kendilerini düzgün ifade edemeyen ve şiddet yanlısı bir karaktere dönüşmektedirler. Bu doğrultuda erkeklikte kıskanç, herkesi kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek isteyen ve ön yargılı bir profil ortaya çıkmaktadır. Araştırmalara göre stalkerların olası özelliklerine tekabül eden davranış modeli Hegemonik erkekliğe neredeyse birebir uymaktadır. Connell (2015) hegemonik erkeklerin bilgiye önem verdiklerini ve daha bilgi sahibi olanların kendi aralarındaki hiyerarşide üstte yer aldığını söylemektedir. Erkeklerin yol sormayı sevmemeleri, evlerindeki bozulan eşyaları kendileri tamir etmek istemeleri gibi basit dürtüler bile bu geleneksel hegemonik erkeklik algısından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda erkek, bilginin gücünü kendisinde tutmak için ısrarlı takip, gözetleme gibi çeşitli eylemlere başvurabilmektedir.

Hegemonik erkeklik ve ısrarlı takip arasındaki bağlantıya verilebilecek en dikkat çekici örneklerden biri takıntılı hayranı tarafından cinayete kurban giden Rebecca Schaeffer'dır. Fail Robert John Bardo, Schaeffer'i öldürme nedeni olarak onu takip ettiği filmin setinde cinsellik içeren bir sahnede görmesi olduğunu belirtmiştir. Bardo'ya göre Schaeffer böyle bir sahnede yer alarak masumiyetini kaybetmiş ve ölmeyi hak etmiştir. Bu davranışın altında yatan neden tamamen geleneksel cinsiyet rolleri algısıdır çünkü

ataerkillik, erkeğe kadının namusunu koruma adı altında onu gözetlemesini ve “saflığını” kaybeden kadını cezalandırmasını dikte ettirmektedir.

Şimşek ve Öner de (2015) ataerkillik dolayısıyla da hegemonik erkeklikte aile reisi sayılan erkeğin yasalarının geçerli olduğunu belirtmektedir. Bu yasaların en belirgin olduğu yer ise çekirdek aileleridir. Çünkü kamusal alanda yetki sahibi olan devletin özel alana müdahalesi sınırlıdır. Aileler, hegemonik erkekliğin çizdiği sınırlar içerisinde kalarak sosyal rollerine uygun davranılmaktadır. “Evin direği” olarak nitelendirilen erkekler, ailelerinin ekonomik giderlerini karşılamak ve kadın ile çocuğun namusunu koruyup gözetmek ile yükümlüdürler.

Selek’in (2018) de belirttiği gibi Türk toplumu ve benzeri aile yapılanmalarına sahip ülkelerde erkekliğin bazı aşamaları bulunmaktadır. Erkekler kendilerini sünnet, askerlik, çalışma yaşamı ve evlilikte kanıtlamalıdır. Sünnet esnasında cesaretli olmaları beklenmekte, askerliklerini kurallara uyarak tamamlamalıdır. Sağlık sorunları nedeniyle askerlik yapamayan erkekler eksik görülebilmektedir. Sancar’ın (2009) da belirttiği gibi erkekliğin inşasında askerlik oldukça büyük bir öneme sahiptir. Erkekler bu görev süresince hem fiziksel hem de ruhsal olarak bir hiyerarşi çerçevesinde disiplinli ve güçlü olmayı öğrenmektedirler. Ardından erkeğin ailesini geçindirebilecek şekilde iyi bir işe sahip olması ve toplum tarafından son aşama olarak evlilik yapmaları beklenmektedir. Bu baskılar erkeklerin kendilerini stresli hissetmelerine ve her daim güçlü olmak için çalışmaya zorlamaktadır. Bu bağlamında erkek kendi ailesini “kötülüklerden” korumak için ekstra bir çaba harcamaktadır. Stalk mağduru olan kesimin çoğunlukla kadınlar olmasının nedenlerinden birisi de erkeklerin kadınlar üzerinde kurmak istedikleri bu hakimiyetten kaynaklanmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün (2015) yaptığı Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırmasına göre; Türkiye genelinde kadınların %27’si hayatlarında en az bir kere ısrarlı takibe maruz kaldıklarını söylemiştir. Kadınlar en çok (%19) yabancı kişiler tarafından telefon ile sürekli aranarak taciz edildiklerini belirtmiştir. Yabancılardan sonra kadınlara en çok (%10) eski eş veya sevgililerinin ısrarlı takip yaptığı ortaya çıkmıştır.

Türkiye’deki verilere göre ikinci olarak en çok (%8) görülen ısrarlı takip yöntemi ise kısa mesaj ya da e-posta göndermektir. Bu taciz yöntemine maruz kalan kadınların %52’si

yabancı birinin kendilerine mesaj attığını belirtirken diğerleri eski eş veya sevgililerinin ya da tanıdıkları bir erkeğin tacizine maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Kadınlar üçüncü olarak en çok (%6) sosyal medya veya bulundukları yerlerde (ev, iş yeri) ısrarlı takibe maruz kalmışlardır. Araştırmaya katılan kadınların %67'si stalkerlarının yabancı biri olduğunu söylemiştir. İsrarlı takibin namus kültürüne sahip ülkelerde daha yaygın olduğu düşünülmektedir. Böylelikle Türkiye'deki namus kültüründen de bahsetme ihtiyacı doğmaktadır.

Şenyapılı (2009), namus kelimesinin Grekçe (Yunanca) “nomos” kelimesinden İbraniceye ve oradan da Arapçaya geçtiğini belirtmektedir. Namus, yasa ve düzen gibi anlamlara gelmektedir. Heydari vd. (2021), namus ile ilişkilendirilen suçların genellikle Akdeniz ve Orta Doğu'daki ülkelerde görüldüğünü söylemektedir. Başar (2019) araştırmasında Türkiye'nin de namus kültürüne sahip ülkelerden biri olduğundan bahsetmektedir. Namus kültüründe bireyler için önemli olan toplumdaki konumları, saygınlıklarıdır. Bu bağlamda cinsiyetler arasında kesin ayrımlar vardır ve bireyler birbirlerini namuslarını korumak adına denetleme hakkına sahiptir. Bu kültürlerde erkeklerden ailenin – özellikle kadının- koruyucusu olması beklenmekte kadının ise itaatkâr ve iffetli tanımlarına uymaları beklenmektedir. Kadın, evlilik öncesinde hiçbir erkekle cinsellik yaşamayarak, ailesinin sözünü dinleyerek (iffetinin bozulduğunu gösterebilecek hareketlerden kaçınıp saflığı koruyarak) ve evlendikten sonra da kocasına itaat ederek namuslu, iffetli olarak nitelendirilmektedir. Bu sayede bireyler ve aileler topluma karşı saygınlıklarını koruduklarını düşünmektedir. Sirman (2006) bunu kadınların kendi cinselliklerini denetim altında tutamazlarsa ve erkeğin, kendi sorumluluğu altında olan özellikle aile bireylerinin cinselliğini kontrol edemezse “namussuz” olarak adlandırıldığını açıklamaktadır. Böyle bir düşünce yapısı bireylerin üzerinde büyük bir psikolojik baskı oluşturmakta ve ısrarlı takip vb. şiddetin öznelere olmalarına yol açmaktadır.

Namus kültürüne sahip toplumların şiddete yatkın olduğu söylenebilmektedir. Şiddeti bir cezalandırma yöntemi, baskılama aracı olarak görebilmektedirler. Heydari vd. (2021), namus cinayetlerinin işlenme nedenlerinin her toplumun kendisine özgü onaylanmayan cinsellik anlayışından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu bağlamda namus cinayetlerinin nedenleri; evlilik dışı flört ve cinsel ilişki, görücü usulü evlenmeyi kabul etmeme ve

tecavüze uğrama olarak sıralanabilmektedir. Hepsi rapor edilmediği için bu suçun yaygınlığını tespit etmek kolay değildir. Heydari vd. (2021), namus cinayetlerini aile içi şiddetin özel bir konusu olarak ele almakta ve bu toplumsal sorunu modernitenin gölgesinde kalmış bir unsur olarak görmektedir. Bu bağlamda modernleşme sürecinde namus kavramının baskın olduğu topluluklar yani marjinalleştirilmiş gruplar, kendi inanç, örf ve adetlerine daha çok dönmüşler ve ısrarlı takip, kadına şiddet, namus cinayetleri gibi olgular için haklı sebepleri olduğuna inanmışlardır.

Bu kültüre sahip ülkelerde şiddete ve namus cinayetlerine daha çok maruz kalan cinsiyetin kadınlar olduğu bilinmektedir. Fakat erkekler de namus kültürlerinin bir getirisi olarak şiddet eylemlerinden kendi paylarına düşeni almaktadır. Adak (2017)'ın da belirttiği gibi ataerkil sistem içerisinde erkeklerin namus cinayetlerine kurban gitmelerinin nedeni, kadın üzerinden tanımlanan namusun bir erkek tarafından kirlenmesi ve bunu yapan erkeğin de cezasını çekmesi gerektiği düşüncesidir. Bu toplumsal norm, bireylerin gözetim altında tutulmasını içermektedir. Gözetim altında namussuzluk olarak atfedilen davranışlarda bulunan bireyler ise ısrarlı takip ile başlayan bir şiddet döngüsüne girmektedir. Namus cinayetlerinde fail durumunda olanların genellikle stalker profillerinden kırgın takipçinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Bu gruptaki stalkerlar gibi namusları için şiddete başvuran kişiler gibi amaçları mağduru korkutmak ya da zarar vermektir. Namus algısının yol açtığı şiddet temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda düşünce yapısının değişmesiyle birlikte namus cinayetlerinin ve bu bağlamda ısrarlı takip gibi eylemlerin de önüne geçebilmek mümkündür.

Bu bağlamda tecavüz mitleri de namus kültürlerinde otomatik olarak ortaya çıkmaktadır. Tecavüz mitleri; erkeğin kadına yönelik cinsel şiddetini haklı çıkaran ya da inkâr eden ve ısrarla bırakılmayan tutum ya da inançlar olarak tanımlanmıştır (Gerger ve ark., 2007; Lonsway ve Fitzgerald'dan akt. Eker ve Erdener). Bu mitlerin namusun hep kadınlar üzerinden tanımlandığı ülkelerde daha yaygın olduğu aşıkardır. Tecavüz mitlerinden bazıları şunlardır; kadınlar belli etmeseler bile içten içe taciz edilmeyi arzularlar, dekolteli kıyafetler giyen, bunları sosyal medyada paylaştan kadınlara tecavüz edilir, davetkar konuşan ve mesajlaştan kadınlar tacize uğrar, alkollü içecek tüketen kadınlar tecavüze davetiye çıkarır gibi varsayımlardır. Bu bağlamda kadınlar üzerinde

aşırı koruma içgüdüsüyle kurulan/kurulmaya çalışılan ve kadını sürekli takip etmeyi de içeren hakimiyet, tecavüz mitlerinin ve adil dünya inancının varlıklarını korumaları sağlamaktadır. Failler genellikle eski sevgili ve eşlerin takıntılı takiplerinden oluşan reddedilen ve yırtıcı stalker profillerine sahiptir.

Eşler ve fahişeler, cinsel ulaşılabilirlikleri nedeniyle tecavüz edilemez görülürler (Eker ve Erdener, 2011, s. 64). Bu varsayımlar kadınların yaşamını kısıtlarken ve onları damgalarken suçluların da eylemlerinin meşrulaştırılmasına neden olmaktadır. Tecavüz mitleri sadece kadınları kapsamamaktadır. Erkekler karşı da bu mitsel inanışlar varlığını sürdürmektedir. “Erkekler, hapisaneler dışında tecavüze uğramazlar. Tüm erkekler olası bir taciz durumunda kendilerini koruyabilirler. Tecavüze uğrayan erkek, erkekliğini kaybetmiştir. Erkek tecavüz mağdurlarının çoğu eşcinseldir ya da eşcinsel yönelimlere sahiptir” gibi inanışlar bu mitlerden bazılarıdır. Tecavüz mitlerinin günümüzde dahi varlığını devam ettirmesinde bireylerin cinsiyetlerine ilişkin kalıp yargıların bulunması, kadınların kendilerini koruyabileceklerine güvenilememesi gibi nedenler bulunmaktadır.

Hem kadınlar hem de erkekler ulaşılması oldukça güç “ideallik” düşüncelerine feminist kuramlar ve erkeklik çalışmaları içerisindeki düşüncelerle karşı çıkmaya çalışmışlardır. Erkekler, kabul göreceğini düşündükleri ideal erkek mitine ulaşmak için çabalarken psikolojik baskılarla uğraşmakta ve daha kontrol bağımlısı saldırgan davranışlara yönelebilmektedir. Bu onları potansiyel bir stalkera (reddedilen, beceriksiz talip, yırtıcı, basit takıntılı, aşk takıntılı, erotomanik) dönüştürmektedir.

Çalışkan ve Mencik’in (2015) çalışmasında belirtildiği gibi, Türkiye’de sosyal medya kullanma oranı Dünya’ya göre oldukça yüksektir ve bireyler gün içerisinde sosyal medya hesaplarına giremezlerse kendilerini rahatsız hissetmektedirler. Department Of Justice (1999)’e göre siber takip (cyberstalking) şu şekilde tanımlanmıştır: internet, e-posta ya da diğer elektronik iletişim araçlarını başka bir kişiyi stalklamak için kullanmaktır. Mullen vd. (2000) söylediği gibi stalk, artık kültür dilimizin bir parçasıdır.

Tiaden ve Thoannes’in (1998) yaptıkları çalışmada da kadınların stalker davranışlarından daha çok mağduriyet yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonucunda kadınların %64’ü stalk mağduriyeti yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınlar şimdiki partnerleri ya da eski birliktelikleri tarafından ısrarlı takip davranışına maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Tiaden ve Thoannes’in çalışmasına göre

stalkerların ısrarlı takip yapmak istemelerinin nedenleri stalkerın mağduru kontrol etmek istemeleri, stalkerın mağdur ile ilişkisini sürdürmek istemesi ve mağduru korkutmak istemesi şeklinde açıklanmaktadır. Van Baak ve Hayes (2019)'ın üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri çalışmada da siber takibin çoğunlukla kadın öğrencileri etkileyen cinsiyet kalıp yargılarına dayalı bir suç olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırmaya göre geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin ısrarlı takip eylemlerine maruz kaldıklarında bu fiillerin suç olduğunu anlayamayabilecekleri belirtilmiştir. Bireyler takibin farkında olsalar da erkeklerin bu sıkı gözetimine hak verdikleri için stalkı bir suç unsuru olarak görmeyebilmektedir.

İmparatorlukların kurulup yıkılması, ekonomik değişimler, teknolojik buluşlar ve kapitalizmin yükselişinde hep erkekliklerden söz edilebilir. Kadınlar ise erkeklerin karar verici (özne) oldukları bu sistemde bir nesne gibi kendilerinin dışında verilen kurallara uymak durumunda kalmışlardır. Geçmiş dönemlerde kadın erkekten daha çok korunmaya muhtaç ve akıl dışı varlıklar olarak görülmüş fakat günümüzde bu inancın yerini kadınlar ve erkeklerin farklı doğalara sahip oldukları inancı almıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesinin ve kadınların tüm özgürlük hareketlerinin yaygınlaşmasında internetin şüphesiz ki yeri doldurulamaz bir katkısı vardır. Fakat aynı zamanda toplumdaki cinsiyet eşitsizliği devam ettiği sürece toplum üyelerinin kullandığı internette de bu eşitsizliğin varlığı sürekli hale gelmektedir.

Zira, Deboraj G. Johnson (2006), teknolojinin toplumu şekillendirdiğini ve toplumsal cinsiyet kalıplarının kurucu teknolojiyle birlikte yeniden üretildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet teknolojiye kodlanmışsa, teknoloji de toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştiriyor demektir (Varol, 2014, s. 220). İnternetteki kadın düşmanlığının hala devam ettiğini belirten Halbert (2004) da siber ortamdaki geleneksel kadın erkek algısının hala varlığını koruduğunu açıklamaktadır.

Sosyal medya kullanım pratikleri incelendiğinde, uygulamaların kullanımının toplumsal cinsiyet ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Twitter'ı ve Facebook'u daha çok erkeklerin kullanmasının nedeni, kadınlık ve erkeklik algıları nedeniyle ataerkil kültürün yıllar içerisinde kadını baskılaması ve ideal kadının; fikrini belirtmeyen, sessiz ve uyumlu olduğunu topluma benimsetmesi varsayılabilir. Tekin ve Turan'ın (2020) da belirttiği gibi kadınlar sosyal medyada en çok takip etme, paylaşımda bulunma ve beğeni

yapma özelliklerini kullanmaktadır. Ayrıca kadınlar sosyal medya uygulamalarından trendleri takip etmekte ve paylaşım yapmaktadırlar. Tekin ve Turan'ın (2020) yanı sıra Yalçın'ın (2017) çalışmasında da değinildiği üzere çalışan kadın ile çalışmayan kadınların sosyal medya kullanım pratiklerinin farklılaştığı görülmüştür. Kadınların iş hayatı dışında ikinci vardiyaya (ev içi emek) sahip olmaları da Twitter gibi interaktif yazmayı gerektiren uygulamalardaki varlıklarını azalttığı düşünülebilmektedir. Ayrıca LinkedIn gibi iş yaşamındaki bireyleri bir araya getiren bir uygulamayı daha çok erkeklerin kullanması çalışma yaşamında kadınların oranının hala istenilen seviyede olmadığını bir göstergesi olabilir.

Stalklama kavramının derininde bireyler arası ilişkiler yatmaktadır ve Butler'ın (1990) da belirttiği gibi cinsiyet rolleri toplumsal olarak oluşturulmaktadır. Bu bağlamda stalklama ile toplumsal cinsiyet arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Stalkerların davranışları ile Radikal feministlerin aşk kavramı arasında bir bağ kurabilmek mümkündür.

Donovan (1985), Atkinson'un kadınların özgür olsalar aşka ihtiyaçları olur muydu düşüncesini dile getirmektedir. Çünkü Millett'in (2011) de belirttiği gibi radikal feministlere göre cinsiyetçiliğin egemen olduğu ve kapitalist ekonomi politik düzende aşk bir paravan görevi görmektedir. Bu görüşe katılan sosyolog Eva Illouz (2011), bireylerin medya tarafından sürekli ilişkilerinde başarılı olmak, daha iyi hissetmek ve kendilerini bulmak için yapmaları gereken davranışların neler olduğuyla ilgili kendilerini incelemelerinin teşvik edildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda medya, aşk için tüketmeye ve tükenmeye neden olmaktadır.

Beauvoir (2019), aşkın erkekler ve kadınlar için ayrı anlamlara geldiğini ifade etmektedir. Feminist düşünürlere göre kadınlar, sevgi unsurunun yanı sıra güvenlik ihtiyaçları ve ekonomik sebepler ile kendilerini aşk kavramının içinde bulmaktadırlar. Erkekler ise kendileriyle ilgilenebilecek ve onları ev işleri ile duygusal açıktan kurtarabilecek birine ihtiyaç duyduklarından aşka yönelmektedirler. Ataerkil sistemin yarattığı kadın ve erkeklerin Aşil (Achilles) topuğu bir nevi birbirleridir. Bu bağlamda saf bir sevgi bulmak mümkün değildir. Bu durumu ısrarlı takibin karşı cinse yönelik takıntı düzeyindeki eylemleri ve karşıdaki bireyi "aşk" adı altında kontrol altında tutma isteğiyle de açıklayabilmek mümkündür.

Siberfeminizmin postmodern siborglaşma terimi ile de stalker davranışlarının kökenine inebilmek mümkündür. Bireyler internete girdikleri, sosyal medyayı kullandıkları her an, iletişime geçtikleri aracı olan bu cihazlar ve siber ortam ile bütünleşmektedir. Stalker ya da değil sosyal medyayı kullanan herkes artık bir siborgdur. Siborglaşmak ile kullanıcılar insan bedeninin imkanlarını aşarak yeni bir üst forma geçmektedir. Bu üst formun sağladıkları ayrıcalıklar ile bireyler geçmişte birini takip etmek için daha çok zaman ve fiziksel güç harcarken görülme risklerini de göz önüne almaları gerekiyordu. Siborglaşma ise takıntılı takipçilerin bireyleri kolaylıkla gözetlemelerine imkân tanımaktadır. Sosyal medyanın karşılıklı iletişim, açıklık, bağlantınlılık gibi fonksiyonları takipçilerin merak ettikleri internet kullanıcıları hakkında istedikleri bilgiyi edinmelerini sağlamaktadır.

Çünkü postmodern ve sonrası dönemle birlikte her kavramın sorgulanabilir hale gelmesi hiçbir şey hakkında büyük konuşmanın mümkün olmamasına yol açmaktadır. Bireysel bakış açılarıyla çeşitlilik ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kaya'nın (2021) deyimiyle artık bir çivisizlik dönemine geçilmiştir. Dünyanın çivisinden çıkmış olması ve herkesin her şeyi söyleyebilir, yapabilir hale gelmesi sosyal medyada gerçekleşen ısrarlı takip, cinsiyetçi söylemler gibi eylemlerin çoğalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda insan elinden çıkma her şey gibi teknolojinin de iyi ve kötü olmak üzere ikili bir doğası olduğu söylenebilmektedir.

Teknolojinin iyi yanlarından biri, siber bir kültürün yanı sıra yeni iş kollarının oluşmasına yol açmasıdır. Artık kadınlar eskisinden daha çok kamusal alanda çalışmaktadır. Günümüzde kas gücünden çok beyin gücü ön plana çıkmaktadır. Bu durum kadınların toplumda daha iyi bir konuma gelmelerine neden olurken hegemonik erkeğin kadınlara karşı kıskançlık ve öfke duymasına neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin, dolayısıyla ısrarlı takibin artmasının bir nedeni olarak da bu öfke gösterilebilmektedir.

Siberfeministlerin söylediği gibi internet kadınlara özgürlük mü yoksa esaret mi getirecek sorusunun cevabı net bir şekilde bilinmese de teknolojik gelişmelerin de gözetime teşvik ettiği varsayılmaktadır. Gözetimin olduğu yerlerde ise tam bir özgürlüğün düşünülmesi mümkün olmamaktadır.

2.3. Gözetim Toplumu

Cambridge Dictionary'e (2021) göre gözetim (surveillance), özellikle yanlış bir şey yapması beklenen kişileri dikkatlice izlemek anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) (2021) tanımına göre ise gözetim; gözetleme işi, nezaret ve himaye anlamlarına gelmektedir. Bu tanımlardan gözetimin genellikle tahakküm kurma amacıyla yapılan bir eylem olduğu anlamı çıkarılabilmektedir.

Gözetim sistemlerinin aktif olarak kullanıldığı ülkelerde tüm vatandaşlar takip edilmektedir. Bu durum her ne kadar güvenlik ve eşitlik sağlanıyor gibi görünse de gözetimin kötüye kullanımı ya da yanlış yöntemlerle eşitsizlik ortaya çıkartan durumlar da yaşanabilmektedir (Gücüyener, 2011). Gözetim toplumunda tüm bireylerin hem ekonomik hem sosyal alandaki her türlü verilerinin toplanması ve işlenmesi söz konusudur. Ancak toplumdaki her birey gözetimin "imkanlarından" eşit derecede yararlanamamaktadır. Bu duruma teknolojiyi bilgi yetersizliğinden aktif kullanamayan vatandaşlar örnek gösterilebilmektedir.

Sosyal teoride, sistematik izleme olarak da adlandırılan gözetim konusu, ilk olarak Karl Marx tarafından ortaya çıkarılmıştır. Marx'a göre gözetim, emek ve sermaye arasındaki mücadelenin bir unsurudur (Lyon'dan akt. Bozkurt, 2000, s. 75). Marx, "kapitalizmin yükselişiyle birlikte az sermayeyle çok iş yapılabilmesi için gözetim şart olacaktır" düşüncesini benimsemiştir. Çünkü Sanayi dönemiyle birlikte fabrikalarda çalışan işçiler az ücrete karşılık çok iş yapmakta hem ustabaşılar hem de fabrika yöneticileri tarafından giriş çıkış saatlerinden çalışma performanslarına kadar gözetim altında tutulmaktadırlar. Bu sayede artık bireyleri kilit altında tutmaya gerek kalmadan gözetimleri sistematikleşmiştir. Bu gözetlemenin karşılığında para alan işçiler için ise işlerini yaparken gözetlenmek olağan bir durum haline gelmiştir. Günümüz dünyasındaki iş yerlerinden sokaklara internetten sosyal medyaya kadar her alanda gözetlenen bireyler bu durumu kolaylıkla kabullenmektedirler çünkü karşılığında güvenlik, beğenilme duygularının tatmin edilmesi gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bireylerin gözetlenmeyi oldukça kısa sürede kabullenmelerinin altında yatan bir diğer unsur tek tanrılı dinlerdeki Tanrı'nın bireylerin her hareketlerini gören ve bilen olması olarak açıklanabilmektedir.

Demircan'ın (2018) da belirttiği gibi ilk çağlardan beri kendilerini gözetleyen ve koruyan varlıkların bulunduğu inanan bireyler, kitaplı dinler ile birlikte de kendilerinden daha üstün bir varlık tarafından sürekli gözlendikleri fikrini benimsemişlerdir. Bu bağlamda bireyler gözetlenme olgusuna alışmışlar ve bu durumu içselleştirmişlerdir. Böylece bireyler gözetlenmelerine karşı bir direniş göstermemektedir.

Gözetim kavramıyla ilgili literatüre bakıldığında, bu olguyu üç dönem içerisinde incelemek mümkündür. Bu dönemler Dolgun'un (2014) da belirttiği gibi modernlik öncesi gözetim, modernliğe geçiş esnasında gözetim ve modern zamanlarda gözetimdir. Modernlik öncesi dönemde gözetim, göçü ve tarıma dayalı iş gücünü kontrol etmek için ya da zina yapanları, doğanları, ölenleri ve cadı olduğu düşünülenleri kayıt altına almak için uygulanmaktaydı.

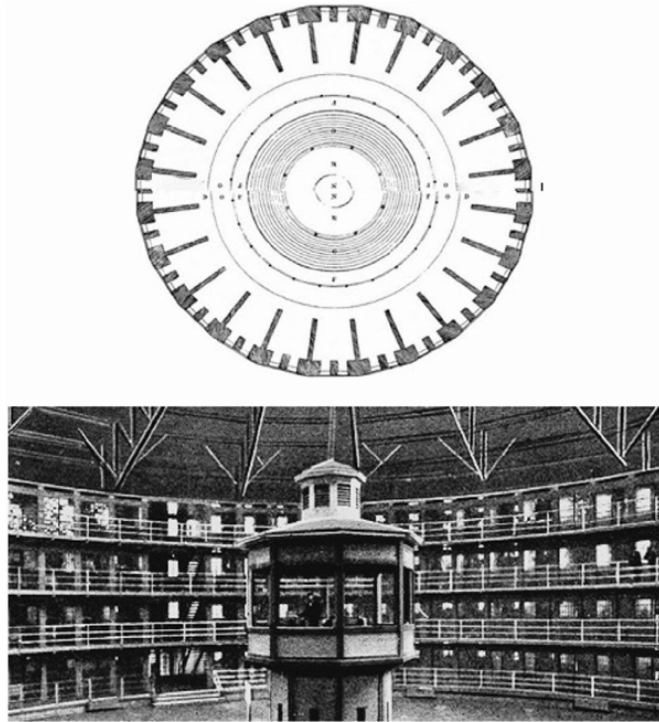
Orta Çağ'da da salgın hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla gözetim kavramı uygulanmıştır. On yedinci yüzyıla gelindiğinde ise; gözetim konusunda köklü değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Moderniteye geçiş sürecinde ise söz konusu gözetlemeye hapishaneler ve hastaneler gibi kurumlar da katılmıştır. Bu sayede “öteki” olarak nitelendirilen her evsiz (efendisiz), akıl sağlığı bozuk, herhangi bir nedenle topluma uyum sağlayamayan, sarhoş ya suçlular denetim altında tutulmak istenmiştir. Burada amaç toplum için tehdit oluşturabilecek vatandaşların gözetim altında tutulmak istenmesidir. Özellikle hapishanelerin oldukça kötü durumda olmalarından yola çıkarak İngiliz mimar ve filozof Jeremy Bentham 1785'te panoptikon (pan: bütün, opticon: gözetlemek) isimli bir hapishane modeli tasarlamıştır. Bu hapishane modeli dönemin gözetim ve iktidar kavramlarını açıklar niteliktedir.

Michel Foucault (1975) tek tipleşmeyi yarattığını düşündüğü sürekli gözetimi temsil eden sisteme “panoptizm” demektedir. Foucault, panoptizmi bir iktidar biçimi olarak tanımlamaktadır ve bu gözetim biçimi sayesinde bireylerin denetim altında tutulduğunu, ödüllendirildiğini ve cezalandırıldığını, tepkisel ya da düşünsel dünyalarını baskıladığını ve bireylerin belirlenen kurallara uymalarını sağladığını belirtmektedir. Bu bağlamda Foucault, normalleşmeyi, bireylerin kendilerine verilen sosyal kimlikleri (eş, anne,

kardeş, baba, öğrenci vb.) içselleştirerek toplum adına kendi öz denetimlerini sağlamaları olarak görmektedir.

Sosyal kimlikler, bireylerin kişisel bilgilerini ve karakter özelliklerini içeren aynı zamanda toplumdaki konumlarını belli eden sıfatlardır. Her bireyin birden fazla sosyal kimliği bulunmaktadır ve bu kimlikler değişme özelliğine sahiptir. Örneğin okulda öğrenci olan bir birey mezun olunca bu sosyal kimliğinden ayrılmaktadır. Sosyal kimlikler bireylerin davranışlarını etkileyen önemli baskı mekanizmalarından biridir. Örneğin, hapishanede mahkûm kimliğiyle bulunan bir birey o anki konumuna göre davranmazsa çeşitli yaptırımlarla karşılaşabilmektedir.

Faulcault, panoptikon gibi bir hapishane mimarisini iktidar ilişkilerine de uygulanabilecek bir metafor olarak görmektedir. Ona göre panoptikon halka sirayet eden bir gözetleme pratiğidir. Foucault'ya (1975) göre görünürlük bir tuzaktır. Panoptikonda mahkûm, gardiyanlar tarafından görülmektedir fakat onları görememektedir yani bir bilginin nesnesidir, ancak bir iletişimin öznesi değildir.

Resim 11: Panopticonun mimarisi

Kaynak: “researchgate.net,” 2021

Bölükbaş'ın (2014) değindiği gibi Foucault (1975) Bentham'ın Panopticon tasarımını çevrede halka biçiminde bir bina (hapishanenin dış cephesi) ve binanın orta noktasında bir kule vardır şeklinde tanımlamaktadır (Resim 10). Bu kulenin iç cepheye bakan pencereleri bulunmaktadır. Binanın kalanı hücrelere bölünmüştür. Hücrelerin ışığın girmesini sağlayan iki penceresi vardır. Bundan sonra kulede bir gözetmenin bulunması yeterlidir. Kulede bulunan gözetmen her hücredeki mahkûmu (öğrenciyi, hastayı) yansıyan ışık sayesinde görebilmektedir fakat mahkûmlar gözetmeni görememektedirler. Her mahkûm tek başına bir hücrededir böylece her mahkûm gözetmeni göremediği gibi kendisinden tek bir duvarla ayrılan kader (!) arkadaşını da görememektedir. Foucault bu durumu tek kişilik tiyatro oyunlarına benzetmektedir. Ne kadar çok hücre varsa o kadar çok oyuncu bulunmaktadır.

Panoptikonun gözetmenlerini stalkerlara benzetmek mümkündür. Stalkerların sosyal medyadaki anonimliği ve stalklanan bireye görünmeden onları profillerinden takip etmeleri bu sırada stalklanan bireyin de sosyal medyada gözetlendiğini bilmesi Bentham'ın tasarladığı panoptikon hapishanelerinin adeta günümüzdeki tezahürü gibidir. Panoptikonda yer alan mahkûmlar, kuledeki görevli tarafından gözetlenip gözetlenmediklerini göremedikleri için her an gözetleniyormuş gibi davranmaktadırlar (Foucault, 1975). Bu sayede ortaya kurallara uyan ve belki de olduğu kişiden farklı davranan gözetim altındaki bireyler çıkmaktadır.

Modern dönemde ise özellikle kapitalizmle birlikte bireyler kamuya açık ya da kişisel alanları fark edilmeksizin gözetilir hale gelmiştir. Devletin en önemli kontrol araçlarından biri olan gözetimde, gözlem araçları sayesinde bireyleri takip etmek ve davranışlarını denetlemek oldukça kolaylaşmaktadır. Kendisinden daha güçlü bir şey tarafından izlendiğini bilen birey hareketlerinde daha dikkatli olacak ve kural dışına çıkmaya yanaşmayacaktır. Çünkü bunun sonucunda kendisine kolayca ulaşılacağını ve bir yaptırıma maruz kalacağını bilmektedir.

Modernizme geçiş evresinde gözetimin kurumsallaşarak baskı unsuru olmaktan çıkması sanayileşme ile yaşanmıştır. Bu dönemde fabrikada çalışan işçilerin giriş çıkış, mola saatleri kayıt altına alınmış ve başlarına verilen usta başları sayesinde de yaptıkları işler sürekli kontrol altında tutulmuştur. İşçiler, fabrikalardan para kazandıkları için bu gözetlenme halini kabul edip zamanla da içselleştirmişlerdir.

Mark Poster'ın kullandığı ve David Lyon'un geliştirdiği bir kavram olan süperpanoptikon 20. yüzyılın sonlarına doğru enformasyon teknolojilerinin gelişmesi, telekomünikasyon ve bilgisayardaki yeniliklere paralel olarak sosyal teori içinde ortaya çıkmış bir kavramdır (Aslanyürek, 2016, s. 88). Süperpanoptikon kavramında artık panoptikon hapishanesinin soğuk duvarları yerine her yerde erişimin sağlanabildiği internetin geçirgenliği ön plana çıkmaktadır. Her birey gözetim sisteminin içerisinde kendine yer bulmakta, takip eden ve edilen kimlikleriyle var olmaktadır. Üstelik Bauman'ın (2012) da belirttiği gibi artık panoptikonun mahkumları yerine süperpanoptikonda bireyler gönüllü olarak bu düzende yer almaktadır. Süperpanoptikon internet aracılığıyla bireylerin siber uzamda gözetlenen bir nesne olduğunu açığa çıkarmaktadır. İnternette yapılan bu gözetimi neredeyse tüm ülkeler, kurumları aracılığıyla, şirketler kâr elde edebilmek uğruna ve stalkerlar hedeflerindeki bireyi takip edebilmek için gerçekleştirmektedir.

Modern kapitalist sistemde sermaye birikimiyle birlikte gelişen teknoloji ve gözetim bireylerin özel hayatlarına ait veriler dahil genel sağlık durumları, kullandıkları ilaçlar ve alışveriş alışkanlıklarının, elektronik gözetim yöntemleri ile toplanabilmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda siber güvenlik tehditleri oluşmaktadır. Bu tehditlerin en bilinenleri bilgisayar ve telefonların güvenliğini tehdit eden casus yazılımlardır. Casus yazılımlar temelde girdiği elektronik cihazda hasar yaratmaktadır. Bazı yazılımlar sayesinde telefon ya da bilgisayarı kullanan bireylerin tüm bilgilerine erişebilmek ve bireyi eş zamanlı olarak takip edebilmek de mümkündür. Dolgun (2015), casus yazılımlar ile istihbarat toplayan Merkezi Haberleşme Teşkilatı (CIA) ve Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA)'dan bahsetmektedir. NSA, ABD'de dönemin başkanı Harry S. Truman'ın emriyle 1952'de kurulmuştur. Kurum, faaliyete ilk başladığında asker ve diplomatların şifreli görüşmelerini kaydedip deşifre ederken zamanla dünya genelindeki her meslekten kimsenin konuşmalarını dinleme ve arşivleme işlemine yönelmiştir. NSA şu anki misyonunun ABD hükümetine hem sinyal istihbaratı hem de siber güvenlik ürün ve hizmetleri sağladıklarını belirtmektedir (<https://www.nsa.gov/About/Mission-Combat-Support/>). Hükümetlerin gerek iç güvenlik gerek dış güvenlik nedeniyle siber takip yapması olumlu karşılanırken belirli dönemlerde çıkan skandallarla aslında devletlerin vatandaşlarını da sıkı gözetime aldığı ortaya çıkmıştır. Bunun en çarpıcı örneklerinden

biri ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) çalışanı olan Edward Snowden'in NSA'nın Prizma isimli sistemleri ile GSM şirketlerine siber saldırı yaptıkları, küresel bir izleme ve dinleme faaliyetlerinde bulunduklarını ortaya çıkarmasıdır (Bulut, 2019)

Özalp (2015) devletin kayıt dışı gözetim faaliyetlerinden bir diğerrinin iki NSA çalışanının Moskova'daki bir basın toplantısında NSA'nın soğuk savaş dönemi ve sonrasında uluslararası dinleme ve kayıt faaliyetleri için ECHELON isimli sistemi kullandıklarını duyurması olduğunu belirtmektedir. Açılımı Küresel Bilişim Teknolojileri Dinleme ve İzleme Sistemi olan ECHELON, telefon dinlemesi yapabilme ve bireyin anahtar kelimeleri kullandığında tüm konuşmaları kayıt altına alabilme özelliğiyle bilinmektedir.

Dolgun (2015), NSA'yı günümüzdeki enformatik (bilişim) gözetimin doruk noktası olarak tanımlamaktadır. Buna örnek olarak da NSA'nın kullandığı bir yazılım olan Prosecutor's Management Information System (Promis)'i göstermektedir. Bilgisayarlar aracılığıyla kullanılan ve bir Truva atı olan bu yazılım, uluslararası verileri tek bir ağdaymış gibi algılamaktadır. Böylece gözetimin boyutları sınırları aşabilmektedir. Promis yazılımı, hakkında bilgi toplanmak isteyen her şey hakkındaki dosyaları bulup depolayabilmektedir. Bireyler veya kurumlar hakkında toplanan enformasyonlar niteliklerine göre sınıflandırılabilir. Dolgun (2015), bu Truva atı yazılımı sayesinde bireyin takip edilen telefon, elektrik vb. faturaları ile yaşadığı yere başkalarını dâhil etmiş olabileceği, banka hesaplarındaki hareketliliğe göre geçmiş veya gelecek planlarının neler olduğunun tahmin edilebildiğini belirtmektedir. Gözetimin bireyleri böylesine çevrelemesi ısrarlı takip kültürünün kök salmasına neden olmaktadır. Ayrıca gelecekteki potansiyel suçluların saptanması teknolojisinin gelişmesi de Azınlık Raporu (suçları işlenmeden önce görebilme teknolojisine sahip bir oluşumda polis olarak görevli John'un yaşadıklarının anlatıldığı yapım) filminin bir tezahürüne yani masum insanların suçlanmasına neden olabilecek korkunç senaryoların gerçekleşmesine zemin hazırlayabilir.

Promis'in daha gelişmiş versiyonunu, Echelon isimli siber istihbarat sistemi oluşturmaktadır. İstihbarat, kökeni Arapça haber anlamına gelen istihbardan türetilmiştir. İstihbarat bilginin, haberin işlenmesini ve yorumlanmasını içermektedir (Özalp, 2015). Kavram, bireylerin bilgi edinmek istedikleri kişi hakkındaki enformasyonlar bütünü

ifade etmektedir. Bir siber istihbarat sistemi olan Echelon da NSA'daki enformasyon çokluğunu düzenlemek için oluşturulmuştur. Dolgun (2015), Echelon'un bilgisayar, telefon, telgraf, internet ve uydu sinyalleri dahil pek çok iletişim sistemini yakından izlediğini ifade etmektedir. Echelon, önemli bilgiler ile önemsizleri ayırt etme ve haberleşmenin yapıldığı noktaları belirleme özelliğiyle de önemli bir gözetim aracıdır. Abdurahmanlı (2021), başta ABD ve İngiltere'nin hizmetinde olan sistemin daha sonra Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya'da kullanıldığını belirtmektedir. Echelon'un kelimeleri ayrıştırıp deşifre etme özelliği sayesinde tüm iletişim ağını kolayca ortaya çıkarabilmek ve iletileri ileride bireylerin aleyhinde kullanabilmek mümkündür. Abdurahmanlı (2021), Echelon'un uluslararası arenada tehdit amacıyla kullanıldığını ve Avrupa İnsan Hakları sözleşmesini ihlal ettiğini belirtmektedir.

ABD Teknoloji Değerlendirme Bürosu günümüzdeki enformatik gözetim teknolojilerinin işitsel gözetim (telefonların dinlenmesi, mikrofonlar vb.), görsel gözetim (mobeseler, kameralar vb.) ve veri gözetimi (bilgisayarlar ile elde edilen tüm enformasyon) olduğunu ifade etmektedir (Dolgun, 2015). Özellikle synoptic dönem ve sonrasında veri gözetiminin bireye en zarar verici tarafını casus yazılımlar oluşturmaktadır. Bireylerin cihazlarındaki tüm bilgilerin karşı tarafa geçmesini sağlayan ya da elektronik cihazları bozabilme yetkisine sahip olan casus yazılımlar oldukça tehlikeli olabilmektedir. Canbek ve Sağinoğlu (2007) en kötücül on yazılımın Tablo 4'teki sistemler olduğunu belirtmektedir.

Virüsler
Truva Atı (Trojan Horse)
Arka Kapılar (Backdoor)
Bilgisayar Solucanları
Mesaj Yağmuru/Sağanağı (Spam)
Kök Kullanıcı Takımları (Rootkit)
Casus Yazılımlar (Spyware)
Klavye Dinleme Sistemi (Keylogger)
Tarayıcı Soyma (Browser Hijacking)

Telefon Çeviriciler (Dialer)

Tablo 4: En Bilindik Kötücül 10 Yazılım

Kaynak: Canbek ve Sağinoğlu, 2017

Virüsler en bilindik ve elektronik cihazlara zarar vermesi bakımından oldukça tehlikeli olan yazılımlardır (Tablo 4). Canbek ve Sağinoğlu'nun (2007) belirttiği gibi virüs yazılımları, isimlerini hücrelere zarar veren biyolojik organizmalardan almıştır. Biyolojik adaları gibi telefon veya bilgisayara girdiğinde çoğalıp yayılma özelliğine sahiptir. Virüsler, cihazlarda ansızın beliren ve istenmeyen mesajlara yol açabildiği gibi daha rahatsız edici olan belge silme, host (konak) sistemiyle cihazı tamamen çalışamaz hale getirme gibi sebeplere yol açabilmektedir. Virüsler kişilerin kontrolünde hedef cihaza e postalar dahil, DVD ya da internet sitesi gibi çeşitli pek çok ortam aracılığıyla gönderilmektedir. Bu bağlamda stalkerların takip ettikleri bireyden intikam almak için virüsleri kullanmaları oldukça olasıdır. **Bilgisayar solucanları** özellikle e posta ve web siteleri aracılığıyla yayılan kötücül yazılımlardır. Bellekte kendilerini kopyalayabilirler. Genellikle maillerdeki fotoğraf veya metinlerin içerisinde bulunmaktadır. Canbek ve Sağinoğlu'nun (2007) da açıkladığı gibi cihazlara bulaşan solucanlar e-posta adreslerini toplama ve mesaj gönderme işlemini gerçekleştirebilmektedir. **Klavye dinleme sistemleri**, bireyin klavyesinin de bastığı her tuşun kaydedilmesini sağlamaktadır. Böylelikle mahremiyet ihlalleri ve veri sızdırılması mümkün hale gelmektedir. Bireyler sosyal medya hesapları hatta banka şifrelerini bile bu yöntemler ile çalabilirler. **Truva atları**⁴ ise normal bir yazılım görünümüne sahip ancak kötücül olan yazılımlardır. Zararsız Truva atı yazılımları olabildiği gibi etkinleştğinde elektronik cihazın tüm kontrolünün karşı tarafa geçmesini sağlayan, bilgisayar veya telefondaki şifreleri ele geçirmeyi sağlayan Truva arka kapıları yani zararlı Truva atları da bulunmaktadır. Sitelere ya da e-postalara yerleştirilerek karşı taraf fark etmeden elektronik cihazlarına sızmak hedeflenmektedir. Truva atları bireyi takıntı haline getirmiş stalker için paha biçilemez bir siber takip yöntemidir. Bu bağlamda stalkerlar mağdur hakkında daha

⁴ Truva atı yazılımları ismini tarihte bir türlü Troyalıları yenemeyen Akhalıların inşa ettikleri ve gizlice içerisine girip saldırıyı bekledikleri Truva atından almaktadır. Yunanlıların geride sadece tahta bir at bıraktığını zanneden Troyalılar en savunmasız anlarında Truva atının içerisinden çıkan askerlerle zor durumda kalmışlardır.

kişisel bilgileri ele geçirebilmekte, şantaj yapabilmekte ya da sadece mağdura psikolojik ve maddi yönden zarar vermektedir. Stalkerların bunun için kullanabileceği başka bir elektronik gözetim yöntemi arka kapılardır (backdoor). **Arka kapılar**, stalkerların elektronik cihaza istediği zaman kolay ulaşım sağlayabilmesi için sisteme eklenen gizli, açık bırakılmış alanlardır. Bu sistem, bilgisayar ya da telefona erişilmesini sağlamaktadır. Bu casus yazılımlarla birlikte diğer kötücül yazılımlar olan spam, kök kullanıcı takımları (rootkit), tarayıcı soyma, telefon çeviriciler ve tüm türevleri, stalkerlar ya da yardım aldıkları kişiler aracılığıyla sosyal mühendislik yapılarak mağdurların ilgisini çekebilecek e-postalar vb. şekillerde elektronik cihazlara gönderilebilmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında gözetimin, zamandan ve mekândan bağımsız olarak her yerde yaşanır hale gelmiştir denilebilmektedir. Pandemi döneminde de bireylerin gündelik hayatlarında dijital teknolojilerin kullanılması ve sosyal ağların yaygınlaşması ile bireyler zamandan ve mekândan bağımsız olarak birbirlerini gözetme olanağı bulmuşlardır. Üstelik Ceyhan vd. (2015) belirttiği gibi bu sosyal ağlar, mahremiyeti ve kişisel güvenliği koruma amaçlı ortaya çıkmadıkları için bireyleri eğlendirme uğruna takipçilere karşı kolay hedef haline getirebilmektedir. Sosyal ağlar aracılığı ile kimlik hırsızlığı, dolandırıcılık, kötücül yazılımların kullanılması, bireyin profilinin kopyalanması ve kopyalanan profil aracılığıyla bireye zarar vermek (pornografi, argo sözcükler, bireyin tanıdıklarıyla iletişime geçme gibi) ve kullanıcıya istenmeyen mesajlar gönderme gibi eylemler kolaylıkla yapılabilmektedir. Cisco'nun yıllık güvenlik raporu sonucu da bu bilgileri doğrular nitelikte güvenlik eksikleri, tehditlerinin en çok sosyal medya uygulamalarında olduğunu ortaya koymaktadır (Ceyhan vd., 2015).

Bu konuda aile içi şiddet uzmanları, bireyleri stalkerların çevrimiçi olarak kötücül yazılımlar aracılığıyla cep telefonlarına sızdıklarını belirterek uyarmaktadır. Uzmanlar, bu istismar biçiminin oldukça yaygınlaştığını ve takıntılı takipçilerin telefon ve bilgisayardaki belgelere, fotoğraflara, video ve ses kayıtlarına ulaşabildiklerini üstelik bu yazılımlar sayesinde cihazların kamera ve mikrofon kısımlarını uzaktan açabildikleri ifade edilmektedir. Bu eylemlerin en çok takıntılı takipçiler, boşanma davaları ve aile içi şiddet vakalarında uygulandığı açıklanmaktadır. Siber Taciz Araştırma Merkezi'ne göre siber tacizin %50'den fazlası aile içi şiddet vakalarından oluşmaktadır. Bu vakalarda asıl korkutan ise eylemlerin sayısı arttıkça bireylerin farkında olmaması ve zihinlerde

normalleştirilmesidir. Ayrıca casus yazılımların maliyetlerinin gitgide düşmesi de kullanım oranlarını arttırmaktadır (<https://www.theguardian.com/>).

Gözetim pratiklerinin her geçen dönem çoğalması bu doğrultuda yeni kavramların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Bunlardan biri olan “Synoptic” kelimesidir. Synoptic, İngilizcede “aynı zamanda” “ile” “kısaltılmış” gibi anlamlara sahiptir (Gücüyener, 2011). Synopticon da herkesi, tamamen gözetim altına alma anlamına gelmektedir. Gözetim ortamında bireyler özellikle kendilerine sunulanı izlemeye ve benimsemeye yatkın olmaktadır. Bu nedenle synopticonun araçları özellikle televizyon ve radyodur. Doyle (2011), synopticonda çoğunluğun azınlığı gözetlediğini ve bu çoğunluğun azınlık tarafından yönetildiğini söylemektedir. Günümüzde iletişim araçlarının gelişmesi ve kullanımlarının artmasıyla da çoğunluk azınlığı gözetim altında tutma eylemini daha kolay gerçekleştirmektedir. Özellikle internet bu gözetleme için en kolay ulaşılabilir kaynaktır. Bu doğrultuda tüm dünyanın internette olması demek tüm insanları gözetim altında tutabilmek demektir anlamı çıkarmak mümkündür.

Süperpanoptikon ve synoptisizm arasındaki farkı Gücüyener (2011) süperpanoptikonda bireylerin gözetlenme endişesi taşıdıklarını ve gözetlendiklerini; synoptisizmde ise gözetlenmenin kesin olduğunu belirtmektedir. Bireyler tüm bu gözetleme ve gözetlenme içerisinde tüm seçimlerin -yedikleri yemek, giydikleri kıyafet, dinledikleri müzik, okudukları kitaplar, takip ettikleri hesaplar, izledikleri filmler-kendilerine ait olduğunu düşünmektedirler fakat tüm bu eylemleri kontrol altındadır ve bireylerin normalleşmeleri için sunulmaktadır.

Süperpanoptikonda artık gözetim çok daha sistematik ve geniş bir kitleyi kapsamaktadır. Kurumlar, bireyler hakkında onların kendileri hakkında bildiklerinden daha çok şeyi kayıt altında tutabilmektedirler. Bireyler, haklarında tutulan kayıtlar ile adeta bir kod, veri olarak algılanmaktadır. Bu sayede herkes hakkında bilgi toplayabilmek çok daha kolay hale gelmiştir. Artık kuledaki görevlinin yerine bireyler kendilerini denetler hale gelmişlerdir.

Gözetim pratiklerinin özellikle “güvenlik” için kullanılması yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bauman ve Lyon (2013), mevcut düzeni varlıklarıyla tehdit edebilecek bireyleri önceden belirlemek ve sanal profillerini çıkarmak için banopticon kavramını kullanmaktadır. Banopticonun işlevi, zararlı olarak görülen azınlık grupların

veya bireylerin suç işlemelerini önlemek amacıyla tüm bilgilerinin toplanıp denetim altında sürekli kontrol edilmesidir.

Gücüyener (2011), bireylerin gözetim toplumunda birilerinin kendilerini izleyip izlemediklerini asla tahmin edemeyeceklerini belirtmektedir. Birini görebiliyorsanız o da sizi görüyordur mantığı bu düzenin bir parçasıdır ve herkes açık bir alandaymışçasına birbirlerini görebilir ve hakkında bilgi toplayabilir. Bireyler hakkındaki neredeyse tüm bilgileri toplayıp kayıt altına alan kurumların öncülüğünü ise Amerika Birleşik Devletleri'ndeki National Security Agency (Ulusal Güvenlik Dairesi) yapmaktadır. Türkiye'deki siber istihbarat MİT'e devredilen Elektronik ve Teknik İstihbarat (ETİ) birimi ile gerçekleştirilmektedir (Özalp, 2015). Siber gözetim sonucu edinilen tüm enformasyonlar, hastahanelerden süpermarketlere kadar pek çok kurum ve firma için gerek güvenlik gerekse mali sebeplerle elde edilmek istenmektedir. Bu bağlamda büyük öneme sahip olan siber istihbarat evrimleşerek takip etmeyi ve edilmeyi kolaylaştıran süperpanoptikon ve synoptisizm kavramlarının varlığına yol açmıştır. Synoptisizm, sonrasında günümüzdeki internet çağı gözetimini açıklamak için kullanılan omniptikon kavramına dönüşmüştür.

Rosen'ın (2004) "The Naked Crowd" adlı eserinde ilk kez kullanılan kavram olan Omniptikon, Panoptikonda ve Synoptikonda savunulan görüşten öteye giderek "herkesin herkesi gözetlediği" bir duruma işaret etmektedir (Kalaman, 2017, s. 6). Kalaman'ın da belirttiği gibi; panoptikonda azınlık çoğunluğu, sinoptikonda çoklar azınlığı gözetlerken omniptikonda herkes herkesi gözetim altında tutabilmektedir. Sosyal medyadaki herkesin herkesi gözetleyebilir durumda olması omniptikon kavramının gündelik yaşamdaki tezahürüdür. İnternet teknolojilerinin gelişimi panoptikon ve sinoptikonun omniptikona doğru evrilmesine yol açmıştır. Omniptikon kavramı büyük oranda gönüllülük esasına dayalıdır. Her bireyin kendi görüntüsünü ve kendisine ait her bilgiyi istediği kadarıyla internette paylaşma hakkı vardır. Bu bağlamda bireyler sosyal medya uygulamalarına kendi rızalarıyla giriş yapmakta ve hem görüntülerini hem de diğer kişisel bilgilerini yayınlamaktadır. Bu durum, gözetimin gönüllülük esası üzerindeki en ucuz ve kolay yolunu oluşturmaktadır. Yeni gözetim sistemleri stalker olmayı ve bu bağlamda stalka maruz kalmayı da kolaylaştırmaktadır.

Ayrıca söz konusu durumu Facebook, Instagram gibi sosyal medya mecralarında isteyerek fotoğraf, video gibi paylaşımlar yaparak görünür olan kullanıcılar ve ticari gözetim amacıyla girilen her internet sitesinde cookies (çerezler) denilen firma ve kurumların bireylerin internet kullanımını takip etme yöntemini kabul ederek şirketlerin, bireylerin tüm seçimlerini, tıkladıkları yerleri kayıt altına almaları, gözetlemelerini bilerek seçme eylemiyle açıklamak mümkündür. Araştırmacıların gözetim kavramını farklı aşamalarda incelemelerinin asıl nedeni teknolojinin gelişimidir. Çünkü teknolojik gelişmeler gözetim pratiklerinin de değişip gelişmesine yol açmıştır.

Günümüzde gözetim pratikleri denilince akla ilk gelen kavramlardan biri büyük veridir (Big Data). Büyük veri kavramı ilk kez Cox ve Ellsworth'un (1997) çalışmasında tanımlanmıştır. Cox ve Ellsworth (1997), verilerin pek çok kaynaktan toplandığını yani çoklu veri tabanı olduğunu ve birden fazla siteye dağıtıldığını ifade etmektedir. Kısa sürede dolabilen diskler ve sıradan sistemlerin çözümleyemediği bu büyük veri akışını "big data" olarak değerlendirmişlerdir. Kısaca internet ve sosyal medyadaki tüm veriler (yapılan aramalar, bloglar, web siteleri, internetteki tüm etkileşimler, nesnelerin interneti, mesaj, vlog vb. video içerikler) büyük veriyi (big data) oluşturmaktadır.

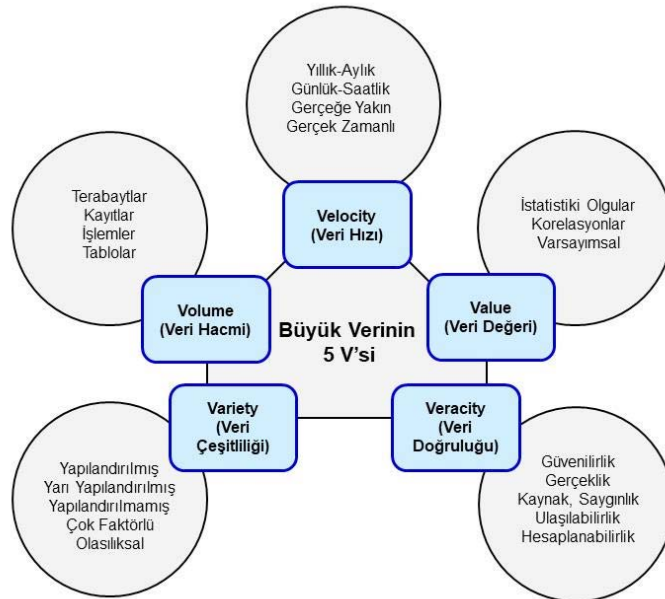
Resim 12: Big Data ve Sosyal Medya

Kaynak:("eyupvarol.com", 2022)

Her geçen gün artan sosyal medya kullanımı büyük bir veri yığınının oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tüm sosyal medya uygulamaları büyük veri için yararlı bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır (Resim 11). Yapay zekâ, diğer sistemlerin

çözümleyemediği tüm bu karmaşık halde bulunan enformasyon yığınına analiz edilmiş ve uygun şekilde sınıflandırılmış hale getirerek büyük veriyi oluşturur. Büyük veri sayesinde veri ve istatistiklerin kolayca anlaşılması, işlenmesi, odak gruplarına ve hedef kitlelerine ulaşımın kolaylaşması mümkündür. Google'dan Facebook'a pek çok şirket büyük verinin işlenmesinden faydalanmaktadır. Genel olarak bakıldığında big data en çok sosyal medya, iletişim, sağlık hizmetleri, bilimsel araştırmalar, ekonomik faaliyetler ve eğitim alanlarında kullanılmaktadır. Big datanın büyük oranda sosyal medyadan besleniyor oluşu internet kullanıcılarının gözetim ve kontrol altına alınmalarının kolaylaşmasına neden olmaktadır.

Aktan (2018) büyük verinin önemini koruyabilmesi için gerekli olan bileşenlerin bazı kaynaklarda üç, diğer kaynaklarda ise beş ana başlıktan oluştuğunu açıklamaktadır. Bunlar; hız, verinin çeşitliliği ve hacmi, güvenilirliği ve değeridir (Şekil 6). Büyük veri, çeşitli kaynaklardan gelen ve sürekli çoğalan veri akışını gerçek zamanlı olarak almaktadır. Bu veriler uygun analizler simülasyonları kurulmalı, test edilmeli ve hesaplanabilir sonuçlar güvenilir olmalıdır. Çukur (2020) ise büyük verinin 5V'sinin on veya daha fazla sayıya da çıkarılabildiğini ifade etmektedir.

Şekil 7: Büyük Verinin Bileşenleri

Michalski (2012), büyük verinin bazı yararlı özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Büyük veri, onu işleyenler için oldukça isabetli ve yararlı geri dönütler sağlamaktadır. Örneğin; herhangi bir pazar araştırmasında firmalar sundukları ürünün eksik yanlarını ve tüketiciler tarafından beğenip beğenilmediğini kolayca tespit edebilmektedir.
- Büyük veri, salgınların ya da önceden bilinmesi gibi dünyayı ilgilendiren önemli konuların bilinmesini kolaylaştırmaktadır.
- Veri analizinin önemini artırarak yeni bir istihdam alanı yaratmıştır.

Bu maddelerin gerçekleşebilmesi için Aydemir (2021), büyük verinin güvenilirliğini arttırmasının kaynaklardan yeterince veri toplamasına ve isabetli analizlere tabi tutulmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Kullanıcıların her saniye yeni etkileşimlerde bulunduğu bu ortamlar büyük veriyi kullanan araştırmacılar, güvenlik güçleri ve ekonomik çıkar peşinde koşan şirketler için hazine görevi görmektedir. Büyük veri her ne kadar bilginin kullanım kolaylığını arttırsa da bireylerden gizli toplanabilen enformasyonlarla gizlilik açıklarının oluşmasına neden olabilmektedir. Günümüz şartlarında büyük veriyi kullanabilecek sınırlı sayıda kişi olsa da ileride ısrarlı takip yapan kullanıcıların da bu enformasyon trafiğinden takip ettikleri bireye yönelik kendilerine gerekecek bilgileri edinebilmelerinin yolu açılabilir. Bu konuda Michalski (2012), **stalker ekonomisi** kavramından bahsetmektedir. Kavrama göre bu sefer ısrarlı takipçi (stalker) konumunda olanlar bir diğer internet kullanıcısı değil kâr amacı güden büyük şirketlerdir. İnternete anonim olarak bile girilse büyük firmalar tarafından kişinin kimliği kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Üstelik kullanıcı anonim bir hesap bile kullansa internetten hiçbir kişisel verisi silinmemektedir. Bireylerin sosyal medya ya da web sitelerine üye olduklarındaki tüm dökümanları üçüncü kişilere satılmak üzere kullanılabilme potansiyeline sahiptir. Ayrıca internet kullanıcıları kişiselleştirilmiş reklamlar ile sürekli manipülasyon altında olmaktadır. Michalski (2012), bireylerin stalker ekonomisinin bir dişlisi olmasını kişisel verilerinin gizlilik ayarlarını yeterince iyi yapamamalarına ve internetteki ayak izlerinin fazlalığına bağlamaktadır. İnternet ayak

izi, kurumlarla olan işlemleri internet üzerinden yönetmek, alışveriş ya da sosyalleşmeleri siber uzam aracılığıyla gerçekleştirerek oluşmaktadır. Büyük veri ve sosyal medyaya duyulan aşırı güven de bireyleri bireysel ya da kurumsal stalkerlara açık hale getirmektedir.

Yapay zekanın oluşturduğu büyük veri, siber ortamdaki tüm enformasyonu kapsamı nedeniyle ortaya sosyal bir analiz çıkarmaktadır. Veriler, kullanıcıların bilgi ve düşüncelerini aktardığından toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılar da yapay zekanın sonuçlarına yansımaktadır. Örneğin; Aydemir'in (2021) belirttiği gibi bir yapay zeka uygulaması olan Siri'nin kendisine yöneltilen cinsiyetçi şakaları hoş karşıladığı görülmektedir. Bir bot olan Maxwell ise büyük veri aracılığıyla internette bilgi topladıkça cinsiyetçi bir kişiliğin özelliklerini sergilemeye başlamıştır. Ayrıca geçmişte yapılan araştırmalarda Google'ın İngilizce çevirilerinde meslekleri cinsiyetçi bir bakış açısıyla değerlendirdiği ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise bu çevirilerin eril ve dişil şeklinde iki şekilde gösterildiği görülmektedir.

Postmodern feministler ve özellikle siberfeministler büyük verinin cinsiyetçi söylemlerden arındırılması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü insanlığın tüm video, fotoğraf ve diğer belgeleri, alışveriş alışkanlıkları, sağlık kayıtları, kişisel bilgileri ve mesajlaşmaları ayrı bir yaşam alanı olarak internette yer almaktadır. Gerçeklikte var olan cinsiyet ayrımcılığının siber uzama yansımaması düşünülemezdir. İki ortam da birbiriyle etkileşim halindedir ve varlıkları ayrı olarak düşünülemezdir. Bu sebeple değişim gerçeklikte yapılamıyorsa öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin adımları internette atılmalıdır.

“Gözetim Toplumu”nun bir terim olarak kullanımı ise oldukça yenidir: J. Rule, 1970’lerde, “Özel Hayatlar ve Genel Gözetim” adlı bir çalışma yayımlamıştır. Ancak sosyal bilimlerin tüm alanlarında terimin ciddiye alınması Foucault’nun çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Gary T. Marx’ın 1985’teki “Gözetim Toplumu: 1984 Tarzı Tekniklerin Tehdidi” başlıklı makalesi ise bu konuya teknolojiye yeni olanakların sağladığı imkânları dahil etmesi açısından oldukça önemlidir. David Flaherty “Gözetim Toplumunda Mahremiyetin Korunması” adlı makalesinde ve Anthony Giddens çeşitli yazılarında gözetim kavramına yer vermiştir (Gücüyener, 2011, s. 7). Gözetim toplumunda insanlar bireyselliklerinden çok birer numaralanmış nesnelerdir. Herkes

kimlik numaraları gibi belirli rakamlarla ifade edilmektedir. İlk çağlardan beri bireyler inançları gereği de gözetim altında olduklarını düşünmüşlerdir. Mitolojiye ve dinlere bakıldığında bireyin yaptıklarını gören ondan daha üstün bir gücün varlığına inanç vardır. Bu durum da bireylerin gözetilmeyi kabul edip içselleştirdikleri anlamına gelmektedir.

Günümüzde sosyal medya uygulamalarını kullanmak kamusal alan ve özel alan çizgisini bulanıklaştırmış ve kamusal alandaki sosyalleşme, sosyal medyadaki profiller aracılığıyla gerçekleştirilir olmuştur (Parçal, 2018). Bu sayede hem bireyler ısrarlı takip için olası bir fail ve mağdur durumuna gelmişlerdir. Niedzwiecki'nin 2008 yılı ve sonrasını dikizleme kültürü çağı olarak adlandırdığı bu dönem sosyal medyadaki herkesin rahatlıkla kendisini ve çevresini deşifre ederek takipçileri ve stalkerları tarafından gözetlenmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda Niedzwiecki, bireylerin sosyal medyada yaptıkları abartılı paylaşımlar ve takip etme istekleri ile örümcek ağına gönüllü olarak yakalanmış sinekler olduklarını söylemektedir (Niedzwiecki, 2010).

Bireyler gerçek bir çift göz tarafından kendisine bakılmadığı için çoğu zaman sanal gözlerin kendisini takip ettiğinin farkında değildir. Bu durumu fark etse bile Bauman'ın (2013) belirttiği gibi bireylerdeki fark edilebilme hazzı, ifşa edilme korkusundan çok daha güçlüdür.

Bireyler boş zaman değerlendirme aktivitesi olarak özellikle yaşantılarındaki sorunlardan kaçmak amacıyla ya da merak ettikleri kişiler hakkında bilgi toplamak için sosyal medyaya yönelmektedir. Bu bağlamda Parçal'ın (2018) değindiği gibi bireyler sosyal medyada bir özne olarak değil nesne olarak yer almaktadır. Stalker olan kullanıcılar da zamanlarının büyük bir kısmını öznelerin yaşamlarını paylaşımları üzerinden takip etmeye çalışmaktadır. United Kingdom Home Office (2011) araştırmasına göre stalkerlar %39 ile partnerler ya da eski partnerlerden, %36 mağdurların tanıdıklarından (flörtleri, arkadaşları ya da iş arkadaşları), %33 tanımadıkları kişilerden ve %4 aile üyelerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda stalkerların büyük çoğunluğu bireyleri sosyal medya platformlarından kolaylıkla takip edebilecek, mağdurun da stalkerı düşünmeden profiline alacağı kişilerden oluşmaktadır.

Perry'ye (2012) göre sosyal medya hesaplarına ve üye olunan sitelere güçsüz ya da kolay tahmin edilebilen şifreler koymak, bireyin kendisi hakkında internete girdiği her bilgi ya da tıklama ile dijital ayak izlerini (digital footprints) bırakması ve bu bilgilerin

ısrarlı olan takipçi tarafından kolay erişilebilir olması, stalkerların sosyal mühendislik yapması, bir gözetleme pratiği olan bilgisayarlar için olan casus yazılım programları cyberstalking mağduru olmayı kolaylaştıran etmenlerdir. Burada bahsedilen sosyal mühendislik, kişilerin hedeflerindeki mağdur hakkında gizli bilgiler toplayarak bireyi bu bilgileri ifşalamakla manipüle ve tehdit etmesidir.

Giddens (2005) gözetimin iki ayrı tezahüründen bahsetmektedir. Bunlardan biri kurumlar ya da kişiler tarafından toplanan verilerdir. Toplanan veriler kodlar halinde bulunmaktadır. Toplanan bu bilgiler bireyleri yönetebilmek için kullanılmaktadır. Bir diğeri ise denetlemeye dayanan gözetimdir. Bu durumda bireyler, otoriteler tarafından izlenmekte ve yaptıkları her hareket ve söyledikleri her söz ile gözetim altında tutulmaktadır. Gözetleyen kişileri otorite olarak görmek yanlış olmayacaktır. Çünkü gözleyenler gözetlenenler hakkında belirli bilgiler edinirler ve bu bilgileri gözetlenenleri denetleyebilmek için kullanabilirler.

Gözetim her zaman bir tarafa yarar sağlar nitelikte olmaktadır. Gözetenin genellikle daha güçlü olduğu bu sistemde gözetlenen de her zaman bir gözetleyicidir ve kendinden üstün olan gözetenin etkilerinden kendisini kurtarmaya çalışmaktadır. Gittikleri doktordan, aldıkları ilaca, alışveriş pratiklerinden, yürümeyi tercih ettikleri caddelere kadar kayıt altına alınabilen bireylerin bu gözetimi içselleştirmeme olasılıkları oldukça düşüktür. Öyle ki bireyler mahremiyetlerinden gözetilme sonucu kazanacakları ayrıcalıklar (sosyal medya fenomeni olmak, sahip oldukları işi daha büyük bir kitleye ulaştırmak, reklam, internet üzerinden kolay alışveriş yapmak, doktor randevusu almak, kolayca tüm nüfus, borç ya da sağlık bilgilerine ulaşabilmek vb.) nedeniyle vazgeçmektedir. Arık (2018), gizlilik hakkının üç unsuru olan kişi mahremiyeti, mekânsal mahremiyet ve bilgi mahremiyetinden bahsederken, bireylerin kendileri hakkındaki verileri toplama, işleme, saklama ve bu bilgileri paylaşma haklarının olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak bu mahremiyet, bireylerin görünür olmak isteyip kendilerini ifşa etmeleriyle mağduriyetin yolunu açmakta, güvenlik gibi gerekçelerle ya da bireylerin ısrarlı takip gibi kişisel emelleriyle sürekli ihlal edilmektedir.

Günümüz şartlarında gözetim sadece sokaklardaki mobeseler ile değil kredi kartları, uydular, telefonlar ve internet üzerinden de yapılmaktadır. Enformasyon toplumu olarak da adlandırabileceğimiz bu dönemde iktidarlar büyük oranda teknoloji ve interneti

kullanarak çeşitli nedenlerle tüm istihbarata sahip olmak istemektedirler ayrıca diğer kurumlar ve bireyler tüm bilgiye sahip olup kendi küçük iktidarlarını oluşturmak, bireyleri kontrol altına almak istemektedirler (Aslanyürek, 216). Post-Fordist dönem ve sonrası enformasyon toplumunun teknolojik ürünleri, birey adına her bilginin toplanması, saklanması ve işlenmesini içermektedir. Bu bağlamda enformasyon toplumu ile gözetim toplumu arasında muğlak bir çizgi olduğu anlaşılmaktadır.

Google'ın kullanıcı verilerini topladığı ve bu veriler doğrultusunda bireylere uygun reklamları, çerezleri (cookies) karşılına çıkardığı bilinen bir gerçektir. Google, bireylerin tüm alışkanlıklarından lokasyonlarına kadar pek çok kişisel veriye ulaşma olanağına sahiptir. Google'ın sokak görünümü (Street view) uygulaması da sokakları 360 derece çeken kameralarla görüntü alırken bireylerin izinsiz görüntülerini tüm dünyaya açmaktadır. Üstelik gerekli ayarlamalar yapılmadığı takdirde uygulamalar açık olmadığında bile kişisel verilerin toplanması söz konusudur (<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/google-bizi-gozetliyor-2839964>).

Tüketici bilgileri sürekli olarak güncelleştirilip veri tabanlarına kaydedilirken, tüketim kalıplarının belirlenmesi için oluşturulan veri bankalarında; demografik verilerden hobilere, cinsel tercihlerden dinsel inançlara ve kullanılan dış macununun markasından ayda ne kadar yumurta tüketildiğine kadar her türlü enformasyonun derlemesi yapılmaktadır (Dolgun, 2014, s. 19). Pek çok büyük şirket ve firma da bireylerin verilerini daha çok kar elde edebilmek amacıyla kullanmaktadırlar. Ayrıca casus yazılım, izleme ve dinleme cihazları da kişisel güvenliği tehdit eden unsurlardır. Bu doğrultuda da küreselleşen dünyada güvenlik büyük bir ihtiyaç haline gelmiştir. Kapitalist sistem de bu ihtiyaca cevap vererek güvenliği bir sektöre dönüştürmüştür. Mahremiyet ihlallerini önlemek amacıyla pek çok yazılım ve virüs programı ve güvenlik şirketleri ortaya çıkmıştır.

Mahremiyet her bireyin doğal hakkıdır. Mahremiyet birey ya da kurumların herhangi bir konu hakkındaki bilgilerini ne zaman ve nasıl başkasına aktaracaklarını seçebilme özgürlüğüdür (Aslanyürek, 2016). Özellikle özel hayatın gizliliği yasalarla korunma altına alınmaya çalışılsa da bir mahremiyet ihlali olan takip amaçlı yazılımların önüne geçirilmiş değildir.

Genel olarak üç çeşit mahremiyet vardır. Bunlar mekânsal mahremiyet, bireysel mahremiyet ve enformasyon mahremiyetidir. **Mekânsal mahremiyet** bireylerin kişisel, fiziksel alanlarının (evinin, arabasının iş yerinin) ihlal edilmemesini içermektedir. **Bireysel mahremiyet** bireylerin haklarının korunması ve bireyselliklerine, bedenlerine zarar verilmemesini içermektedir. **Enformasyon mahremiyeti** ise bireylerin kendi sahip olduğu bilgileri ve özel verilerinin korunmasını içermektedir (Dolgun, 2004). Teknolojinin hayata iyice entegre olması bu mahremiyetlerin hepsini ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Burgoon (1982) fiziksel mahremiyet, psikolojik mahremiyet, toplumsal mahremiyet ve enformasyonel mahremiyetten bahsetmektedir. Özel hayatın gizliliği ve mahremiyet olgusu yasalarla da güvence altına alınmıştır. Dolgun (2004) Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. Maddesinde “hiç kimsenin ailesi, evi, haberleşmesi, şerefi, haysiyeti ve mahremiyetine hukuk dışı yollarla müdahale edilemez” ifadesinin yer aldığını belirtmiştir.

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 23 Eylül 1980 tarihli Mahremiyetin Korunması ve Kişisel Verilerin Sınır Ötesi Akışına İlişkin Rehber İlkelerine yönelik Konsey Önerisi uyarınca, “Mahremiyetin Korunması ve Kişisel Verilerin Sınır Ötesine İletişimi Hakkında Rehber İlkeler”i (kısa adıyla Mahremiyet Rehber İlkeleri) kabul etmiştir (Özger Bölükbaş, 2014, s. 49). İlkelere göre kişisel verilerin toplanması belirli sınırlar çerçevesinde yapılmalı, veriler belirli bir amaç ve hukuka uygunluk gözetilerek toplanmalı, toplanacak verinin sahibinden izin alınmalı ve verilerin güvenliği sağlanmalıdır. İlerleyen dönemlerde kişisel veriler, 1990 yılında Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan sözleşmeyle de korunma altına alınmıştır.

Bu sistemde birey sürekli olarak kendisinin gözetlendiğinin bilincinde olduğu için, kendisini kontrol etmeye ve kuralların dışına çıkmamaya çalışmaktadır. Günümüz teknolojik koşullarında ise; bireyler sosyal paylaşım ağlarını kullanmakta ve birbirlerini gözetlemekten haz duymaktadırlar. Sosyal paylaşım ağlarının kullanımında, bireyler gözetlendikleri hususunda bilgilendirilmektedir. Ancak bu gözetimden rahatsızlık duymamaktadırlar (Çaycı ve Çaycı, 2016, s. 41). Sosyal medya aracılığıyla gözlendiğini bilen birey, istediği kişi gibi davranabilmektedir. Kendisi gibi olabilir ya da kendisine yeni bir kimlik kazandırabilmektedir.

Çevrimiçi gizlilik kavramı; internet üzerinde istemli ya da istemsiz bir şekilde paylaşılan kişisel bilgilerin mahremiyeti ve güvenlik seviyesi ile alakalı bir kavramdır. Örneğin bir e-ticaret sitesinden alışveriş yaptığımızda girdiğimiz kredi kartı bilgileri veya herhangi bir internet sitesine ya da sosyal ağa üye olurken girdiğimiz kişisel verilerin güvenliği; bu verilerin kötü amaçlar için üçüncü şahısların eline geçmesi ya da çalınması vb. kaygıları tanımlayan bir kavramdır (Aslanyürek, 2016, s. 85). Bunun en bilinen örneklerinden biri 2014 yılında açığa çıkan Facebook ve Cambridge Analitics arasında yaşanan bilgi alışverişidir. Bu tarz bilgi ve itirafların ortaya çıkmasıyla birlikte bireylerde, kurumlara karşı güvensizlik ortaya çıkabilmektedir. 2021 yılındaki Whatsapp'ın kullanıcılarına verilerinin başka amaçlarla da kullanılmasına yönelik sunduğu veri paylaşımı sözleşmesi büyük bir tartışmaya yol açmıştır. Kullanıcıların şikayetleri ve başvurular sonucunda ise Rekabet Kurulu tarafından alınan karar ile sözleşme geri çekilmiş ve hiçbir kullanıcının verilerinin Facebook vb. şirketlerle paylaşılmayacağı duyurulmuştur (<https://www.rekabet.gov.tr/>). Bu durum kullanıcıların veri güvenliği konusunda geçmiş yıllara göre daha bilinçli oldukları anlamına gelebilmektedir.

Haris-West'in kamuoyu araştırma şirketinin bir çalışmasına göre 1997'de Amerika'da halkın %92'si gizliliklerinin tehdit edildiğini düşünmektedir. Bu 70'lerden günümüze en yüksek oranı oluşturmaktadır (Boal; Wax; Mccune). Bir başka çalışmaya göre ise, son 15 yılda Amerika'da vatandaşların gizlilik konusundaki kaygıları %65'ten %90'a çıkmıştır. (Pelton, Joseph N.). Yine Amerikan Ticaret Komisyonu'nun bir araştırmasına göre Amerikalıların %80'i toplanan enformasyonun ne yapılacağı konusunda kaygılıdır. Gizlilik savunucuları ile, enformasyon toplayıcıları arasındaki mücadele artarak sürmektedir. Bir araştırmaya göre (ZD Net), bugün internette online ticaret yapan sitelerin %93'ü tüketicilerinden kişisel enformasyon toplamaktadır (Bozkurt, 2000, s. 75-81).

Kalaman'ın (2019) da açıkladığı gibi Türkiye'de gözetim konusundaki farkındalık yaş, eğitim, cinsiyet, meslek gibi değişkenlere bağlı olarak değişmektedir. Yaş ve eğitim seviyesi ilerledikçe bireyler gözetlendiklerinin daha çok farkında olmaktadır. Bunun yanı sıra erkekler kadınlara göre kamu kurumları ve şirketlerce gözetlendiklerinin daha çok farkındadırlar. Çalışan bireylerin çalışmayanlara göre gözetlendiklerinin daha az farkında oldukları saptanmıştır. İnternet çağının içerisine (özellikle 2000 sonrası) doğan ve dijital yerliler olarak adlandırılan bireyler, dijital dünyaya sonradan katılmalarına

rağmen interneti sıklıkla kullanan dijital göçmenlere göre gözetlendiklerinin daha az farkındadırlar.

2.3.1. Gözetim Toplumu Bağlamında Stalk Kavramı

Gözetim kavramı iki farklı yönüyle ele alınabilir. Birinci anlamıyla gözetim, bireylerin davranışlarını yönetmek üzere onların hakkında toplanan, kullanılabilen, şifrelenmiş bilgi birikimini ifade ederken; ikinci anlamıyla, bazı bireylerin davranışlarının, onlar üzerinde otorite kuran diğer bazı bireyler tarafından doğrudan izlenmesini içermektedir (Tokgöz, 2011, s. 8).

Özcan (2017), modern öncesi dönemde toplumların düzeni anayasal ilkeler yerine dini ve ahlaki gözetim pratikleri ile sağlamaya çalışmalarını bu geleneksel toplumların gözetleyicisinin Tanrı olmasıyla açıklamaktadır. Bireyler, yaptıkları tüm iyi ve kötü davranışları, düşünceleri ve duyguları her an gözetleyen bir yaratıcı varlığa inanmakta ve kendisinden daha üstün olan Tanrı'nın dini ve ahlaki kurallarına uyma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bentham'ın (1785) da belirttiği gibi gözetim ne kadar katı ve sürekliyse o kadar etkili olmaktadır. Böylelikle gözetim olgusunu normalleştirme süreçleri de hızlanmıştır.

Gözetim, yüzyıllardan beri süregelen bir durum olmasına rağmen gözetim yöntemleri modernleşme ve kapitalizmle birlikte değişmiştir. Gözetim başlarda şiddet ve baskı ile sağlanırken sanayi sonrasında günümüze gözetim sistematikleşmiş ve gözetlenenin çoğu zaman gözetlendiğini anlamayacağı bir seviyeye evrilmiştir. Öyle ki eskiden kamusal ve özel alan ayırımı keskin sınırlar ile ayrılırken internet ve sosyal medyanın varlığıyla özel alanın gizliliği de aşılaraq kamusal alanın sınırlarına karışmıştır. Yüz yüze olan tüm iletişim ve gözetim yöntemlerinin yerini sanal takipler almıştır.

Aydemir (2021) ağ toplumlarının sürekli etkileşimde olan yapısının değişimlere de açık olduğunu belirtmektedir. Aydemir (2021) bu bağlamda hem yüz yüze hem de sosyal medya üzerinden iletişim kurabilen bireylerin gündelik hayatın basmakalıp yargıları ve sorunlarını da bu siber ortama taşıyabileceğini belirtmiştir. Israrlı takip gibi komplike ve sürekli bir eylemin fiziksel olarak gerçekleştirilmesi daha zor ve riskliken bu takıntılı

iletişim kurma biçiminin internete taşınması onu daha anonim, uygulanması daha kolay bir fiil haline getirmektedir. Böylelikle hayatın akışındaki bir sorun ağlara aktarılmaktadır.

Gözetim yöntemlerinin değişmesi kimlik kavramının da çeşitlenmesine neden olmuştur. Sosyal kimliklerin yanı sıra internet kullanımının yaygınlaşmasıyla siber kimlikler de ön plana çıkmıştır. Bireyler, sosyal medyada gerçek hesaplarının yanı sıra yeni profiller oluşturabilme imkanına sahip oldukları için yeni sosyal kimlikler edinebilmektedir. Bu durum gözetimi yeni bir boyuta taşıyarak takıntılı takipçilerin varlığını çoğaltmaktadır. Aydemir (2021)'in de belirttiği gibi bireylerin internette bu kadar serbest olabilmeleri çevrimiçi disinhibisyon etkisini arttırmaktadır. Bu bağlamda geçmişte bir tekel elinde olan gözetleme ayrıcalığı günümüzde her bireyin kullanabileceği bir güç unsuru haline gelmiştir.

Nüfusun zamanla artmasıyla herkesin birbirini tanıyıp gözetleyebildiği küçük topluluklardan şehir yaşamının kalabalıklığı ve bireyin anonimliği başlamıştır. Ancak gözetim bireyin çeşitli platformları aktif bir şekilde kullanmasıyla yeniden görünür olmuştur. Özellikle 1990'lı yıllar ve sonrasında kitle iletişim araçlarının içerikleri bireylerin mahremiyet hakkındaki düşünceleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Oprah Winfrey Show, Big Brother, Survivor, Biri Bizi Gözetliyor gibi programlar özel hayatın kamuya sunulduğu ve bu durumun içselleştirilmesine yol açan programlardır.

2021 yılı itibarıyla dijital bir dizi, film ve belgesel izleme platformu olan Exxen'de "Stalk" isimli bir program yayınlanmaya başlamıştır. Program, bireylere en iyi stalkerın kendileri olup olmadığını sormakta ve stalklanan birey ile stalkerını karşı karşıya getirmektedir.

Bu bağlamda görülmektedir ki sosyal medya uygulamalarından gözetleme yapan kişiler Tokgöz'ün bahsettiği ikinci grupta yer alarak karşılarındaki kişiler hakkında bilgi toplayarak otorite kurmaya çalışmaktadırlar. Stalkerların büyük bir çoğunluğu bunu merak, eğlence ve boş zamanlarını geçirme aktivitesi olarak gerçekleştirirken geriye kalan kesim stalklamayı yani sürekli gözetleme eylemini bireyleri taciz etme ya da takıntılı davranışlarını gerçekleştirme çerçevesinde uygulamaktadır. Özellikle takip ettikleri bireye kin besleyip intikam almak isteyebilecek grupta olan reddedilen, dargın, erotomanik stalker, aynı zamanda basit takıntılı, samimiyet arayan ve kızgın takipçiler

kötücül yazılım (malware) kullanmaya yatkın stalkerlardır. Mağdurlar, bir stalkerın gözetleme eylemlerine maruz kaldıklarını düşündüklerinde takipçinin sosyal medya aracılığıyla kendilerine ulaşma çabalarını kayıt altına (tarih, saat ve eylemi) almalı, düzenli not tutmalılardır.

Günümüzdeki bu postmodernlik sonrası yaşamı Bauman ve Lyon (2013) “akışkan gözetim” olarak tanımlamaktadır. Akışkan gözetim, gözetimi bir yönelim olarak ele alan onun teknolojik ve değişken doğasına atıfta bulunan bir kavramdır. Mahremiyetimizi kendi rızamız ile verdiğimiz söyleyen Bauman ve Lyon, bazı “harikalıklar” karşılığında özel hayatımızın bilgilerin nasıl sunulduğunu açıklamaktadır. İnternet çağında bireyler, neyin kamusal alanda kalması neyin özel alanda kalması gerektiği konusundaki anlayışlarını değiştirmişlerdir. Nada Svob-Dokic bu algı değişikliğinin bir sonucu olarak sosyal medyanın kullanıcılarda gözetleme ve teşhirciliği arttırdığını belirtmektedir. Svob-Dokic aynı zamanda bireylerin siber ortamın sağladığı özgürlük imkanlarıyla başkalarını gözetlemeyi ve ısrarlı takip gibi olguları eğlence unsuru yapmalarının doğru olmadığını savunmaktadır (<https://www.bbc.com>). Bu bağlamda internet kullanıcıları, siber ortamın sunduğu ikon ve ikonaların büyümesine kapılmakta, kendilerine tercih gibi sunulan önceden belirlenmiş sayısız seçenekle birlikte olduklarından farklı bir kişiliğe kendi rızaları ile bürünmektedirler.

Franz Kafka’nın karanlık güçlere ilişkin, sizi her şeyden kuşku eder hale getiren (sizin hakkınızda kim, ne biliyor? Bunu nasıl biliyorlar? Bu bilgi sizi nasıl etkileyecek?) betimlemeleri bugünün veri tabanı dünyasını anlatmaya daha uygundur... (Bauman ve Lyon, 2013, s. 22). Kısacası çağımızın akışkan gözetimi içerisinde herkes bir stalker ve stalk kurbanıdır.

Güçyener’e (2011) göre gerçeklerden uzaklaşan bireyler gözetlenmeye ve yönlendirilmelere daha çok maruz kalmaktadır. Bu bağlamda bireyler gözetlendiklerinin farkında olan bilinçli özneler ve nesnelerken, gözetlendiklerinin ve her seçimlerinde yönlendirildiklerinin farkında olmayan, kendilerini özgür sanan ve bilgisayarları, akıllı telefonlarınca oluşturulmuş, oluşturdukları kimliklere sahip özne nesnelere dönüşmektedirler.

Bazı düşünürlere göre beden aslında bireyin sahip olduğu ve yönetiminin tamamen kendisinde olduğu bir mülk değil de başka bireylerin beğenisine sunulan ve tüketime

dayalı bir nesnedir. Özellikle günümüzün içerisinde bulunan iletişim çağını genel çerçeveden göremeyip sunulan her enformasyon ve yeniliği sorgulamadan benimsemek, olası sorunlar için bireylerin gereken önlemleri almamasına ve sosyal medya uygulamalarındaki olumsuz getirilere karşı açık hale gelmelerine neden olmaktadır.

Kalaman (2017) çalışmasında dijital yerliler (0-24 yaş arasındaki internet çağına doğan bireyler) veya dijital göçmenler (25 yaş üzeri bireyler) internet ve sosyal medyada çok fazla zaman geçirdiklerini belirtmektedir. İnternette sürekli faal olan bu bireyler bazen yaptıkları eylemler ile geri dönüşü olmayacak hatalara yol açabilmektedir.

Toker (2016)'ın de belirttiği gibi bireyler artık kimlik bilgilerinden, sağlık, alışveriş, ekonomik bilgileri, eğlence bilgilerine kadar sahip oldukları tüm kamusal ve özel alan bilgilerini gönüllü olarak vermektedir. Bunun büyük bir nedeni de tüm işlemlerin artık internette hızla ve mekansız olarak gerçekleştirilebilmesidir. Fakat bu erişebilirlik bireylerin zihninde gözetmeyi ve gözetlenmeyi meşrulaştırmaktadır. Öyle ki gözetlenmeyi kabul etmeyenler suçlu olarak varsayılabilmektedir.

Gözetim sonucu toplum kurallarına uymayan bireyler, çeşitli kurumlar aracılığıyla daha sıkı kontrol altına alınır. Bu yerler hapisaneler, ıslahevleri, ruh ve sinir hastalıkları hastaneleri gibi kurumlardır. Gözetim toplumunun ve enformasyon çağının geleceği düşünüldüğünde iki öngörü ortaya çıkmaktadır. Bir görüşe göre teknoloji ve gözetim bizi çok da ileri ve refah bir yaşama götürecektir. Diğer varsayıma göre kontrol mekanizmaları gücünü arttırarak baskılar çoğalacak ve distopyalar gibi yaşam da bireyler için bir tehdit unsuru haline gelecektir. Gözetim bir merak duygusundan da ortaya çıktığından stalk kavramının karşısındaki kişiden sürekli bilgi toplama isteği ve merakıyla eşleşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYADA STALKLAMAK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araştırmanın üçüncü bölümünde gönüllük esasına dayalı olarak yapılan online anket ile katılımcıların stalk hakkındaki bilgi ve düşünceleri, toplumsal cinsiyet bağlamında yorumlanmaya çalışılmıştır. Veriler, SPSS 25 (Statistical Package for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın konusu, evreni, örnekleme, amacı ve önemi, yöntem ve tekniği, sınırlılıkları belirtilmiş ardından araştırma bulguları betimsel analiz tekniği kullanılarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Konusu

Teknolojinin hızla gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşmasıyla yeni medya içerisinde yer alan farklı sosyal medya mecralarında bireylerin profillerinin başkaları tarafından gizlice görüntülenmesi anlamına gelen stalklamak (ısrarlı takip) kavramı giderek normalleşmektedir.

Sosyal medya ortamlarını kullanan farklı yaş grubundaki bireylerin cinsiyetleri temelinde stalklama eylemi ve bu eyleme yönelik farkındalıkları da değişmektedir. Çünkü dijital teknolojilerin sağladığı olanaklar bir yandan sanal ortamlardaki her türlü bilgiye erişimi kolaylaştırarak özel alanları şeffaf hale getirirken, diğer yandan da mahremiyetin sınırlarını, bireylerin sahip oldukları kültürün değer ve norm dizgelerini kişiden kişiye değişen yeni formatlara dönüştürmüştür. Özel alanın sınırları muğlaklaşmıştır. Böylece özel alanlara giriş ve çıkış kolaylaşmıştır. Anlık paylaşımlarla beğenilme arzusu ile bireylerin sosyal medya hesaplarını açık tutma eğilimleri, izlenmek, merak edilmek, beğenilmek gibi durumlar hem stalklayan hem de stalklanan kişileri karşı karşıya getirmektedir. Böylelikle görülmek istenene yönelik bir “online iz sürme” davranışı normalleştirilmiştir.

Sosyal medyanın olanakları, stalk davranışlarının çeşitli tarzlarının gerçekleşmesine zemin oluşturmaktadır. Çünkü gerçek dünyada sosyal ilişkilerin giderek sığlaşması, yeni bir gerçeklik arayışı, benliğin dışa vuruş biçimi olarak değerlendirilebilir. Böylelikle stalkerlar ve stalklanan kişiler online ortamlarda kendi gerçekliklerini yeniden

çerçevelemektedirler. Başka bir deyişle, gözetleyen ve gözetlenen kişiler birbiriyle takipte kalabilmek için farklı çabalar gösterebilmektedirler. Ancak bireylerin birbirleri ile takipleşme sınırları, yaş gruplarına ve cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın konusunu, sosyal medya uygulamalarında bireylerin profillerinin gizlice görüntülenmesiyle ortaya çıkan stalklamak (ısrarlı takip) kavramı oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında stalklama davranışı toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu kuramları bağlamında incelenmiş, konuya ilişkin detaylı literatür taraması yapılarak, veriler 437 sosyal medya kullanıcısına 33 sorudan oluşan online anket tekniği uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmada, online anket ile katılımcılardan elde edilen veriler cinsiyetleri ve yaşları temelinde stalk kavramı konusundaki düşüncelerine ulaşılarak araştırmanın hipotezleri desteklenmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada, sosyal medya kullanan bireylerin yaptıkları ısrarlı takibin (stalklama) araştırılması, stalklama kavramının ne kadar bilindiği, stalk eylemi ile bireylere zarar verilip verilmediği ve bu kavramın bireyler tarafından nasıl algılandığının toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca araştırmada stalk kavramı ve gözetim toplumu kavramının doğrudan ilişkisi ortaya konarak katılımcıların en çok hangi sosyal medyayı kullandıkları ve ne kadar stalklama yaptıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda stalklama yapan kullanıcıların yaş ve cinsiyetleri, kimleri ve hangi amaçla stalkladıkları, hangi duygu ve düşünce ile stalklama yaptıkları ve stalk mağdurlarının kimler olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Türkiye’de ısrarlı takip üzerine yapılan ve stalk konusunda feminist teori ve erkeklik çalışmalarıyla da kavramın neden ve sonuçlarının daha detaylı ele alındığı çalışmaların yetersizliğinden dolayı araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılacak çalışmanın literatürde az çalışıldığı göz önüne alınarak literatüre katkı sağlanmasının yanı sıra kapsamlı bir araştırma ile de günümüzde sıkça duyulan stalk kavramını ilk defa toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu kuramları ile değerlendirilerek iletişim alanında akademik bir etkiye sahip olacağı ve gelecek çalışmalara rehberlik yapacağı düşünülmektedir.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini sosyal medya hesabı olan ve aktif olarak kullanan bireyler oluştururken, örneklemi sosyal medyayı sıklıkla kullandıkları varsayılan ve araştırma konusuna yönelik düşüncelerini aktarabilecek olan “15-65” yaş arası kullanıcılar oluşturmaktadır. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak online ankete cevap veren bireylerden oluşmaktadır.

Örneklem sayısı belirlenirken, TÜİK verilerine göre 2017 nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun 80 milyon 810 bin kişi olduğu bilindiğinden (<https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/turkiyenin-2017-nufusu-aciklandi/1050229>). Çalışmada Yazıcıoğlu ve Eroğlu'nun (2014)'nın belirttiği tabloda öngörülen asgari katılımcı sayısı 0.05 anlamlılık düzeyinde evren büyüklüğü 100 milyon olduğunda en az 384 benimsenerek örneklem hacmi belirlenmiştir. Araştırma, 05.02.2021 – 03.04.2021 tarihleri **arasında 437** katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemlerinden Kolayda örneklem yöntemi uygulanmıştır. Strauss ve Corbin'in (2014) belirttiği gibi araştırmalarda evrenin doğasına yönelik bilgilere sahip olunamadığında olasılıksız örneklem yöntemleri kullanılmaktadır. Bu sayede araştırmalar daha derinlikli bir biçimde incelenebilmektedir. Flick (2014), olasılıksız örneklemelerin -bu araştırmada da varsayıldığı gibi- bilgi sahibi ve anket sorularını cevaplayabilecek bireylere odaklandığını belirtmektedir. Dolayısıyla sonuçların genellenmesi düşünülmemektedir. Betimsel analizlerle konu hakkında elde edilen bilgiler, konuya ışık tutacaktır.

Araştırmadaki bağımsız değişkenler, yaş ve cinsiyet iken, bağımlı değişken stalklama eylemidir. Araştırmanın ara değişkenleri ise sosyal medya kullanım ortamları ve sıklığıdır. Araştırmanın hipotezleri:

H1: Demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş) göre stalk kavramının anlaşılması ve uygulanması değişkenlik göstermektedir.

H2: Demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş) göre stalklamadaki kullanım amaçları değişmektedir.

H3: Gençler stalklamayı daha aktif kullanmaktadırlar.

H4: Sosyal medya kullanıcıları stalk kavramının suç olduğunu düşünmektedir.

H5: Gözetim toplumu kuramı stalkerların davranışlarını doğrudan etkilemektedir.

3.4. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Araştırmadaki veriler, sosyal medya kullanıcılarına yönelik 33 sorudan oluşan online anket tekniği ile elde edilmiştir. Kelley, Clark, Brown ve Sitzia (2003) anketin, genellikle bir seçime atıfta bulunduğunu söylemektedir. Arıkan'ın (2018) da belirttiği gibi anket, bireylerden bilgi almak amacıyla uygulanmaktadır. Elde edilmek istenen bilgiler sözlü ya da yazılı anketler ile nicel ya da nitel veriler olmaktadır. Anketler en uygun ortam seçilerek pek çok farklı biçimde yapılabilmektedir. Anketler katılımcılara posta aracılığıyla, yüz yüze ya da internet ortamında online olarak sorularak gerçekleştirilebilmektedir.

Arıkan (2018) anket yönteminin kullanılabilmesi için araştırmanın konusunun ankete uygun olması, sorulacak soruların konuya uygun ve anlaşılır olması, katılımcılara sorulan soruların yönlendirilmeden ve üstlerinde baskı kurulmadan oluşturulması gerektiğinden ve anket ile elde edilen verilerin literatür, deney ve gözlem ile takviye edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Altunışık (2008) çalışmalarda anket yöntemi kullanılırken dört varsayım yapıldığını ifade etmektedir. Buna göre katılımcıların, anket sorularına dair bilgilerinin bulunduğu, her katılımcının sorulardan aynı anlamı çıkardığı, anket sorularının katılımcılar tarafından araştırmacının istediği şekilde yanıtlayabilecekleri şekilde anlaşılır ifade edilmiş olması ve mülakatlarda, mülakatı yürütenlerin tüm soruları okuduğunun varsayılmasıdır. Bu çalışmada da ankete katılan bireylerin soruları doğru anladıkları ve doğru bilgi verdikleri varsayılmıştır.

Anketlere bakıldığında sorulan sorulara göre çeşitlere ayrıldıkları görülmektedir. Bunlar: yapılandırılmamış yani açık uçlu sorular, yapılandırılmış yani kapalı uçlu sorular ve ikisinin de kullanıldığı karma sorulardır. Ayrıca anketi yapan bireyler bu soruları hazırlarken katılımcıların konuyla ilgili olduklarını düşünmekte, katılımcıların akılcı olduklarını varsaymakta, doğru bilgi verdiklerini ve soruları doğru anladıklarını

düşünmektedir. Bu çalışmada da ankete katılan bireylerin soruları doğru anladıkları ve doğru bilgi verdikleri varsayılmıştır.

Evans ve Mathur (2005)'in de belirttiği gibi online anketler, teknolojilerin artması ve internetin yaygınlaşması ile daha kolay ve hızlı bir şekilde yapılabilir. Ayrıca online anketlerin zamandan ve mekândan bağımsız oluşu sayesinde farklı coğrafyalardaki birçok kişiye ulaşabilmektedir. Evans ve Mathur (2005), online anketlerin katılımcılara bir e-posta mesajı ile gömülü olarak gönderilebildiğini, anketin yer aldığı web sitesine yönlendiren *.html biçiminde paylaşılabildiğini ya da katılımcıların web sitesine direkt girerek anketleri çözebileceklerini belirtmektedir. Üstelik anketler, internet aracılığıyla istenilen formatta kolaylıkla hazırlanabilmektedir. Online anketler bu özellikleri nedeniyle araştırmaların çeşitlenmesini sağlamaktadır. Çalışmada online anket yönteminin kullanılmasının nedeni; kısa sürede daha çok insana ulaşmayı hedeflemek, literatürde yer alan yayınlarda tez konusunun amacına yönelik verilerin yeteri kadarıyla bulunmaması ve araştırma için gerekli olan verilerin mevcut şartlarda deney ve gözlem ile edinilemeyecek olmasıdır. Ayrıca araştırmanın yapıldığı dönemin pandemi dönemi olması, online anketin uygulanmasını mümkün kılmaktadır.

Son 5-6 yıla kadar anketler kâğıt üzerinde ve elden yapılsa da artık örneklemelerin çeşitli olması ve kullanım kolaylığı bakımından rahatlığıyla çevrimiçi anketler çalışmalarda daha sık kullanılmaya başlanmıştır.

Çalışmada uygulanan anket ile toplumsal cinsiyet kapsamında mağdur olan/olmayan bireylerin düşünceleri elde edilmiş ve stalk kavramının zihinlerdeki yansımalarının nasıl, neden ve ne kadar boyutta olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Online anketin soruları konu bağlamında ve etik değerler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizleri SPSS 25 (Statistical Package for Social Sciences) programı ile yapılmıştır. Araştırmada verilerin frekans dağılımları incelenmiş olup Bakan ve Büyükbeşe'nin (2004) de belirttiği gibi parametrik olmayan testlerde en çok kullanılan ve kategorik değişkenlerin arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan ki-kare testi uygulanmış olup veriler 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Veriler sayı ve yüzdeler ile ifade edilmiştir.

3.5. Araştırma Bulgularının Toplanması ve Değerlendirilmesi

Bu çalışmada online anket tekniği ile veriler, 2021 yılının, Şubat ve Nisan ayları arasında elde edilmiştir. Anket sadece sosyal medya hesabı olan “15-64” yaş arasındaki bireylere uygulanarak, stalk kavramı hakkındaki bilgilerine ve kavramı algılayışlarına ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, SPSS Statistics 25 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiş ve veriler yorumlanmıştır.

Değişen yaşam şartlarıyla birlikte bireyler haber alma alışverişi yapma, faturalarını ödeme, sağlık hizmetlerini alma ve düzenleme, sosyalleşme ve eğlenceye kadar neredeyse tüm işlerini internet üzerinden yapabilmektedirler. Gündelik yaşamın böylesine internete taşınması, bireylerin yaşamlarını kolaylaştıran bir durum olsa da internete yüklenilen her kişisel bilgi bireyin takip edilmesini kolaylaştırmakta ve siber zorbalık, dolandırılma, ısrarlı takip gibi istenmeyen durumların hedefi olmalarına yol açmaktadır. Bireyler psikolojik sorunlar yaşamaları, takıntılı düşüncelere sahip olmaları ya da merak duygularını tatmin etme amaçlarıyla ısrarlı takip (stalking) eylemini gerçekleştirebilmektedir. İsrarlı takibin ilk adımı ve en aktif yapıldığı ortam sosyal medya platformlarıdır. Çünkü sosyal medya uygulamalarında bireyleri bulabilmek ve hayatları hakkında bilgi edinebilmek çok kolaydır. Bireyler kendi hesaplarını kullanarak ya da sahte hesaplar açarak merak unsuru haline getirdikleri bireyi başlarda gizlice takip etmektedirler. Bu takibin sıklığı ve şiddet nitelikleri içermesi zaman alabilmektedir.

Sosyal medya uygulamalarında özellikle Twitter, Tiktok ve Instagram kullanıcıların yorumları değerlendirildiğinde, kullanıcıların ısrarlı takip etmeyi (stalk) ilişkilerinin doğal bir parçası olarak gördükleri ve bu takip girişimlerini masum bir eylem olarak varsaydıkları, stalkı espri unsuru yapmalarından anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik yapılarına (Tablo 5), sosyal medya kullanım alışkanlıklarına (Tablo 6), ve stalk kavramına bakış açılarına (Tablo 7) ilişkin veriler elde edilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	297	68
	Erkek	131	30
	LGBT	9	2.1
Yaş	15-24	145	33.2
	25-34	98	22.4
	35-44	78	17.8
	45-54	100	22.9
	55-64	16	3.7
Eğitim	İlköğretim	7	1.6
	Ortaöğretim	60	13.7
	Ön Lisans	59	13.5
	Lisans	261	59.7
	Lisansüstü	50	11.4
Sizce bireyler sosyal medyada gerçek kimliklerini mi yoksa sahte kimliklerini mi sergiliyorlar?	Gerçek Kişiliklerini	69	15.8
	Olmak İstedikleri Kişiliği	368	84.2

Ankete katılan bireylerin demografik özelliklerinin dağılımları incelendiğinde; araştırmaya katılan bireylerin %68'i kadın, %30'u erkek ve %2.1'i LGBT'dir. Katılımcıların yaşlara göre dağılımı değerlendirildiğinde, %33.2'si "15-24", %22.4'ü "25-34", %17.8'i "35-44", %22.9'u "45-54" ve %3.7'si "55-64" yaş aralığındadır. Katılımcıların %1.6'sının ilköğretim, %13.7'sinin ortaöğretim, %13.5'inin ön lisans, %59.7'sinin lisans ve %11.4'ünün lisansüstü eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan bireylerin %15.8'i kullanıcıların sosyal medyada gerçek kişiliklerini sergilediklerini düşünürken %84.2'si bireylerin sosyal medyada olmak istedikleri kişi gibi davrandıklarını düşünmektedir. Bu sonuca göre katılımcıların %50'den fazlasının sosyal medyayı yapay bir mecra olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarına İlişkin Dağılımı

		N	%
Sosyal medya hesap/hesaplarınız var mı? Varsa hangileri?	Facebook	282	64.5
	Instagram	380	87
	Twitter	265	60.6
	YouTube	266	60.9
	Whatsapp	413	94.5
	Diğer	28	6.4
En sık kullandığınız sosyal medya uygulaması nedir?	Facebook	93	21.3
	Instagram	266	60.9
	Twitter	115	26.3
	YouTube	126	28.8
	Whatsapp	296	67.7
	Diğer	10	2.3
Sosyal medya uygulamalarına günde yaklaşık kaç saatinizi ayırıyorsunuz?	1 saat	88	20.1
	2 saat	121	27.7
	3 saat	95	21.7
	3 saat ve üzeri	133	30.4

Günümüzde stalklamak ile en çok özdeşleştirilen mecra sosyal medya uygulamalarıdır. Sosyal medya kullanımında stalklamanın incelendiği bu araştırmada katılımcıların hangi sosyal medya uygulamalarını en çok ve ne sıklıkla kullandıkları saptanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların %64.5’inin Facebook, %87’sinin Instagram, %60.6’sının Twitter, %60.9’unun YouTube, %94.5’inin Whatsapp ve %6.4’ünün diğer sosyal medya uygulamalarında hesapları (profilleri) bulunmaktadır. Katılımcılar soruda belirtilen sosyal medya uygulamalarının hesapları haricinde diğer seçeneğinde en çok

Telegram hesapları bulunduğunu belirtmişlerdir. Ankete katılan bireylerin %21.3'ünün en sık Facebook'u, %60.9'unun en çok Instagram'ı, %26.3'ünün Twitter'ı, %28.8'inin YouTube'ı, %67.7'sinin Whatsapp'ı ve %2.3'ünün diğer uygulamaları kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar diğer seçeneğinde en sık Discord'u kullandıklarını ifade etmişleridir. Anket katılımcılarının %20.1'i sosyal medya uygulamalarına günde yaklaşık 1 saatlerini ayırdıklarını dile getirirken diğer katılımcıların %27.7'si sosyal medyaya 2 saat, %21.7'si 3 saat ve %30.4'ü 3 saat ve üzerinde vakit ayırdıklarını belirtmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Stalk Kavramı Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Dağılımları

		n	%
Stalk kavramı nedir biliyor musunuz?	Evet	357	81.7
	Hayır	80	18.3
Daha önce tanıdığınız ya da hiç tanımadığınız birinin hesabını gizlice düzenli olarak görüntülediniz mi?	Evet	210	48.1
	Hayır	227	51.9
Sıklıkla takip ettiğiniz kişi veya kişilere mesaj attınız mı?	Evet	169	38.7
	Hayır	268	61.3
Gizli veya açık olarak sürekli takipte kaldığınız kişiler, hesaplar var mıdır?	Evet	272	62.2
	Hayır	165	37.8
Size karşı yapılan ve fark ettiğiniz stalk eylemleri oldu mu?	Evet	182	41.6
	Hayır	255	58.4
Size karşı stalk yapılsa rahatsız olur musunuz?	Evet	256	58.6
	Hayır	181	41.4
İsminizin yer aldığı hesabınız hariç anonim bir sosyal medya hesabınız daha var mı?	Evet	117	26.8
	Hayır	320	73.2
Sizi takibe alan kişiden rahatsız olup bunu çevreniz yakınlarınız ya da resmi makamlar ile paylaşır mısınız?	Evet	289	66.1
	Hayır	148	33.9

Yaşadığınız bir ısrarlı takip mağduriyeti olduysa sonrasında fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunu yaşadınız mı?	Evet	31	7.1
	Hayır	406	92.9
Sıkı ve ısrarlı takip etme durumuna yönelik Türkiye’deki yasal düzenlemeleri biliyor musunuz?	Evet	127	29.1
	Hayır	310	70.9
Günümüzde sosyal medya ortamlarında insanları ısrarlı takip etmenin, gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünüyor musunuz?	Evet	350	80.1
	Hayır	87	19.9
Sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenliyor musunuz?	Evet	394	90.2
	Hayır	43	9.8
Bir kişinin profili herkese açıksa size göre girilmesi normal bir davranış mıdır?	Evet	312	71.4
	Hayır	125	28.6
Kadınlar, erkeklere göre daha çok mu takip etmekte ve iz sürmektedir?	Evet	276	63.2
	Hayır	161	36.8
Ünlü biri zaten hayatını göz önünde yaşamaktadır. Bu yüzden ünlüleri ısrarlı takip etmek normal midir?	Evet	202	46.2
	Hayır	235	53.8
Tanımadığın birinin seni stalklamasını ciddiye alır mısın?	Evet	214	49
	Hayır	223	51
Stalk mağduru çoğunlukla kadınlardır ve bunu yapan da büyük oranda eski sevgilileridir.	Evet	274	62.7
	Hayır	163	37.3
Stalk yapmak bir şiddet biçimi midir?	Evet	229	52.4
	Hayır	208	47.6

Cinsler arasında ilişki kurulması düşünüldüğünde iz sürmek, sıkı takibe almak gerekir mi?	Evet	72	16.5
	Hayır	365	83.5
Fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sosyal medyada stalklanmayı sorun eder misiniz?	Evet	183	41.9
	Hayır	254	58.1
Fiziksel olarak gözetlenmekle, sanal ortamda gözetlenmek arasında fark var mıdır?	Evet	280	64.1
	Hayır	157	35.9
Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça ya da ünlü biri olmadıkça gözetleneceğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	179	41
	Hayır	258	59
Stalk yapmanın saplantılı bir durum ve psikolojik bir rahatsızlık olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	290	66.4
	Hayır	147	33.6
Sizi sıkı takibe alan iz süren (stalker) kişinin ilişki başlatmak için stalk girişimini normal kabul ediyor musunuz?	Evet	151	34.6
	Hayır	286	65.4
Bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşması stalk mağduru olmalarına yol açabilir mi?	Evet	355	81.2
	Hayır	82	18.8
Fiziksel takip ya da şiddet olmasa da sıkı takibe almak ve iz sürmenin (stalk yapmanın) suç sayılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	Evet	228	52.2
	Hayır	209	47.8

Katılımcıların stalk kavramı hakkındaki düşüncelerine ilişkin dağılımları incelendiğinde; ankete katılanların %81.7'si stalk kavramının ne olduğunu bildiğini ifade ederken %18.3'ü kavramın anlamını bilmemektedir. Katılımcıların daha önce tanıdıkları ya da tanımadıkları birinin hesabını gizlice ve düzenli olarak görüntüleyip görüntülemediklerini (stalker konumunda olup olmadıklarını) belirlemek için sorulan soruya katılımcıların %48.1'i evet yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %38.7'si sıklıkla takip ettikleri kişi veya kişilere mesaj attıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %62.2'si sosyal medyada gizli veya açık olarak sürekli takip ettikleri hesaplar ifade etmiştir. Ankete katılan bireylerin %41.6'sı daha önce kendilerine karşı yapılan stalk girişimlerinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %58.6'sı kendilerine karşı yapılacak stalk eylemlerinden rahatsızlık duyacaklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %26.8'i mevcut hesapları haricinde anonim bir başka sosyal medya hesabına daha sahip olduklarını dile getirmiştir.

Anket katılımcılarının %66.1'i kendilerini takibe alan kişilerden rahatsız olup bu durumu yakınları ya da resmi makamlar ile paylaşacağını ifade etmiştir. Katılımcıların %7.1'i yaşadıkları stalk mağduriyetleri sonrasında fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunu yaşadığını belirtmiştir. Ankete katılanların %29.1'i ısrarlı takiple ilgili Türkiye'deki yasal düzenlemeleri bildiğini ifade etmiştir. Katılımcıların %80.1'i günümüzde ısrarlı takibin ve gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünmektedir. Ankete katılan bireylerin %90.2'si sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlediklerini belirtmiştir. Ankete katılan bireylerin %71.4'ü bir kişinin profili herkese açıksa olası hesaba girilmesinin normal bir davranış olduğunu düşünmektedir.

“Kadınlar erkeklere göre daha çok mu takip ve iz sürmektedir” sorusuna ilişkin dağılım değerlendirildiğinde katılımcı bireylerin %71.4'ü kadınların daha çok takip eden taraf olduğunu belirtmiştir. Ankete katılan bireylerin %46.2'si ünlüler hayatlarını göz önünde yaşadıkları için ısrarlı takip edilmelerinin normal olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların %49'u tanımadıkları birilerinin kendilerini stalklamasını ciddiye aldıklarını belirtmektedir.

Katılımcıların %62.7'si stalk mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğunu ve bunu yapanların da büyük oranda eski sevgilileri olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %52.4'üne göre stalklamak bir şiddet biçimidir. “Cinsler arasında ilişki kurulurken iz

sürmek, sıkı takibe almak gerekli midir?” sorusuna katılımcıların %16.5’i evet demiştir. Katılımcıların %41.9’u fiziksel bir eyleme geçilmese bile sadece sosyal medyada stalklanmayı sorun edeceklerini ifade etmektedir. Katılımcıların %64.1’ine göre fiziksel olarak gözetlenmekle sanal ortamda gözetlenmek arasında fark bulunmaktadır. Katılımcıların %41’i kanuna aykırı bir şey yapmasa ve ünlü biri olmasa da gözetleneceğini düşünmektedir. Ankete katılan bireylerin %66.4’ü stalklamanın saplantılı bir durum ve psikolojik bir rahatsızlık olduğunu belirtmiştir. Ankete katılan bireylerin %34.6’sı kendileriyle ilişki başlatmak için ısrarlı takip yapan bir bireyin girişimlerini normal karşılayacağını ifade etmiştir. Katılımcıların %81.2’si cinsiyet farketmeksizin bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşımlarının stalk mağduru olmalarına yol açabileceğini düşünmektedir. Ankete katılan bireylerin %52.2’si fiziksel takip ya da şiddet olmasa da stalk yapmanın suç sayılması gerektiğini belirtmiştir.

Cinsiyete Göre Stalk Kavramının Anlaşılması ve Uygulanması

Katılımcıların cinsiyetlerine göre stalk kavramını algılayışları ve kavramın uygulanması arasındaki ilişki Pearson Ki kare ile incelenmiştir. Analizin sonuçlarına göre katılımcıların cinsiyetleri ile stalker mağduru olduklarında bu durumu çevreleri ve resmi makamlar ile paylaşıp paylaşmamaları arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000$). Kadın katılımcıların %72.4’ü ve erkek katılımcıların %53.4’ü stalk mağduriyetleri yaşadıklarında bunu yakınlarına ve resmi makamlara bildireceklerini belirtirken LGBT katılımcıların %55.6’sı stalka maruz kalsalar da bu eylemi kimse ile paylaşmayacaklarını ifade etmişlerdir. Ankete katılanların cinsiyetleri ile stalk mağduriyeti yaşadıklarından sonra fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunu ile karşılaşp karşılaşmamaları arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000$). Kadın katılımcıların %94.3’ü ve erkek katılımcıların %93.1’i stalk mağduriyeti sonrası herhangi bir sağlık sorunu yaşamadıklarını belirtirken LGBT katılımcıların %55.6’sı stalker eylemlerinden sonra fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunuyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların cinsiyetleri ile sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

($p=0.003$). Kadın katılımcıların %92.9'u, erkek katılımcıların %85.5'i ve LGBT katılımcıların %66.7'si sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların cinsiyetleri ile stalk yapmanın bir şiddet biçimi olup olmadığını düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.013$). Kadınların %57.2'si stalk yapmanın bir şiddet biçimi olduğunu belirtirken erkeklerin %58'i ve LGBT bireylerin %55.6'sı stalkı bir şiddet biçimi olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların cinsiyetleri ile fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sadece sosyal medya üzerinden yapılan stalklanmayı sorun edip etmemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.013$). Kadınların %53.5'i, erkeklerin %68.7'si ve LGBT katılımcıların %55.6'sı fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sadece sosyal medya üzerinden stalklanmayı sorun etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların cinsiyetleri ile fiziksel olarak gözetlenmek ile sosyal medyada gözetlenmek arasında fark olup olmadığı hakkındaki düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.002$). Kadınların %58.6'sı, erkeklerin %76.3'ü ve LGBT katılımcıların %66.7'si fiziksel olarak gözetlenmek ile sanal ortamda gözetlenmek arasında fark olduğunu ifade etmiştir. Ankete katılan bireylerin cinsiyetleri ile fiziksel takip ya da şiddet olmasa da sadece sosyal medya üzerinden yapılan stalklamanın suç sayılıp sayılmaması gerektiği hakkındaki düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.014$). Kadınların %56.9'u sosyal medyada stalklamanın suç sayılması gerektiğini ifade ederken erkeklerin %57.3'ü ve LGBT katılımcıların %66.7'si fiziksel şiddet içermeyen sadece sosyal medya üzerinden yapılan ısrarlı takibin suç sayılmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların, cinsiyetleri ile stalk kavramının ne olduğunu bilmeleri ($p=0.637$), daha önce tanıdıkları ya da hiç tanımadıkları birinin hesabını gizlice düzenli olarak görüntülemeleri ($p=0.110$), düzenli takip ettikleri kişilere mesaj atmaları ($p=0.630$); gizli veya açık olarak sürekli takip ettikleri bir hesap bulunup bulunmaması ($p=0.121$); katılımcıların kendilerine karşı yapılan ve fark ettikleri bir stalk eylemleri olup olmaması ($p=0.410$); stalka maruz kalsalar rahatsız olurlar mı sorusu ($p=0.117$); anonim bir sosyal medya hesapları bulunması ($p=0.563$); Türkiye'deki stalk kavramı hakkındaki yasal düzenlemeleri bilmeleri ($p=0.275$); günümüzde sosyal medyada stalklanmanın ve gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünceleri ($p=0.726$); profili herkese açık olan bir

bireyin profillerine girilmesini normal karşılamaları ($p=0.387$) ve tanımadığınız birinin kendilerini stalklamasını ciddiye alıp almamaları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ($p=0.059$) ortaya çıkmıştır (Tablo 8).

Tablo 8: Cinsiyete Göre Stalk Kavramının Anlaşılması ve Uygulanması Arasındaki İlişki

		Kadın n(%)	Erkek n(%)	LGBT n(%)	X ²	P değeri
Stalk kavramı nedir biliyor musunuz?	Evet	245 (82.5)	104 (79.4)	8 (88.9)	0.903	0.637
	Hayır	52 (17.5)	27 (20.6)	1 (11.1)		
Daha önce tanıdığınız ya da hiç tanımadığınız birinin hesabını gizlice düzenli olarak görüntülediniz mi?	Evet	146 (49.2)	57 (43.5)	7 (77.8)	4.413	0.110
	Hayır	151 (50.8)	74 (56.5)	2 (22.2)		
Sıklıkla takip ettiğiniz kişi veya kişilere mesaj attınız mı?	Evet	111 (37.4)	55 (42)	3 (33.3)	0.925	0.630
	Hayır	186 (62.6)	76 (58)	6 (66.7)		
Gizli veya açık olarak sürekli takipte kaldığınız kişiler, hesaplar var mıdır?	Evet	194 (65.3)	72 (55)	6 (66.7)	4.227	0.121
	Hayır	103 (34.7)	59 (45)	3 (33.3)		
Size karşı yapılan ve fark ettiğiniz stalk eylemleri oldu mu?	Evet	118 (39.7)	59 (45)	5 (55.6)	1.785	0.410
	Hayır	179 (60.3)	72 (55)	4 (44.4)		
Size karşı stalk yapılsa rahatsız olur musunuz?	Evet	182 (61.3)	71 (54.2)	3 (33.3)	4.293	0.117
	Hayır	115 (38.7)	60 (45.8)	6 (66.7)		
İsminizin yer aldığı hesabınız hariç anonim bir sosyal medya hesabınız daha var mı?	Evet	75 (25.3)	39 (29.8)	3 (33.3)	1.148	0.563
	Hayır	222 (74.7)	92 (70.2)	6 (66.7)		
Sizi takibe alan kişiden rahatsız olup bunu çevreniz	Evet	215 (72.4)	70 (53.4)	4 (44.4)	16.513	0.000

ve yakınlarınız ya da resmi makamlar ile paylaşırmısınız?	Hayır	82 (27.6)	61 (46.6)	5 (55.6)		
Yaşadığınız bir ısrarlı takip mağduriyeti olduysa sonrasında fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunu yaşadınız mı?	Evet	17 (5.7)	9 (6.9)	5 (55.6)	32.927	0.000
	Hayır	280 (94.3)	122 (93.1)	4 (44.4)		
Sıkı ve ısrarlı takip etme durumuna yönelik Türkiye'deki yasal düzenlemeleri biliyor musunuz?	Evet	80 (26.9)	43 (32.8)	4 (44.4)	2.584	0.275
	Hayır	217 (73.1)	88 (67.2)	5 (55.6)		
Günümüzde sosyal medya ortamlarında insanları ısrarlı takip etmenin, gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünüyor musunuz?	Evet	239 (80.5)	103 (78.6)	8 (88.9)	0.640	0.726
	Hayır	58 (19.5)	28 (21.4)	1 (11.1)		
Sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenliyor musunuz?	Evet	276 (92.9)	112 (85.5)	6 (66.7)	11.378	0.003
	Hayır	21 (7.1)	19 (14.5)	3 (33.3)		
Bir kişinin profili herkese açıksa size göre girilmesi normal bir davranış mıdır?	Evet	206 (69.4)	99 (75.6)	7 (77.8)	1.901	0.387
	Hayır	91 (30.6)	32 (24.4)	2 (22.2)		
Tanımadığın birinin seni stalklamasını ciddiye alır mısın?	Evet	157 (52.9)	53 (40.5)	4 (44.4)	5.672	0.059
	Hayır	140 (47.1)	78 (59.5)	5 (55.6)		
Stalk yapmak bir şiddet biçimi midir?	Evet	170 (57.2)	55 (42)	4 (44.4)	8.714	0.013
	Hayır	127 (42.8)	76 (58)	5 (55.6)		
Fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sosyal	Evet	138 (46.5)	41 (31.3)	4 (44.4)	8.616	0.013

medyada stalklanmayı sorun eder misiniz?	Hayır	159 (53.5)	90 (68.7)	5 (55.6)		
Fiziksel olarak gözetlenmekle, sanal ortamda gözetlenmek arasında fark var mıdır?	Evet	174 (58.6)	100 (76.3)	6 (66.7)	12.469	0.002
	Hayır	123 (41.4)	31 (23.7)	3 (33.3)		
Fiziksel takip ya da şiddet olmasa da sıkı takibe almak ve iz sürmenin (stalk yapmanın) suç sayılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	Evet	169 (56.9)	56 (42.7)	3 (33.3)	8.606	0.014
	Hayır	128 (43.1)	75 (57.3)	6 (66.7)		

Cinsiyete Göre Stalklama Eyleminin Amacı, Özellikleri ve Gerçekleşme Biçimi

Katılımcıların cinsiyetleri ile ünlülerin stalklanmasının normal olup olmadığını düşünceleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.003$). Kadınların %58.9'u hayatlarını göz önünde yaşayan ünlülerin stalklanmasının normal olmadığını dile getirirken erkeklerin %55.7 ve LGBT katılımcıların %77.8'i ünlülerin stalklanmasının normal olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların cinsiyetleri ile kanuna aykırı bir şey yapmadıkça ya da ünlü olmadıkça gözetleneceklerini düşünüp düşünmemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.009$). Kadın katılımcıların %61.3'ü ve erkek katılımcıların %57.3'ü kanun dışı bir eylemde bulunmadıkça ve ünlü olmadıkça gözetlenmeyeceklerini düşünürken LGBT katılımcıların %88.9'u kanuna aykırı davranışlar ya da ünlü olmasalar da gözetleneceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların cinsiyetleri ile stalk yapmanın saplantılı bir durum ya da psikolojik bir rahatsızlık olup olmadığını düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p=0.000$). Kadın katılımcıların %72.1'i ve erkek katılımcıların %55.7'si stalk yapmayı saplantılı bir davranış veya psikolojik bir rahatsızlık olarak düşünürken LGBT katılımcıların %66.7'si stalkı saplantılı bir davranış ya da psikolojik bir rahatsızlık

olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Ankete katılan bireylerin cinsiyetleri ile stalkerın ilişki başlatmak için ısrarlı takip yapmasını normal kabul edip etmemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000$). Kadınların %72.4'ü, erkeklerin %50.4'ü ve LGBT katılımcıların %55.6'sı ilişki başlatmak için stalkerlık yapılmasını normal kabul etmemektedir (Tablo 9).

Katılımcıların cinsiyetleri ile kadınların erkeklere göre daha çok takip ve iz sürdüklerini düşünmeleri ($p=0.121$); stalk mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğunu düşünmeleri ve bu eylemi gerçekleştirenlerin de büyük oranda eski sevgilileri olduğunu düşünmeleri ($p=0.246$); cinsler arasında ilişki başlatmak için ısrarlı takip yapılmasının normal bulup bulmamaları ($p=0.889$); sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşmanın bireylerin stalk mağduru olmalarına yol açabilir mi sorusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p=0.121$) tespit edilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9: Cinsiyete Göre Stalklama Eyleminin Amacı, Özellikleri ve Gerçekleşme Biçimi Arasındaki İlişki

		Kadın	Erkek	LGBT	X²	P değeri
		n(%)	n(%)	n(%)		
Kadınlar, erkeklere göre daha çok mu takip etmekte ve iz sürmektedir?	Evet	181 (60.9)	91 (69.5)	4 (44.4)	4.221	0.121
	Hayır	116 (39.1)	40 (30.5)	5 (55.6)		
Ünlü biri zaten hayatını göz önünde yaşamaktadır. Bu yüzden ünlüleri ısrarla takip etmek (stalklamak) normal midir?	Evet	122 (41.1)	73 (55.7)	7 (77.8)	11.527	0.003
	Hayır	175 (58.9)	58 (44.3)	2 (22.2)		
Stalk mağdurları çoğunlukla kadınlardır ve bunu yapan da büyük oranda eski sevgilileridir.	Evet	193 (65)	77 (58.8)	4 (44.4)	2.806	0.246
	Hayır	104 (35)	54 (41.2)	5 (55.6)		

Cinsler arasında ilişki kurulması düşünüldüğünde iz sürmek, sıkı takibe almak gerekir mi?	Evet	49 (16.5)	21 (16)	2 (22.2)	0.235	0.889
	Hayır	248 (83.5)	110 (84)	7 (77.8)		
Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça ya da ünlü biri olmadıkça gözetleneceğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	115 (38.7)	56 (42.7)	8 (88.9)	9.338	0.009
	Hayır	182 (61.3)	75 (57.3)	1 (11.1)		
Stalk yapmanın saplantılı bir durum ve psikolojik rahatsızlık olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	214 (72.1)	73 (55.7)	3 (33.3)	15.348	0.000
	Hayır	83 (27.9)	58 (44.3)	6 (66.7)		
Sizi sıkı takibe alan iz süren (stalker) kişinin ilişki başlatmak için stalk girişimini normal kabul ediyor musunuz?	Evet	82 (27.6)	65 (49.6)	4 (44.4)	199.869	0.000
	Hayır	215 (72.4)	66 (50.4)	5 (55.6)		
Bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşması stalk mağduru olmalarına yol açabilir mi?	Evet	241 (81.1)	109 (83.2)	5 (55.6)	4.229	0.121
	Hayır	56 (18.9)	22 (16.8)	4 (44.4)		

Yaşa Göre Stalklama Kavramının Anlaşılması

Ankete katılan bireylerin yaşları ve stalklama kavramını algılayışları arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare analizi ile test edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların yaşları ile stalk kavramının anlamını bilmeleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak

anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,000$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaş arasındaki katılımcıların stalk kavramını bilmelerine ilişkin oranları sırasıyla %95.2, %95.9 %61.5, %65 ve %75’tir.

Ankete katılan bireylerin yaşları ile daha önce birinin hesabını gizlice ve düzenli olarak görüntülemeleri arasında istatistiksel olarak anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,000$). “15-24” ve “25-34” yaş aralığındaki katılımcıların sırasıyla %65.5 ve %62.2’si daha önce tanıdıkları ya da tanımadıkları birinin hesabını gizlice ve düzenli olarak takip ettiklerini belirtirken; “35-44”, “45-54”, “55-64” yaş aralığındaki katılımcıların sırasıyla %57.9, %73 ve %87.5’i stalker davranışı olarak bilinen birinin hesabını gizlice ve düzenli olarak takip etme eylemini daha önce yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların gizli veya açık olarak sürekli takipte kaldıkları bir hesap olup olmaması ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,013$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” yaş aralığındaki katılımcıların açık ya da gizli olarak düzenli takip ettikleri bir hesap olduğuna dair oranları sırasıyla %68.3’ü, %63.3’ü, %69.2’si, %50’dir. 55-64 yaş aralığındaki katılımcıların %56.3’ü ise düzenli olarak takip ettikleri bir hesap bulunmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların yaşları ile kendilerine karşı yapılan ve fark ettikleri bir stalk girişimleri olması arasında istatistiksel olarak anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,000$). “15-24” yaş grubundaki katılımcıların %59.3’ü daha önce stalka maruz kaldıklarını ifade ederken “25-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaşlarındaki katılımcıların sırasıyla %51, %78.2, %75 ve %62.5’i daha önce kendilerine yapılan ve fark ettikleri bir stalk girişimi olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşları ile stalka maruz kaldıklarında rahatsız olup olmamaları arasında istatistiksel olarak anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,000$). Kendilerine karşı yapılacak stalk girişimlerinden rahatsız olmayacaklarını belirten “15-24” ve “25-34” yaş aralığındaki bireylerin oranları sırasıyla %54.5 ve %53.1’dir. Ankete katılan “35-44”, “45-54” ve “55-64” yaş grubundakilerin sırasıyla %67.9, %79 ve %75’i kendilerine karşı yapılacak stalk eylemlerinden rahatsızlık duyacaklarını ifade etmişlerdir.

Ankete katılan bireylerin yaşları ile isimlerinin yer aldığı bir sosyal medya hesabı haricinde anonim bir başka hesaba sahip olmaları arasında istatistiksel olarak anlamalı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0,000$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” ve “55-64” yaş

aralığındaki katılımcıların sırasıyla %53.8, %72.4, %89.7, %86 ve %93.8'i anonim bir hesapları bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Günümüzde sosyal medya uygulamalarında insanları ısrarlı takip etmenin, gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünmeleri ile katılımcıların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.001$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaş gruplarındaki bireylerin günümüzde sosyal medya uygulamalarında stalk yapmanın ve gözetlenmenin normalleştiğini düşünme oranları sırasıyla %82.8, %91.8, %74.4, %73 ve %56.3'tür.

Katılımcıların sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlemeleri ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0.002$). Sosyal medya uygulamalarındaki gizlilik ayarlarını düzenlediklerini ifade eden “15-24”, “24-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaşlarındaki katılımcıların oranları sırasıyla %91.7, %93.9, %92.3, %87 ve %62.5'tir.

Bir kişinin profili herkese açıksa o kişinin profiline girilmesini normal bulmaları ile katılımcıların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.000$). Bir bireyin profili herkese açıksa girilmesini normal karşıladığını belirten “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” ve “55-64” yaş aralığındaki katılımcıların oranları sırasıyla %88.3, %70.4, %66.7, %52, %68.8'dir.

Katılımcıların yaşları ile stalk yapmanın bir şiddet biçimi olduğunu düşünmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.000$). “15-24” yaş aralığındaki katılımcıların %66.9'u stalk yapmayı bir şiddet biçimi olarak görmezken ankete katılan “25-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaş grubundaki bireylerin %52, %64.1, %67 ve %81.3'ü stalk eylemini bir şiddet biçimi olarak görmektedir.

Katılımcıların fiziksel olarak gözetlenmekle sanal ortamda gözetlemek arasında bir fark olduğunu düşünmeleri ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.001$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” yaşları arasındaki katılımcıların sırasıyla %75.9, %66.3, %55.1 ve %56'sı fiziksel olarak gözetlenmekle sanal ortamda gözetlenmek arasında fark olduğunu düşünürken “55-64” yaş aralığında bulunanların %62.5'i fiziksel olarak gözetlenmek ile sanal ortamda gözetlenmenin arasında fark olmadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların fiziksel takip ya da şiddet olmasa da sıkı takibe almak ve iz sürmenin (stalk yapmak) suç sayılmasını düşünmeleri ile yaşları

arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.000$). Stalkın suç sayılmaması gerektiğini düşünen “15-24” ve “25-34” yaş aralığındaki katılımcıların oranları sırasıyla %60.7 ve %52’dir. Anketi cevaplayan “35-44”, “45-54” ve “55-64” yaş grubunda bulunan katılımcıların %61.5, %64 ve %75’i ise fiziksel takip ya da şiddet olmasa da stalkın suç sayılması gerektiğini düşünmektedir (Tablo 10).

Katılımcıların yaşları ile sıklıkla takip ettikleri kişilere mesaj atmaları ($p=0.441$); kendilerini takibe alan kişiden rahatsız olup bunu yakınları ya da resmi makamlar ile paylaşmaları ($p=0.484$); yaşadığınız stalk mağduriyeti sonrasında fiziksel ya da ruhsal bir rahatsızlık yaşamaları ($p=0.721$); sıkı ve ısrarlı takip etme durumuna yönelik Türkiye’deki yasal düzenlemeleri bilmeleri ($p=0.296$); tanımadıkları birinin kendilerini stalklamasını ciddiye almaları ($p=0.569$) fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sosyal medyada stalklanmayı sorun edip etmedikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p=0.055$) tespit edilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10: Yaşa Göre Stalklama Kavramının Anlaşılması Arasındaki İlişki

		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	X ²	P değeri
		n(%)	n(%)	n(%)	n(%)	n(%)		
Stalk kavramı nedir biliyor musunuz?	Evet	138 (95.2)	94 (95.9)	48 (61.5)	65 (65)	12 (75)	71.174	0.000
	Hayır	7 (4.8)	4 (4.1)	30 (38.5)	35 (35)	4 (25)		
Daha önce tanıdığınız ya da hiç tanımadığınız birinin hesabını gizlice düzenli olarak görüntülediniz mi?	Evet	95 (65.5)	61 (62.2)	25 (32.1)	27 (27)	2 (12.5)	59.483	0.000
	Hayır	50 (34.5)	37 (37.8)	53 (67.9)	73 (73)	14 (87.5)		
Sıklıkla takip ettiğiniz kişi veya kişilere mesaj attınız mı?	Evet	48 (33.1)	40 (40.8)	34 (43.6)	39 (39)	8 (50)	3.751	0.441
	Hayır	97 (66.9)	58 (59.2)	44 (56.4)	61 (61)	8 (50)		
Gizli veya açık olarak sürekli takipte kaldığınız kişiler, hesaplar var mıdır?	Evet	99 (68.3)	62 (63.3)	54 (69.2)	50 (50)	7 (43.8)	12.616	0.013
	Hayır	46 (31.7)	36 (36.7)	24 (30.8)	50 (50)	9 (56.3)		

Size karşı yapılan ve fark ettiğiniz stalk eylemleri oldu mu?	Evet	86 (59.3)	48 (49)	17 (21.8)	25 (25)	6 (37.5)	44.949	0.000
	Hayır	59 (40.7)	50 (51)	61 (78.2)	75 (75)	10 (62.5)		
Size karşı stalk yapılsa rahatsız olur musunuz?	Evet	66 (45.5)	46 (46.9)	53 (67.9)	79 (79)	12 (75)	37.456	0.000
	Hayır	79 (54.5)	52 (53.1)	25 (32.1)	21 (21)	4 (25)		
İsminizin yer aldığı hesabınız hariç anonim bir sosyal medya hesabınız daha var mı?	Evet	67 (46.2)	27 (27.6)	8 (10.3)	14 (14)	1 (6.3)	50.575	0.000
	Hayır	78 (53.8)	71 (72.4)	70 (89.7)	86 (86)	15 (93.8)		
Sizi takibe alan kişiden rahatsız olup bunu çevreniz yakınlarınız ya da resmi makamlar ile paylaşıyor musunuz?	Evet	92 (63.4)	66 (67.3)	52 (66.7)	71 (71)	8 (50)	3.458	0.484
	Hayır	53 (36.6)	32 (32.7)	26 (33.3)	29 (29)	8 (50)		
Yaşadığınız bir ısrarlı takip mağduriyeti olduysa sonrasında fiziksel ya da psikolojik bir sağlık sorunu yaşadınız mı?	Evet	13 (9)	8 (8.2)	4 (5.1)	5 (5)	1 (6.3)	2.081	0.721
	Hayır	132 (91)	90 (91.8)	74 (94.9)	95 (95)	15 (93.8)		
Sıkı ve ısrarlı takip etme durumuna yönelik Türkiye'deki yasal düzenlemeleri biliyor musunuz?	Evet	47 (32.4)	28 (28.6)	15 (19.2)	32 (32)	5 (31.3)	4.914	0.296
	Hayır	98 (67.6)	70 (71.4)	63 (80.8)	68 (68)	11 (68.8)		
Günümüzde sosyal medya uygulamalarında insanları ısrarlı takip etmenin, gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünüyor musunuz?	Evet	120 (82.8)	90 (91.8)	58 (74.4)	73 (73)	9 (56.3)	19.591	0.001
	Hayır	25 (17.2)	8 (8.2)	20 (25.6)	27 (27)	7 (43.8)		
Sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını düzenliyor musunuz?	Evet	133 (91.7)	92 (93.9)	72 (92.3)	87 (87)	10 (62.5)	17.256	0.002
	Hayır	12 (8.3)	6 (6.1)	6 (7.7)	13 (13)	6 (37.5)		

Bir kişinin profili herkese açıksa size göre girilmesi normal bir davranış mıdır?	Evet	128 (88.3)	69 (70.4)	52 (66.7)	52 (52)	11 (68.8)	39.608	0.000
	Hayır	17 (11.7)	29 (29.6)	26 (33.3)	48 (48)	5 (31.3)		
Tanımadığın birinin seni stalklamasını ciddiye alır mısın?	Evet	71 (49)	47 (48)	39 (50)	46 (46)	11 (68.8)	2.931	0.569
	Hayır	74 (51)	51 (52)	39 (50)	54 (54)	5 (31.3)		
Stalk yapmak bir şiddet biçimi midir?	Evet	48 (33.1)	51 (52)	50 (64.1)	67 (67)	13 (81.3)	39.820	0.000
	Hayır	97 (66.9)	47 (48)	28 (35.9)	33 (33)	3 (18.8)		
Fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sosyal medyada stalklanmayı sorun eder misiniz?	Evet	47 (32.4)	46 (46.9)	33 (42.3)	48 (48)	9 (56.3)	9.271	0.055
	Hayır	98 (67.6)	52 (53.1)	45 (57.7)	52 (52)	7 (43.8)		
Fiziksel olarak gözetlenmekle, sanal ortamda gözetlenmek arasında fark var mıdır?	Evet	110 (75.9)	65 (66.3)	43 (55.1)	56 (56)	6 (37.5)	19.421	0.001
	Hayır	35 (24.1)	33 (33.7)	35 (44.9)	44 (44)	10 (62.5)		
Fiziksel takip ya da şiddet olmasa da sıkı takibe almak ve iz sürmenin (stalk yapmanın) suç sayılması gerektiğini düşünüyor musunuz?	Evet	57 (39.3)	47 (48)	48 (61.5)	64 (64)	12 (75)	22.000	0.000
	Hayır	88 (60.7)	51 (52)	30 (38.5)	36 (36)	4 (25)		

Yaşa Göre Stalklama Eyleminin Kullanılma Amaçları ve Gerçekleştirilme Biçimi

Ankete katılan bireylerin yaşları ile hayatını göz önünde yaşaman ünlülerin ısrarla takip edilmesini (stalklamak) normal karşılamak arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.030$). “15-24” yaş arasındaki katılımcıların %55.2’si ünlüleri stalklamanın normal olduğunu ifade ederken hayatlarını göz önünde yaşayan ünlü bireylerin ısrarla takip edilmelerini normal

karşılamadıklarını belirten yaş grupları, “25-34” (%56.1), “35-44” (%51.3), “45-54” (%64), “55-64” (%68.8)’dir.

Katılımcıların stalk mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğunu ve bunu yapanın da büyük oranda eski sevgilileri olduğunu düşünceleri ile katılımcıların yaşları arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.009$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” ve “55-64” yaş grubundaki bireylerin sırasıyla %51.7, %62.2, %73.1, %70 ve %68.8’i stalk mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğunu ve bunu yapanın da büyük oranda eski sevgilileri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların yaşları ile cinsiyetleri arasında ilişki kurulması düşünüldüğünde iz sürmenin ve sıkı takibe almanın gerekli olduğunu düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.018$). İkili ilişki başlatmak için ısrarlı takip etmenin gerekli olmadığını belirten yaş grupları, “15-24” (%90.3), “25-34” (%78.6), “35-44” (%74.4), “45-54” (%86) ve “55-64” (%81.3)’tür.

Katılımcıların yaşları ile kanuna aykırı bir şey yapmadıkça ya da ünlü biri olmadıkça gözetleneceğini düşünceleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=0.018$). “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54”, “55-64” yaş aralığındaki katılımcıların, kanuna aykırı bir şey yapmadıkları ya da ünlü bir olmadıkları sürece gözetlenmeyeceklerini düşünme oranları sırasıyla %53.8, %53.1, %56.4, %72 ve %75’tir. Ankete katılan bireylerin yaşları ile kendilerini sıkı takibe alan iz süren (stalker) kişinin ilişki başlatmak için stalk girişimini normal kabul etmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p=0.002$). Bir stalkerın ilişki başlatmak için ısrarlı takip yapmasını normal kabul etmeyen yaş grupları, “15-24” (%55.2), “25-34” (%61.2), “35-44” (%74.4), “45-54” (%74) ve “55-64” (%87.5)’tür.

Katılımcıların, bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşması sonucunda stalk mağduru olabileceklerini düşünceleri ile yaşları arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.000$). Bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşmalarının stalk mağduru olmalarına yol açabileceğini belirten yaş grupları, “15-24” (%69), “25-34” (%81.6), “35-44” (%93.6), “45-54” (%88) ve “55-64” (%87.5)’tür (Tablo 11).

Katılımcıların yaşları ile kadınların erkeklere göre daha çok takip etmekte ve iz sürmekte olduğunu düşünceleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak

anlamli bir ilişki olmadığı ($p=0.306$) ve katılımcıların yaşları ile stalk yapmanın saplantılı bir durum ve psikolojik bir rahatsızlık olduğunu düşünmeleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p=0.548$) tespit edilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11: Yaş Göre Stalklama Eyleminin Kullanılma Amaçları ve Gerçekleştirilme Biçimi Arasındaki İlişki

		15-24 n(%)	25-34 n(%)	35-44 n(%)	45-54 n(%)	55-64 n(%)	X ²	P değeri
Kadınlar, erkeklerle göre daha çok mu takip etmekte ve iz sürmektedir?	Evet	89 (61.4)	64 (65.3)	56 (71.8)	59 (59)	8 (50)	4.826	0.306
	Hayır	56 (38.6)	34 (34.7)	22 (28.2)	41 (41)	8 (50)		
Ünlü biri zaten hayatını göz önünde yaşamaktadır. Bu yüzden ünlüleri ısrarla takip etmek (stalklamak) normal midir?	Evet	80 (55.2)	43 (43.9)	38 (48.7)	36 (36)	5 (31.3)	10.732	0.030
	Hayır	65 (44.8)	55 (56.1)	40 (51.3)	64 (64)	11 (68.8)		
Stalk mağdurları çoğunlukla kadınlardır ve bunu yapan da büyük oranda eski sevgilileridir.	Evet	75 (51.7)	61 (62.2)	57 (73.1)	70 (70)	11 (68.8)	13.598	0.009
	Hayır	70 (48.3)	37 (37.8)	21 (26.9)	30 (30)	5 (31.3)		
Cinsler arasında ilişki kurulması düşünüldüğünde iz sürmek, sıkı takibe almak gerekir mi?	Evet	14 (9.7)	21 (21.4)	20 (25.6)	14 (14)	3 (18.8)	11.915	0.018
	Hayır	131 (90.3)	77 (78.6)	58 (74.4)	86 (86)	13 (81.3)		
Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça ya da ünlü biri	Evet	67 (46.2)	46 (46.9)	34 (43.6)	28 (28)	4 (25)	11.953	0.018

olmadıkça gözetleneceğinizi düşünüyor musunuz?	Hayır	78 (53.8)	52 (53.1)	44 (56.4)	72 (72)	12 (75)		
Stalk yapmanın saplantılı bir durum ve psikolojik bir rahatsızlık olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	91 (62.8)	65 (66.3)	51 (65.4)	70 (70)	13 (81.3)	3.058	0.548
	Hayır	54 (37.2)	33 (33.7)	27 (34.6)	30 (30)	3 (18.8)		
Sizi sıkı takibe alan iz süren (stalker) kişinin ilişki başlatmak için stalk girişimini normal kabul ediyor musunuz?	Evet	65 (44.8)	38 (38.8)	20 (25.6)	26 (26)	2 (12.5)	16.957	0.002
	Hayır	80 (55.2)	60 (61.2)	58 (74.4)	74 (74)	14 (87.5)		
Bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşması stalk mağduru olmalarına yol açabilir mi?	Evet	100 (69)	80 (81.6)	73 (93.6)	88 (88)	14 (87.5)	25.555	0.000
	Hayır	45 (31)	18 (18.4)	5 (6.4)	12 (12)	2 (12.5)		

TARTIşMA VE SONUÇ

Günümüzde geleneksel kitle iletişim araçlarının tek yönlü enformasyon iletimi sağlaması artık cazibesini kaybetmiş ve kullanıcılar Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya mecraları aracılığıyla tüm içeriklerde söz sahibi olmayı istemiştir.

Sosyal medya uygulamaları stratejileriyle ve bireylere sundukları vaatlerle kısa sürede eleştirel bakış açısının sesini duyurmasını kolaylaştırmıştır. Pek çok araştırmacının [Mayfield (2008), Kim vd. (2009), Kietzmann vd. (2011)] belirttiği üzere sosyal medyanın oldukça rağbet görmesinin ardında her yaştan ve kültürden kullanıcının katılımını teşvik etmesi, bireylere az sınır koyarak özgür düşünce ortamını sağlaması, yorum ve mesaj vb. ile diyalog kurabilmeye imkân tanınması bulunmaktadır. Ayrıca sosyal medya herkesin kendi medyasını oluşturabilmesini sağlamasıyla, bilgiye erişimi kolaylaştırmasıyla ve yetenekleri sergileyebilmeye olanak tanınmasıyla ilgi çekmektedir. Yeni medyanın bir diğer çekiciliği ise benzer görüş ve beğeni sahiplerinin topluluk kurmasını sağlaması, profiller aracılığıyla sanal kimlikler inşa etmeye izin vermesi, evden internet üzerinden çalışmaya imkân tanıyan mobil yakalıların oluşmasını sağlamasındaki fonksiyonlarında bulunmaktadır. Sosyal medyanın fonksiyonları postmoderniteyi besleyen yapısıyla kullanıcı sayısını her geçen gün arttırmaktadır. Çünkü bireyler bu mecralar sayesinde dünyayla bağlantıda olma, sosyalleşme, eşzamanlılık, topluluklara katılma, bilgiye erişme gibi imkanlara sahip olmaktadır.

Sosyal medyanın özellikleri incelendiğinde teknolojik alt yapısıyla sanal bir evrenin varlığını oluşturabilecek tüm niteliklerinin bulunduğu görülmektedir. Bireyler bu sanal evrende öz kimlikleri dışında sanal kimlikler oluşturarak arzu ettikleri karaktere bürünebilme, kolaylıkla gözetleyebilme ve görünmez olabilme imkânı bulmaktadır. Kişilerin böyle bir seçeneklerinin bulunması literatürde tanımlanan stalker özelliklerini yansıtmasını kolaylaştırmaktadır.

Israrlı takipçi anlamına gelen stalkerın gerçekleştirdiği tüm iz sürme eylemleri stalk yani ısrarlı takip olarak adlandırılmaktadır. Bir mahremiyet ihlali olan stalk eylemi sonucu bireyler, özel hayatlarının gizliliğine karşı bir saldırı altında olduklarını hissetmektedirler. Bu bağlamda takip edilen mağdurlarda mahremiyet kaygısı oluşabilmektedir.

Takıntılı takipçinin iz sürmek için seçtiği bireyleri internet üzerinden takip etmesine ise cyberstalking (siber takip) denilmektedir. Psikolog ve psikiyatristler tarafından stalker profilleri oluşturulmuş ve takipçilerin genel olarak iletişim problemleri ya da psikolojik rahatsızlıklardan muzdarip, yalnızlık hisseden, karşısındaki kişi üzerinde hakimiyet kurmak isteyen, boş vakte sahip, özgüven sorunları yaşayan ve cinsel dürtülerini kontrol etmekte zorlandıkları tespit edilmiştir. Takıntılı takipçiler, merak ettikleri kişiyi internetin tüm olanaklarıyla bilhassa sosyal medya aracılığıyla gözetlemekte, mesaj gönderip, yorum yapmakta, mağdur hakkında asılsız söylentiler çıkarmaktadır. Takipçiler, mağduru evinde, iş yerinde de takip edebilmekte, telefon ile arayarak ya da benzeri şekillerde takip edilene ulaşmaya çalışabilmektedir. Mağdurlar çoğunlukla takıntılı takipçilerin eski partneri, arkadaşı, ünlü biri ya da tanıdığı herhangi biridir. Israrlı takip bir kez başladığında birkaç haftadan “1 – 2” yıla kadar bu takip devam edebilmektedir. Üstelik mağdurun yakın çevresi de stalkerın radarına girerek hedef olabilmektedir. Bu bağlamda ısrarlı takibe uğrayan çoğu bireyin sonrasında çeşitli rahatsızlıklar yaşadıkları görülmüştür. Bu bağlamda çağın gereği olarak anonim olmanın kolaylaşmasıyla bireyler daha rahat takıntılı düşünceler geliştirebilmekte, gözetleme dürtülerini tatmin etmek için yeni medyayı rahatlıkla kullanabilmektedir. Siber takibin kaynağı; merak unsurlarının günlük aktivitelerini görebilmek, takip edilen kişiler ile iletişim kurabilmeyi (ilişki başlatabilmeyi) amaçlama, mağdur üzerinde hakimiyet kurmak isteme, yalnızlık ve özgüven eksikliği bulunabilmektedir. Kısaca internet kullanıcıları kendi karakter özelliklerinin ya da psikolojik şikayetlerinin bir getirisi olarak ısrarlı takip yapabilmektedir. Bunun dışında pandemi döneminde bulunulması gibi nedenlerle de kullanıcılar sosyal medyaya ve siber takibe yönlenebilmektedir. We Are Social (2022) verileri pandemi dönemi ve sonrasında dünyada sosyal medya kullanımının katlanarak arttığını göstermektedir. Yapılan araştırmalar da son dönemlerde yeni medya kullanımının hızla arttığını, sosyal medya uygulamalarında daha çok vakit geçirildiğini ortaya koymaktadır. Böylece web 2.0’ın hem olumlu hem de olumsuz taraflarını tecrübe etme oranı artmıştır.

Günümüzde oldukça fazla kullanılan taşınabilir teknolojiler, semantik web ve akıllı uygulamaları ifade eden Web 3.0 teknolojisi 2020 ve sonrasında sanal gerçekliği temel alan geleceğin teknolojisi web 4.0 ile çevrili olacaktır. Yaşamı tamamen kapsamış

durumda olan yeni medya, çoğulcu demokrasiye katkılarıyla toplumu değiştirip dönüştürme gibi büyük bir etkiyi bünyesinde barındırmaktadır. Fakat genel olarak bakıldığında iletişimin en sağlıklı olanı yüz yüze yapılanlardır. Bu sayede bireyler, sözler haricinde ses tonu, jest ve mimikleri de analiz edebilme ve tüm işaretlerden bir sonuç çıkarabilme imkânı bulurlar. Sosyal medya kullanımında ise bu sosyal bağlam ipuçlarının çoğu yer almamaktadır. Böylece bireyler, anonimlik ardına gizlenerek kolaylıkla kendilerini teşhir edebilmekte ya da ısrarlı takipte bulunabilmektedir.

Sosyal medyada anonimleşme kavramını en iyi açıklayan teorilerden biri sosyal bağlam ipuçları teorisinin bir alt başlığı olan çevrimiçi disinhibisyon etkisidir. Bireyler sosyal öğrenme yöntemiyle gündelik hayat içerisindeki ipuçlarını takip ederek (yüz yüze iletişim, jest, mimik, eğitim vb.) kişilere nasıl davranacağını ve kime ne kadar güvenebileceğini öğrenmektedir. Siber uzamda bireylerin yüzlerini görmeden, seslerini duymadan, geçmişlerini yeterince öğrenmeden ve anlattıklarının doğruluğundan emin olamadan, siber kimliğe göre iletişim kurama çalışmak anonimliğe yol açmaktadır. Anonim olarak bir çeşit özgürlük elde eden bireylerin stalker olması çok daha olasıdır. Çünkü elektronik cihazlar kullanıcıları için bir nevi persona (maske) görevi görmektedir. Cihazlar aracılığıyla sahip olunan siber kimlik ucu bucağı görünmeyen bir boşluktur. İnternet kullanıcıları bu boşluğu (profil) diledikleri özellikle doldurabilme imkanına sahiptir. Böylelikle stalkerlar takıntılı bir şekilde takip ettikleri bireylerin gözünde görünülmez olabilmektedir.

Araştırmanın odak noktasında olan Instagram, YouTube, Whatsapp, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformları bireylere tüm dünyanın ulaşabileceği şekilde hayatlarının her anını ve neredeyse tüm düşüncelerini paylaşabilme imkânını vererek herkesin herkesi gözetleyebildiği bir ortam (omniptikon) yaratmaktadır. Gözetim toplumunun birebir yansıması olan bu düzende bireyler sosyal medyanın görünürliğünde kendilerine yeni kimlikler yaratarak ya da var olanı ortaya çıkararak geçmişin kamusalından siber ortamın bireyselliğine doğru bir göç yaşamışlardır. Bu göçe uyum sağlamalarının altında yatan nedenlerden biri de hayatın her alanında gözetlenmeye alışmış olan bireylerin bu eylemleri içselleştirmesi, normalleştirmesidir.

Israrlı takip insanlığın var olduğu dönemden beri varlığını sürdürse de hukuksal alanda görünür olması 1990'lı yıllara denk gelmektedir. Kavramın, Türkiye gibi

gelişmekte olan ülkelerde kadına yönelik şiddet suçları kapsamında ele alındığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de ayrı bir ısrarlı takip kanunu bulunmamakta, eylem farklı suçlar kapsamında yer almaktadır. Stalkın kadına yönelik suçlar ile düşünülmesinin altında yatan neden ısrarlı takipte erkeklerin daha çok fail konumunda olmasıdır. Stalk eylemi, kadın ve erkeklerin konuya olan yaklaşımları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından değerlendirilmiştir. Araştırmalarda da kadınların daha çok stalklandığının ortaya çıkması bu sorunun altında geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bulunmasıdır. Çünkü geleneksel cinsiyet rollerine göre erkekler hegemonik erkekliğin özelliklerini sergileme eğiliminde; baskıcı, şiddet yanlısı ve “koruyuculuk” adı altında namus kültürünün işlevlerine bağlı hareket etmektedir. Kadınlar korunmaya muhtaç, erkeğin sahipliğinde ve akıl dışı olarak görüldükçe bu patern devam edecektir. Geleneksel cinsiyet rollerinde ideal erkekliğin peşinde olmak bir amaç haline getirilmiştir. Bu bağlamda erkekler her hareketleriyle, kontrolcü eylemleriyle erkekliklerini ispatlamak zorundadır. Güç hiyerarşisindeki yerlerini korumak için gözetim altında tuttukları kişiler sadece kadınlardan oluşmamaktadır. Ataerkillik yani hegemonik erkeklik başta çocuklar olmak üzere diğer erkeklikler (madun, işbirlikçi vb.), eşcinseller ve engelli bireyleri de sıkı bir gözetim altında tutmaya çalışmaktadır.

Stalk ile ilgili yapılan araştırmalarda kadınlar haricinde kesin bir mağdur kesim belirlenmemektedir. Çünkü araştırmalardaki örneklemelerin değişmesi, kavrama farklı açıdan bakan sorular sormak ve ısrarlı takibin köklerine yeterince inilmemiş olması sonuçların genellenebilmesini zorlaştırmaktadır. Bu araştırmada da eleştirel bir bakış açısıyla ısrarlı takip kavramı toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

Kiesler ve Sproull (1986), online anketlerde bireylerin rahat hissettiklerini ve benlikleri hakkında daha çok bilgi verdiklerini belirtmektedir. Online anketlerin zamandan ve mekândan bağımsız olması ve gizliliği garanti etmesi de bu görüşü desteklemekte, katılımcılara özgür bir alan sağlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada ankette verilen bilgilerin gerçeği yansıttığı düşünülmektedir.

Sosyal medyayı aktif kullanan “15-65” yaş aralığındaki katılımcılarla gerçekleştirilen araştırmada bireylerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve stalk kavramına bakış açılarına yönelik veriler incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre anketi gönüllü olarak 437 katılımcı cevaplandırmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu

kadınlar oluşturmaktadır. Gemius'un (2021) araştırmasına göre özellikle ortaokul ve üzerinde eğitim alan kadınların internette erkeklerden daha çok vakit geçirdikleri ortaya çıkmıştır. Geçmiş dönemlerde kadınların internet imkanına yeterince sahip olmamaları onların sosyal medyada yeteri kadar yer almadıklarının da göstergesidir. Yapılan araştırmada, kadın ve erkeklerin internete erişim oranlarının birbirine yaklaşması, toplumsal cinsiyet eşitliği için önemli bir adımdır. Bu bağlamda araştırma Gemius'un (2021) verilerini destekler niteliktedir.

Ankete katılanların büyük çoğunluğunu "15-24" yaş grubundaki Z kuşağı oluşturmaktadır. Ardından ankete sırasıyla "45-54", "25-34", "35-44" ve "55-64" yaş aralığındaki bireyler katılmıştır. Bu bağlamda anketi en çok cevaplandıranların interneti daha çok kullandığı bilinen sırasıyla Z, X ve Y kuşağındaki bireyler olduğu görülmüştür. Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında anketi en çok Lisans mezunlarının yanıtladığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, ankete katılan bireylerin cinsiyetleri ve yaşları bağlamında stalk kavramına ilişkin düşünceleri toplumsal cinsiyet ve gözetim toplumu kavramları üzerinden değerlendirilmektedir. Günümüzde internet kullanıcıları siber kimlikleriyle istedikleri her kişiyi ve konuyu takip etme olanağına ulaşmışlardır. Ankete katılan bireyler bu sanal kimliklerin varlığını kabul etmekte ve siber kimliklerin büyük oranda gerçek dışı olduklarını düşünmektedir. Bu bağlamda bireylerin sosyal medyada farklı karakter özellikleri sergiledikleri, çoğunlukla olmak istedikleri kişiye büründükleri düşünülebilmektedir. Katılımcı bireylerin sanal hayatın gerçek dışılığını kavrayabilmiş olmaları onları sosyal medyanın yanıltıcı olabilirliğine karşı bilinçli bireyler olarak görülmelerini sağlamaktadır.

Katılımcıların sosyal medya kullanım pratikleri incelendiğinde çoğunlukla Whatsapp ve Instagram hesapları olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedenlerinden birinin Whatsapp ve Instagram'ın bireylere işlevsellik açısından büyük kolaylık sağlamasıdır. Bu bağlamda bireylerin sosyal ve iş yaşamlarındaki iletişimlerini yeni medya aracılığıyla gerçekleştirmeyi seçtikleri söylenebilmektedir. Whatsapp'ın ardından en sık kullanılan uygulamanın bir fotoğraf paylaşım sitesi Instagram olması bireylerin gözetleme dürtüsünün baskınlığıyla açıklanabilmektedir. Ayrıca katılımcıların sosyal medyaya

günlük 3 saat ve üzerinde zaman ayırdıklarını ifade etmeleri yeni medyanın ayrı bir yaşam alanı olarak bireyleri kendisine bağlayabildiğini gösterir niteliktedir.

Araştırmadan anlaşılabileceği üzere stalkın ne olduğu katılımcı bireylerin neredeyse hepsi tarafından bilinmektedir. Ankete katılanların çoğunun “İnternet kuşağı” olarak bilinen Z kuşağı grubundan oluşmasının kavramın bilinmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Üstelik katılımcıların yarısından fazlası sosyal medyada gizli veya açık olarak takip ettikleri hesaplar bulunduğunu belirtmiş, buna rağmen kendilerine karşı yapılan bir stalk girişimi olsa bu durumdan rahatsız olacaklarını söylemişlerdir. Bu bağlamda bireylerin diğerlerini gözetlemekten hoşlanırken kendilerinin gözetlenmesinden hoşlanmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca ankete katılanların oldukça büyük bir kısmı sosyal medyayı kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlediklerini belirtmektedir. Bu durum da katılımcıların gözetlenen olma pozisyonunu istemediklerini doğrular niteliktedir. Bireyler izlenilmeyi engellemek için önlem almaktadır. Katılımcılar stalk mağduru oldukları takdirde ise bu durumu çevreleri ve yetkililerle paylaşacaklarını belirtirken bireylerin yarısından çoğu ısrarlı takip ile ilgili Türkiye’deki yasal düzenlemeleri bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum ısrarlı takibin genel olarak bilindiği fakat özele inildiğinde kavram hakkında yeterince bilgi sahibi olunmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların %80,1’i ısrarlı takibin ve gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünmektedir. Bu durum toplumun geneli tarafından stalkın masum bir eylem olduğunun düşünüldüğünü göstermektedir. Aynı zamanda gözetim toplumu kavramının bireylerin zihinlerinde kabullenildiğini de ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre; demografik değişkenler (cinsiyet ve yaş) açısından stalk kavramının anlaşılması ve uygulanması farklılık göstermekte, demografik değişkenlere göre stalklamadaki kullanım amaçları değişmekte, ısrarlı takibi gençlerin daha aktif kullandıkları ortaya çıkmakta, sosyal medya kullanıcıları kavramı bir suç unsuru olarak görebilmekte ve gözetim toplumu kuramının birey davranışlarında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Ankete katılan tüm katılımcıların yaşları göz önüne alındığında neredeyse hepsinin stalk kavramını bildiği ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkek katılımcılar ısrarlı takibe maruz kaldıklarında bunu çevreleri ve yetkililer ile paylaşacaklarını belirtirken LGBT bireylerin yarısından fazlası bu mağduriyetlerini kimseyle paylaşmayacaklarını belirtmiştir. Aynı

zamanda ankete katılan erkek ve kadın katılımcıların stalk mağduriyetleri yaşadktan sonra bir sağlık sorunu yaşamadıklarını belirtsele de LGBT katılımcılar ısrarlı takibe uğradıklarından sonra fiziksel veya psikolojik sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. LGBT katılımcıların geleneksel cinsiyet kalıp yargıları gereği stalk mağduriyetlerini konuşmamayı tercih etmeleri ile bu konuda sağlık sorunu yaşamaları arasında bir bağlantı olduğu düşünölmektedir. Ayrıca Logan'ın (2010) da belirttiği gibi mağdurların aile, arkadaş ve yetkililerden destek görmeyeceklerini ya da stalkerın daha şiddetli bir tepki vermesinden çekinmeleri de sessizliklerinin nedeni olabilmektedir. Katılımcıların ısrarlı takibe bakış açılarını ortaya koyan bir diğer soruda kadın ve erkek bireylerin stalkı saplantılı bir davranış ya da psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlayıp tanımlamadıkları sorulmuştur. Bireylerin ısrarlı takibi çoğunlukla saplantı ve rahatsızlık olarak gördükleri anlaşılmıştır. Bireylerin bu yöndeki düşönceleri bir ilişki başlatmak için yapılan gizli takip için de geçerlidir. Katılımcılar hem yaş hem de cinsiyetleri göz önüne alındığında, iletişim kurma amacıyla yapılan ısrarlı takip eylemlerini normal karşılamamaktadır.

Katılımcıların cinsiyetleri ve sosyal medyayı kullanırken gizlilik ayarlarını düzenlemeleri arasında da istatiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bağlamda bireylerin gözetim ve ısrarlı takip ilişkisi ile ilgili belirli bir düzeyde bilinçli oldukları düşünölmektedir. Bu bağlamda internet kullanıcıları herkesin takibinden kaçarak sadece seçtikleri kişiler tarafından gözetlenmeyi kabul etmektedir.

Stalkın bir şiddet biçimi olup olmaması hakkında ise kadınların yarısından çoğu ısrarlı takibi bir şiddet biçimi olarak nitelendirmektedir. Erkeklerin ve LGBT bireylerin yarısından çoğu ise bu eylemi şiddetin bir uzantısı olarak görmemektedir. Bir başka soruda yine benzer bir sonuç elde edilmiştir. Kadınlar fiziksel bir takip ya da şiddet olmasa bile sosyal medya üzerinden yapılan ısrarlı takiplerin suç sayılması gerektiğini düşünürken, erkek ve LGBT bireyler bu görüşe katılmamaktadır. Ayrıca kadın katılımcıların yarısından fazlası ünlülerin stalklanmasını normal karşılamazken erkek ve LGBT bireyler hayatını göz önünde yaşayan bireylerin ısrarlı takip edilmesini doğal karşılamaktadır. Bu konuyla ilgili Spitzberg ve Cupach'ın (2004) çalışmasında kadınların mahremiyetlerini ihlal eden durumların daha çok farkında oldukları ortaya konulmuştur. Ayrıca O'Neill'in (2011) de ifade ettiği gibi yapılan araştırmalar kadınların taciz vakalarına daha duyarlı olduklarını ve şiddet içeriklerinin sansürlenmesini ya da

yasaklanmasını daha çok istediklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda ısrarlı takibin suç olarak alarak algılanmasında cinsiyet belirleyici noktalardan biridir.

Aynı zamanda katılımcılar fiziksel bir eyleme geçilmedikçe sosyal medyada stalklanmayı sorun etmemektedir. Bu durum bireylerin internet ile gündelik yaşam arasında yapılan aynı eylemleri iki farklı şekilde değerlendirdiklerini düşündürmektedir. Çünkü anket katılımcılarının çoğu bir sonraki soruda cyberstalking (siber takip) yapılarak gözetlenmekle fiziksel olarak ısrarlı takip edilme arasında fark bulunduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar göstermektedir ki çoğu kişi tarafından siber takibin zihinlerde normalleştirilmiş olması ve kavramın bir espri unsuru olarak görülmesi bireylerin bu eylemi önemsememelerine neden olmaktadır. Bireyler internette takip edilmenin kendilerine bir zararı olmadığını varsayma eğilimindedir.

Bireylerin yaşları ile stalker olmaları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmesi sonucunda en çok “15-24” ve “25-34” yaş aralığındaki katılımcıların, birinin hesabını gizlice ve düzenli olarak görüntüledikleri tespit edilmiştir. Diğer yaş gruplarındaki çoğu katılımcı ise ısrarlı takip yapmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca en çok gençler, gizli veya açık olarak sürekli takip ettikleri bir hesap olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuca göre daha çok genç kuşağın stalker konumunda yer aldığı görülmektedir. Kendilerine karşı yapılan ısrarlı takibi fark ettiklerini söyleyenler de yine “15-24” yaş aralığındaki gençlerdir. Zamanlarının çoğunu internette geçiren “15-24” yaş aralığındaki Z kuşağı katılımcıları stalkı bir şiddet biçimi olarak da görmemektedir. Ankete katılan genç bireyler stalka uğradıklarında bu durumdan rahatsızlık duymayacaklarını da belirtmişlerdir. Aynı zamanda çoğunlukla genç katılımcıların fiziksel bir takip ya da şiddet olmadıkça siber takip yapılmasının suç teşkil etmediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Online anket sonuçlarına göre “15-24” yaş aralığındaki katılımcıların ünlülerin ısrarlı takip edilmesini de doğal karşıladıkları görülmektedir. Tüm bu veriler ışığında gençlerin stalklamayı daha aktif olarak kullandıkları ve eylemi normalleştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Ankete katılanların büyük bir kısmı, isimlerinin yer aldığı bir hesap haricinde anonim bir başka hesapları (sahte hesap/finsta) olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda katılımcıların stalk fiilinde bulunacakları zaman kendi sosyal medya hesaplarını kullandıkları varsayılmaktadır.

Her yaş grubundaki katılımcıların neredeyse tamamı günümüzde stalklamanın ve gözetlenmenin normalleştirildiğini düşünmektedir. Aynı zamanda her yaş grubu sosyal medya uygulamalarını kullanırken gizlilik ayarlarını da düzenlediklerini belirtmiştir. Ayrıca genç kullanıcıların fiziksel olarak takip etmek ile siber ortamda takip, gözetlenme arasında fark olduğunu düşünmektedir. Tüm yaş grubundaki bireyler, profili açık birinin hesabına girilmesini normal karşılamaktadır. Bunun yanı sıra tüm yaş grubundaki kadın ve erkek katılımcıların yarısından çoğu kanuna aykırı davranmadıkça ya da ünlü olmadıkça gözetlenmeyeceklerini düşünürken LGBT bireyler bunun tersine inandıklarını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunun hesaplarının güvenlik ayarlarını düzenleseler ya da ısrarlı takibe karşı duyarlı fikirleri olsa da günlük yaşamlarında gözetlenmeyeceklerini düşünmeleri gözetim toplumu ve stalking konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri gerektiğini düşündürmektedir.

Online anket verilerine göre tüm yaş grubundaki katılımcılar ısrarlı takip mağdurlarının çoğunlukla kadınlar olduğunu ve bunu yapanında büyük oranda eski sevgilileri olduğunu düşünmektedir. Bu durum literatürde bahsedilen kadının korunmaya muhtaç sayılması, üzerinde baskınlık kurulmak istenen cinsiyet olmasından kaynaklanmaktadır denilebilmektedir.

Ankete katılan “15-64” yaş arasındaki katılımcıların neredeyse tamamı kadın, erkek ve LGBT+ bireylerin sosyal medyada seksi fotoğraflar paylaşmasının ısrarlı takip mağduru olunmasına neden olabileceğini ifade etmiştir. Katılımcıların böyle düşünmesinin ardında cinselliğin namus kültürüne sahip toplumlarda bir tabu olması bulunmaktadır. Bu sonuç katılımcıların zihinlerinde adil dünya inancının baskın olduğunu göstermektedir. Katılımcıların cinsiyeti, sosyal medyada seksi fotoğraf paylaşan kişilerin ısrarlı bir şekilde takip edilmesinin, tacize uğramalarını etkilememekte ve kendi hatalarından kaynaklandığını düşünmekteledir. Aynı zamanda ataerkilliğin bedenler (özellikle kadın bedeni) üzerinde kurduğu baskı da stalk ile toplumun genelince kabul görmeyen gönderi paylaşımı arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; ısrarlı takip ve gözetim konusunda bireylerin belirli bir düzeyde bilinçli olduğu görölmüştür. Bunun nedenini katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksekliği ile açıklayabilmek mümkündür. Kavramın genel hatlarıyla bilinmesi bireylerin kendilerini koruması adına literatürde çizilen tablodan daha umut verici görünmektedir. Fakat genç

katılımcıların stalklamayı daha aktif kullanması ve kavramı normalleştirmiş olmaları endişe vericidir.

Siberfeministler, internetin özgürlük alanında kadınların ve tüm örselenmiş grupların özgürlüklerine kavuşacaklarını söylemektedir. Siber ortam içerisinde cinsiyet kimlikleri değiştirilebilmekte hatta benliğin geride kalmış özellikleri ön plana çıkarılabilmektedir. Kadınların ve diğer tüm taciz mağdurlarının teknolojiyle entegre olması ataerkilliğin güç kaybetmesine ve bu bakış açısının bir uzantısı olan siber tacizin azalmasına hatta yok olmasına yol açabilir. Niedzwiecki (2010) sosyal medyada sürekli gözetlenmekten kurtulmanın yolunu gizlilik kavramının yeniden tanımlanması ve bu konuda bireylerin eğitilmesi olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda toplumun her kesimine medya okuryazarlığı eğitimi verilmeli, ısrarlı takip kavramı hakkında bilinçlendirici kamu spotları hazırlanmalıdır. Özellikle stalk mağdurları ile öncelikli olarak temas kuracak olan kolluk kuvvetleri, doktorlar, avukat ve hakimler bilinçlendirilmelidir. Herkes takip mağduru ya da yakını olabileceği için iş yerleriyle okullara eğitimler düzenlenmelidir.

Online anket verilerine göre bireylerin zihninde geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarının hala yer aldığı gözlenmiştir. Bu bağlamda araştırma, literatürde yer alan toplumsal cinsiyet araştırmalarıyla paralellik göstermektedir. Araştırmanın stalk kavramı hakkında büyük bir katılımcı kitlesiyle, geniş soru aralığında verilere ulaşması, sadece kadın ya da erkek katılımcılarla kısıtlı kalmaması, iletişim alanındaki ilk yüksek lisans tezi olması ve ulaştığı sonuçların farklılığı ile literatüre katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdurahmanlı, E. (2021). *Siber istihbarat kapsamında: Echelon istihbarat sistemi*. Akademik tarih ve düşünce dergisi cilt:8 sayı:3 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1176864> Erişim Tarihi: 08.12.2021
- Acquadro Maran, D., Varetto, A., Corona, I., Tirassa, M. (2020). *Characteristics of the stalking campain: consequences and coping strategies for men and women that report their victimization to police*. Research article. Plos one.
- Adak, N. (2017). *Medyada namus adına işlenen cinayetler: erkek kurbanlar üzerine bir çalışma*. Mediterranean Journal of Humanities 7(2):15-25 https://www.researchgate.net/publication/322128143_Medyada_Namus_Adina_Islenen_Cinayetler_Erkek_Kurbanlar_Uzerine_Bir_Calisma Erişim Tarihi: 03.12.2021
- Adıgüzel, O., Batur, H. Z., Ekşili, N. (2014). *Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: mobil yakalılar*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 19 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/215113> Erişim Tarihi: 17.01.2022
- Akmeşe, Z., Deniz, K. (2017). *Stalk, benliğin izini sürmek*. Makale. Yeni düşünceler. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euifdyhed/issue/33438/342095> / Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Aktan, E. (2018). *Büyük veri: uygulama alanları, analitiği ve güvenlik boyutu*. Bilgi yönetimi dergisi. Cilt: 1 sayı: 1 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/482194> Erişim Tarihi: 05.02.2022
- Alkan, M. (2005). *Web 2.0 nedir?*. Makale. <http://www.csharpnedir.com/articles/read/?id=570> Erişim Tarihi: 05.02.2022
- Altunay, A. (2015). *Bir sosyalleşme aracı olarak yeni medya*. Selçuk İletişim, 9 (1), 410-428 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19031/201162> erişim:20.10.2021
- Altunışık, R. (2008). *Anketlerde veri kalitesinin iyileştirilmesi için öntest (pilot test) yöntemleri*. Pazarlama ve pazarlama araştırmaları dergisi. Sayı:2 sayfa 1-17
- Arık, E. (2018). *Dijital mahremiyet: yeni medya ve gözetim toplumu*. Konya: Literaturkademia

- Arıkan, R. (2018). *Anket yöntemi üzerine bir değerlendirme*. Makale. Haliç üniversitesi sosyal bilimler dergisi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbd/issue/39647/452737> / Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Ashton, K. (2016). *Beginning the internet of things*. <https://medium.com/> Erişim Tarihi: 06.02.2022
- Aslanyürek, M. (2016). *İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının internet güvenliği ve çevrimiçi gizlilik ile ilgili kanaatleri ve farkındalıkları*. Makale. Maltepe üniversitesi iletişim fakültesi dergisi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iled/issue/18468/194456> / Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2004). “*Çalışanların İş Güvenesi ve Genel İş Davranışları İlişkisi: Bir Alan Çalışması*”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 23
- Baker, U. (2021). *Sevginin nefretle ilişkisi: Spinoza ve aşkın diyalektiği*. <https://www.cafrande.org/nefretle-iliskisi-diyalektiği/> Erişim Tarihi: 13.12.2021
- Başar, D. (2019). *Şiddetin yeni bir türü olarak ısrarlı takip: çelişik duygulu cinsiyetçilik, namusu onaylama ve cinsiyet temelli şiddet tutumlarıyla ilişkisi*. Yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Batu, M., Güler-İplikçi, H. (2018). *Yeni medya rahatsızlıkları: yeni nesil medyaya farklı bir bakış*. ICOAEF’18 IV. International Conference on Applied Economics and Finance & EXTENDED WITH SOCIAL SCIENCES <https://www.researchgate.net> Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Bauman, Z., Lyon, D. (2013). *Akışkan gözetim*. İstanbul: Ayrıntı yayınları
- Bocij, P. and McFarlane, L. (2003). *Cyberstalking: a matter for community safety – but the numbers do not add up*. Community Safety Journal, 2, 26-34
- Bostan, E., Kocaman, G., Altınok, B. (2017). *Gözetim toplumu bağlamında sosyal medya ve instagram anneleri*. Route educational and social sience journal. <http://www.ressjournal.com/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Bozkurt, V. (2000). *Gözetim ve internet: özel yaşamın sonu mu?* Makale. Birikim sayı136. <https://www.researchgate.net/> Erişim Tarihi: 10.09.2020

- Budd, T., Mattinson, J. (2000). *The extent and nature of stalking: findings from the 1998 British crime survey*. (Home Office Research, Research study no. 210) London: Research Development and Statistics Directorate.
- Bulut, S. (2019). *Söylemin kapatılma ve açılma savaşımında Edward Snowden*. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Sayı: 3
- Bülbül, H. İ. (1997). *Yeni bir eğitim ortamı olarak internet*. Endüstriyel sanatlar eğitim fakültesi dergisi. Cilt:5 sayı:1
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/296658> Erişim Tarihi: 10.12.2021
- Canbek, G., Sağıroğlu, Ş. (2007). *Kötücül ve casus yazılımlar: kapsamlı bir araştırma*. Gazi üniversitesi Müh. Mim. Fakültesi Dergisi Cilt:22 No:1
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/75575> Erişim Tarihi: 06.12.2021
- Cengiz, K., Tol, U.U., Küçükural, Ö. (2004). *Hegemonik erkekliğin peşinden*. Makale. Toplum ve bilim 101 <https://www.researchgate.net/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Ceyhan, E. B., Demiryürek, E., Kandemir, B. (2015). *Sosyal ağlarda güncel güvenlik riskleri ve korunma yöntemleri*. Uluslararası bilgi güvenliği mühendisliği dergisi. Cilt:1 no:1
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/170872> Erişim Tarihi: 10.01.2022
- Cogito. (2009). *Feminizm*. Sayı 58
- Collins, M. (1992). *Flaming: The relationship between Social context cues and uninhibited verbal behavior in computer mediated communication*.
<https://www.mediensprache.net/archiv/pubs/2842.htm> Erişim Tarihi: 03.01.2022
- Connell, R., W., (2015). *Erkeklikler*. Ankara: Phoenix
- Consalvo, M. (2002). "Cyberfeminism" *Encyclopedia of New Media*. Ed. Thousands Oaks, CA: SAGE, 2002. 109-10
https://study.sagepub.com/sites/default/files/Ch17_Cyberfeminism.pdf
Erişim Tarihi:12.10.2021
- Cox, M., Ellsworth, D. (1997). *Managing big data for scientific visualization*.
https://www.researchgate.net/publication/238704525_Managing_big_data_for_scientific_visualization Erişim Tarihi: 30.01.2022
- Çağırkan, B. (2018). *Kimlik ögesi olarak erkeklik kavramı ve postmodern toplumlarda farklı erkeklik algıları*. Avrasya sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD). Cilt:5 Sayı:5 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/591709> Erişim Tarihi: 22.09.2021

- Çalışkan, M., Mencik, Y. (2015). *Değişen dünyanın yeni yüzü: sosyal medya*. Makale. Akademik Bakış Dergisi. Sayı:50. <https://asosindex.com.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Çaycı, A., E., Çaycı, B. (2016). *Dijital iletişim çağında teknolojinin açığa çıkardıkları: gözetim ve mahremiyet*. Makale. İNİF e-dergi. Cilt 1. Sayı:2. <http://tojdac.org/> Erişim Tarihi: 1.09.2020
- Çukur, F., T. (2020). *Sivil havacılıkta büyük veri teknolojisi ve uygulamaları*. Araştırma raporu. <https://docplayer.biz.tr/> Erişim Tarihi: 06.02.2022
- Daştan, İ. A. (2021). *Ben Pro Feministim*. Antalya: Elephant Yayınları.
- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet*. İstanbul: Koç üniversitesi yayınları.
- De Fazio, L., Sgarbi, C., Moore, J., Spitzberg, B. H. (2015). *The impact of criminalization of stalking on italian students: Adherence to stalking myths*. Journal of aggression, maltreatment & trauma. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1079280> Erişim Tarihi: 01.09.2020
- Demircan, G. (2018). *Gözetim ve gözetimin toplumsal meşruiyeti üzerine bir inceleme*. Makale. D.E.Ü. Hukuk fakültesi dergisi. Özel sayı. <https://hukuk.deu.edu.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Demren, Ç. (2003). *Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri*. Makale. *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın dergisi*. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- De Vaus, D. A. (1990). *Surveys in Social Research*. London: Unwin Hyman.
- Doğan, R. (2014). *Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu*. Makale. Ankara Barosu Dergisi. <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Doğramacı, E. (1985). *Cumhuriyet Döneminde Türk Kadını*. <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 05.09.2020
- Dolgun, U. (2004). *Gözetim toplumunun yükselişi: enformasyon toplumundan gözetim toplumuna*. Makale. Yönetim bilimleri dergisi 1:3 <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/> Erişim Tarihi: 10.09.2020
- Dolgun, U. (2014). *Gözetim toplumu: 21. Yüzyılda özgürlüklerin ve mahremiyetlerin sonu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi yayınevi. <https://www.researchgate.net/> Erişim Tarihi: 05.09.2020
- Donovan, J. (1985). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları

- Doyle, A. (2011) "Revisiting the synopticon: Reconsidering Mathiesen's 'The Viewer Society' in the age of Web 2.0", Theoretical Criminology, Sage Publications, London
- Drebing, H., Bailer, J., Anders An., Wagner, H. And Gallas, C. (2014). *Cyberstalking in a Large Sample of Social Network Users: Prevalence, Characteristics, and Impact Upon Victims*. Cyberpsychology, behavior and Social networking. Volume: 17, Number:2 <https://www.cs.vu.nl/~eliens/sg/local/cyber/social-stalking.pdf> Erişim Tarihi: 20.11.2021
- Eker, T., Erdener, E. (2011). *Tecavüze ilişkin kültürel mitler ve mitlerin kabul edilmesine etki eden faktörler*. Makale. Türk Psikoloji Yazıları. <https://www.psikolog.org.tr/> Erişim Tarihi: 06.09.2020
- Ellison, L. & Akdeniz, Y. (1998)." *Cyber-Stalking: the Regulation of Harassment on the Internet*. Criminal Law Review, Special Edition: Crime, Criminal Justice and the Internet.
- Ergin, E. E. (2015). *Sosyal medyada reklam kullanımı örneği olarak yerli reklamların incelenmesi*. Yüksel lisans tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü <https://acikerisim.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/869/ErtanErenErginYLTez.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 01.02.2022
- Evans, J. R., Mathur, A. (2005). *The value of online surveys*. https://www.researchgate.net/publication/220146842_The_Value_of_Online_Surveys Erişim Tarihi: 03.01.2022
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. İstanbul: Payel Yayınları
- Foucault, M. (1975). *Hapishanenin Doğuşu*. Ankara: İmge Kitabevi
- Foucault, M. (2000). *Entelektüelin Siyasi İşlevi Seçme Yazılar 1*, (I. Ergüden, O. Akınhay ve F. Keskin çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Franzoi, S., I., Davis, M., H. (1985). *Adolescent self-disclosure and loneliness: private self-consciousness and parental influences*. Journal of personality and social psychology. https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1394&context=psych_fac Erişim Tarihi: 01.02.2022
- Freud, S. (2019). *Bilinç dışı*. İstanbul: Olimpos yayınları
- Giddens, A. (2005). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (C. Atay çev.). İstanbul: Devin yayıncılık
- Goldberg, H., Bach, G., (1974). *Creative aggression*. Doubleday

- Gooch, G., Williams M. (2015). *Oxford Dictionary Of Law Enforcement*. Oxford University Press
- Göncü, S. (2018). *Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı çerçevesinde Y kuşağının WhatsApp kullanımı üzerine bir inceleme*. Makale. Ekran kültürü TRT akademi. Cilt 03. Sayı 06. <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Gönenç, E. (2012). *İnternet ve Türkiye'deki gelişimi*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal
- Grosz, E. (1990). "Contemporary Theories of Power and Subjectivity" . Sneja Gunew (ed.), Feminist Knowledge, London: Routledge
- Gücüyener, M. (2011). *Panoptikonik gözetimden synoptisizme gözetim toplumu*. Yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü sosyoloji anabilim dalı. <https://acikerisim.aku.edu.tr/> Erişim Tarihi: 02.09.2020
- Güç, A. (2008). *İslamcı feminizm: Müslüman kadınların birey olma çabaları*. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2 <https://dergipark.org.tr/> erişim tarihi: 15.09.2021
- Güneş, F. (2017). *Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerine eleştirel bir inceleme*. Makale. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of International Social Sciences Cilt: 27, Sayı: 2 <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 05.09.2020
- Gürgezoğlu, E. (2010). *Takip/izlemeye ilişkin algının incelenmesi ve mağdur olan/olmayanların kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi. Maltepe üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü psikoloji anabilim dalı adli psikoloji programı. <http://openaccess.maltepe.edu.tr/> Erişim Tarihi: 11.09.2020
- Halbert, D. (2004). *Shulamith firestone: radical feminism and visions of the information society*. Information, communication & society. Vol 7 no:1 https://www.researchgate.net/publication/233256877_Shulamith_Firestone Erişim Tarihi: 05.02.2022
- Haraway, D. (2006). Siborg manifestosu. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hartley, D. (2016). The 7 types of stalkers, and how to spot them. Psychology today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/machiavellians-gulling-the-rubes/201605/the-7-types-stalkers-and-how-spot-them> Erişim Tarihi: 14.10.2020

- Heydari, A., Teymoori, A., Trappes, R. (2021). *Honor killing as a dark side of modernity: prevalence, common discourses and a critical view*. Social science information vol 60(1) 86-106 <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0539018421994777> Erişim Tarihi: 13.12.2021
- Holmgren, L. E., Hearn, J. (2017) “*Erkekleri Feminizmin İçinde ve Dışında*” erevelemek” ev. Gkesu Akşit ve Berfin Varışlı, Fe Dergi 9, no. 2
- Hu, C., Kumar, S., Huang, J., Ratnavelu, K. (2017). *Disinhibition of negative true self for identity reconstructions in cyberspace: advancing self discrepancy theory for virtual setting*. Research Article. Plos One. <https://pdfs.semanticscholar.org/1f53/14e24b2c904cecc926d799be50b61a3bc3b6.pdf> Erişim Tarihi: 03.02.2022
- Joinson, A., N. (2001). *Self-disclosure in computer-mediated communication: the role of self-awareness and visual anonymity*. European journal of Social psychology. 31, 177-192 https://www.researchgate.net/publication/42788677_Self-disclosure_in_computer-mediated_communication_The_role_of_self-awareness_and_visual_anonymity Erişim Tarihi: 01.02.2022
- Kalaman, S. (2017). *Yeni medya ve mahremiyetin dönüşümü: facebook Türkiye rneği*. Makale. Uluslararası hakemli iletişim ve edebiyat araştırmaları dergisi. <https://toad.halileksi.net/> Erişim Tarihi: 17.10.2020
- Kalaman, S. (2019). *Yeni medya ve dijital gözetim: Türkiye’deki sosyal medya kullanıcıları üzerine bir araştırma*. Makale. Yönetim ve ekonomi dergisi cilt:26 sayı:2 <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 17.10.2020
- Kaplanseren, E. (2019). *İnternetin dünyayı sarsan 50 yılının kısa hikayesi*. <https://webrazzi.com/2019/10/31/dunyayi-degistiren-internetin-50-yili/> Erişim Tarihi: 01.01.2022
- Kaptanoğlu, Y., avlin, İ., Akadlı, A. Ve Ergmen, B. (2015). *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi şiddet Araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 16.10.2021

- Karakuş Öztürk, H. (2016). *Bir sosyal taciz türü olarak ısrarlı takip sinema filmleri üzerinden bir değerlendirme*. Makale. Route Educational and Social Science Journal Volume 3(5). <http://www.ressjournal.com/> Erişim Tarihi: 18.10.2020
- Karuppanan, J., Puthisigamani, K. (2007). *Victims of stalking in India: A study of girl college students in tirunelveli city*. Article. Zrtve uznemiravanja.
- Keisler, S., Sproull, L., S. (1986). *Response effects in the electronic survey*. Public opinion Quarterly. http://www.cs.cmu.edu/~kiesler/publications/PDFs/1986_Response-Effects-in-the-Electronic-Survey.pdf Erişim Tarihi: 01.02.2022
- Kelley, K., Clark, B., Brown, V., Sitzia, J. (2003). *Good practice in the conduct and reporting of survey Research*. Int J Qual Health Care. 2003 Jun;15(3):261-6
- Kemper, T. D. (1990). *Social structure and testosterone: Explorations of the socio-bio-social chain*. Rutgers University Press.
- Kietzmann, J., Hermkens, K., McCarthy, I. P., Silvestre, B. (2011). *Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media*. Article. www.elsevier.com Erişim Tarihi: 03.02.2022
- Kim, W., Jeong, O., Lee, S. (2009). *On Social web sites*. Information systems 35. 215-236 http://msys555.weebly.com/uploads/1/1/9/4/11941107/on_social_website.pdf Erişim Tarihi: 03.02.2022
- Korkodeilou, J. (2016). *Stalking victims, victims of sexual violence and criminal justice system responses: Is there a difference or just 'Business as usual'?*. University of salford manchester. <http://dx.doi.org/10.1093/bjc/azv054> Erişim Tarihi: 20.10.2020
- Kurt Topuz, S., Erkanlı, H. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Ve Erkeğe Atfedilen Anlamların Metafor Yöntemiyle Analizi*. Makale. <http://alternatifpolitika.com/> Erişim Tarihi: 2020
- Kuruoğlu, H., Aydın, B. (Ed.). (2014). *Toplumsal cinsiyet ve medya*. Ankara: Detay yayıncılık
- Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. Ankara: Vadi Yayınları
- Lowney, K. S., Best, J. (1995). *Stalking strangers and lovers: changing media typifications of a new crime problem*. Images of issues: typifying contemporary Social problems. New York: Aldine de Gruyter

- Logan, TK. (2010). *Research on partner stalking: putting the pieces together*. National institute of justice. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/245387.pdf> Erişim Tarihi: 21.10.2020
- Maktav, H. (2003). *Melodram Kadınları*. Toplum ve bilim dergisi birikim yayınları.
- Manovich, Lev (2001). *The Language of New Media*. Cambridge: The MIT Press https://dss-edit.com/plu/Manovich-Lev_The_Language_of_the_New_Media.pdf Erişim Tarihi: 19.11.2021
- Marcuse, H. (2015). *Tek Boyutlu İnsan*. İstanbul: İdea Yayınları
- Mayfield, A. (2008). *What is social media*. İCrossing
- Meloy, J. R. (1999). *Stalking an old behavior, a new crime*. The psychiatric clinics of north America. Volume 22 number 1
https://drreidmeloy.com/wp-content/uploads/2015/12/1999_Stalking_anOldB.pdf Erişim Tarihi: 14.12.2021
- Meloy, J. R., Boyd, C. (2003). *Famale stalkers and their victims*. Regular article. J Am Acad Psychiatry Law 31:211–19. <http://jaapl.org/content/jaapl/31/2/211.full.pdf> Erişim Tarihi: 22.09.2020
- Mengi, Z. (2011). Yazar: Zeynep Mengi <https://www.yenibiris.com/> Erişim Tarihi: 17.01.2022
- Michalski, J. (2012). *Big data and the stalker economy*. <https://www.forbes.com/> Erişim Tarihi: 06.02.2022
- Mieli, M. (1980). *Homosexualit and liberation: elements of a gay critique*. Gay Men's Press
- Millett, K. (2011). *Cinsel Politika*. İstanbul: Payel Yayınevi
- Mullen, P. E., Pathe, M., Purcell, R. (1999). *Study of Stalkers*, *Am J Psychiatry*. 1244-1249.
- Mullen, P. E., Pathe, M., Purcell, R. (2000). *Stalkers and their victims*. Cambridge University Press. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam032/99044607.pdf> Erişim Tarihi: 22.10.2020
- Nagy, P., Koles, B. (2014). *The digital transformation of human identity: towards a conceptual model of virtual worlds*. Convergence: the international journal of research into new media technologies. Vol 20(3)
- Niedzviecki, H. (2010). *Dikizleme günlüğü. Kendimizi ve komşularımızı dikizlemeyi niçin bu kadar sevdik?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Onay, İ. (2012). *Eski Türk toplumunda aile düzeni ve bunun dini, siyasi hayata yansımaları*. International Journal of Social Science. Volume 5 Issue 6. <https://jasstudies.com/> Erişim Tarihi: 03.01.2
- O'Neill, C. (2011). *Victim and non-victim perceptions and experiences of cyber-harassing and cyberstalking behaviors*. Nottingham Trent University the degree of Doctor of Philosophy. http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/241/1/211158_PHD%20THESIS%20-%20Catherine%20O%27Neill.pdf Erişim Tarihi: 11.12.2021
- O'Reilly, T. (2005). *What is web 2.0*. <http://www.oreilly.com/> Erişim Tarihi: 02.02.2022
- Özalp, Y. (2015). *Siber istihbarat ve güvenlik politikaları*. <https://derinstrateji.files.wordpress.com/2015/01/siber-stihbarat-ve-gyenlik-politikalar.pdf> Erişim Tarihi: 06.12.2021
- Özcan, M. T. (2017). *Modern Toplum ve Hukuk Devleti*. İstanbul: Tekin Yayınevi
- Özger Bölükbaş, Ö. (2014). *İnsan hakları ve elektronik gözetim*. Yüksek lisans tezi. Selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü uluslar arası ilişkiler anabilim dalı. <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr> Erişim Tarihi: 12.11.2020
- Özsöz, C. (2008). *Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş*. Sosyoloji notları sayı 6 <https://dergipark.org.tr> Erişim Tarihi: 10.11.2020
- Parçal, C. (2018). *Dijital gözetim: sosyal medya*. <https://www.academia.edu/> Erişim Tarihi: 10.11.2021
- Perry, J. (2012). *Digital stalking: a guide to technology risks for victims*. Network for Surviving Stalking and Women's Aid Federation of England.
- Petersen, A. (1998). *Unmasking the Masculine 'Men' and 'Identity' in a Sceptical Age*. Monash University, Australia
- Phillips, L., Quirk, R., Rosenfeld, B., O'Connor, M. (2004). *Is it stalking? Perceptions of stalking among college undergraduates*. *Criminal justice and behavior*. Vol 31. No 1. <http://citeseerx.ist.psu.edu/> Erişim Tarihi: 16.11.2020
- Purcell, R., Powell, M. B., Mullen, P. (2005). *Clients who stalk psychologists: prevalence, methods, and motives*. Professional Psychology: Research and Practice Volume: 36 Issue: 5 Pages: 537-543 [https://researchbank.swinburne.edu.au/file/c65ec3d8-2412-49f4-a4fa-64f42e06784d/1/PDF%20\(Accepted%20manuscript\).pdf](https://researchbank.swinburne.edu.au/file/c65ec3d8-2412-49f4-a4fa-64f42e06784d/1/PDF%20(Accepted%20manuscript).pdf) Erişim Tarihi: 21.11.2021

- Ranger, H. R. (2002). *A victimology of stalking: an exploration of personality factors and gender role identification of stalking victims*. Oklahoma state university. <https://core.ac.uk/download/pdf/215252621.pdf> / Erişim Tarihi: 17.11.2020
- Saltık, R. (2018). *Sosyal sermaye ve armağan ekonomisi üzerinden sosyal medya ve stalk olgusu: instagram üzerinden bir inceleme*. Araştırma makalesi. Akdeniz üniversitesi iletişim fakültesi dergisi. <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 19.11.2020
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları. <https://docplayer.biz.tr/55553003-Erkeklik-imkansiz-iktidar-ailede-piyasada-ve-sokakta-erkekler.html> Erişim Tarihi: 20.11.2021
- Serçemeli, C. (2016). *Sosyal medyada mahremiyetin gizliliğini ihlalde yeni bir trend olan "stalk"a hukuki açıdan bir bakış*. 7. Hukukun gençleri sempozyumu. <https://docplayer.biz.tr/> Erişim Tarihi: 25.11.2020
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan yayınları
- Sığın, A., Canatan, A. (2018). *Connel'in "Erkeklikler" teorisinde işbirlikçi erkek, madun erkek ve marjinal erkek: hegemonik erkekliğin kavramsal hegemonyası*. Makale. Sosyal bilimler dergisi sayı:32. <https://www.academia.edu/> Erişim Tarihi: 27.11.2020
- Sirman N. (2006). *"Akrabalık, Siyaset ve Sevgi: Sömürge Sonrası Koşullarda Namus Türkiye Örneği"*. Namus Adına Şiddet-Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar 7 sayfa 43-45
- Sollfrank, Cornelia & Old Boys Network ed. (1998). *First Cyberfeminist International*. Hamburg: obn . http://beingres.org/front-page/cyberfeminisminternational_web/
- Spinoza, B. (2011). *Etika*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Spitzberg, B. H., Cadiz, M. (2002). *The media construction of stalking stereotypes*. Journal of criminal justice and popular cultur. https://www.researchgate.net/publication/247931307_The_media_construction_of_stalking_stereotypes Erişim Tarihi: 22.11.2021
- Suler, J. (2004). *The online disinhibition effect*. Cyber Psychology & Behavior. Volume 7 Number 3 https://www.researchgate.net/publication/8451443_The_Online_Disinhibition_Effect Erişim Tarihi: 20.12.2021

- Şahin Aynur, H. (2013). *İslami feminism ve feminist Kur'an okumaları üzerine genel bir değerlendirme*. Dinbilimleri akademik araştırma dergisi. Cilt:13 sayı:3
<https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Şenyapılı, Ö. (2009). *Her sözcüğün bir öyküsü var*. Ankara: Odtü yayınevi.
- Şimşek, A., Öner, R.V. (2015). *Türkiye’de hegemonik erkeklik: medyada ve hukukta izler, dönüşümler ve olasılıklar*. Makale. Global Media Journal TR Edition.
<https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/> Erişim Tarihi: 30.11.2020
- Taş, G. (2016). *Feminism üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri*. Akademik Hassasiyetler. <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 07.01.2021
- Tekin, F., Turan, A. H. (2020). *Çalışan kadınların sosyal medya kullanım karakteristikleri*. Sakarya üniversitesi işletme enstitüsü. Cilt:2 sayı:1
- Tekke, A. (2021). *Türkiye’de erkeklik çalışmalarının lisansüstü tezler üzerinden incelenmesi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim Tarihi: 22.08.2021
- Tellioğlu, İ. (2016). *İslam öncesi türk toplumunda kadının konumu üzerine*. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 55, ERZURUM <https://dergipark.org.tr> Erişim Tarihi: 01.12.2020
- Tjaden, P. ve Thoennes, N. (1998). *Stalking in America: Finding From the National Violence Against Women Survey, National Institutr of Justice Centers Disease Control and Prevention*, Office of Justice Programs National Institute of Justice, 1-20
- Toker, E. (2016). *Gözetim toplumu üzerine*. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Bülteni. <https://www.emo.org.tr> Erişim Tarihi: 01.12.2020
- Tokgöz, C. (2011). *Bilişim çağında toplumsal denetim aracı olarak gözetim olgusu ve yeni iletişim ortamlarında bireyin gözetim farkındalığı üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Marmara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü gazetecilik anabilim dalı. <https://katalog.marmara.edu.tr/> Erişim Tarihi: 30.11.2020
- Tschan, W. (2005). *Professional Sexual Misconduct in Institutions: Causes and Consequences, prevention and intervention*. Hogrefe Yayınları
- Turing, A. M. (1950). *Computing machinery and intelligence*. Mind 49: 433-460
<https://www.csee.umbc.edu/courses/471/papers/turing.pdf> Erişim Tarihi: 01.02.2022

- Türkoğlu, S. (2019). *Türk ceza hukuku açısından ısrarlı takip*. Yüksek lisans tezi. Galatasaray Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı. www.tez.yok.gov.tr Erişim Tarihi: 02.12.2020
- Uğurlu, Ö. (2015). *Kadının benlik sunumunun güncel bir aracı olarak sosyal ağlar bir tasarım unsuru: "Kusursuzlaştırma"*. Uşak üniversitesi sosyal bilimler dergisi 8/1 <https://dergipark.org.tr/> Erişim Tarihi: 02.12.2020
- UK Home Office (Jan 2011). *Homicides, Firearm Offences and Intimate Violence* 2009/10.
- Uyumaz, A., Akdağ, İ. (2015). *Türk özel hukukunda şiddet ve ısrarlı takip kavramı ile ısrarlı takip mağdurunun korunması*. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Sayı 2. <http://webftp.gazi.edu.tr/> Erişim Tarihi: 03.12.2020
- Ülgen, C. (2019). *T.C. Anayasası*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Van Baak, C., Hayes, B. E. (2019). *Correlates of cyberstalking among college students*. *Crime Victims Institute*. Sam Houston State University. http://dev.cjcenter.org/_files/cvi/88-brief-2019-11.pdf Erişim Tarihi: 10.01.2022
- Vandello, J. A., & Bosson, J. K. (2013). *Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood*. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101–113. <https://doi.org/10.1037/a0029826>
- Yalçın, F. G. (2017). *Sosyal medyanın patronu kadınlar*. Digitalage, 44 46
- Yılmazkol, Ö. (Ed.). (2007). *Medya okumaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Wajcman, J. (2004). *TechnoFeminism*. UK: Oxford: Polity Press
- Walker, A. (1983). *In Search of Our Mothers' Gardens: Womanist Prose*. Harcourt Brace Jovanovich
- West, S. G., Hatters Friedman, S. (2008). *These boots are made for stalking: characteristics of female stalkers*. Article. Psychiatry.
- Woolf, V. (1929). *Kendine ait bir oda*. İstanbul: Karbon Kitaplar. <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/> Erişim Tarihi: 07.01.2021
- www.stalkingriskprofile.com / Erişim Tarihi: 06.10.2020
- <http://www.radikal.com.tr/> Erişim Tarihi: 09.10.2020
- <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk/surveillance/> Erişim Tarihi: 12.10.2020
- <https://tr.justinfeed.com/articles/mess-ups-and-mishaps/15-most-twisted-celeb-stalkers-of-all-time.html> Erişim Tarihi: 29.10.2020

<https://medyascope.tv/2019/03/08/simone-de-beauvoir-feminizm-bireysel-yasam-ve-topluca-savasma-bicimdir-ocak-1978-le-monde-soylesisi/> Erişim Tarihi: 05.01.2021

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> Erişim Tarihi: 12.12.2020

<https://dictionary.cambridge.org/> Erişim Tarihi: 12.12.2020

<https://www.donanimhaber.com/> Türkiye’de En Çok Hangi Uygulamalar Kullanılıyor / Erişim Tarihi: 14.12.2020

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52760977> Erişim Tarihi: 15.12.2020

<https://m.bianet.org/> Whatsapp kullanıcı sayısı Erişim Tarihi: 15.12.2020

<https://blog.globalnet.com.tr/googlein-sosyal-agi-google-plus-kapaniyor/> / Erişim Tarihi: 21.12.2020

<https://www.bpwankara.org/cms-uploads/bpw-bilgi-bankasi-toplumsal-cinayet-temel-kavramlar.pdf> Erişim Tarihi: 21.12.2021

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi> Erişim Tarihi: 22.12.2020

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/icisleri-bakanligi-siber-suc-magdurlarinin-profilini-cikardi/2087108> Erişim Tarihi: 27.02.2021

<https://www.rekabet.gov.tr/> Erişim Tarihi: 08.01.2021

<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/google-bizi-gozetliyor-2839964> Erişim Tarihi: 03.11.2021

https://www.ntv.com.tr/teknoloji/facebookun-yeni-ismi-meta-nedir-metaverse-nedir-ne-vadediyor,g68Cg_Tyi0OOT9fRNxDkMg Erişim Tarihi: 16.11.2021

<https://news.microsoft.com/> Erişim Tarihi: 16.11.2021

https://www.michigan.gov/documents/mdch/Stalking_Brochure_2_175588_7.pdf Erişim Tarihi: 21.11.2021

<https://www.kararaldim.org/> Erişim Tarihi: 21.11.2021

<https://www.indyturk.com/> Erişim Tarihi: 31.01.2022

https://www.researchgate.net/figure/Panopticon-plan-Panoptes-in-Greek-mythology-was-a-giant-with-100-eyes-similar-to-Indra_fig3_291019290 Erişim Tarihi: 23.11.2021

<https://www.nsa.gov/About/Mission-Combat-Support/> Erişim Tarihi: 05.12.2021

https://www.imdb.com/title/tt7153766/?ref_=ttmi_tt Erişim Tarihi: 06.12.2021 film afişi

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> Erişim Tarihi: 01.01.2022

<https://www.tdk.gov.tr/> TDK – Kuşak tanımı / Erişim Tarihi: 22.01.2022

<https://www.eyupvarol.com/> Erişim Tarihi: 03.02.2022

<https://www.expressvpn.com/blog/gen-z-social-media-survey/> Erişim Tarihi: 25.01.2022

<https://nttdata-solutions.com/tr/local-blog/web-bir-sifirdan-web-dort-sifira-internetin-evrimi/>
Erişim Tarihi: 30.01.2022

<https://www.theguardian.com/society/2015/feb/28/spyware-malware-surge-internet-stalking-digital-trust-gps> Erişim Tarihi: 11.01.2022

<http://esitsozluk.com/#/> Erişim Tarihi: 02.02.2022

<https://www.history.com/this-day-in-history/sitcom-actress-murdered-death-prompts-anti-stalking-legislation> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<https://rm.coe.int/1680462545> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 19.05.2022

<https://www.kaspersky.com.tr/resource-center/threats/how-to-avoid-cyberstalking> Erişim
Tarihi: 14.07.2022

<http://www.gemius.com.tr/> Erişim Tarihi: 16.07.2022

EK

Ek 1: Anket Soruları

“Sosyal Medya Kullanımında Stalklamak: Toplumsal Cinsiyet Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma”

1. Cinsiyetiniz?

Kadın ( ) Erkek ( ) LGBT ( )

2. Yaşınız?

15-24 ( ) 25-34 ( ) 35-44 ( ) 45-54 ( ) 55-64 ( )

3. Öğrenim Durumunuz?

İlköğretim ( ) Ortaöğretim ( ) Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Lisansüstü ( )

4. Sosyal Medya Hesap/Hesaplarınız Var Mı? Varsa Hangileri? (Cevabınız hayır ise anketi sonlandırınız)

Facebook ( ) Instagram ( ) Twitter ( ) YouTube ( ) Whatsapp ( ) Diğer ( )

5. En Sık Kullandığınız Sosyal Medya Uygulaması Nedir?

Facebook ( ) Instagram ( ) Twitter ( ) YouTube ( ) Whatsapp ( ) Diğer ( )

6. Sosyal Medya Uygulamalarına Günde Yaklaşık Kaç Saatinizi Ayırıyorsunuz?

1 Saat ( ) 2 Saat ( ) 3 Saat ( ) 3 Saat ve üzeri ( )

7. Sizce Bireyler Sosyal Medyada Gerçek Kimliklerini Mi Yoksa Sahte Kimliklerini Mi Sergiliyorlar?

Gerçek Kişiliklerini ( ) Olmak İstedikleri Kişiliği ( )

8. Stalk Kavramı Nedir Biliyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

9. Daha Önce Tanıdığınız Ya Da Hiç Tanımadığınız Birinin Hesabını Gizlice Düzenli Olarak Görüntülediniz Mi?

Evet ( ) Hayır ( )

10. Sıklıkla Takip Ettiğin Kişi veya Kişilere Mesaj Attınız Mı?

Evet ( ) Hayır ( )

11. Gizli veya Açık Olarak Sürekli Takipte Kaldığınız Kişiler, Hesaplar Var Mıdır?

Evet ( ) Hayır ( )

12. Size Karşı Yapılan ve Fark Ettiğiniz Stalk Eylemleri Oldu Mu?

Evet ( ) Hayır ( )

13. Size Karşı Stalk Yapılsa Rahatsız Olur Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

14. İsminizin Yer Aldığı Hesabınız Hariç Anonim Bir Sosyal Medya Hesabınız Daha Var Mı?

Evet ( ) Hayır ( )

15. Sizi Takibe Alan Kişiden Rahatsız Olup Bunu Çevreniz Yakınlarınız ya da Resmi Makamlar ile Paylaşır Mısınız?

Evet ( ) Hayır ( )

16. Yaşadığınız Israrlı Takip Mağduriyeti Olduysa Sonrasında Fiziksel ya da Psikolojik Bir Sağlık Sorunu Yaşadınız Mı?

Evet ( ) Hayır ( )

17. Sıkı ve Israrlı Takip Etme Durumuna Yönelik Türkiye'deki Yasal Düzenlemeleri Biliyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

18. Günümüzde Sosyal Medya Ortamlarında İnsanları Israrlı Takip Etmenin, Gözetlenmenin Normalleştirildiğini Düşünüyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

19. Sosyal Medya Uygulamalarını Kullanırken Gizlilik Ayarlarını Düzenliyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

20. Bir Kişinin Profili Herkese Açıkça Size Göre Girilmesi Normal Bir Davranış Mıdır?

Evet ( ) Hayır ( )

21. Kadınlar, Erkeklerle Göre Daha Çok Mu Takip Etmekte ve İz Sürmektedir?

Evet ( ) Hayır ( )

22. Ünlü Biri Zaten Hayatını Göz Önünde Yaşamaktadır. Bu Yüzden Ünlüleri Israrla Takip Etmek (Stalklamak) Normal Midir?

Evet ( ) Hayır ( )

23. Tanımadığın Birinin Seni Stalklamasını Ciddiye Alır Mısın?

Evet ( ) Hayır ( )

24. Stalk Mağdurları Çoğunlukla Kadınlardır ve Bunu Yapan Da Eski Sevgilileridir.

Evet ( ) Hayır ( )

25. Stalk Yapmak Bir Şiddet Biçimi Midir?

Evet ( ) Hayır ( )

26. Cinsler Arasında İlişki Kurulması Düşünüldüğünde İz Sürmek, Sıkı Takibe Almak Gerekir Mi?

Evet ( ) Hayır ( )

27. Fiziksel Bir Eyleme Geçilmedikçe Sosyal Medyada Stalklamayı Sorun Eder Misiniz?

Evet ( ) Hayır ( )

28. Fiziksel olarak gözetlenmekle, sanal ortamda gözetlenmek arasında fark var mıdır?

Evet ( ) Hayır ( )

29. Kanuna Aykırı Bir Şey Yapmadıkça Ya Da Ünlü Biri Olmadıkça Gözetleneceğinizi Düşünüyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

30. Stalk Yapmanın Saplantılı Bir Durum ve Psikolojik Bir Rahatsızlık Olduğunu Düşünüyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

31. Sizi Sıkı Takibe Alan İz Süren (Stalker) Kişinin İlişki Başlatmak İçin Stalk Girişimini Normal Kabul Ediyor Musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

32. Birilerinin Sosyal Medyada Seksi Fotoğraflar Paylaşması Stalk Mağduru Olmalarına Yol Açabilir Mi?

Evet ( ) Hayır ( )

**33. Fiziksel Takip Ya Da Şiddet Olmasa Da Sıkı Takibe Almak ve İz
Sürmenin (Stalk Yapmanın) Suç Sayılması Gerektiğini Düşünüyor
Musunuz?**

Evet ( ) Hayır ( )

ÖZGE ŞENSES

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde lisans eğitimine devam ederken 2014 yılında Erasmus+ programı ile Polonya'da Türk kültürü ve Türk mitolojisinin tanıtımında yer aldı. 2016 yılından itibaren aktif olarak sosyal sorumluluk projelerine katılım sağladı. SosyalBen Vakfı ve Mutlu Çocuklar Diyarı Derneği'nde pek çok projede ve sahada görev aldı. 2017 yılında TRT'de Televizyon Haberciliği alanında staj yaptı. 2018 yılında lisans eğitimini tamamladı ve 2019 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2018'de Editör olarak çalıştı. 2021 yılında Sosyal Medya Uzmanlığı Eğitimi aldı. 2021 yılından beri Metin Yazarı olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda E – adam Dijital Reklam ve Danışmanlık Ajansı'nda SEO Uzmanı görevini sürdürmektedir.

Akademik Çalışma:

Asena Karcıer ve Özge Şenses, “Emojiler ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi: Whatsapp Grubu Örneği”, Çukurova Genç İletişimciler Kongresi, 2021